Jenny Nordberg
Fetele ascunse din Kabul
O apărare secretă împotriva discriminării femeilor în Afghanistan
Redactare: Ioana Bârzeanu Tehnoredactare: Mariana Radu Copertă: Luca Emil Cornel
Titlul original: THE UNDERGROUND GIRLS OF KABUL. ÎN SEARCH OF A HIDDEN RESISTANCE ÎN AFGHANISTAN
Copyright © 2014 by Jenny Nordberg
Published by arrangement with The Robbins Office, Inc. and Aitken, Alexander & Associates, Ltd.
„But Not an Afghan Woman" by Roya first appeared on awwproject.org, the Afghan Women's Writing Project (March 7, 2010).
Reprinted here by permission of the author.
© 2016 Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate editurii METEOR PUBLISHING
Contact:
Tel/Fax: 021.222.83.80 E-mail: editura meteorpress.ro
Distribuţie la:
Tel/Fax: 021.222.83.80 E-mail: cartemeteorpress.ro www.meteorpress.ro
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României NORDBERG, JENNY
Fetele ascunse din Kabul: O apărare secretă împotriva discriminării femeilor în Afghanistan / Jenny Nordberg; trad.: Mihai-Dan Pavelescu; red. Ioana Bârzeanu.
— Bucureşti: Meteor Publishing, 2016 Index
ISBN 978 – 606 – 8653 – 72 – 3
I. Pavelescu, Mihai Dan (trad.)

II. Bârzeanu, Ioana (red.)
396 (581)
Jenny Nordberg
Fetele ascunse din Kabul
O apărare secretă împotriva discriminării femeilor în Afghanistan
Traducere din limba engleză de *Mihai-Dan Pavelescu*
METEOR PUBLISHING
Pentru toate fetele care au crezut că pot alerga mai repede şi se pot căţăra mai sus dacă poartă pantaloni
Xovestea aceasta a fost scrisă în Afghanistan, Suedia şi Statele Unite între anii ’2009 şi 2014. Majoritatea evenimentelor prezentate se petrec în anii ’2010 şi 2011. Am relatat istoriile personajelor aşa cum mi-au fost redate, încercând să coroborez orice detalii pe care nu le observasem direct. Toate persoanele au consimţit să fie intervievate pentru această carte şi li s-a respectat opţiunea de a rămâne sau nu anonime. În unele cazuri au fost modificate sau omise nume ori detalii în scopul protejării identităţii unui subiect. Nimănui nu i s-au oferit sau n-a primit bani pentru participare. Traducătorii au fost plătiţi pentru munca lor. Îmi asum responsabilitatea pentru orice erori datorate traducerii sau propriilor mele limitări.
Aceasta este o relatare subiectivă.
Cuprins
Prolog 11
PARTEA ÎNTÂI BĂIEŢI
Capitolul 1 MAMA REBELĂ 15
Capitolul 2 STRĂINA 26
Capitolul 3 ALEASA 37
Capitolul 4 CREATOAREA DE FII 52
Capitolul 5 POLITICIANA 64
Capitolul 6 FETELE ASCUNSE 81

Capitolul 7 NEASTÂMPĂRATA 92
PARTEA A DOUA TINERI
Capitolul 8 APUCĂTURI DE BĂIAT 111
Capitolul 9 CANDIDATA 134
Capitolul 10 PETRECEREA CEAIULUI PASHTUN 149
Capitolul 11 VIITOAREA MIREASĂ 160
Capitolul 12 COMUNITATEA FEMININĂ 171
PARTEA A TREIA BĂRBAŢI
Capitolul 13 BODYGUARDUL 181
Capitolul 14 ROMANTICA 201
Capitolul 15 ŞOFERIŢA 214
Capitolul 16 RĂZBOINICA 224
Capitolul 17 CONTESTATARELE 238
Capitolul 18 ZEIŢA 249
PARTEA A PATRA TAŢI
Capitolul 19 ÎNVINSA 261
Capitolul 20 PROSCRISA 279
Capitolul 21 NEVASTA 287
Capitolul 22 TATĂL 304
Epilog UNUL DINTRE BĂIEŢI 329
Nota autoarei 337
Mulţumiri 339
Index 340
Despre autoare 352
DAR NU O FEMEIE AFGHANĂ[1]
Mi-aş dori să fiu orice în lumea asta Dar nu o femeie
Aş putea fi un papagal Aş putea fi o mioară Aş putea fi o ciută sau o vrabie trăind în copac

1 Publicată prima dată în 2010 de organizaţia nonprofit americană Afghan Women's Writing Project (awwproject.org). AWWP a fost înfiinţată de jurnalista şi autoarea americană Masha Hamilton şi serveşte ca platformă pentru educarea tinerelor scriitoare din Afganistan.

Dar nu o femeie afghană.

Aş putea fi o turcoaică cu un frate bun, care să mă ţină de mână Aş putea fi tadjică sau aş putea fi iraniană sau aş putea fi arăboaică cu un soţ care să-mi spună că sunt frumoasă

Dar sunt o femeie afghană.

Dacă este nevoie îi stau alături Dacă este în primejdie îi stau în faţă

Dacă este tristeţe o iau asupra mea Dacă sunt drepturi Eu stau îndărătul lor

Cel puternic are dreptate iar Eu sunt o femeie Mereu singură

Mereu un exemplu de slăbiciune Umerii îmi sunt apăsaţi de povara durerilor.

Când vreau să vorbesc Limba îmi este dojenită Glasul meu provoacă dureri Urechi nebune nu mă pot tolera Mâinile mele sunt inutile Nu pot face nimic cu Picioarele mele fără rost Merg fără Destinaţie.

Până când va trebui să accept să sufăr? Când îmi va anunţa natura mântuirea? Unde este casa Justiţiei?

Cine mi-a scris destinul? Spune-i lui Spune-i lui Spune-i lui

Mi-ar plăcea să fiu orice în natură Dar nu o femeie Nu o femeie afghană.

ROYA Kabul, 2009

PROLOG

TRANZIŢIA ÎNCEPE AICI.

Îmi scot vălul negru de pe cap şi-l îndes în rucsac. Părul îmi rămâne strâns în coc la ceafă. În curând vom decola. Îmi îndrept spinarea şi astfel mă înalţ puţin, îngăduind corpului meu să ocupe un spaţiu mai mare. Nu mă gândesc la război. Mă gândesc la îngheţata pe care o voi savura în Dubai.

Stăm înghesuiţi pe scaunele mici acoperite cu vinilin din sala de plecări a Aeroportului International Kabul. Viza îmi expiră în câteva ore. Un grup foarte petrecăreţ de expatriaţi britanici sărbătoreşte, pentru prima dată după luni de zile, o pauză de la viaţa din spatele sârmelor ghimpate şi paznicilor înarmaţi. Trei asistente umanitare, purtând blugi şi topuri seducătoare, vorbesc surescitate despre o staţiune de plajă. Tricotul negru a lunecat de pe un umăr şi expune un petic de piele deja bronzată.

Privesc cu ochi mari etalarea neobişnuită a goliciunii. În ultimele luni abia dacă mi-am zărit propriul trup.

Este vara anului 2011 şi exodul străinilor din Kabul a început de mai bine de un an. În ciuda unui ultim efort, mulţi din comunitatea militară şi a ajutoarelor străine simt că Afghanistanul este o cauză pierdută. De când preşedintele Obama a anunţat că soldaţii americani vor începe să se retragă[2] din Afghanistan în anul 2014, caravana internaţională s-a grăbit să plece. Aeroportul Kabul reprezintă prima escală pe drumul spre libertate pentru consultanţii, antreprenorii şi diplomaţii supuşi restricţiilor, plictisiţi şi aproape scoşi din minţi. Comercianţii păcii şi dezvoltării internaţionale abia aşteaptă noile misiuni, unde experimentele cu „construirea naţiunii” sau „reducerea sărăciei” n-au luat-o încă într-o

2 în „Remarks by the President in Address to the Nation on the Way Forward in Afghanistan and Pakistan”, 1 decembrie 2009, whitehouse.gov, preşedintele şi-a expus politica de retragere a soldaţilor americani din Afganistan după o suplimentare record a numărului lor: „în calitate de comandant suprem, am decis că este în interesul nostru naţional vital să trimitem încă 30.000 de soldaţi americani în Afganistan. După 18 luni, trupele noastre vor începe să revină acasă.”
în 2011, preşedintele şi-a reiterat hotărârea de a retrage trupele. A se vedea „Remarks by the President on the Way Forward in Afghanistan”,

direcţie greşită. Ei deapănă deja amintiri despre zilele pline de speranţe de la început, cu aproape un deceniu în urmă, când talibanii fuseseră învinşi şi totul părea posibil. Când Afghanistanul urma să fie renovat în stilul unei democraţii seculare de tip occidental.

PISTA AEROPORTULUI ESTE scăldată în lumina după-amiezii. Telefonul meu mobil izbuteşte să găsească semnal lângă o fereastră şi tastez din nou numărul Azitei. Aud un clic slab şi ne conectăm.

Azita este surescitată după o întâlnire cu procurorul general şi cu alte oficialităţi publice. La întâlnire a participat şi presa. Acelea sunt momentele când Azita este în elementul ei ca politiciană. O aud zâmbind când îşi descrie hainele.

— M-am îmbrăcat modern. Şi în stilul diplomaţilor. Toţi m-au fotografiat. BBC-ul, Voice of America şi Tolo TV. Am purtat vălul turcoaz pe care l-ai văzut ieri. îl ştii… Şi sacoul negru.

Face o pauză.

— Şi am fost foarte machiată. Tone de fard.

Inspir profund. Eu sunt jurnalista. Ea este subiectul. Regula este să nu trădezi emoţii.

Azita îmi aude tăcerea şi începe imediat să mă liniştească. Lucrurile se vor îndrepta în curând. Este sigură în privinţa asta. Nu trebuie să-mi fac griji.

Se anunţă îmbarcarea pasagerilor pentru zborul meu. Trebuie să plec. Rostim frazele uzuale: „Doar pentru moment… Nu-i un «adio»… Ne revedem în curând.

Când mă ridic de pe podea, unde m-am lipit de fereastră ca să nu pierd conexiunea, visez pentru o clipă cu ochii deschişi cum ar fi să mă întorc. Ar putea fi scena finală dintr-un film. Momentul acela când o epifanie declanşează o fugă disperată prin aeroport, pentru a

aranja totul. Pentru un final fericit. Şi ce dacă aş mai petrece încă o după-amiază în biroul colonelului Hotak, unde mi se va ţine o prelegere despre viza expirată? Un ceai, o ştampilă pe paşaport şi mă va lăsa să plec.

În timp ce îmi imaginez toate aceste etape, ştiu că n-o voi face niciodată. Şi cum s-ar fi desfăşurat această ultimă acţiune a mea? Aş fi intrat în trombă în casa Azitei, flancată de soldaţi americani? De Comisia Drepturilor Omului din Afghanistan? Sau aş fi fost singură, doar cu briceagul şi cu abilităţile mele de negociatoare, alimentată de furie şi de convingerea că totul poate fi rezolvat, cu doar încă puţin efort?

Când trec prin poartă, scenariile se topesc. Aşa se întâmplă mereu. îi urmez pe ceilalţi şi, o dată în plus, fac ceea ce facem noi toţi.

Urc în avion şi plec.

Partea întâi băieţi

CAPITOLUL 1

MAMA REBELĂ

Azita, cu câţiva ani în urmă

— FRATELE NOSTRU ESTE de fapt o fată.

Una dintre gemenele cu priviri înfocate încuviinţează din cap pentru a-şi reafirma spusele. După aceea se întoarce către sora ei, care aprobă. Da, este adevărat. Ea o poate confirma.

Sunt două fete de zece ani, identice, cu păr negru, ochi de veveriţă şi câţiva pistrui micuţi. Acum câteva momente am dansat pe muzica iPodului meu pus pe *shuffle*, în timp ce o aşteptam pe mama lor să termine de vorbit la telefon în camera alăturată. Treceam căştile de la una la cealaltă şi ne demonstram mişcările cele mai bune. Deşi nu izbuteam să le imit unduirile complexe din şolduri, unele dintre momentele mele de karaoke cele mai

inspirate au fost primite aprobator. Ba chiar sunau binişor, ricoşând din pereţii de beton reci ca gheaţa ai apartamentului din labirintul construit de sovietici, care găzduieşte un segment din clasa mijlocie deloc numeroasă din Kabul.

Acum stăm pe sofaua brodată cu fir auriu, unde gemenele au aranjat un serviciu de ceai pe o tavă argintată pe care se află căni de sticlă şi un termos cu pompă. *Mehman khana* este încăperea cea mai opulentă dintr-o locuinţă afghană, menită să arate bogăţia şi caracterul moral al proprietarilor ei. Casete audio cu versete din Coran şi flori artificiale de culoarea piersicilor se găsesc pe o măsuţă din colţ, unde o crăpătură a fost acoperită cu bandă adezivă. Gemenele, care stau turceşte pe canapea, sunt uşor ofensate de lipsa mea de reacţie faţă de marea lor dezvăluire. Geamăna numărul doi se apleacă spre mine.

— Este *adevărat*. El este surioara noastră.

Le zâmbesc şi încuviinţez din nou.

— Da.

Cum să nu!

Pe o măsuţă laterală, o fotografie înrămată îl arată pe fratele lor pozând în pulover cu decolteu în V şi cravată, alături de tatăl său mustăcios şi surâzător. Este de altfel singura fotografie din living. Surorile lui mai mari vorbesc engleza nesigur, dar cu entuziasm, învăţată din manuale şi transmisii TV receptate cu antena de satelit de pe balcon. Poate că n-a fost decât un simplu accident lingvistic.

— Bine, continui eu după aceea, dorind să fiu prietenoasă, am înţeles. Este *sora* voastră. Benafsha, spune-mi tu, acum, care-i culoarea ta preferată?

Ea şovăie între roşu şi violet, apoi pasează întrebarea surorii ei, care o examinează la fel de serios. Gemenele poartă amândouă cardigane portocalii şi pantaloni verzi şi

par să acţioneze mereu într-o sincronizare perfectă. Leagănă întruna din capetele încununate cu elastice de păr scânteietoare, iar elasticul uneia rămâne nemişcat pentru câteva secunde, doar când vorbeşte sora ei. Momentele acelea reprezintă şansa începătorului de a le deosebi. Cheia este semnul micuţ din naştere de pe obrazul Beheshtei. Benafsha înseamnă „floare”, iar Beheshta înseamnă „paradis”.

— Eu vreau să mă fac învăţătoare când o să fiu mare, oferă Beheshta următorul subiect de conversaţie.

Când vine rândul gemenelor să pună întrebări, ambele vor să ştie acelaşi lucru: eu sunt măritată?

Răspunsul meu le uluieşte, deoarece – aşa cum îmi atrag ele atenţia – sunt foarte bătrână. Sunt chiar *mai bătrână* decât mama lor, care, la treizeci şi trei de ani, este măritată şi mamă a patru copii. Pe lângă frăţior, gemenele mai au o soră. Le spun gemenelor că mama lor este de asemenea parlamentară, aşadar există şi alte privinţe în care nu mă pot compara cu ea. Ele par să aprecieze această precizare.

Pe neaşteptate, în prag apare fratele lor.

În vârstă de şase ani, Mehran are chip rotund şi bronzat, gropiţe adânci, sprâncene care urcă şi coboară când face grimase şi o strungăreaţă largă. Părul îi este la fel de negru ca al surorilor lui, însă scurt şi ţepos. îmbrăcat în cămaşă roşie de bumbac mulată pe corp şi pantaloni albaştri, cu bărbia împinsă înainte şi mâinile în şolduri, el intră ţanţoş şi sigur pe sine în cameră, mă priveşte direct şi îndreaptă spre mine un pistol de jucărie. După aceea apasă pe trăgaci şi exclamă salutul lui: *pac*\ Deoarece nici n-am murit, nici n-am tras cu arma la rândul meu, scoate din buzunarul de la spate figurina din plastic a unui supererou cu păr blond, dinţi albi strălucitori, două

cartuşiere încrucişate peste pieptul bombat şi pistol-mitralieră. Mehran spune ceva în dări[3] figurinei, după care o ascultă cu atenţie. Cei doi par să fie de acord. Atacul a fost un succes.

Benafsha învie lângă mine, zărind ocazia de a-şi dovedi afirmaţia. Flutură din braţe pentru a atrage atenţia fratelui ei.

— Spune-i, Mehran. Spune-i că *tu eşti sora noastră*.

Colţurile gurii lui Mehran se curbează în jos. Scoate limba şi se strâmbă, apoi o ia la fugă, aproape izbindu-se de mama sa care intră în cameră.

Ochii Azitei sunt conturaţi cu *kohl*[4] negru şi obrajii îi sunt uşor fardaţi. Sau poate că îmbujorarea este efectul telefonului mobil pe care îl ţine apăsat de ureche. Mă anunţă că este gata. Poate să-mi răspundă la întrebarea pe care am venit să i-o pun: după aproape un deceniu pe care l-a trăit în cel mai îndelungat război al Americii şi unul dintre cele mai masive eforturi de ajutor internaţional ale unei generaţii, cum este să fii o femeie afghană în Afghanistan?

CÂND AM FĂCUT cunoştinţă, în ziua aceea, eu mă documentam pentru un reportaj TV despre femeile afghane, iar Azita era de patru ani membră a noului parlament al ţării. Aleasă în Wolesi Jirga[5] („Camera

---

3 Dialect al limbii persane vorbit de o mare parte a populaţiei din Afganistan (n. trad.).

4 Produs cosmetic utilizat pe scară largă în Orientul Mijlociu, Africa de Nord şi Asia de Sud pentru creionarea şi conturarea pleoapelor (n. trad.).

5 Pentru mai multe date despre Wolesi Jirga, a se vedea Martine van Bijlert şi Sari Kouvo, ed., Snapshots of an Intervention. The Unlearned Lessons of Afghanistan's Decade of Assistance (2001-2011) (Ed. Afghanistan Analysts Network [AAN], Kabul, 2012).

Poporului”), înfiinţată la câţiva ani după înfrângerea talibanilor din 2001, ea le promisese alegătorilor rurali din provincia Badghis că va direcţiona o parte mai mare a fluxului de ajutoare internaţionale către colţul lor sărac şi îndepărtat din Afghanistan.

Parlamentul în care intrase era populat în principal cu baroni ai drogurilor şi comandanţi militari[6] şi părea paralizat din cauza corupţiei adânc înrădăcinate, dar constituia măcar o încercare de democraţie pentru care mulţi afghani îşi exprimaseră speranţe. Parlamentul acela succeda multe forme de guvernare eşuate din ultimul secol: monarhie absolută, comunism, apoi emirat islamic sub talibani. Sau absolut nicio guvernare în timpul războiului civil.

Pe măsură ce diplomaţii străini şi asistenţii umanitari din Kabul au ajuns s-o cunoască pe Azita ca pe o parlamentară educată, care nu vorbea doar dări, pashtu, urdu şi rusa, ci şi engleza, şi care părea relativ liberală, invitaţiile la evenimente au început să curgă din străinătate. Ea fusese în câteva ţări europene şi la Universitatea Yale din Statele Unite, unde vorbise despre viaţa sub talibani.

Nu era neobişnuit nici ca Azita să invite străini în locuinţa pe care o închiriase în Macroyan, pentru a le arăta versiunea ei de viaţă normală într-un cartier din Kabul. Aici, rufele puse la uscat flutură pe balcoanele blocurilor cenuşii-murdar cu patru etaje, despărţite de petice ocazionale de verdeaţă, iar femeile se adună la prima oră a dimineţii în faţa brutăriilor modeste, în timp ce bărbaţii fac exerciţii de gimnastică pe terenul de fotbal. Azita se mândreşte că este o gazdă şi o excepţie de la felul

6 A se vedea Declan Walsh, „Warlords and Women Take Seats in Afghan Parliament”, The Guardian, 18 decembrie 2005, theguar- dian.com.

cum sunt portretizate femeile afghane în lumea exterioară: izolate în propriile lor case, având puţine legături cu societatea, fiind adesea analfabete şi sub influenţa soţilor ameninţători, care nu le îngăduie să vadă lumina zilei. Şi neprimind niciun fel de vizite din partea străinilor, *farangee*, aşa cum i-au poreclit cândva afghanii pe invadatori. În prezent, străinii sunt numiţi de obicei *american*, indiferent de paşaportul pe care-l au.

Azitei îi place să arate că apartamentul este dotat cu apă curentă, electricitate şi un televizor în dormitorul ei; toate sunt plătite cu banii câştigaţi de ea, ca persoană care întreţine familia. Ştie că acest lucru îi impresionează pe străini. Mai ales pe femeile străine. Cu obraji strălucitori, trăsături ascuţite şi postură milităroasă, elegant îmbrăcată în haine negre din creştet până în tălpi, şi degajând o aromă caldă de mosc combinat cu dulce, Azita pare într-adevăr diferită faţă de majoritatea femeilor afghane. La 1, 68 m – poate şi mai mult în pantofii mărimea 42 cu tocuri cu vârf ascuţit şi baretă la spate –, ea este chiar mai înaltă decât unii vizitatori. Aceştia sosesc în general cu încălţări mai practice, ca şi cum ar fi în drumeţie.

ÎN PRIVINŢA PROGRESELOR înregistrate pentru femei după anul 2001, Azita îşi exprimă nemulţumirea faţă de străinii aflaţi în vizită, dintre care eu sunt cel mai recent. De acord, pe străzile din Kabul şi alte câteva oraşe mari se pot vedea mai multe femei decât pe timpul conducerii talibane, şi mai multe fete sunt înscrise la şcoală[7], dar, la fel ca în epocile anterioare când se

7 Departamentul Băncii Mondiale pentru ajutorarea celor mai sărace ţări, International Development Association, worldbank.org, citează următoarele cifre: „înscrierea în clasele I-XII a crescut, de la 3,9 milioane în 2004, la 6,2 milioane în 2008. înscrierea fetelor a înregistrat un progres impresionant, de la 839.000, la peste 2,2 milioane, iar a

încercaseră reforme, majoritatea progreselor pentru femei sunt limitate la capitală şi foarte puţine alte zone urbane. O mare parte din interdicţiile şi decretele talibanilor cu privire la femei continuă să fie legi efective în multe locuri din ţara aceasta în general analfabetă, impuse de tradiţia conservatoare. În numeroase provincii, *burka* este în continuare nelipsită, iar femeile rareori muncesc sau îşi părăsesc locuinţa fără soţi. Majoritatea căsătoriilor sunt tot forţate[8], crimele în numele onoarei nu sunt singulare[9] şi orice implicare a sistemului justiţiei într-un caz de viol[10] înseamnă de obicei condamnarea victimei la închisoare sub acuzaţia de adulter sau de relaţii sexuale premaritale –

---

băieţilor de la 2,6 milioane, la 3,9 milioane - cele mai multe înscrieri din istoria Afganistanului."

8 UNIFEM Afghanistan Mission, „UNIFEM Afghanistan Fact Sheet 2007", unifem.org, afirmă: „în Afganistan, între 70 şi 80% dintre femei se confruntă cu căsătorii forţate."

9 Human Rights, Misiunea specială ONU în Afganistan, Kabul, Oficiul înaltului Cofnisar al Naţiunilor Unite pentru Drepturile Omului, Geneva, Harmful Tradiţional Practices and Implementation ofthe Law on Elimination ofViolence against Women in Afghanistan, 9 decembrie 2010, unama.unmissions.org. Raportul citează una dintre cele câteva practici tradiţionale dăunătoare: „Aşa-numitele crime comise «în numele onoarei» recunosc dreptul unui bărbat de a ucide o femeie cu impunitate, ca urmare a prejudiciilor pe care acţiunile ei imorale le-au adus onoarei familiei. Reprezintă uciderea unui membru al familiei de către una sau mai multe rude care consideră că victima a făcut familia de ruşine."

10 Human Rights, Misiunea specială ONU în Afganistan, Kabul, Oficiul înaltului Comisar al Naţiunilor Unite pentru Drepturile Omului, Geneva, Silence Is Violence: End the Abuse of Women in Afghanistan, Kabul, 8 iulie 2009. Raportul prezintă incidenţa mare a cazurilor de viol în Afganistan, ca şi motivul pentru care victimele ezită să le raporteze sau să caute reparaţii legale. în particular, se spune: „Ruşinea este ataşată victimei violului, nu făptaşului. Adeseori victimele sunt acuzate de zina (adulter) şi li se neagă accesul la justiţie."

cu excepţia cazului când, ca soluţie uzuală impusă, victima este silită să se mărite cu violatorul. Aici femeile îşi dau foc pentru a se sinucide[11] ca să scape de violenţa conjugală, iar fiicele continuă să fie o monedă viabilă, neoficială[12], utilizată de taţi pentru a-şi plăti datoriile şi a pune capăt disputelor.

Azita este una dintre puţinele femei care se pronunţă în public, dar pentru mulţi ea rămâne o provocare, întrucât viaţa ei este diferită faţă de cea a majorităţii femeilor din Afghanistan şi o ameninţare la adresa celor care le subjugă.

— Dacă te duci în părţi îndepărtate din Afghanistan, afirmă ea, vei vedea că *nimic* nu s-a schimbat în vieţile femeilor. Sunt tot ca nişte servitoare. Ca nişte animale. Va trece mult timp până când femeile vor fi considerate fiinţe umane în societatea aceasta.

Azita îşi lasă pe spate vălul de cap, verde ca smaraldul, dezvăluind o codiţă neagră, scurtă, şi-şi netezeşte părul. Îmi slăbesc şi eu vălul şi-l las să-mi cadă pe umeri. Suntem în dormitorul ei şi ea mă priveşte cu atenţie pentru o clipă.

— Nu vreau ca fiicele mele să sufere aşa cum am suferit eu. Am fost nevoită să pun capăt multor vise. Am patru fiice şi sunt foarte fericită pentru asta.

---

11 c embrie 2010, unama.unmissions.org. „Printre consecinţele cele mai tragice ale practicilor tradiţionale dăunătoare se numără sacrificiul de sine - o tendinţă întâlnită aparent tot mai des în unele părţi din Afganistan.”

12 Human Rights, Misiunea specială ONU în Afganistan, Kabul, Oficiul înaltului Comisar al Naţiunilor Unite pentru Drepturile Omului, Geneva, Silence Is Violence: End the Abuse ofWomen in Afghanistan, Kabul, 8 iulie 2009. Raportul afirmă: „Compensarea monetară sau baad face parte frecvent dintr-o soluţie considerată acceptabilă pentru toate părţile.”

Patru fiice. Doar patru fiice? Ce se întâmplă în familia asta? îmi ţin respiraţia pentru o clipă, sperând că Azita va continua şi mă va ajuta să înţeleg.

Şi ea continuă într-adevăr:

— Vrei să vezi albumul nostru de familie?

REVENIM ÎN LIVING şi Azita scoate două albume foto de sub un birou mic şi şubred. Copiii se uită frecvent la fotografiile acestea, care povestesc istoria familiei lor.

Mai întâi o serie de poze de la petrecerea de logodnă a Azitei din vara anului 1997. Vărul ei primar, cu care se va mărita, este tânăr şi deşirat. Pe chipul lui, smocuri micuţe încă se străduiesc să se unească pentru a forma o barbă completă, obligatorie potrivit legii talibane de atunci. Logodnicul poartă turban şi vestă maronie din lână peste tradiţionalul veşmânt alb *peran tonban*: cămaşă lungă şi pantaloni largi. Niciunul din cei o sută de invitaţi nu zâmbeşte. În conformitate cu standardele afghane ale petrecerilor, la care pot participa şi peste o mie de persoane, aceasta a fost mică şi neimpresionantă. Este un instantaneu al contactului dintre oraş şi sat. Azita face parte din elita educată, este fiica unui profesor de la Universitatea Kabul. Viitorul ei soţ este fiul analfabet al unui ţăran.

Aparatul fotografic a surprins câteva scene regizate. Logodnicul încearcă să-i dea viitoarei soţii o bucăţică din tortul roz şi galben. Ea întoarce capul, ferindu-se. La nouăsprezece ani, Azita era o versiune mai zveltă şi mai serioasă a femeii de acum, în caftan din mătase albastru-cobalt, cu umeri falşi rotunjiţi. Unghiile i-au fost vopsite în roşu-viu, asortate cu buzele stacojii, care contrastează cu chipul pudrat în alb ce pare o mască. Întărit de fixativ, părul îi este ca un cuib de păsări. În altă fotografie, viitorul soţ îi oferă o cupă festivă, din care ar trebui să bea. Ea

priveşte direct spre obiectivul camerei foto. Faţa puternic machiată îi este brăzdată de linii verticale, care coboară din ochii căprui-închis.

După câteva pagini, gemenele pozează cu mama Azitei, o femeie cu pometi înalţi şi nas mare pe o faţă cu riduri adânci. Benafsha şi Beheshta trimit sărutări către *bibi-jan* a lor, care trăieşte cu bunicul lor în nord-vestul Afghanistanului. În scurt timp, în fotografii îşi face apariţia a treia fetiţă. Sora mijlocie Mehrangis are codiţe şi o feţişoară mai rotundă. Ea pozează lângă mini-Azitele gemene, care par brusc foarte mature în rochiţele albe, plisate.

Azita întoarce pagina: *Nowruz*, Anul Nou persan, în 2005. Patru fetiţe în rochii crem. Toate înşiruite după înălţime. Cea mai scundă are o fundă în păr. Este Mehran. Azita pune degetul pe fotografia aceea şi rosteşte fără să ridice ochii:

— Ştii că copilul meu cel mai mic este tot fată, nu? Noi o îmbrăcăm în băiat.

Privesc în direcţia lui Mehran, care s-a plimbat prin cameră în timp ce noi stăteam de vorbă. Acum stă într-un scaun şi vorbeşte din nou cu figurina de plastic.

— Familia mea devenise motiv de bârfă. Este o mare nereuşită să n-ai băieţi şi toţi te privesc cu tristeţe.

Azita îmi spune toate astea ca şi cum ar fi o explicaţie simplă.

Pentru a avea statut social şi reputaţie, în Afghanistan este obligatoriu să ai minimum un fiu. Într-o ţară în care nu domneşte legea, fără un băiat, familia nu-i numai incompletă, ci şi slabă şi vulnerabilă. De aceea este obligatoriu pentru orice femeie măritată să nască repede un fiu; acela este ţelul ei absolut în viaţă şi dacă nu-l atinge este privită cu suspiciune de cei din jur. Poate fi dispreţuită

ca o *dokhtar zai*, „cea care naşte numai fiice”, care nu-i totuşi o insultă atât de gravă precum cea adresată unei femei care n-are deloc copii – *sanda* sau *khoshk*, adică „stearpă” în dări. Însă o femeie care nu poate da naştere unui băiat într-o cultură patriliniară este – în ochii societăţii şi adesea în propriii ei ochi – fundamental imperfectă.

Rata alfabetizării nu depăşeşte 10%[13] în majoritatea regiunilor ţării şi multe adevăruri nefundamentate circulă fără a fi contestate. Printre ele se numără credinţa des întâlnită că o femeie poate *să aleagă* sexul pruncului ei nenăscut, punându-şi pur şi simplu în gând acest lucru. De aceea incapacitatea *unei* femei de a naşte băieţi nu atrage multă simpatie. Ea este condamnată atât de societate, cât şi de propriul ei soţ, pentru că nu şi-a dorit destul de mult un fiu. Femeile recurg de asemenea frecvent la acuzarea propriilor lor corpuri şi minţi slabe pentru eşecul de a da naştere *unui* băiat.

Defectele de caracter ale unei asemenea femei se cumulează frecvent în ochii altora. Cu certitudine, ea este dificilă şi insuportabilă. Poate chiar rea. Faptul că *tatăl* determină de fapt sexul copilului, întrucât sperma poartă structura cromozomială a copiilor şi stabileşte dacă se va naşte un băiat sau o fată, este necunoscut majorităţii afghanilor.

Pentru Azita, lipsa unui fiu reprezenta un obstacol pentru tot ce încerca să realizeze ca politiciană. În 2005, când a sosit cu familia în Kabul, ironiile şi suspiciunile legate de absenţa unui fiu s-au extins în curând inevitabil

13 Ibid.: „Rata alfabetizării afganilor de peste 15 ani este de 28%, dintre care 12,6% pentru femei. în zonele rurale, unde trăiesc 74% dintre afgani, se estimează că 90% dintre femei nu ştiu să scrie sau să citească.”

asupra capacităţilor ei de legiuitor şi personalitate publică. Vizitatorii îi ofereau adesea condoleanţe când aflau despre cele patru fiice ale ei. S-a pomenit etichetată ca o femeie incompletă. Colegii parlamentari, electoratul şi propriile ei rude o priveau fără simpatie. Cum puteau avea încredere că va reuşi în politică dacă nu fusese în stare nici măcar să-i dăruiască soţului un băiat? Fără un fiu pe care să-l arate fluxului constant de formatori de opinie sosiţi în vizită, soţul ei s-a simţit tot mai stânjenit.

Azita şi soţul ei au făcut o propunere fiicei lor mezine:

— N-ai vrea să arăţi ca un băiat, să te îmbraci ca un băiat şi să poţi faci lucruri mult mai distractive pe care le fac băieţii, cum ar fi să te plimbi cu bicicleta, să joci fotbal şi crichet? Şi n-ai vrea să fii ca tatăl tău?

Fetiţa a acceptat fără să clipească. Era o ofertă splendidă.

Schimbarea n-a implicat decât o tunsoare, o pereche de pantaloni cumpăraţi din bazar şi o cămaşă din dril cu „Superstar” imprimat pe spate. Într-o singură după-amiază, familia a trecut de la patru fete la binecuvântarea a trei fiice şi a unui fiu cu păr ţepos. Copilul lor cel mai mic nu mai răspundea la numele *Mahnoush*, care însemna „lumina lunii”, ci la numele de băiat *Mehran*. Pentru lumea din exterior – şi mai cu seamă pentru electoratul Azitei din Badghis –, familia era în cele din urmă completă.

Unii ştiau bineînţeles adevărul, dar şi ei au felicitat-o pe Azita. Existenţa unui fiu născocit era mai bună decât absenţa lui, şi oamenii au complimentat-o pentru ingeniozitate. Când Azita s-a întors în provincia ei – un loc mai conservator decât Kabulul –, l-a luat şi pe Mehran. A descoperit că, în tovărăşia fiului ei de şase ani, era privită cu mai multă îngăduinţă.

Schimbarea l-a mulţumit şi pe soţul Azitei. Acum aveau să înceteze bârfele despre bărbatul lipsit de noroc, împovărat cu patru fiice cărora trebuia să le găsească soţi, şi a cărui descendenţă avea să înceteze odată cu el. În pashtu, a doua fimbă oficială din Afghanistan, există până şi un cuvânt depreciativ pentru bărbatul fără fii: *meraat* – o referire la sistemul în care o moştenire, de exemplu o proprietate, este transmisă aproape exclusiv printr-o descendenţă masculină. Dar pentru că mezina famihei juca rolul unui fiu, copilul devenise o sursă de mândrie pentru tată. Poziţia socială revizuită a lui Mehran le acordase de asemenea surorilor sale mai multă bbertate, deoarece ele puteau părăsi casă, puteau merge pe terenul de joacă, ba chiar şi să se aventureze pe strada vecină dacă le însoţea Mehran.

Tranziţia avusese şi un motiv suplimentar. Azita mi-l spune însoţit de un hohot de râs discret, aplecându-se către mine pentru a-mi dezvălui măruntul ei act de rebeliune.

— Vreau să-i arăt mezinei mele cum este viaţa în cealaltă tabără.

Viaţa aceea poate însemna să ridici zmeie, să alergi cât poţi de repede, să izbucneşti în râsete isterice, să ţopăi în sus şi-n jos fiindcă aşa ai chef sau să te cocoţi în copaci pentru a simţi fiorul înălţimii. Viaţa aceea înseamnă să vorbeşti cu alţi băieţi, să te aşezi alături de tatăl tău şi de prietenii lui, să stai în maşină pe locul de lângă şofer şi să te uiţi la oamenii de pe stradă. Să-i priveşti în ochi. Să vorbeşti fără frică, să fii ascultat şi rareori să fii luat la întrebări dacă umbli singur în haine confortabile, care permit orice fel de mişcări. Toate acestea sunt de neconceput pentru o fată afghană.

Dar ce se va întâmpla când Mehran va ajunge la

pubertate?

— Vrei să zici când va creşte? întreabă Azita şi palmele ei descriu în aer conturul unei femei. Asta nu-i o problemă. O transformăm înapoi în faţă.

CAPITOLUL 2
STRĂINA
Carol

ÎN KABUL EXISTĂ un mic restaurant preferat de neaşteptatele doamne din oraş, unde sunt servite versiuni locale de *quiché lorraine* şi sandviciuri mici şi delicate, în timp ce războiul continuă nevăzut în provincii. Clădirea galbenă cu grădină micuţă este cuibărită pe o străduţă secundară în spatele unei clădiri ministeriale şi este flancată de suficiente bariere rutiere pentru a fi un local acceptabil pentru diplomaţii străini şi asistenţii umanitari. Ca în multe alte locuri, curentul electric se opreşte cam la fiecare jumătate de oră, dar vizitatorii deprind iute obiceiul de a-şi continua conversaţiile într-o beznă absolută până ce comutarea generatoarelor reaprinde lămpiţele – şi de a-şi păstra calmul în tot acest timp, când creaturi mici trec din când în când pe sub masă pe lângă picioarele lor. Venisem aici pentru a mă întâlni cu marea doamnă a expatriaţilor din Kabul sperând ca ea să arunce puţină lumină peste ceea ce părea a fi încă unul dintre numeroasele secrete ale Afghanistanului.

Până atunci, întâmpinasem rezistenţă.

După prima mea vizită la familia Azitei, am răscolit internetul şi arhivele ziarelor, gândindu-mă că scăpasem ceva fundamental atunci când îmi făcusem temele despre ţara aceasta. Căutările mele n-au găsit însă nimic despre alte fete îmbrăcate ca băieţi în Afghanistan. Era posibil oare ca Azita să fie pur şi simplu o femeie neobişnuit de creativă? Sau poate că, aşa cum continuam să suspectez,

mai multe familii afghane îşi schimbau fiicele în fii, făcând o concesie – şi în acelaşi timp sfidând-o – unei societăţi imposibil de rigide?

Consultasem şi experţi. Erau destui dintre care să aleg.

După căderea talibanilor, fetele şi femeile deveniseră unul dintre cele câteva subiecte de primă importanţă pentru comunitatea internaţională a ajutoarelor, şi numeroşi specialişti în problema femeilor afghane soseau în ţară cu mandate pe termen scurt din Washington, D.C., şi diverse capitale europene. Deoarece multe ţări donatoare cereau ca proiectele de dezvoltare, de la agricultură şi până la politică, să analizeze în mod specific cum aveau să fie îmbunătăţite vieţile femeilor afghane[14], Kabulul devenise un loc ticsit de „experţi în genul sexual” – un termen care îi îngloba pe mulţi dintre asistenţii umanitari, sociologii, consultanţii şi cercetătorii cu diplome în tot felul de domenii, de la rezolvarea conflictelor până la teoria feministă.

După ce străinătatea observase, dar în general ignorase, tratamentul inuman la care talibanii supuseseră ani de zile femeile, s-a ajuns la un consens ca femeilor afghane să li se acorde şansa de a se apropia rapid de o versiune occidentală a egalităţii. „Ateliere dedicate genului sexual” păreau să funcţioneze în toate hotelurile de lux din Kabul, unde femei europene şi americane cu tunici brodate şi bijuterii etnice ţineau seminare şi încercuiau pe table albe termeni ca „responsabilizare” şi „sensibilizare” în tot Afghanistanul se derulau sute de proiecte disparate de

14 Pentru informaţii despre European Commission aid for Afghanistan şi includerea „genului sexual” în programele sale, a se vedea Comisia Europeană, Country Strategy Paper Islamic Republic of Afghanistan 2007-2013, eeas.europa.eu.

asistenţă, ale căror obiective eufemistic anunţate erau lămurirea afghanilor în subiecte ca „abordarea genului sexual plecând de la premisa integrării” şi „dialoguri despre genul sexual”.

Dar înalţii funcţionari din Organizaţia Naţiunilor Unite şi experţii, atât guvernamentali, cât şi cei din organizaţii de asistenţă independente, m-au respins în unanimitate când i-am abordat: afghanii nu-şi îmbrăcau fiicele în băieţi pentru a se opune societăţii lor segregate. De ce ar fi procedat aşa? Mi s-a spus că dacă ar fi existat mai multe fete ca Mehran, atunci experţii aceştia, profund implicaţi în situaţia femeilor afghane, ar fi ştiut cu certitudine de existenţa lor. Antropologi, psihologi şi istorici ar fi observat cu siguranţă fenomenul, întrucât acesta părea să contrazică tot ceea ce se ştie despre cultura din Afghanistán, unde fiecare se îmbracă potrivit genului sexual. S-ar fi scris cărţi şi s-ar fi întocmit studii academice. Ergo, o asemenea practică – dacă era într-adevăr o practică, şi nu doar o bizarerie – *nu putea* să existe. Mi s-a spus în mod repetat că segregaţia sexelor în Afghanistan este printre cele mai stricte din lume, ca atare un astfel de act ar fi fost inimaginabil. Poate chiar periculos.

Cu toate acestea, întrebări insistente adresate afghanilor ofereau o imagine diferită, chiar dacă neclară. Traducătorul meu, un bărbat, a remarcat întâmplător că auzise despre o verişoară îndepărtată care se îmbrăca în haine băieţeşti, dar nu înţelesese niciodată despre ce era vorba şi nici nu se gândise prea mult la cazul respectiv. Alţi afghani au repetat în diferite ocazii zvonuri despre asemenea fete, însă m-au sfătuit fără excepţie că ar fi mai bine să nu insist; amestecul în afacerile private şi tradiţiile de familie nu era niciodată recomandabil pentru străini.

În cele din urmă, un diplomat afghan mi-a oferit o informaţie certificată de el, amintindu-şi de un prieten din echipa de fotbal a cartierului său în epoca talibanilor, prin anii 1990. Într-o bună zi, prietenul acela a dispărut pur şi simplu, şi mai mulţi colegi de echipă s-au dus la locuinţa lui pentru a se interesa ce se întâmplase. Tatăl băiatului a apărut în pragul uşii şi i-a anunţat că, din păcate, prietenul lor nu va mai veni la fotbal. Redevenise fată. Puştii de doisprezece ani au rămas cu gurile căscate.

Aceea însă, m-a asigurat diplomatul, fusese o *anomalie*. Orice asemenea măsuri disperate şi necivilizate puteau fi puse exclusiv pe seama ororilor din epoca talibană. În 2003, filmul artistic afghan *Osama* relatase de altfel povestea unei fete care se deghizase în băiat în timpul conducerii talibanilor. Dar aceea fusese o ficţiune, bineînţeles. În plus, a adăugat diplomatul, în Afghanistan veniseră acum vremuri noi, progresiste.

Însă oare erau cu adevărat aşa?

Respingerea agresivă a experţilor străini şi a afghanilor deopotrivă era stranie pentru un reporter. Dar dacă acesta era numai vârful aisbergului, dacă nu era vorba doar de familia Azitei – dacă era ceva care ar fi putut naşte întrebări despre alte lucruri ce ne scăpaseră atenţiei în strădania noastră de un deceniu de a înţelege Afghanistanul şi cultura sa?

Speram ca despre acest subiect să-mi poată oferi mai multe explicaţii Carol le Duc. Cu părul roşu şi şalvarii din mătase în culori intense, Carol nu părea să ofere niciodată aceleaşi teorii încrezătoare şi frecvent repetate despre afghani sau despre ce-i lipsea Afghanistanului pentru a înţelege elementele de bază ale valorilor occidentale.

— Eu nu m-aş numi niciodată „feministă”, mi-a spus ea când am făcut cunoştinţă. Las asta în seama altora.

Carol face parte dintre cei care evită mulţimea expatriaţilor, preferând să socializeze cu familii afghane cu care se împrietenise cu mulţi ani în urmă, când conducerea talibanilor acceptase cu greu intrarea străinilor în ţară. Muţi cred despre ea că are cea mai ascuţită memorie instituţională din Kabul şi este faimoasă fiindcă a fost una dintre puţinele femei care au negociat cu talibanii când se aflau la putere.

Carol a sosit în această parte a lumii în anul 1989, după ce divorţase. Ar fi putut trăi restul vieţii confortabil în Anglia, dar a ales altceva.

— Detest să călătoresc şi să trec pur şi simplu prin diverse locuri, mi-a spus ea. Îmi place să ajung să cunosc oamenii. Să aprofundez totul. Şi mi-am dat seama că la patruzeci şi nouă de ani eram o femeie complet liberă.

În cele aproape două decenii pe care le-a trăit după aceea în Afghanistan şi Pakistan, a lucrat pentru organizaţii neguvernamentale şi în calitate de consultantă pentru diverse ministere. Avea o diplomă în antropologie de la Oxford şi fusese implicată în multe studii despre femei, copii şi politica din Afghanistan.

Nutrind convingerea fermă că ceaiul aromatizat cu nucşoară şi servit în ceşcuţe de porţelan fin făcea mai digerabil orice dezastru – şi Kabul avusese parte de suficiente dezastre –, Carol trăieşte într-o grandoare modestă într-o casă din piatră de culoarea piersicii înconjurată de o grădină bine întreţinută, cu doi păuni „fiindcă sunt frumoşi de privit”. Iama, şemineul ei este o raritate în Kabul şi chiar funcţionează. Iar vara, scaunele ei mari din trestie de sub ventilatorul din plafon care se roteşte lent fac din august o lună ceva mai suportabilă. Toţi afghanii care lucrează pentru companiile de taxi ce se ocupă de străinii rezidenţi îi cunosc locuinţa cu gard din

zid de pe o stradă noroioasă din Kabul drept „Casa Carol”, iar localnicii vorbesc despre ea cu afecţiunea şi respectul rezervate celor care au ajuns să facă parte din propria lor istorie, cu mult înainte de războiul cel mai recent.

Uneori însă Kabulul devine prea mult chiar şi pentru Carol, care pleacă atunci la „casa ei de la ţară” din Peshawar, un oraş pakistanez violent, aflat cândva sub control britanic, unde obişnuia să-şi petreacă verile regele afghan. În prezent, Peshawar este considerat unul dintre cele mai periculoase locuri din lume. Este atât de infestat de extremişti islamici, încât puţini occidentali îl vizitează voluntar, iar când o fac, beneficiază de obicei de protecţie militară. Însă pentru Carol, obişnuită să meargă prin Kabul pe jos, fără a ţine deloc cont de ceea ce străinii numesc „securitate”, şi care refuză să-şi ascundă părul ca flacăra sub un văl, Peshawar oferă o existenţă doar marginal mai complicată. Aeroportul este, desigur, o „zarvă uriaşă”, citând-o chiar pe ea, unde, în locul unui birou de informaţii, un „domn de la serviciile secrete” se apropie întotdeauna de ea, presupunând că-i americană. Şi de fiecare dată Carol este extrem de încântată să declare că este *britanică*. Şi nimic altceva.

— IA SPUNE, vrei ceaiul alb special sau ar trebui să-l încercăm pe cel roşu special? mă întreabă ea la restaurant, după ce mi-a ascultat dilema.

La o încuviinţare a ei din cap, chelnerul toarnă vinul roşu ilegal dintr-un ceainic albastru şi dolofan.

Lui Carol i se pare absolut firesc ca o fată afghană să fie crescută ca un băiat.

— Dacă ai fi femeie, de ce *n-ai vrea* să treci în tabăra cealaltă, într-o ţară ca Afghanistan? exclamă ea.

Ba chiar o atrage ideea; făcea apel la latura ei contrariantă.

Deşi n-a văzut niciodată practica aceasta printre copii, îşi aminteşte o călătorie pe teren făcută cu câţiva ani în urmă, cu o echipă mică de asistenţi umanitari, în provincia Ghazni, un bastion al talibanilor. Bărbaţii şi femeile dintr-un sat tribal trăiau strict separaţi, iar când Carol a fost invitată la ceai în locuinţa femeilor a constatat cu surprindere că printre ele se afla un bărbat. Femeile îi spuneau „Unchiul” şi se părea că se bucura de un statut aparte în sat. Femeile îl serveau cu ceai şi-l tratau cu mult respect. Unchiul avea un aspect aspru, totuşi chipul îi era mai delicat decât al celorlalţi bărbaţi. Carol a avut nevoie de un timp, şi de câteva şoapte utile, pentru a înţelege că Unchiul era de fapt o femeie adultă cu turban şi haine bărbăteşti.

În satul micuţ, Unchiul avea rolul de intermediar între bărbaţi şi femei, şi, în acelaşi timp, de bărbat onorific, care putea transmite mesaje şi însoţi femeile care trebuiau să călătorească; întrucât era tot femeie nu reprezenta nicio ameninţare.

Lui Carol i s-a spus că Unchiul fusese crescut ca băiat la fel ca Mehran, fiica Azitei, din iniţiativa mullahului local. Unchiul fusese a şaptea fiică născută într-o familie lipsită de băieţi. În calitate de conducător spiritual al satului, mullahului i se făcuse milă de părinţi şi de aceea, la numai câteva ore după naşterea fetiţei, decisese ca aceasta să devină fiul lor. îi dăduse nume de băiat, după care îi trimisese pe părinţi să-şi arate fiul. Anunţul oficial al mullahului privind naşterea unui băiat fusese acceptat cu recunoştinţă de părinţi – le ridicase statutul şi în acelaşi timp îi scăpase de dispreţul inevitabil al satului.

Dar de ce Unchiul nu revenise la sexul său real după declanşarea pubertăţii? Şi cum scăpase de măritiş? Şi de ce femeia părea încântată de aranjamentul acesta? Carol

strânge din umeri la întrebările mele; nu ştie realmente răspunsurile. Unchiul nu avea soţ sau copii, dar era clar că se bucura de un statut superior femeilor. Era un „personaj intermediar”.

În opinia lui Carol, este firesc ca nimeni să nu consemneze existenţa altor „Unchi” sau fetiţe îmbrăcate ca băieţi, nici în trecut şi nici în prezent. Şi chiar dacă ar fi existat consemnări, puţine documente au supravieţuit numeroaselor războaie şi schimbărilor de regim din Kabul. În acelaşi timp, afghanilor nu le place să fie întrebaţi despre familiile lor. Oficialităţile guvernamentale şi instituţiile lor simt privite în cazul cel mai fericit cu suspiciune.

Ceea ce se poate numi o arhivă naţională afghană este supravegheat de fapt de o veche rezidentă americană din Kabul, pe care am consultat-o: expatriata Nancy Dupree, spirituala americană trecută de optzeci de ani, specialistă în istorie, răsfăţată de mulţi cu porecla „bunica Afghanistanului”. Faimoasă pentru că în anii 1970 a publicat câteva ghiduri de călătorie[15] în regiunile cele mai îndepărtate ale ţării, ea a studiat cultura şi istoria Afghanistanului alături de răposatul ei soţ, arheologul Louis Dupree. Nancy nici nu văzuse, nici nu auzise despre fete care să se îmbrace ca băieţii şi nici nu-şi amintea de vreo asemenea consemnare în tot timpul pe care-l petrecuse în Afghanistan, adică de pe vremea ultimului rege, care fusese alungat în 1973[16]. Totuşi n-a fost „câtuşi de puţin surprinsă” de relatarea mea despre o fetiţă care

15 A se vedea Nancy Hatch Duprée, An Historical Guide to Afghanistan (Ed. Afghan Air Authority, Afghan Tourist Organization, Kabul, 1977).

16 Ultimul rege al Afganistanului a domnit patruzeci de ani înainte de a fi detronat. A se vedea Barry Bearak, „Mohammad Zahir Shah, Last Afghan King, Dies at 92”, New York Times, 24 iulie 2007, nytimes.com.

era crescută ca băiat. Asemenea opiniei lui Carol despre subiect, i se părea că avea logică.

— Segregarea naşte creativitate, mi-a spus ea.

Nancy mi-a oferit de asemenea o fotografie veche, care-i fusese lăsată în păstrare de fosta curte regală afghană. Poza alb-negru îngălbenită de timp fusese făcută în primii ani ai secolului al XX-lea şi prezenta femei îmbrăcate în haine de bărbaţi care păzeau haremul lui Habib-Allah Khan[17]. Haremul nu putea fi păzit de bărbaţi, deoarece aceştia reprezentau o potenţială ameninţare la castitatea femeilor şi descendenţa regelui. Femeile acelea îmbrăcate ca bărbaţi au rezolvat dilema, indicând faptul că astfel de soluţii par să fi fost utilizate în trecut şi în cele mai înalte eşaloane ale societăţii afghane.

Carol sugerează însă că este puţin probabil ca vieţile private ale familiilor afghane să fi fost accesibile vreodată investigaţiilor din afară. Mai cu seamă în decursul recentului potop de străini care vor să schimbe Afghanistanul. La fel ca o localnică oarecare ce jeleşte pierderea unui vecin, Carol descrie ce a devenit Kabulul în ultimii ani: o fortăreaţă din beton gri, din care afghanii au fost practic alungaţi[18] din cauza economiei inflaţioniste cauzate de război şi unde doar străinii plătiţi de organizaţii internaţionale îşi pot permite chiriile enorme. Ei au creat un loc în care temerile şi zvonurile care-i împing pe expatriaţi să comunice circulă în buclă închisă.

— Majoritatea străinilor din Kabul trăiesc foarte asemănător cu cele mai îngrădite femei afghane pe care ei

17 Habib-Allah Khan a condus Afganistanul între 1901 şi 1919. A se vedea Encyclopaedia Britannica Online, www.britannica.com.

18 Zarif Nazar şi Farangis Najibullah, „Kabul Housing Shortage Leaves the Middle Class Behind”, Radio Europa Liberă, 31 ianuarie 2011, rferl.org.

încearcă să le emancipeze, remarcă sarcastic Carol.

AFGHANISTANUL ARE o cultură de obiceiuri şi tradiţii vechi de o mie de ani, care au fost transmise de-a lungul generaţiilor. Istoria femeilor sale a fost rareori consemnată. Istoria multor ţări este adesea o istorie a războaielor pe care le-au purtat şi care în puţine ocazii au fost conduse de regine. Majoritatea cercetărilor sociologice din Afghanistan au fost întreprinse de străini – aproape exclusiv bărbaţi – care au avut rareori acces la femei şi au aflat doar ce le-au declarat soţii, fraţii şi taţii afghani.

În Afghanistan nu există o agenţie de protecţie a copiilor la care să telefonezi, nu există un birou demn de încredere care să aibă statistici, nu există un institut de cercetări recunoscut ca atare. Nimeni nu poate spune nici măcar câţi oameni *trăiesc* în

Afghanistan; marile agenţii de asistenţă umanitară vehiculează cifre cuprinse între douăzeci şi trei şi douăzeci şi nouă de milioane[19].

Primul şi singurul recensământ din Afghanistan s-a desfăşurat în anul 1979, iar tentativele ulterioare de înregistrare reală a afghanilor au fost controversate şi presărate de dificultăţi. Trei decenii de război constant şi deplasările unui număr mare de refugiaţi fac imposibilă acurateţea. Sarcina este complicată de structura etnică complexă a afghanilor şi de dezbaterea continuă privind frontiera exactă cu Pakistanul.

Cei care încearcă să fie diplomatici afirmă adesea că Afghanistanul este format din mai multe minorităţi, o moştenire vizibilă a numeroşilor cuceritori care au sosit

19 Andrew Pinney, Snapshots of an Intervention, The Unlearned Lessons of Afghanistan s Decade of Assistance (2001-11) (Ed. Afghanistan Analysts Network [AAN], Kabul, 2012).

din direcţii diferite de-a lungul istoriei. Minoritatea cea mai mare, estimată la 40% din populaţie, este gruparea majoritar islamist sunnită pashtun, ai cărei membri se consideră în general ca fiind etnici afghani. Ea domină sudul şi estul ţării. A doua minoritate ca mărime este cea tadjică, puternică în nordul şi în centrul Afghanistanului. Mulţi cred că strămoşii mongolilor ar fi fost membri ai populaţiei hazara, care au fost persecutaţi în epoca talibanilor ca discipoli ai islamismului şiit. Afghani de etnie uzbecă, turkmenă şi kirghiză trăiesc în general tot în nord. În ţară locuiesc de asemenea nomazi kuchi. Între grupurile etnice s-au format şi destrămat alianţe, totuşi cei din cadrul unui acelaşi grup privesc frecvent cu suspiciune alte etnii. Acesta este un alt motiv pentru care puţine informaţii sunt oferite voluntar; de exemplu, despre numărul de copii născuţi într-o zonă specifică sau în cadrul unei grupări, cu atât mai puţin despre sexul lor.

Carol opinează că Occidentul este mai obsedat decât afghanii de rolul genului sexual la copii. Deşi societatea afghană este construită strict pe separarea sexelor, aici genul sexual contează în copilărie *mai puţin* decât în Occident.

— În Afghanistan, afirmă Carol, oamenii sunt mânaţi de ceva mult mai fundamental – de sexualitate. Prepubertatea nu înseamnă decât pregătirea pentru *procreaţie*. Acesta este scopul principal al vieţii aici.

Şi poate că, pentru a începe măcar să înţeleagă Afghanistanul, occidentalii ar trebui să abandoneze ceea ce consideră a fi ordinea lucrurilor. Într-o ţară în care îndelungata descendenţă de organizare tribală este mai puternică decât orice formă de guvernare, în care limba înseamnă poezie şi puţini pot citi sau scrie, dar este uzual

ca o persoană analfabetă să fi memorat[20] opera poeţilor pashtu şi perşi şi să vorbească mai multe limbi, este posibil ca parametrii pentru adevărurile stabilite să se manifeste în alte feluri decât cele pe care străinii le pot recunoaşte cu uşurinţă. Citând-o pe Carol, într-o naţiune de poeţi şi povestitori „contează visele împărtăşite”.

Din acest motiv, pentru a găsi ceva – orice – în Afghanistan, trebuie să examinezi structurile neoficiale. De exemplu, femeile afghane nu sunt cunoscute îndeaproape de străini, nici de bărbaţii afghani, ci de alte femei afghane – şi de doctoriţele, învăţătoarele şi moaşele care asistă direct la disperarea de a avea fii şi la tot ce vor face femeile în acest scop. Şi niciun fel de secrete nu vor fi oferite imediat. Carol mă avertizează:

— Trebuie să asculţi ceea ce ele nu spun niciodată.

Ca efect dramatic, generatorul restaurantului se întrerupe pentru a treia oară şi rămânem din nou în întuneric. Inspir adânc.

Aroma de mandarine şi coacăze negre pe care o degajă Carol devine mai pronunţată în beznă şi în cele din urmă mă interesez despre norul de parfum în care suntem învăluite. Întrebarea mea o încântă.

— Ah, da. Un tip din Peshawar comercializează parfumuri şi esenţe. Mi-a spus că vinde şi unui parfumier francez, care creează ceva destul de faimos din esenţa

20 A se vedea Louis Dupree, Afghanistan (Ed. Oxford University Press, New York, 1973, ed. a VI-a, 2010), pp. 74-75, în care spune că Afganistanul „are o cultură literată, dar o societate non-literată”. Cartea lui Dupree, scrisă înainte de invazia sovietică, continuă să fie vuia dintre cele mai bogate surse despre Afganistan, deoarece Louis Dupree s-a ocupat toată viaţa de studierea ţării. Fundaţia Louis and Nancy Hatch Dupree de la Universitatea Kabul este dedicată eforturilor conservării moştenirii culturale a poporului din Afganistan şi susţinerii educaţiei pe această temă: dupree fovmdation.org.

asta. Bineînţeles, sunt simple lăudăroşenii, totuşi este plăcută, nu?

Încuviinţez şi nu mă pot decide să-i spun că furnizorul ei nu se lăuda. Este un parfum pe care-l cunosc destul de bine. Când luminile se reaprind, zâmbesc. Şi eu sunt o femeie complet liberă şi, tot aşa cum, cândva, Carol a decis să facă, am timp să caut mai adânc.

AŞ PUTEA ÎNSĂ să scriu pentru început despre familia Azitei? Timp de câteva luni, Azita şi cu mine am purtat cam aceeaşi conversaţie.

— Mi-ai spus că ai patru fiice, am început prima mea discuţie telefonică cu ea. Mi-ai spus de asemenea despre fiul familiei…

Îi oferisem posibilitatea să nege totul şi să-mi spună să n-o mai caut. Aproape că speram să profite de această ocazie. Abia ulterior am înţeles că ea luase deja decizia.

— Cred că ar trebui să spunem adevărul.

— Totuşi acesta este secretul vostru. Eşti sigură?

— Aşa cred. Ar putea fi interesant şi pentru alţi oameni. Aceasta este realitatea Afghanistanului.

Apoi m-a invitat din nou în casa ei. Şi în familia ei.

CAPITOLUL 3

ALEASA

Azita

LA ORA CINCI dimineaţa, Azita se sileşte să se ridice din culcuşul de perne lungi şi voluminoase de pe podeaua sufrageriei, care slujeşte şi ca dormitor.

Înainte de a-şi trezi copiii, examinează mental un carusel de imagini, intenţionând să-şi amintească cinci minute bune din ziua anterioară, pentru a-şi pune mintea în mişcare cu gânduri pozitive. Poate că a vorbit fără să fie întreruptă de un coleg parlamentar. Sau poate că una dintre fete i-a arătat un desen nou, cu adevărat remarcabil.

Abia după aceea traversează holul pentru a-şi scula cele patru fiice care dorm în paturi suprapuse sub pături albastre imprimate cu Ursuleţul Winnie. De obicei, între Mehrangis şi Mehran are loc un mic conflict privind folosirea băii. Gemenele vor mânca iaurt şi pâine *naan* rămasă din ziua anterioară. Mehran va refuza probabil micul dejun, dar va accepta o chiflă, prăjituri sau o portocală.

Cele trei fete mai mari se vor îmbrăca în rochii negre care trec peste genunchi şi văluri albe de păr peste cozile negre strălucitoare. Mezina va îmbrăca pantaloni, cămaşă albă şi cravată roşie. Toate patru au rucsacuri din nailon mari, identice. Al lui Mehran este uriaş pentru ea, dar îl poartă cu mândrie, la fel ca surorile mai mari. Tatăl îşi va însoţi copiii până la autobuzul şcolii, însă o va ţine doar pe Mehran de mână.

Azitei i-au mai rămas cincisprezece minute ca să se pregătească, însă este foarte rapidă. În timpul respectiv se va transforma. De îndată ce iese din casă, va apăra nu numai onoarea soţului şi a familiei, ci şi a provinciei şi ţării ei. În privinţa aceasta, aspectul exterior este foarte important. Trebuie să se îmbrace cu grijă, nu pentru a atrage atenţia, ci pentru a o abate.

În Afghanistan reputaţia nu este doar simbolică, ci un lux greu de recâştigat odată ce a fost pierdut. Asemenea votului de încredere, ea trebuie păstrată în permanenţă şi, în mod ideal, îmbunătăţită, obligând atât bărbaţii, cât şi femeile să adere la o plasă de reguli sociale stricte. În alegerea fiecărui detaliu din ţinuta ei, Azita ţine seama de elementele fundamentale ale culturii onoarei din Afghanistan, unde puritatea femeii este asociată

permanent cu reputaţia familiei ei. Talibanii nu mai conduc[21] în Kabul, însă codul vestimentar pentru femei continuă să fie foarte conservator. Carol le Duc mi-a clarificat sistemul de pedepse neoficial, dar foarte real:

— O femeie care atrage o atenţie necuvenită asupra ei este inevitabil o *femeie desfrânată*.

Comparaţia cu o femeie desfrânată deoarece s-a îmbrăcat necorespunzător sau a fost văzută vorbind cu un bărbat care nu este soţul ei poate avea urmări importante pentru o femeie. Vecinii vor purta vorba, părinţii ei pot fi devastaţi, iar ruşinea se va abate asupra rudelor ei, pătându-le reputaţia şi statutul în societate. Pentru o politiciană, jocul acesta este şi mai complicat, fiindcă politica, prin însăşi natura ei, necesită un anume grad de vizibilitate.

Potrivit conservatorilor, dacă o femeie afghană trebuie să lucreze, atunci trebuie să fie, cel mult, învăţătoare la o clasă formată exclusiv din eleve. Orice profesiune în care o femeie interacţionează cu bărbaţi sau poate fi observată de aceştia este mai problematică, deoarece riscă să-i păteze reputaţia familiei. Femeile care lucrează cu străini, care au obiceiuri diferite, devin şi mai suspecte. Luând loc în adunarea naţională, sub privirile sfredelitoare ale ochilor publici, Azita provoacă reacţii la multe niveluri.

Uniforma ei de lucru constă dintr-o *abaya* neagră până în pământ, în stil iranian, neagră şi cu un văl negru subţire pentru păr, menite să emane autoritate şi

21 Revolutionary Association of the Women of Afghanistan, „Some of the Restrictions Imposed by Taliban on Women in Afghanistan” rawa.org/rules.htm (accesată pe 31 ianuarie 2014), consemnează: „18. Interzicerea purtării de către femei a hainelor viu colorate. în termenii talibanilor, acestea sunt «culori cu atracţie sexuală»”

demnitate. Ea speră să afişeze simţul rafinamentului dublat de un conservatorism profund; când se mişcă, nu trebuie să i se poată distinge conturul corpului. Veşmântul negru are un tiv auriu subţire; este exclusă orice altă etalare de culori. În alt univers şi în altă existenţă, Azita ar fi ales roşu-strălucitor – o culoare imposibilă în Afghanistan. Culoarea focului este considerată făţiş sexuală, menită să atragă privirile bărbaţilor. Este pentru persoanele care intenţionează să fie flamboaiante. Admirate. Hainele viu colorate au fost interzise din capul locului de talibani, dar tot ar fi de neconceput, ba chiar potenţial periculoase în cultura conservatoare a Afghanistanului. Nicio femeie respectabilă din Kabul nu poartă roşu în afara casei, iar Azita nu are deloc haine roşii.

În câteva secunde îşi trage finii groase cu *kohl* negru în jurul ochilor şi aplică pudră bej. În parlament există de obicei fotografi şi ea ştie de acum că pielea mată este mai fotogenică. Când părăseşte locuinţa, îşi pune o pereche de ochelari de soare negri cu ornamente aurite, pe care o prietenă i-a cumpărat din Dubai. Azita îşi mai permite câteva efecte speciale: două inele din aur roz arab şi o poşetă copiată după o firmă celebră. Aurul nu are efect decorativ, ci reprezintă mai degrabă o etalare de cash portabil, semnificând statutul de nevastă bună şi mamă. Bărbatul care are o nevastă bună, respectabilă şi fertilă, o va cinsti cu aur, pe care să-l poată vedea toţi. Azita şi-a cumpărat singură inelele, dar asta nu trebuie s-o ştie nimeni.

DUPĂ CE se instalează pe bancheta din spate, automobilul este repede absorbit în masa matinală densă de roţi şi bare de protecţie îndoite din Kabul. Drumul până la adunarea naţională din Karte Seh durează în medie

cincisprezece minute, însă dimineaţa ai nevoie de minimum o oră ca să-l parcurgi. Automobile

Toyota Corolla albe se afundă şi se ridică răbdător din gropile adânci din caldarâm, străbătând labirinturi de bariere rutiere şi porţiuni pe care nu există absolut niciun fel de drum. Mai simt câteva luni până la începutul primăverii, sau *anotimpul luptelor*, cum este numit aici – când talibanii şi „insurgenţii" vor intra în bătălii mai agresive. Solul dur şi îngheţat nu este încă acoperit cu praf, iar rodiile roşii din Kandahar sunt încă sparte în tarabele de pe marginea drumului.

Şoferul Azitei evită să se apropie prea mult de vehiculele poliţiei afghane, camionete Ford Ranger verzi ticsite cu poliţişti în uniforme albastre, ale căror pistoale-mitralieră sunt îndreptate în toate direcţiile. Poliţiştii afghani se numără printre cele mai populare ţinte[22] pentru teroriştii sinucigaşi şi dispozitivele explozibile improvizate, cunoscute ca IED-uri[23]. Numărul poliţiştilor ucişi în Kabul este de două ori mai mare decât cel al militarilor, de care este mai greu să te apropii. În ochii insurgenţilor, ambele categorii sunt consideraţi trădători care lucrează pentru guvernul sprijinit de străini. Dimineaţa devreme – când simt încă proaspete convingerea martiriului şi perspectiva

22 Ase vedea Jon Boone, „Afghan Police Hit by High Death Rate and «Quick Fix» Training, Says EU" The Guardian, 1 octombrie 2009, theguardian.com; şi Susan G. Chesser, „Afghanistan Casualties: Military Forces and Civilians" Congressional Research Service, 6 decembrie 2012, fas.org. Statisticile din acest raport afirmă că, în anul 2008, pierderile din armata naţională afgană au fost de 259 de morţi şi 875 de răniţi; pierderile înregistrate în anul 2008 de forţele poliţieneşti afgane naţionale, locale şi grănicereşti au fost de 724 de morţi şi 1.209 răniţi.

23 Acronimul provine de la denumirea originală în engleză: Improvised Explosive Devices (n. trad.).

fecioarelor[24] care aşteaptă în paradis – este momentul preferat pentru atacurile teroriştilor sinucigaşi, deoarece traficul dens promite răsplata unui număr mare de victime.

Azita subscrie la argumentul afghan obişnuit: când ţi-a venit sorocul, ţi-a venit şi gata! Dumnezeu decide când va fi asta. Ea nu-şi poate irosi timpul pe drumurile matinale spre parlament întrebându-se dacă i-a sosit clipa. împreună cu şoferul ei au scăpat la câteva secunde de câteva explozii. În fiecare zi îşi asumă un risc pur şi simplu prin faptul că iese din casă. În medie, primeşte două ameninţări anonime cu moartea pe săptămână, la birou sau acasă, când este avertizată să părăsească parlamentul, pentru că altfel... Pentru a evita ameninţările şi neplăcerea, Azita cumpără cu regularitate SIM uri noi pentru telefonul mobil, ca să-şi schimbe numărul, totuşi apelurile nu încetează. Păcatele ei sunt clare: este o femeie care îndrăzneşte să servească în parlament şi este un simbol proeminent al unui guvern controversat, susţinut de Occident. Ameninţările au devenit rutină. Uneori stă de vorbă cu apelantul, explicându-i că Coranul nu iartă crimele. Şi întotdeauna apelanţii sunt bărbaţi.

— Ştim că nu-ţi pasă de viaţa ta, i-a spus unul odată, dar gândeşte-te la copiii tăi.

Atunci ameninţarea a fost însoţită de focuri de armă. Singura dată când Azita a încercat să anunţe poliţia despre ameninţări, a fost sfătuită „să nu se neliniştească”. La urma urmelor, a adăugat poliţistul, ei nu pot face mare lucru.

Au existat şi atentate directe asupra vieţii ei. Cu un an în urmă, doi motociclişti au încercat să arunce o grenadă în curtea casei ei din Badghis. A explodat,

24 Ibn Warraq, „Virgins? What Virgins?” The Guardian, 11 ianuarie 2002, theguardian.com.

lovindu-se de zidul exterior din piatră. Când Azita a ieşit în fugă din bucătărie, şi-a găsit fiicele ascunzându-se într-un colţ al grădinii micuţe.

Politicienii mai bogaţi se deplasează în automobile blindate, înconjuraţi de pistolari cu aparate de radio pe unde scurte. Cei cu investiţii în comerţul ilegal, dar prosper, de mac – Afghanistan este cel mai mare producător mondial de opiu[25] – sunt urmaţi de obicei de un alt automobil, pentru a le spori şansele în cazul unei tentative de răpire. Azita nu-şi poate permite mai mult de automobilul Toyota Corolla cu un şofer, care a prins cu bandă adezivă o sticluţă de bord – apă sfinţită de la Meca. îl ajută să se concentreze; nu merită să-i claxoneze nici chiar pe cei care fac întoarceri bruşte de 180 de grade sau care vin spre el pe aceeaşi bandă.

Când şi-a început activitatea de parlamentar, Azita şi-a angajat un bodyguard, deoarece câţiva colegi i-au spus că ar părea ruşinos să sosească fără o escortă masculină. Însă bodyguardul avea tendinţa de a adormi de câte ori se aşeza, aşa că l-a concediat. Alături de alţi membri ai parlamentului, Azita a primit un pistol pentru autoprotecţie. Fără să aibă intenţia de a-l folosi vreodată, ea l-a pitit undeva prin apartament. Adesea îşi reaminteşte că ar trebui să-l găsească înaintea copiilor.

În maşină, ea îşi scoate telefonul şi încearcă să afişeze site-ul CNN pe display-ul micuţ, dar nu ajunge prea departe pe reţelele afghane inconstante.

Priveşte de aceea pe geam la vânzătorii care îşi împing încet cotigile spre piaţă şi la motocicletele pe care

---

25 World Drug Report 2013, unodc.org; şi United Nations Office on Drugs and Crime, Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Counter Narcotics, Afghanistan Opium Survey 2013 Summary Findings, noiembrie 2013, vmodc.org.

se află minimum două persoane, şi adesea trei sau patru, cu chipurile protejate cu eşarfe împotriva aerului bej din Kabul. Cupluri de femei afghane, purtând sandale cu şosete, se ţin de mâini şi sar peste canalizări neacoperite. Puţine lucruri sunt aici cu adevărat albe şi puţine lucruri sunt noi, cu excepţia jeepurilor Land Rover noi-nouţe, care sunt aduse pentru străini şi pentru afghanii bogaţi. Destul de repede, majoritatea capătă o nuanţă pământie sau kaki. În Kabul, culorile principale sunt kaki şi cenuşiu, iar monotonia este întreruptă doar de casele finanţate de mac, care sunt zugrăvite în roşu străbătut de crem, roz cald sau chiar verde, şi la care se întrezăresc perdele pastelate cu ciucuri – narcotectura amăgitor de voioasă a Kabulului.

Clorofila este rară aici, fiindcă majoritatea arborilor fie au murit în urma poluării, fie au fost folosiţi drept combustibil de băştinaşi. Uneori o pată de roşu mat străbate prin cenuşiul Kabulului, într-o frescă murală veche sau un alt memento al Războiului Rece al celor care au încercat să controleze capitala înaintea talibanilor şi americanilor.

PENTRU AZITA, „vremea ruşilor”, aşa cum o numeşte ea, n-a însemnat lupta îndelungată şi brutală descrisă de memoriile în limba engleză despre „războiul sovietic” din anii 1980, aşa cum îi spun afghanii. Pentru ea a însemnat fundalul unei copilării rezonabil de frumoase.

Tatăl ei făcea parte dintr-un clan mare, însă nu bogat, şi fusese primul bărbat din Badghis care ar fi absolvit masteratul în Kabul. S-a întors cu diploma aceea în provincia sa pentru a se însura. O cunoscuse pe mama Azitei, Siddiqua, pe când aceasta avea doar doisprezece ani şi, potrivit legendei familiei, se îndrăgostise la prima vedere. Au aşteptat şapte ani pentru a se căsători şi, în 1977, li s-a născut primul copil, o fiică mult iubită şi dorită.

Au numit-o după cuvântul persan derivat din „foc”, *azar*. La scurt timp după ce Azita a împlinit un an, familia s-a întors în Kabul pentru a-şi făuri acolo o viaţă, exact în timpul Revoluţiei Saur, când Partidul Democratic al Poporului[26] (comunist) a preluat guvernarea Afghanistanului.

Beneficiind de susţinerea ideologică şi financiară a Moscovei[27], noua conducere a proclamat reforme agresive, fiind decisă să înlocuiască legea religioasă printr-un sistem mai secular[28], promovând ateismul de stat şi încercând să instaureze cu forţa o societate modernă. Toate domeniile de afaceri şi toate instituţiile oficiale urmau să fie revizuite, de la agricultură şi justiţie, până la sănătate şi – cel mai controversat – dreptul familiei.

Ruşii nu erau primii care au încercat să impună egalitatea între sexe în Afghanistan şi n-aveau să fie nici ultimii.

Amanullah Khan încercase să impună drepturi pentru femei[29] în anii 1920, împreună cu regina sa Soraya, care a

---

26 Revoluţia Saur a avut loc pe 27 aprilie 1978. A se vedea »Afghanistan: 20 Years of Bloodshed”, BBC News, 26 aprilie 1998, news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/83854.stm.

27m ajoritatea populaţiei afgane să vadă guvernul din Kabul ca fiind mai degrabă agentul unei puteri străine decât ca o mişcare internă de masă.”

28 Pentru istoria Partidului Democratic al Poporului din Afganistan (PDPA), legăturile sale cu Moscova, obiectivele de secularizare şi reforme care au ajuns să fie considerate „neislamice” de către mulţi, a se vedea Asta Olesen, Islam and Politics in Afghanistan (Nordic Institute of Asian Studies) (Kindle Locations 8046-49), Taylor şi Francis, Kindle Edition.

29 Valentine M. Hoghadam, „Revolution, Religion and Gender Politics: Iran and Afghanistan Compared”, Journal of Womens History (Johns Hopkins University Press) 10, no. 4 (iama 1999). Hoghadam afirmă:

rămas celebră pentru că şi-a scos vălul în public[30]. Perechea regală a început de asemenea să promoveze educaţia fetelor, a interzis vinderea lor pentru măritiş şi a impus restricţii asupra poliginiei. Reacţia a fost severă. Pentru mulţi afghani, şi mai ales pentru majoritatea care nu locuiau în Kabul, reformele au părut scandaloase. Bărbaţii din triburi ar fi pierdut venituri serioase dacă fiicele nu mai puteau fi vândute sau comercializate ca neveste. În 1929, regele a fost silit să abdice sub ameninţarea unei lovituri de palat.

Trei decenii mai târziu, regele Muhammad Zahir Şah a întreprins o nouă tentativă, mai prudentă, de educare şi emancipare a femeilor, propunând în Constituţia din 1964 acordarea de drepturi egale[31] şi dreptul la vot. Femei afghane privilegiate au fost trimise în străinătate pentru studii universitare, iar la revenirea în ţară au devenit specialiste în domeniile lor de activitate şi profesoare.

Arline Lederman, expertă americană în dezvoltarea profesională, care a predat la Universitatea Kabul la începutul anilor 1970, îşi aminteşte de o „perioadă incitantă" când unele femei afghane din elită erau mai sofisticate decât majoritatea omoloagelor lor liberale din

---

„Regele a fost silit să abdice de către o rebeliune tribală care se opunea şcolarizării fetelor, restricţiilor pentm poliginie şi interzicerii preţului pentru mirese."

30 A se vedea Sunita Mehta şi Homaira Mamoor, ed. Sunita Mehta, Women for Afghan Women (Ed. Palgrave Macmillan, New York, 2002), în care autoarele notează că „încă din 1921, regele Amanullah Khan a abolit obligativitatea purtării burqa, iar soţia lui, regina Soraya, a apărut în public fără văl şi purtând fuste care-i dezvăluiau picioarele."

31 Ase vedea Arline Lederman, „The Zan of Afghanistan - A 35-Year Perspective on Women in Afghanistan", în Mehta şi Mamoor, ed. de Sunita Mehta, Women for Afghan Women, în care Lederman menţionează rolul femeilor în redactarea Constituţiei afgane din 1964.

SUA. Membrele familiei regale de la Kabul, care purtau trenduri, ochelari de soare, văluri Hermès şi mănuşi „puteau fi confundate cu prietenele lui Jackie Kennedy într-o zi de toamnă în Boston”, a povestit ea.

Progresele acestea înregistrate de un grup mic de femei din elită au fost importante, dar s-au limitat exclusiv la Kabul şi la câteva alte zone urbane. În restul ţării, rolurile femeilor au fost în general stagnante.

În anii 1980, când au pornit pe scară largă reformele epocii comuniste, ele nu s-au limitat la mica elită din Kabul. În această nouă epocă, femeile şi fetele nu aveau să mai trăiască în izolare, ci aveau să primească educaţie obligatorie[32], să-şi aleagă libere soţii şi să participe activ în societate. După sosirea masivei forţe militare sovietice care să susţină fragilul guvern comunist din Kabul, capitala a fost luată cu asalt şi de mii de ruşi angajaţi ai guvernului, care să ajute la implementarea planului idealizat al Moscovei pentru un nou Afghanistan.

Agricultori, ingineri, asistenţi umanitari, profesori şi arhitecţi au început să pregătească proiecte de ajutor extern pe scară largă, cu participarea experţilor sovietici. Programele aveau ca obiectiv schimbarea rapidă a întregii ţări. Iniţial, conducerea sovietică, ce se mândrea cu construirea unei societăţi superioare, ideale, în URSS, n-a acordat atenţie referinţelor istorice sau eşecurilor predecesorilor săi.

---

32 Dr. Huma Ahmed-Ghosh discută numeroasele programe de reformă socială şi economică sub conducerea PDPA şi felul în care căpeteniile tribale „considerau educaţia obligatorie, mai ales pentru femei, ca fiind împotriva tradiţiei, antireligioasă şi o provocare la adresa autorităţii masculine” în „A History of Women in Afghanistan: Lessons Learnt for the Future or Yesterdays and Tomorrow: Women in Afghanistan”, Journal of International Womens Studies 4, no. 3 (mai 2003).

Un ţel clar declarat era educarea şi încadrarea mai multor femei în forţa de muncă. Ideea era corectă: femeile ar fi obţinut şansa de a câştiga drepturi reale şi de a redresa echilibrul social doar dacă obţineau putere economică reală. Implementarea avea să se dovedească în cele din urmă la fel de nechibzuită ca în tentativele anterioare, deoarece nu au fost înţelese aspectele economice adânc înrădăcinate ale patriarhatului în mediul rural decât treptat şi prea târziu.

În Kabul, câteva femei au fost totuşi numite în posturi de miniştri şi parlamentari. Altele au început să lucreze ca medici şi jurnalişti, poliţişti şi militari, şi avocaţi. S-au format sindicate şi asociaţii şi, în unele cazuri, acestea au fost conduse de femei. În capitală a fost interzisă segregarea din localuri şi mijloacele de transport publice.

În acel mediu progresist, familia Azitei şi-a stabilit o existenţă specifică păturii superioare a clasei de mijloc, în care tatăl preda geografia şi istoria la Universitate, iar în final a investit într-o prăvălioară din cartier, unde vindea obiecte de papetărie, fructe uscate, alune şi diverse bunuri pentru gospodărie. Când şi-a dat seama că fiica sa avea abilităţi lingvistice, el i-a cumpărat un televizor mic, ca să poată urmări emisiunile oficiale de ştiri emise în rusă şi, până la urmă, să traducă părţi din ele pentru părinţii ei. Când profesorii au aflat de abilitatea Azitei, au etichetat-o ca un copil foarte talentat.

În felul acesta a fost aleasă pentru un scop special.

Ca în orice operaţiune îndelungată de invazie şi construire a unei naţiuni, sovieticii doreau să instruiască următoarea generaţie de conducători afghani şi să-i insufle loialitatea faţă de Moscova. Micuţa Azita, care avea o minte ageră şi dorinţa de a studia, a fost transferată într-o

şcoală mai exigentă, cu profesori străini, unde se preda în limba rusă. Ea şi alţi elevi aleşi pe sprânceană aveau să fie educaţi în instituţii de elită ale noului sistem – „pepinierele" viitorilor feciori de putere din Afghanistan. Educaţia lor urma să fie încununată de un an sau doi de studii superioare în cele mai bune universităţi din Moscova sau Leningrad.

Azita îşi aminteşte perioada aceea ca semănând „cu Europa", când mergea la şcoală cu tramvaiul electric, condus de o femeie vatman. Uniforma elevelor era compusă din sarafan maro, şorţ alb şi pantofi maro cu ciorapi albi trei sferturi. Pe cap, elevele purtau doar funde din catifea maro.

Spre încântarea profesorilor ruşi, adolescenta Azita era de asemenea atletă şi a ajuns căpitanul echipei de volei feminin a şcolii. Ea intenţiona să ducă mai departe moştenirea universitară a tatălui ei şi să-l facă mai mândru de primul lui născut. Nu conta că ea nu fusese băiat, deoarece avea de partea ei această ţară nou reformată care promova femeile. Avea să devină medic. Iar dacă nu reuşea să intre la Medicină – ceea ce părea cu totul improbabil –, se visa crainică de ştiri, inspirată de femeile moderne, fără văluri, pe care le vedea la televizor. Azita era planul sovietic pentru noul Afghanistan.

Însă tradiţia continua să fie la putere în provincii, unde proclamaţiile politice care anunţau egalitatea dintre sexe contraziceau în mod direct mare parte din tradiţia pashtun legată de succesiune şi proprietate. Încercările rapide de reformare a societăţii şi culturii[33] au fost

33p ractici culturale tradiţionale privite drept «islamice». Astfel PDPA a pus o limită pe preţul mireselor, a oprit măritişurile silite şi practica leviratului, şi a interzis măritişurile prin subterfugii sau coerciţie. Dacă anterior fetele erau măritate de obicei imediat după pubertate, noul

întâmpinate cu o puternică rezistenţă şi furie îndreptată împotriva guvernului, pentru că emisese din nou decrete care interziceau căsătoriile copiilor şi comerţul lucrativ cu femei şi fete, şi pentru că declarase că nicio femeie nu va fi vândută pentru măritiş sau nu va fi măritată împotriva voinţei ei. O dată în plus, bărbaţii din triburi vedeau riscul de a pierde atât bani, cât şi influenţă. Dacă aveau să fie educate şi să muncească în afara casei, femeile aveau să-şi „dezonoreze" familiile, deoarece aveau să fie văzute în public şi să nutrească, poate, alte idei, chiar şi mai subversive. Şi cine avea să îngrijească copiii dacă femeile preluau sarcinile bărbaţilor? Fără îndoială, societatea avea să se destrame. Ba chiar şi mai rău, fusese propus un decret care să le permită femeilor să iniţieze mai uşor procedurile de divorţ. În mod clar, influenţele străine aduceau decadenţă şi subminau tradiţiile afghane. Mulţi mullahi au declarat reformele ca fiind neislamice.

Între timp, în ţară a crescut rezistenţa înarmată faţă de ocupaţia sovietică. Părţi din opoziţia mujahedinilor faţă de ocupaţia sovietică îşi găsiseră un aliat înţelegător în pashtunii din Pakistanul vecin, care doreau să-şi exercite influenţa în Afghanistan. Reformele instituţionalizate de sovietici s-au dovedit pretexte eficiente pentru recrutarea de adepţi. Educaţia şi toate drepturile prevăzute pentru femei erau noţiuni condamnabile, pilule otrăvite ce ameninţau să distrugă însuşi fundamentul culturii şi stilului de trai afghan.

Puterea a fost întotdeauna deţinută de cei care reuşesc să controleze originile vieţii prin controlul exercitat asupra corpului femeilor. Vechea expresie afghană *zan, zar waax zamin* rezumă ameninţarea

guvern a impus o vârstă minimă de căsătorie de şaisprezece ani pentru femei şi optsprezece ani pentru bărbaţi."

permanentă la adresa proprietăţii personale a bărbaţilor, care a fost dintotdeauna motivul principal pentru ridicarea la luptă: femei, aur şi pământ. În ordinea aceasta.

Rezistenţa împotriva sovieticilor a fost amplificată de finanţarea generoasă şi ajutorul logistic primite din străinătate: preşedintele american Jimmy Carter declarase că invazia sovietică în Afghanistan constituia „cea mai mare ameninţare la adresa păcii de după al Doilea Război Mondial”[34]. Întrucât lupta împotriva comunismului era o înfruntare între bine şi rău, fundamentaliştii islamici erau parteneri excelenţi în această misiune, deoarece şi ei aveau idei clare despre bine şi rău, deşi dintr-o perspectivă uşor diferită.

În felul acesta, câştigurile obţinute de femei în Afghanistan au contribuit o dată în plus în mod direct la război şi soarta le-a fost amestecată în butoiaşul cu pulbere al tensiunilor dintre reformatori şi conservatori inflexibili, dintre străini şi afghani, şi dintre centrele urbane şi regiunile rurale.

Lumea din exterior n-a părut totuşi să observe subiectul central al femeilor afghane; în schimb, puterile străine au convenit că în Afghanistan existau probleme mult mai mari decât un asemenea subiect periferic, care urma să fie examinat altă dată, după ce bărbaţii aveau să înceteze luptele. Ameninţarea comunismului – şi necesitatea restricţionării sale – a asigurat continuarea

34 Citatul preşedintelui Carter este menţionat în eseul lui Elizabeth Gould şi Paul Fitzgerald, „Excerpts from The Apostle’s Diary,” în Mehta şi Mamoor, ed. de Sunita Mehta, Women for Afghan Women. Autorii oferă contextul unor ţeluri similare pe care administraţia americană (care lupta împotriva „comunismului fără Dumnezeu”) şi fundamentaliştii islamici din Afganistan le aveau în lupta împotriva Uniunii Sovietice, întrucât împărtăşeau „o mentalitate de cruciaţi”

fluxului de dolari americani şi arme către opoziţia faţă de sovietici, către moderaţi şi extremişti deopotrivă.

FAMILIA AZITEI A rezistat o vreme în Kabul, în timpul violenţelor şi luptelor pentru putere ce au urmat retragerii finale a trupelor sovietice, când grupările de mujahedini s-au luptat pentru a prelua controlul capitalei. După ce violenţele au determinat închiderea şcolilor şi a multor zone din oraş, a fost stabilită o rutină pentru rarele ieşiri ale fetei acum în vârstă de şaptesprezece ani alături de tatăl ei. Azita purta întotdeauna în buzunar un bilet cu numerele de telefon ale rudelor şi câteva bancnote într-un pantof, pentru eventualitatea în care ar fi fost despărţiţi de un atac.

În primăvara anului 1992, Kabulul a fost zguduit[35] de războiul civil. Treptat, Azita s-a învăţat să nu intre în panică atunci când o primă detonare declanşa o succesiune de explozii sau când, la fel ca majoritatea copiilor din Kabul[36] în epoca aceea, vedea bucăţi din corpuri şi cadavre pe străzi. Amintirile ei din perioada respectivă sunt dominate de undele de şoc, de clădirile

35 Regimul preşedintelui Mohammad Najibullah a căzut în aprilie 1992 şi mujahedinii au intrat în Kabul. A se vedea Alfred Aghajanian, ed. de Peter R. Blood, Afghanistan: Past and Present/Comprised of Afghanistan, A Country Study and Country Profile: Afghanistan, A Report by the U.S. Government's Federal Research Division, septembrie 2007.

36 Ahmed Rashid notează ororile pe care copiii din Kabul le-au văzut în epoca aceea în Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia, ed. a II-a (Ed. Yale University Press, New Haven, 2010). Autorul citează: „Un studiu UNICEF întreprins de dr. Leila Gupta în rândul copiilor din Kabul a descoperit că majoritatea lor asistaseră la acte de violenţă extremă şi nu se aşteptau să supravieţuiască. Două treimi din copiii intervievaţi văzuseră pe cineva ucis de o rachetă şi cadavre sau bucăţi de corpuri. Peste 70% pierduseră un membru de familie şi nu mai aveau încredere în adulţi” (p. 109).

care se cutremurau şi incendiile care se declanşau după aceea.

— Începeau de peste tot. împuşcături, bombardamente, explozii, ucideri. Oriunde exista ceva. Într-o zi am avut cincisprezece sau şaisprezece explozii de rachete în cartier. Casa vibra întruna.

Tatăl ei, Mourtaza, a decis că familia trebuia să plece. Familia lui se mărise, deoarece după Azita urmaseră alte trei fiice şi un fiu, iar el nu putea găsi o modalitate de a-i duce în Pakistan. De aceea au făcut o călătorie dificilă de întoarcere în îndepărtata lor provincie natală Badghis. Apartamentul din Kabul a fost încuiat şi ferestrele astupate cu scânduri, iar prăvălia a fost abandonată. Avea să fie prăduită, însă nu puteau face nimic pentru a opri jaful, fiindcă toţi ştiau că ei părăseau Kabulul. După ce au strâns ce au putut într-un automobil mic, membrii familiei au plecat ca refugiaţi în propria lor ţară. Când maşina a devenit ţintă pentru limetişti, au abandonat-o pe marginea şoselei şi au continuat alte optsprezece zile cu autobuzul şi pe jos, dormind în moschei şi străduindu-se să evite rebelii şi bandiţii de pe drum. Acelea sunt zilele pe care Azita nu şi le mai poate aminti deloc; cumva, creierul ei le-a îngropat.

Când au ajuns la o aparentă formă de civilizaţie – oraşul Herat din vestul Afghanistanului –, au fost siguri că vor supravieţui, deoarece războiul încă nu ajunsese în Badghis. Tinereţea Azitei avea să se sfârşească acolo şi ea nu avea să revină în Kabul decât după mulţi ani.

Azita îşi aminteşte că era furioasă pe război şi pe faptul că nu a putut lua niciuna dintre cărţile din mica bibliotecă a tatălui ei.

— Aveai o carte preferată? o întreb în maşină, pe când îmi descrie ultimele zile pe care le petrecuse în

Kabul.

— Bineînţeles. *Love Story*.

— Ah, am citit-o şi eu. Am găsit-o în casa bunicii, în colecţia de cărţi a mamei mele. Mai ţii minte ultimele cuvinte? „Dragostea înseamnă să nu fii nevoit niciodată să-ţi ceri iertare”.

— Da… Azita zâmbeşte şi ochii ei privesc pentru o clipă în gol. Mi-a fost greu să înţeleg, dar am plâns mult la sfârşit, când ea a murit. Am plâns mult. Când am crescut, am înţeles exact sensul. Am vizionat şi filmul de câteva ori.

— Ai fost vreodată îndrăgostită?

Ea mă priveşte tăcută şi răspunde după câteva clipe.

— Jenny, eu îl iubesc pe soţul meu.

CAPITOLUL 4

CREATOAREA DE FII

Dr. Fareiba

CELE CARE REUŞESC să nască aici sunt norocoase.

În majoritatea cazurilor, promisiunea vieţii noi soseşte cu automobilul. Suspensiile hidraulice proaste şi drumurile pline de gropi fac ca pacientele în ultima lună de sarcină, învelite în albastrul pal al *burka*, să se legene pe banchetele din spate ale maşinilor Toyota Corolla ponosite. Semnul de pe poartă arată un pistol-mitralieră tăiat cu o linie diagonală. Armele sunt interzise, dar regula aceasta va fi ignorată, aproape ca peste tot în Afghanistan. Gardienii care au privit maşinile gonind în jos pe deal încuviinţează din cap pentru a se deschide porţile din oţel. În spatele lor se află un spital cu etaj unde o mână de doctori lucrează în schimburi în această singură clinică medicală dintr-o zonă cu treizeci şi două de mii de locuitori, controlată în general de talibani. Unii pacienţi simt nomazi; majoritatea provin din familii rurale, sărace.

Potrivit arhivelor spitalului, în maternitatea de aici se

nasc lunar în medie o sută şaizeci şi şase de afghani. Complexul se află în mijlocul unui platou neted şi liniştit din provincia Wardak, la o oră de mers cu automobilul de Kabul. Când spun „liniştit”, mă refer la o zi bună. La câţiva kilometri în nordul spitalului se găseşte o bază militară americană – ţinta principală pentru atacuri cu rachete ale insurgenţilor, aşa cum sunt numite toate grupările de rezistenţă împotriva trupelor străine. Luptătorii insurgenţi trag asupra inamicilor din câteva unghiuri şi spitalul se ridică în faţa ţintei lor. După lansare, rachetele se arcuiesc pe cer deasupra spitalului micuţ şi adesea lovesc imediat în exteriorul curţii sale. Alteori traiectoria lor este un pic prea scurtă şi lovesc spitalul.

Drone telecomandate zumzăie prin văzduh, încercând, prin intermediul videocamerelor termice, să descopere rachetele cât sunt încă pe sol, instalate frecvent pe rampe improvizate din grămezi de pietre şi beţe, conectate la relee de timp şi baterii. Dacă operatorii dronelor observă ceva interesant, elicoptere de asalt înarmate cu mitraliere, rachete şi proiectile pot iniţia atacuri preventive.

Indiferent cine ar fi combatanţii din exteriorul clinicii, majoritatea eforturilor din interior se învârt în jurul vieţii. Nimeni nu-i va întreba pe pacienţi din ce familie sau clan fac parte sau cu cine este posibil să fi luptat dincolo de poartă. Toţi copiii zdrenţăroşi şi cu ochi afundaţi în orbite sunt îngrijiţi, toate gravidele sunt aduse înăuntru. Bărbaţii aşteaptă afară, înşiruiţi pe bănci în lungul unui zid galben din piatră în spatele căruia se zăresc munţi înzăpeziţi, în timp ce soarta familiei se joacă în spital. Cei mai mulţi poartă îmbrăcămintea tipică a sătenilor: pantaloni albi din bumbac, veste şi turbane împletite, sandale deschise sau şlapi din plastic, chiar dacă

este iarnă geroasă.

În maternitate, straturi de *burka*, *hijab* şi şaluri sunt îndepărtate de mâini arse de soare, vopsite cu *henna*. Frecvent, mâinile par mai bătrâne decât feţele, care au obraji moi şi ochi neînconjuraţi de riduri. Câteva viitoare mame abia au intrat în adolescenţă. La fiecare câteva ore, strădania unei femei de a naşte un fiu se sfârşeşte aici, într-o sală cu faianţă şi gresie albă, unde trei scaune ginecologice au fost acoperite cu saci negri din plastic. Un prunc băiat înseamnă triumf, succes. Un prunc fată înseamnă umilinţă, eşec. El este un *bacha*, cuvântul pentru „copil”. Un băiat. Ea este „celălalt”: o *dokhtar*. O fiică.

Femeia care se întoarce acasă cu un fiu poate fi sărbătorită cu o ceremonie *nashrah*, la care se cântă muzică şi se spun rugăciuni. Vor fi mâncăruri şi băuturi din belşug. Noua mamă va primi cadouri: o duzină de găini sau o capră, care să-i serbeze realizarea. Poate chiar să i se ofere un kilogram de unt, pentru a o ajuta să-şi alăpteze pruncul ca să fie sănătos şi puternic. Ea este ridicată la o poziţie superioară printre femei. Cea care poate naşte băieţi este o femeie invidiată, cu succes; ea reprezintă atât norocul, cât şi o nevastă bună.

Dacă se naşte o fiică, de obicei mama ei părăseşte în lacrimi sala de naşteri. Ea se va întoarce cu capul plecat de ruşine în sat, unde poate fi batjocorită de rade şi vecini. Este posibil să nu capete de mâncare pentru câteva zile. Poate fi bătută şi trimisă să doarmă cu animalele în grajd, ca pedeapsă pentru că a adus o nouă povară familiei. Iar dacă mama nou-născutei are deja câteva fiice, soţul ei poate fi ridiculizat ca o făptură slabă cu care natura refuză să coopereze, un *mada posht* – în traducere, „cel a cărui femeie naşte numai fete”.

Băiatul soseşte cu promisiunea dreptului la

proprietate şi a unei lumi care-l aşteaptă. Fata se naşte cu o unică însuşire, care trebuie strict restricţionată şi controlată: capacitatea ca într-o bună zi să nască propriii ei fii. Ca şi mama ei, a sosit în „cel mai rău loc din lume în care să te naşti”, aşa cum l-a numit Organizaţia Naţiunilor Unite[37]. Şi locul cel mai periculos în care să fii femeie[38].

— NOI SUNTEM PASHTUNI. *Avem nevoie de* îi.

Dr. Fareiba accentuează fiecare cuvânt într-o engleză răguşită, stricată. N-ar fi greu, nici chiar pentru un străin, să înţeleagă această realitate fundamentală a ţării ei. Aşa cum se întâmplă cu multe femei de aici, faţa ei tăbăcită nu trădează o vârstă exactă, şi nici ea n-o va dezvălui. Pe de altă parte însă, va vorbi despre orice altceva în rafale scurte, apăsate, cu un colţ al gurii ridicat permanent într-un surâs afectat. M-a adus printr-o uşă de serviciu în spitalul spartan, care miroase a dezinfectant, pentru o lecţie despre nevoia de a avea fii, după ce-mi smulsese promisiunea că nu voi încerca să stau de vorbă cu niciunul dintre soţii de afară, ceea ce i-ar fi putut alerta asupra prezenţei unei străine, periclitând astfel spitalul.

Pacientele doctoriţei Fareiba împărtăşesc aceeaşi soartă cu majoritatea femeilor afghane, ale căror vieţi sunt foarte îndepărtate de cea a Azitei şi a celor din Kabul. Ele simt femeile invizibile, acum doar temporar în afara razei vizuale a soţilor. Pentru unele este unica ocazie în care li

37 Stephanie Nebehay, »Afghanistan Is World’s Worst Place to Be Bom: U.N.”, Reuters, 20 noiembrie 2009, reuters.com. Nebehay spune că »Afganistan are cea mai mare mortalitate infantilă din lume - 257 de decese la 1.000 de naşteri de prunci vii, iar 70% din populaţie nu are acces la apă epurată.”

38 A se vedea Lisa Anderson, »Afghanistan Is Most Dangerous Country for Women”, Thomson Reuters Foundation, 2011, trust.org, care enumeră ca prime trei motive „violenţa, asistenţa medicală deplorabilă şi sărăcia cruntă”

se permite să aibă contact cu persoane din afara propriei lor familii. Cele mai multe sunt analfabete şi foarte timide, chiar şi faţă de alte femei. Unele se ţin de mâini şi ezită să se apropie de masa de consultaţie, unde pântecele proeminente sunt atinse cu grijă de palmele doctoriţei.

Reputaţia doctoriţei Fareiba este bine cunoscută. Este salutată cu respect în timp ce străbate coridoarele în uniforma de muncă: o haină din piele burgundy şi o fustă de catifea lungă până la pământ. Ea priveşte pe rând în toate saloanele, unde femeile îşi alăptează pruncii sub pături groase şi lăţoase din poliester, sau sunt înşiruite în lungul pereţilor, pentru a fi consultate de ginecolog. Unele zâmbesc; altele îşi ascund chipurile. Copiii care şi-au însoţit mamele nu zâmbesc. O mare parte din hainele donate şi viu colorate pe care le poartă sunt fie prea largi, fie prea strâmte. Niciunul nu poartă palton şi toţi au de asemenea sandale deschise în picioarele înnegrite de pământ şi praf. O singură fetiţă este încălţată cu cizme roşii din cauciuc. Pare să aibă în jur de şase ani şi un ciuf de păr şaten, mat. Ochii ei cenuşiu-deschis urmăresc în tăcere mişcările frăţiorilor mai mici care i-au fost lăsaţi în grijă în timp ce mama lor este consultată de un medic.

Fareiba adresează câteva întrebări fiecărei paciente, zâmbeşte, apoi se întoarce pentru a-mi face un rezumat concis şi obiectiv. Fiecare conţine o poveste de viaţă:

— Soţul a părăsit-o după ce trei din pruncii ei au murit. Acum este din nou măritată – este a doua nevastă. Are douăzeci şi cinci de ani şi a rămas din nou gravidă.

— Şaptesprezece ani. Primul copil. Măritată cu unchiul ei mai vârstnic.

— Douăzeci şi unu de ani. Trei copii. Soţul ei este un bărbat puternic, cu multe neveste.

Mijloacele anticoncepţionale sunt disponibile gratuit

în spital. Medicii le îndeamnă pe paciente să aştepte minimum trei luni între sarcini, pentru a reduce cât mai mult posibilitatea avortului. Folosirea de către paciente a oricărei forme de mijloace anticoncepţionale are mai puţină legătură cu ideologia sau cu un soţ conservator, şi mai mult cu circumstanţele practice ale vieţii. Căderi masive de zăpadă, ploi abundente sau o alunecare de teren primăvara pot bloca drumurile de acces ale unui sătuc când soseşte momentul reînnoirii reţetei sau prezentării la altă injecţie. Ori pur şi simplu nu există maşină, nu există benzină pentru maşină sau nu există şofer. Toate acestea contribuie de asemenea la decesul anual a optsprezece mii de femei afghane[39] în urma complicaţiilor asociate naşterii; aproximativ cincizeci de femei pe zi, sau una la fiecare jumătate de oră.

În alt salon, trei consătene se află în diverse etape ale unor sarcini cu complicaţii, dar costul deplasării cu maşina nu s-ar fi justificat numai pentru una, nici chiar pentru două. Ca atare, primele două au trebuit s-o aştepte pe a treia să înceapă travaliul. Abia atunci toate trei au fost aduse, pe cât de repede putea goni automobilul. În ciuda eforturilor de a reduce mortalitatea maternă, Afghanistanul continuă să se numere printre ţările în care este cel mai periculos să naşti, la egalitate cu ţările africane cele mai sărace şi mai devastate de războaie[40]. Totuşi şansele de supravieţuire în clinica aceasta, în mijlocul unui câmp de bătălie, sunt mai bune decât dacă ai naşte acasă.

— Are patruzeci de ani, spune Fareiba despre o

39 Statistici sunt disponibile la Fondul Naţiunilor Unite pentru Populaţie (UNFPA), „The State of the World’s Midwifery 2011”, unfpa.org.

40 A se vedea UNFPA, „Trends in Maternal Mortality 1990-2010”, unfpa.org.

pacientă dintr-un salon post-naştere.

Femeii îi lipsesc câţiva dinţi din faţă şi ambele braţe îi sunt acoperite de o mulţime de brăţări.

— O sarcină pierdută. Are însă zece copii în viaţă. Numai fete. Aşa că încearcă să nască un băiat, din nou şi din nou.

Când o soţie este binecuvântată de la bun început cu doi-trei băieţi, ea nu va fi supusă presiunilor de a avea mulţi copii după aceea. Este de asemenea perfect dacă va naşte ulterior câteva fete. Însă la o succesiune de „fată, fată, fată”, cum a spus doctoriţa, majoritatea femeilor vor continua să încerce să aibă un băiat. Problema populaţiei se poate explica printr-o singură frază: patru-cinci copii sunt perfect acceptabili pentru majoritatea părinţilor din Afghanistan – dar numai dacă cei mai mulţi dintre copiii aceia sunt băieţi. Speranţa de viaţă a unei femei afghane este de patruzeci şi patru de ani[41] şi ea este însărcinată în mare parte din timpul respectiv. Majoritatea cuplurilor ştiu cum să limiteze sarcinile dacă o doresc, însă presiunea de a avea un alt fiu depăşeşte frecvent orice grijă pentru supravieţuirea femeii.

Dr. Fareiba priveşte sub pătura altei mame, care stă întinsă pe pat cu faţa la perete. Nu a scos o vorbă după ce a născut. Doctoriţa ridică bocceluţa de lângă ea şi se întoarce către infirmiera care o urmăreşte pas cu pas. Amândouă încuviinţează din cap: da, este o fată.

---

41 Potrivit World Food Programme Country OverView of Afghanistan, wfjp.org/coimtries/afghanistan/overview (accesat 31 ianuarie 2014): „în timp ce speranţa de viaţă a crescut uşor la 44,5 ani pentru bărbaţi şi 44 ani pentru femei, mulţi dintre indicatorii de sănătate ai ţării sunt alarmanţi.” Cu toate acestea, CIA World Factbook estimează pentru 2014 o speranţă de viaţă de 50,49 ani pentru populaţia totală din Afganistan, din care speranţa de viaţă pentru bărbaţi este de 49,17 ani şi speranţa de viaţă pentru femei este de 51,88 ani.

Copila s-a născut de numai câteva ore şi încă nu a primit un nume. Ochii i-au fost conturaţi cu *kohl*, „pentru noroc fermecat” şi ca s-o protejeze de deochi. Clipeşte şi guriţa i se deschide de câteva ori. Este perfectă, până la degeţelele mici care se încleştează. Totuşi, pentru mulţi afghani, ea este *naqis-ul-aql*> adică „proastă din născare”, aşa cum o femeie este o creatură lipsită de înţelepciune din cauza creierului inferior. Dacă supravieţuieşte, va suferi poate adesea de foame, pentru că hrănirea fetei este secundară faţă de hrănirea fiului, care va căpăta mai multă mâncare şi mai bună. Dacă în familia ei există şansa ca unii copii să urmeze şcoala, băieţii vor avea prioritate. Soţul îi va fi ales adesea înainte ca ea să intre în pubertate. Ca adultă, foarte puţine din deciziile vieţii îi vor aparţine.

PRIVIND-O ÎNSĂ PE respectata doctoriţă Fareiba, este greu de imaginat că ea ar permite unui bărbat să-i decidă toate aspectele existenţei. Ea însăşi a sfidat tradiţia, lucrând sub aproape toate guvernele din ultimii douăzeci de ani, ba chiar şi când nu existau guverne, întrucât era mereu nevoie de doctoriţe. Potrivit propriei ei estimări, Fareiba a moşit „probabil o mie de copii”.

— Dar de ce contează doar băieţii? o întreb. Ce nu pot face fetele?

Fareiba ridică braţele în aer, pentru a-şi exprima frustrarea. A explicat deja acest lucru: nu este vorba despre capacităţi, ci bărbaţii şi femeile au pur şi simplu roluri diferite şi sarcini diferite. Aici este vorba despre modul de structurare şi funcţionare al societăţii. Este vorba despre felul cum a fost ea dintotdeauna.

De asemenea, presiunea de a naşte băieţi nu-i perpetuată doar de bărbaţi. Şi femeile au la fel de mare nevoie de fii, afirmă Fareiba, folosindu-se pe sine ca exemplu. Cei trei băieţi ai ei nu sunt doar realizările de

care este cel mai mândră, ci sunt esenţiali pentru supravieţuirea familiei ei. Cine altul decât fiul îşi va proteja şi îngriji părinţii, dacă vor apuca să îmbătrânească? Dacă familia trebuie să fugă din faţa altui război? în cazul unei dispute sau al unui conflict violent cu altă familie? în Afghanistan nu există securitate socială, există prea puţină asistenţă medicală şi practic nu există stat de drept. Există doar şomaj, sărăcie şi război constant, în mediul acesta numărul de fii determină puterea atât financiară, cât şi socială a unei familii. Ei reprezintă o asigurare. O pensie. Un cont bancar. Fiii doctoriţei Fareiba o vor susţine şi vor asigura nu numai viaţa ei, ci şi longevitatea şi succesiunea familiei.

Fareiba are şi o fiică, dar aceasta se va mărita cu un bărbat ales de părinţii ei şi va pleca de acasă pentru a locui cu familia soţului. Dreptul de proprietate al unei fete afghane este trecut literalmente de la un bărbat – tatăl ei – la bărbatul care-i devine soţ. El îi va prelua conducerea vieţii, până în cele mai mărunte detalii, dacă este înclinat s-o facă. Este posibil ca Fareiba să nu-şi mai revadă fata dacă viitorul ei ginere şi familia lui decid să se mute foarte departe. Pe de altă parte, când propriii ei fii se vor însura, ei îşi vor aduce nevestele în casa mamei lor, pentru a-şi întemeia o nouă familie. Fareiba speră că se vor naşte mai mulţi fii şi că familia ei va deveni mai largă şi mai puternică.

— Fiica nu este niciodată a noastră, dar fiul, rosteşte Fareiba pe un ton pragmatic, va sta veşnic cu noi.

Aşa au stat lucrurile dintotdeauna în ţara aceasta, unde legile tribale şi tradiţia patriliniară strictă au oferit încă din trecut un grad de stabilitate mai mare decât majoritatea guvernelor. În Afghanistan puţine lucruri simt certe, cu excepţia cerului deschis şi al morţii. Între cele

două se află familia.

Fareiba nu mai detaliază.

Însă sistemul patriarhatului, care porneşte de la teoria că femeile trebuie să se subordoneze bărbaţilor şi că fiii sunt mai valoroşi decât fiicele, n-a fost niciodată „natural” şi nici nu este o poruncă primită de la Dumnezeu. El poate fi urmărit în trecut până la evenimente istorice create în întregime de oameni.

În anii 1980, când autoarea americană Gerda Lerner a iniţiat studierea istoriei femeilor[42], cercetările au oferit atât dovezi, cât şi o explicaţie pentru originea formării patriarhatului. În preajma zorilor agriculturii, când oamenii au trecut de la vânători-culegători la păstori şi cultivatori, între mileniile al IV-lea şi al II-lea î.Hr., noţiunile de proprietate privată şi drept de proprietate au creat şi nevoia de control a reproducerii.

Mai concret, asta însemna pântecele femeilor, fiindcă femeile cu copii mai mulţi obţineau avantaje. Atât copiii, care puteau fi folosiţi la muncă, cât şi femeile, care puteau naşte copii, au devenit resurse ce puteau fi cumpărate şi vândute pentru a crea alianţe şi pentru a spori astfel proprietăţile personale. Atât pământul, cât şi capitalul erau transmise mai departe exclusiv prin succesorii de sex

---

42 Istoricul Gerda Lerner (1920-2013) a descoperit că documentele istorice existente aveau lacune profunde despre o jumătate din populaţie - cea a femeilor. Cărţile de istorie prezentau majoritar evoluţia bărbaţilor de-a lungul epocilor. Lerner a început să colecteze şi să analizeze cercetările existente despre civilizaţiile antice, pentru a înţelege originea formării societăţilor. în cartea The Creation of Patriarchy (Ed. Oxford University Press, New York, 1986), ea afirmă că patriarhatul nu este „natural” şi nici „un dar de la Dumnezeu”, ci „o creaţie istorică formată de bărbaţi şi femei intr-un proces care a durat aproape 2.500 de ani până la finalizare” (p. 212) şi oferă contextul pentru multe situaţii din Afganistanul contemporan.

masculin, creând astfel o nevoie absolută de fii care să păstreze moştenirea familiei. Multe societăţi au evoluat de la această versiune primitivă a sistemului patriarhatului, care continuă să fie bine încetăţenit în ţările cele mai conservatoare din lume şi are vestigii vizibile în majoritatea celorlalte societăţi.

Putem înţelege ceva mai bine cultura onoarei în Afghanistan şi statutul femeilor dacă, pe lângă explicaţiile istorice ale Gerdei Lerner privind originea patriarhatului, vom examina lupta femeilor în societăţile occidentale cu numai câteva generaţii în urmă. Se poate apela şi la o strategie jurnalistică validată în timp: ia urma banilor şi vei descoperi că aceia care-i controlează vor utiliza toate argumentele posibile şi imposibile pentru a nu-i împărţi cu nimeni.

DAR CUM POATE trăi o persoană ca Fareiba în mediul acesta, în care majoritatea femeilor afghane – şi de fapt şi majoritatea bărbaţilor – au cunoscut prea puţine abateri de la versiunea originală a patriarhatului?

În realitate, aproape toate adevărurile despre Afghanistan pot fi contrazise cu uşurinţă şi aproape toate regulile pot fi încălcate – dacă este necesar. Au existat mereu taţi cu minţi mai liberale care au avut fiice pe care le-au îndemnat să dea piept cu lumea exterioară. Dr. Fareiba este una dintre fiicele acelea, deoarece s-a născut într-o familie pashtun bogată, ceea ce i-a permis să-şi termine cea mai mare parte a educaţiei în perioada comunistă. Tatăl ei, de asemenea medic, cei patru fraţi şi cele şapte surori ale ei au absolvit toţi instituţii de învăţământ superior. Familia lor îşi putea permite efortul financiar necesar şi n-a văzut niciun motiv pentru a face diferenţa între educaţia băieţilor şi cea a fetelor. Soţul doctoriţei Fareiba este tot medic; părinţii ei l-au ales cu

multă grijă pentru a fi de acord ca fiica lor să lucreze.

Ea trebuie totuşi să respecte regulile vieţii de aici, chiar şi pe acelea pe care le consideră frustrante, şi mă întrerupe când pun sub semnul întrebării sistemul succesiunii masculine şi al căsătoriilor forţate.

— Asta-i societatea noastră. Cultura noastră.

Este un răspuns tipic. Deşi poate să declare în particular că un obicei este ilogic, ilegal, prostesc sau pur şi simplu greşit, un afghan poate în acelaşi timp să argumenteze motivul pentru care trebuie să-l respecte. Societatea o cere şi nu-i pregătită să accepte nicio abatere. Acesta este înţelesul ridicării frustrate din umeri, al explicaţiei „Aş dori să fie altfel, dar.

Pedeapsa pentru „a te opune societăţii" este „bârfa", iar odată cu ea ameninţarea pierderii reputaţiei şi a onoarei familiei. Prea multă bârfa duce la o viaţă complicată şi periculoasă. Dezaprobarea vecinilor, prietenilor şi chiar a propriei sale familii poate pune în dificultate realizarea unor lucruri esenţiale pentru un bărbat: obţinerea unei slujbe, căsătoria cu o fată dintr-o familie bună sau un împrumut financiar în vederea construirii unei case mai mari. Într-un loc unde statul abia dacă există şi unde funcţionează puţine instituţii, reputaţia este una dintre puţinele monede valide, iar păstrarea ei trebuie să fie întotdeauna prioritară. Prin urmare, fiii trebuie obţinuţi cu orice preţ.

— EI MĂ NUMESC „creatoarea de fii", îmi spune Fareiba ceva mai târziu, când ne aşezăm la un ceai.

Desface ambalajul prăfuit al unei caramele de pe o tavă din sticlă, pune caramela în spatele dinţilor din faţă şi suge ceaiul prin ea ca să-l îndulcească, aşa cum fac mulţi afghani.

Crearea fiilor este o specializare pe care Fareiba o

practică împreună cu alţi medici afghani, ca pe un serviciu secundar. Costă ceva în plus. Fareiba ştie perfect că spermatozoizii decid sexul fătului, totuşi continuă să creadă că „modificarea condiţiilor” din organismul femeii poate face mediul mai mult sau mai puţin favorabil pentru spermatozoizii „potriviţi” – purtătorii combinaţiei cromozomiale pentru masculi. Bărbatul nu are însă nevoie de niciun tratament special. Organismul lui este deja complet şi pregătit să producă băieţi.

Fareiba face o referire la propria ei soră, care are diplomă universitară şi este căsătorită cu un inginer. Cei doi erau compătimiţi pentru că nu aveau un fiu, ci doar patru fiice. Aşa încât a venit la doctoriţa Fareiba.

— M-a întrebat: „Tu de ce nu naşti fete? Tu naşti băieţi. Care-i problema cu mine?” I-am tratat cu un an în urmă şi acum, slavă Domnului, au un fiu.

Fareiba radiază. Nepotul ei, în vârstă de şapte luni, a fost conceput după ce sora ei a început regimul special al doctoriţei, constând din alimente specifice, poţiuni preparate în casă şi poziţii sexuale. „Eu l-am creat pentru tine”, îi place să-i spună surorii ei.

Aceste metode de creare a fiilor i-au fost transmise de la rude femeieşti de-a lungul generaţiilor şi au fost perfecţionate prin experimentări şi schimburi de secrete cu colege doctoriţe afghane.

— Mâncărurile fierbinţi te ajută să naşti băieţi, explică Fareiba, citând diversele alimente, ceaiuri negre şi fructe uscate pe care le prescrie femeilor care au nevoie de fii.

Pe de altă parte, iaurtul, pepenele verde şi ceaiul verde sunt considerate mâncăruri „reci” şi vor duce mai probabil la naşterea de fete. Pot fi utilizate de asemenea diverse creme şi pudre. Fareiba le prepară pe cele mai

multe acasă şi face apoi schimb cu alte doctoriţe. Pacientele ei sunt instruite să introducă poţiunile în vagin, pentru a ajuta spermatozoizii care poartă cromozomul Y, producător de masculi.

Medicina convenţională recunoaşte într-adevăr că spermatozoizii purtători ai cromozomului masculin înoată mai rapid şi obosesc mai repede, pe când purtătorii cromozomului feminin sunt mai lenţi, dar au mai multă rezistenţă şi supravieţuiesc mai mult în uter.

Fareiba îşi sfătuieşte de asemenea pacientele să rămână întinse după actul sexual, pentru a le oferi toate avantajele preţioşilor spermatozoizi purtători ai cromozomului masculin, fără ca gravitaţia să-i afecteze. Însă potrivit medicinei convenţionale, există o singură modalitate de asigurare a concepţiei unui gen sexual specific: extragerea ovulului şi verificarea spermatozoizilor înainte de implantarea unui embrion fertilizat în uterul femeii. Când îi vorbesc despre această metodă doctoriţei Fareiba, ea se mulţumeşte să zâmbească. Are un trecut încununat de succese şi cunoştinţele ei medicale sunt străvechi.

— Spune-mi, mă întreabă ea, tu ce crezi?

Îmi voi reaminti întrebarea ei. În Afghanistan, aşa cum a sugerat prima dată Carol, credinţa poate fi mai importantă decât orice altceva, iar mitul are aceeaşi pondere ca logosul.

Dar până şi Fareiba este de acord că eşecul trebuie uneori declarat. După ce ea şi ceilalţi experţi au făcut tot ce au putut, părinţii trebuie să recurgă la alte soluţii.

Da, spune ea, pot să existe şi alte fete ca Mehran care se prefac că sunt băieţi. Pur şi simplu pentru că toată lumea ştie că un fiu născocit este mai bun decât niciun fiu. Fareiba îşi coboară glasul când vorbeşte despre un anumit

tip de familie; ea a asistat la câteva naşteri la care un prunc fetiţă a fost anunţat ca băiat. Copilul este dus după aceea în sat, unde va fi crescut ca băiat atât timp cât va rezista minciuna sau atât timp cât comunitatea va fi de acord cu ea, ştiind că este doar un fiu onorific. Fareiba şi colegele ei au învăţat de asemenea să nu pună multe întrebări când doctorul de gardă face o descoperire neaşteptată la examinarea unor băieţi aduşi la camera de urgenţă. Toţi se prefac, într-un acord tacit cu părinţii.

Drepturile copiilor constituie un concept nerecunoscut în Afghanistan. Fareiba consideră că dacă părinţii doresc ca o fată să arate ca un băiat, atunci au tot dreptul s-o facă. Această condiţie experimentală este temporară şi se va îndrepta de la sine ulterior. Copiii, aşa cum a menţionat Carol le Duc, urmează în viaţă o cale predestinată: fetele se mărită şi nasc copii, iar băieţii susţin o familie.

Fareiba presupune că nu există documente despre circumstanţele private, aşa cum le numeşte ea, ale fiecărei familii. De asemenea, nu se grăbeşte să ofere referinţe despre cineva care ar putea şti mai multe în această privinţă. Crearea unui asemenea fiu ar fi decizia părinţilor şi opţiunea lor trebuie respectată. Şi oricum, ce importanţă ar avea? Fetele acestea sunt ascunse, şi exact asta e intenţia. Pentru cei din exterior, ele simt pur şi simplu *bacha*.

CAPITOLUL 5
POUTICIANA
Azita

I S-A SPUS că era ceva temporar.

Fiind sora cea mai mare, Azita a fost imediat pusă la treabă când a ajuns în casa bunicilor din Badghis, în 1995. Pentru spălatul rufelor, trebuia mai întâi aprins un foc de

lemne, care după aceea trebuia întreţinut. Apa proaspătă trebuia cărată pe o distanţă lungă, în două căldări grele. Leşia făcută în casă era obţinută prin turnarea cenuşii în apă sărată. Leşia îndepărta murdăria din ţesături, dar şi pielea de pe mâini. Eleva de la o şcoală de elită din Kabul ajunsese într-o provincie rurală care se numără şi azi printre cele mai sărace şi nedezvoltate din ţară[43]. Aproape de Iran şi învecinată cu Turkmenistan, Badghis şi-a căpătat numele de la vânturile violente ce se năpustesc din spatele munţilor şi suflă peste deşerturile sale şi peste pâlcurile risipite de arbori de fistic. Majoritatea locuitorilor sunt ţărani. Puţini ştiu să scrie sau să citească.

Fără şcoli funcţionale la care să meargă, nu exista mare lucru de făcut şi părinţii Azitei au subliniat apăsat că după terminarea războiului se vor întoarce în capitală şi vor relua o viaţă normală. Azita avea să devină doctoriţă şi să călătorească în străinătate. Totul conform planului.

Dar, treptat, perspectivele fetei de optsprezece ani au devenit tot mai întunecate. Badghis este dominată de triburile tadjice şi are o minoritate pashtun[44], iar talibanii se apropiau, luptând feroce pentru a prelua controlul complet al provinciei. În casă, unde Azita îşi petrecea majoritatea timpului, ferestrele trebuiau acoperite, pentru ca trecătorii să nu-i poată zări umbră. Când părăsea casă,

43 Din punctul de vedere al dezvoltării, provincia Badghis se clasifică pe locul treizeci şi unu din cele treizeci şi două de provincii din Afganistan şi este cu 61% mai săracă decât ţările cel mai slab dezvoltate din lume. A se vedea UNICEF, Best Estimates Provincial Fact Sheet, unicef.org (accesat 31 ianuarie 2014).

44 Fişa de date pentru provincia Badghis de la Naval Postgraduate School’s Program for Culture and Conflict Studies, nps.edu (accesat 31 ianuarie 2014), afirmă: „Provincia este locuită de tadjici care formează, se pare, până la 62% din populaţie, pe când pashtunii reprezintă aproximativ 28%. ”

întotdeauna însoţită de un bărbat, ea vedea lumea din exterior prin sita deasă a unei *burka*, care te dezorienta dacă întorceai brusc capul şi prin care respirai cu dificultate. Azita a avut nevoie de o săptămână de antrenamente cu *burka* în casă, înainte de a putea deprinde tehnica lipirii ţesăturii de chip, astfel încât să nu se ciocnească de puţinele lucruri pe care le zărea în timpul plimbărilor. A învăţat să se mişte mai lent, asigurându-se că nu i se întrezăreau gleznele.

Conducătorii locali din Badghis pe timp de pace nu adoptaseră o vedere foarte liberală în privinţa femeilor, şi nici comandanţii militari care le-au urmat, dar talibanii, care au ajuns până la urmă să controleze majoritatea Afghanistanului, detestau cu adevărat jumătate din populaţia ţării.

În cartea sa *Talibany* pakistanezul Ahmed Rashid îi descrie pe cei care au luptat pentru talibani[45]. Mulţi erau tineri rămaşi orfani, în general între paisprezece şi douăzeci şi patru de ani, pe care mullahi analfabeţi din Pakistan, care nu cunoşteau propria lor istorie, îi învăţau o versiune extremistă a islamului. Erau refugiaţi afghani care crescuseră în tabere şi ştiau foarte puţine despre o societate reglementată şi despre modul ei de conducere, fiind învăţaţi că femeile reprezintă o distragere inutilă şi, în cazul cel mai bun, ispititoare. Ca atare, nu era necesară includerea lor în luarea deciziilor şi alte chestiuni importante. Conducătorii talibanilor susţineau de asemenea abstinenţa sexuală şi afirmau că în societate trebuiau evitate contactele dintre bărbaţi şi femei, care n-ar fi făcut decât să-i slăbească pe luptători.

45 A se vedea Ahmed Rashid, „A Vanished Gender” în Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia, ed. a II-a (Ed. Yale University Press, New Haven şi Londra, 2010), pp. 105-116.

Controlarea şi diminuarea rolului femeilor a devenit un simbol deformat al masculinităţii în cultura agresivă a talibanilor, în care bărbaţii erau tot mai segregaţi de femei şi nu aveau propriile lor familii. Politica talibanilor faţă de femei era atât de dură, încât până şi un ayatollah iranian a protestat, declarând că aceştia defăimau islamul. Din nou, rolul femeilor şi tratamentul aplicat lor a devenit un conflict critic, atât în sens monetar, cât şi ideologic, pe măsură ce conducătorii Afghanistanului au devenit tot mai izolaţi de restul lumii. Pentru ei, criticarea de către puterile occidentale a opiniei talibanilor despre femei nu făcea decât să confirme că segregarea sexelor era corectă, întrucât orice idee, invenţie sau opinie occidentală era în mod clar antiislamică. Bineînţeles, etichetarea respectivă excludea armamentul avansat şi alte beneficii moderne care reprezentau exclusivităţi ale conducătorilor bărbaţi.

Pentru a-şi alunga plictiseala din arestul la domiciliu la care era practic supusă în Badghis, Azita a început să se ocupe de educaţia surorilor ei mai mici. Cu timpul li s-au adăugat discret şi alte fete din cartier. Oficial, ele se adunau pentru a citi şi reciti Coranul, însă Azita le oferea de fapt lecţii de matematică, geografie şi limbi străine. Cărţile reprezentau un risc – atât să le porţi cu tine, cât şi să le ai în casă –, aşa încât lecţiile constau în majoritate din amintirile Azitei din şcoala din Kabul.

Cam în aceeaşi perioadă Azita a început să fie mai tăcută în prezenţa tatălui ei, Mourtaza. Fusese întotdeauna confidenta lui, şi viceversa. Stăteau împreună şi discutau despre politică, istorie şi literatură. Dar pe măsură ce războiul s-a dezlănţuit şi talibanii au început treptat să domine Badghis, Mourtaza s-a schimbat. A devenit iritabil. Noaptea se foia şi dormea puţin. Copiii au încercat să se ferească din calea lui în timpul zilei, însă era dificil în casa

micuţă, fiindcă fetele nu se puteau aventura afară. Azita era derutată de faptul că tatăl ei părea să-şi fi pierdut interesul faţă de conversaţiile lor şi o întrista că nu-i acorda atenţia obişnuită.

După doi ani petrecuţi în Badghis, Mourtaza a primit o ofertă de căsătorie pentru fiica lui cea mare. Oferta a sosit din partea unui nepot al său şi a fost transmisă de cumnata sa, rămasă văduvă. Căsătoria între veri primari este atât favorizată, cât şi uzuală în Afghanistan, ca modalitate de a păstra proprietăţile şi alte bunuri în cadrul familiei extinse. Mai important însă, se consideră că asemenea căsătorii întăresc legăturile de familie prin evitarea diluării cu sânge străin.

După stabilirea familiei în Badghis, Azita fusese cerută cu regularitate în căsătorie, atât de rude, cât şi de familii complet necunoscute, dar nu le acordase prea multă atenţie. Se gândea că oamenii nu aveau de unde să ştie că ea nu era pur şi simplu disponibilă pe piaţa mireselor din Badghis, cel puţin deocamdată. Ea se găsea pe un făgaş diferit – Badghis reprezenta doar *un* hiat faţă de restul vieţii. Câteva colege de clasă din Kabul nutriseră vise interzise despre măritişuri din dragoste şi nunţi de basm, însă, de-a lungul adolescenţei, Azita a rămas destul de indiferentă faţă de această idee. Ea se făcea mai degrabă vinovată de mândrie şi ambiţie pură. În viitorul imediat, aşa cum îl vedea, nu exista timp pentru băieţi. Nici măcar nu-i cunoscuse pe cei care o ceruseră de nevastă în Badghis; pretendenţii erau primiţi de părinţii ei, care aveau un răspuns standard pentru toţi peţitorii fiicei lor: „Ea va primi o educaţie şi nu vrem să-i irosim talentul”. Şi în niciun caz cu un ţăran analfabet ca vărul ei – pentru Azita, asta era cât se poate de evident.

FATA NU ERA pregătită pentru conversaţia pe care a

auzit-o din întâmplare într-o seară. Mourtaza era din nou furios şi i-a spus soţiei că se amăgise crezând că viaţa în Kabul va reveni curând la normal. îl punea într-o situaţie imposibilă, fiindcă nu putea întreţine familia doar cu fiul lor de zece ani. Dacă Azita ar fi fost băiat, l-a auzit fata spunând, situaţia ar fi stat altfel. Familia ar fi fost mai puternică şi mai respectată. Surorile mai mici ale Azitei sporeau greutăţile şi-l făceau pe Mourtaza slab, cu o familie slabă, expunându-l la ameninţări din partea străinilor şi cu puţine posibilităţi pentru venituri viitoare.

Timp de nouăsprezece ani, Azita sperase că tatăl ei nu era furios că ea se născuse fată, însă următoarele lui cuvinte i-au tăiat pur şi simplu răsuflarea. El se răzgândise în privinţa propunerii iniţiale a vărului Azitei şi avea s-o accepte. Azita urma să se mărite.

Genunchii i-au cedat şi fata a căzut pe podea.

În felul acela, a continuat Mourtaza, problemele lor aveau să fie soluţionate. Căsătoria fiicei lui cu o rudă urma să lege alt bărbat adult de familia sa şi avea să-i ajute să treacă prin vremurile acestea grele. Avea să garanteze atât siguranţa Azitei, cât şi a surorilor ei. Şi măritându-şi fiica mai mare, Mourtaza avea să dovedească altora că avea un plan pentru fetele sale. Siddiqua, mama Azitei, trebuia să fie de acord că era mai bine ca Azita să se mărite cu un bărbat pe care-l ştiau decât să rişte viitorul familiei.

Însă Siddiqua n-a fost nici pe departe de acord, ci şi-a implorat soţul să se răzgândească. Ba chiar a ridicat vocea şi i-a spus că n-ar fi fost o căsătorie bună. Ce se va întâmpla cu fiica lor dacă se mărita într-o familie de ţărani analfabeţi? Discuţia s-a transformat în ceartă şi Mourtaza a ameninţat că o va părăsi pe Siddiqua dacă nu-l susţinea. Decizia lui a rămas fermă şi i-a cerut femeii să-i transmită Azitei vestea. Aşa trebuiau făcute lucrurile, a conchis el.

Este datoria mamei să-i spună fiicei că trebuie să se mărite şi pe cine au ales părinţii ei pentru ea.

Când a venit la fiica ei a doua zi, Siddiqua a început prin a-şi cere iertare. I-a spus că ea pierduse bătălia şi a izbucnit în lacrimi când i-a spus că în curând va fi soţie. După mai bine de două decenii petrecute alături de Mourtaza, ea nu i se putea opune, ci trebuia să ţină familia laolaltă. Siddiqua şi-a plecat capul cu tristeţe în faţa Azitei şi a rugat-o să respecte decizia părinţilor ei.

— Acesta este destinul tău, i-a explicat ea. Trebuie să-l accepţi.

Azita s-a răzvrătit cât a putut. A ţipat. A plâns. A refuzat să vorbească şi să mănânce zile la rând. A trăit într-o stare de delir între somn şi semiconştienţă cauzată de lipsa de somn şi totală epuizare. Nu mai făcea distincţia între ceea ce visa şi ceea ce era perfect real. Nu putea face mare lucru; dacă ar fi fugit de acasă, ar fi fost probabil arestată, bătută şi întemniţată aproape imediat ce ar fi părăsit locuinţa. Ştia că evadarea nu reprezenta o opţiune. Dacă şi-ar fi refuzat părinţii, ar fi abătut ruşinea asupra întregii familii şi tatăl ei ar fi căzut în dizgraţie.

Încercând să negocieze, i-a spus mamei că avea nevoie de minimum zece ani. Situaţia urma să se schimbe în Afghanistan. Ea îşi putea continua studiile la universitate, aşa cum plănuiseră. Putea să-i facă mândri şi să aibă un succes extraordinar.

— Voi face orice doriţi, dar mai acordaţi-mi timp, şi-a implorat mama.

— Îmi pare rău, copila mea, a răspuns Siddiqua. Eu nu mai pot face nimic în plus. S-a terminat.

Mai târziu, Azita s-a gândit că fusese poate naivă. Ea îşi imaginase doar în mod vag că se va mărita într-o bună zi cu un bărbat care-i va împărtăşi ţelurile, în complet

acord cu părinţii ei. Ar fi fost un ins educat, ca ea, şi amândoi ar fi avut serviciu. Poate că ar fi fost din lumea universitară, ca tatăl ei. Cineva pe care să-l privească cu respect şi care, la rândul lui, să-i susţină ambiţiile. Dar nu cu verişorul ei analfabet, pe care nu-l mai văzuse de când umblau amândoi de-a buşilea!

După câteva luni, Azita a părăsit casa părinţilor împreună cu soţul ei. A fost purtată pe un măgar către locuinţa soacrei dintr-un sat îndepărtat. Ca preţ pentru mireasă, tatăl Azitei a primit un lot mic de pământ şi o mie de dolari americani.

ASTĂZI, CÂND COBOARĂ din automobil cu ochelari de soare negri şi-i salută scurt din cap pe agenţii de pază, Azita reprezintă legea în Republica Islamică Afghanistan. Astăzi, ca în toate celelalte zile, bătrâni tribali din provincia ei vor veni şi-i vor solicita favoruri. Lideri ai facţiunilor politice vor încerca să-i obţină votul. Oameni de afaceri vor încerca să-i negocieze sprijinul.

Azita îi primeşte pe toţi într-o anexă a parlamentului, prezidând întâlnirile din capul unei mese lungi, din mahon. Întâlnirile sunt rareori programate sau stabilite în prealabil şi nu au o agendă de lucru, ci se desfăşoară neîntrerupt toată ziua; mereu există alt grup care aşteaptă afară. Azita este plătită cu două mii de dolari pe lună ca să facă parte din camera inferioară a parlamentului, însărcinată cu crearea şi ratificarea legilor şi validarea membrilor guvernului.

Vizitatorii pot ajunge la treptele clădirii galbene doar după ce li s-a acceptat trecerea prin patru bariere rutiere protejate prin saci de nisip: ultimul punct de control este flancat de două Humvee americane, cu mitraliori ale căror capete se văd în partea de sus a vehiculelor. Poate că soldaţii sunt localnici, dar guvernul, ca şi statul în sine,

este susţinut de 130.000 de soldaţi din patruzeci şi opt de ţări[46], deşi majoritatea simt americani. Ei sunt poziţionaţi imediat deasupra zidurilor groase ce înconjoară complexul, cu un singur drapel afghan, pe un catarg, care flutură sus în văzduh.

Guvernul a fost creat urmând manualul standard al „construirii statelor”[47] de către ţările occidentale după înlăturarea unui regim. În noiembrie 2001, la o conferinţă ţinută în Bonn, fosta capitală a RFG-ului, au fost aduşi o duzină de afghani selectaţi dintre cei care se aliaseră cu americanii, pentru a forma primul guvern naţional de după invazia sovietică din 1979 şi pentru a redacta o nouă constituţie. A fost în principal o reuniune a învingătorilor, în mod notabil a afghanilor ce reprezentau Alianţa de Nord înarmată, care ajutase trupele speciale americane să-i răstoarne pe talibani. Nu au fost invitaţi liderii câtorva triburi pashtun majore, pe care străinii îi considerau apropiaţi talibanilor. Pe atunci nu se accepta niciun compromis în planificarea şi organizarea unei ţări nou-nouţe.

---

46 Nouăzeci de mii dintre cei 130.930 soldaţi ISAF erau americani. A se vedea International Security Assistance Force (ISAF): „Key Facts and Figures”, 15 noiembrie 2010, isaf.nato.int.

47 în capitolul său, „The Failure of Airbome Democracy”, în cartea lui van Bijlert şi Kouvo Snapshots of an Intervention, analistul Afganistanului Thomas Ruttig afirmă despre conferinţa de la Bonn din 2001 că „avea deja deficite democratice substanţiale”, deoarece talibanii fuseseră excluşi în favoarea conducătorilor militari şi a grupărilor sponsorizate de Pakistan şi Iran. Drept urmare, scrie el, „conducătorilor militari... li s-a permis să preia nu numai «noile» instituţii democratice, ci practic tot ce conta în ţară. Astăzi ei constituie cercul interior de consilieri al unui sistem prezidenţial excesiv de centralizat şi, din cauza autolegitimizării lor religioase, sunt greu de contestat politic. Pur şi simplu s-au situat deasupra legii.”

Cam în aceeaşi perioadă, emanciparea femeilor a început să fie descrisă de politicieni din Statele Unite şi Europa ca fiind un motiv suplimentar pentru războiul[48] din Afghanistan, situându-se aproape pe acelaşi plan cu lupta împotriva terorismului. În noua ţară care urma să fie creată, jumătate din populaţie urma să primească aşadar concesii inimaginabile. După mulţi ani în care nu avuseseră voie să privească afară pe fereastră[49], femeilor afghane urma să li se permită să-şi părăsească locuinţele fără a fi însoţite de o rudă de sânge. De asemenea, ele aveau să fie reprezentate în guvern în proporţie obligatorie de minimum 25%,[50] depăşind astfel procentajele de atunci din Marea Britanie (22%) şi Statele Unite (17%).

A fost înfiinţat un Minister pentru Afacerile Femeilor, iar noua constituţie declara, la fel ca în Coran[51], că femeile

---

48 Pe 17 noiembrie 2001, prima-doamnă Laura Bush a ţinut discursul săptămânal al preşedintelui la radio, a cărui transcriere poate fi găsită la presidency.ucsb.edu. Ea a declarat: „Ca urmare a recentelor noastre succese militare în mare parte din Afganistan, femeile nu mai sunt întemniţate în propriile lor locuinţe... lupta împotriva terorismului este de asemenea o luptă pentru drepturile şi demnitatea femeii.”

49 Numeroasele restricţii talibane în privinţa femeilor, care includeau vopsirea obligatorie a tuturor ferestrelor, simt enumerate în „Some of the Restrictions Imposed by Taliban on Women in Afghanistan”, Revolutionary Association of the Women of Afghanistan, la rawa.org/mles.htm.

50 Articolul 83(6) din Constituţia afgană din ianuarie 2004 precizează că din fiecare provincie trebuie alese două femei delegate; a se vedea servat.unibe.ch. Legea electorală a Afganistanului din 2005 detaliază modul de obţinere a acestei reprezentări; a se vedea ecoi.net/file_upload/1504_1215701180_electoral-law.pdf.

51 Despre Coran se crede că ar conţine cuvintele lui Dumnezeu, adresate direct profetului Mahomed şi consemnate ulterior de scribi. Traducerile originalului în alte limbi pot diferi şi constituie uneori subiect de controverse. în versiunea engleză a traducătorului musulman

sunt egale cu bărbaţii[52]. În scurt timp, occidentalii au început şi ei să impulsioneze una dintre cele mai sărace ţări din lume, pentru a o transforma într-un stat nou şi strălucitor, cu ajutorul unei infuzii masive de ajutoare internaţionale, constând din bani şi specialişti. În anul 2005, când a devenit una dintre cei 249 de membri ai camerei inferioare a parlamentului din Kabul, Azita întruchipa noul plan american pentru Afghanistan.

ASTĂZI, ÎŞI ÎNCEPE prima întâlnire, invitându-i să vorbească pe trei bărbaţi sosiţi din Badghis. Ei au venit pentru a susţine cauza unui frate, care a fost condamnat la şaisprezece ani de închisoare pentru contrabandă cu droguri. Bărbaţii îi spun Azitei că fratele lor este nevinovat.

Ea încuviinţează din cap. Poate să vadă actele de la tribunal? Bărbaţii i le arată şi îi înmânează şi un alt document, pe care l-au întocmit din vreme, prin care se afirmă că un membru al parlamentului ştie că fratele lor este nevinovat şi că ar trebui eliberat imediat. Ar putea Azita să semneze documentul acela, ca să meargă cu el la

---

iraniano-american Laleh Bakhtiar, The SubUme Quran (Ed. Kazi Publications, 2007), sublimequran.org, care este recunoscută de Islamic Society of North America, câteva versete afirmă egalitatea dintre bărbaţi şi femei. De exemplu, a se vedea versetele 3:195 („bărbat sau muiere, deopotrivă unul cu altul”) şi 33:35 (care descrie cum Dumnezeu cere aceleaşi lucruri atât din partea bărbaţilor, cât şi a femeilor). Versetul 4:34 este tradus frecvent prin „bărbaţii sunt protectorii femeilor”, iar interpretarea este că bărbaţii ar trebui să aibă putere de decizie asupra femeilor; în traducerea lui Laleh Bakhtiar, „bărbaţii sunt susţinătorii femeilor”

52 Constituţia Afganistanului, ratificată pe 26 ianuarie 2004, „Capitolul doi: Drepturi şi îndatoriri fundamentale ale cetăţenilor”, Articolul 22, declară: „Se va interzice orice fel de discriminare şi diferenţiere între cetăţenii Afganistanului. Cetăţenii Afganistanului, bărbaţi şi femei, au drepturi şi îndatoriri egale în faţa legii.”

guvernatorul provinciei şi să-şi elibereze fratele?

Lucrurile nu funcţionează aşa, le explică Azita. Ea nu poate schimba o decizie judecătorească, fiindcă este un membru al parlamentului, nu un judecător. Bărbaţii sunt stupefiaţi:

— Dar tu eşti reprezentanta noastră. Tu ai puterea necesară. Tu ar trebui să faci asta pentru noi!

Azita sugerează un compromis – îi va ajuta să facă apel împotriva deciziei judecătoreşti la Tribunalul Suprem din Kabul.

— Asta-i tot ce pot face. Le voi cere să mai examineze o dată cazul. îi voi ruga s-o facă şi le voi spune de asemenea că sunteţi consătenii mei.

Nu există altă cale, îi asigură ea în timp ce descrie cu blândeţe structura de bază a sistemului justiţiei, trecând de la dialectul pashtu la dări, pentru ca toţi cei prezenţi să înţeleagă. Un alt bărbat din Badghis ia cuvântul şi oferă un detaliu nou: fratele închis n-a fost găsit vinovat doar de contrabandă cu droguri, ci şi de ajutarea talibanilor în fabricarea unei bombe.

La auzul acestui amănunt, Azita îşi pierde răbdarea.

— Este gata prânzul? o întreabă pe o femeie de serviciu care a apărut să şteargă masa în toiul întâlnirii.

Ea îşi asigură vizitatorii că va sta de vorbă cu un avocat pentru a afla dacă se poate face apel la un asemenea caz. După aceea îi invită să rămână şi să mănânce cu ea.

După-amiază, Azita participă la una dintre şedinţele zilnice, lungi şi uneori haotice, ale Camerei Poporului în clădirea principală, unde se simte încă izul de vopsea şi tâmplărie nouă. Participarea este copleşitor masculină în sala slab iluminată, unde şedinţele sunt frecvent întrerupte de detalii procedurale, aşa cum sunt traducerile între cele

două limbi oficiale, şi de faptul că mulţi reprezentanţi nu ştiu să citească şi de aceea documentele trebuie să le fie citite cu glas tare. La asta se adaugă frecvente pene de curent, când totul se cufundă în beznă înainte ca generatoarele de rezervă să învie urnind.

Preşedintele nu-i acordă Azitei prea des permisiunea de a lua cuvântul, iar când o face, alţi parlamentari vor protesta sau o vor întrerupe pur şi simplu. Când ea propune ceva, este adesea ignorată, doar pentru ca ulterior să audă un plan similar discutat de alţii.

Celelalte şaizeci şi două de parlamentare, omoloagele ei, simt împrăştiate în grupuri mici prin sală şi pot fi descrise cu greu ca fiind o comunitate feminină. Ele nu împărtăşesc o cauză comună[53] faţă de drepturile femeilor. Unele servesc în mod deschis ca substituenţi şi au fost recrutate de comandanţi militari bogaţi şi puternici, care caută să-şi consohdeze propria influenţă. Cu câteva excepţii notabile, femeile din parlament rămân în general tăcute. În cei aproape cinci ani de când ocupă funcţiile respective, ele au văzut cum s-au ratificat legi care de fapt discriminează femeile[54] şi, la fel ca parlamentarii bărbaţi,

53 Orzala Ashraf Nemat, Afghan Women at the Crossroads: Agents of Peace - or Its Victims? The Century Foundation, 2011, discută realităţile rolurilor femeilor în parlament: „Nu toate se aflau însă acolo pentru a face auzite glasurile femeilor. De fapt, majoritatea femeilor parlamentare simt legate în diverse moduri de conducători militari puternici şi alţi brokeri de putere şi nu au niciun fel de agendă de lucru pentru a schimba sau îmbunătăţi legislaţia în favoarea drepturilor omului şi ale femeilor. Doar puţine voci remarcabile au susţinut în parlament nevoile femeilor şi în general numărul realizărilor parlamentare este foarte redus - aproape un eşec complet - în privinţa reformelor legale pentru susţinerea femeilor.”

54 Potrivit Human Rights Watch: „Legea [promulgată în administraţia Karzai] conferă soţului dreptul de a-i retrage nevestei elemente de bază

n-au obiectat când s-a votat amnistia crimelor de război[55].

Azita se consideră pragmatică din punct de vedere politic şi încearcă să-şi folosească cu înţelepciune puţinul capital şi spaţiul de manevră de care dispune, întrucât ea reprezintă o provincie îndepărtată şi nu posedă avere personală. Pentru campania electorală care a adus-o aici, o susţinătoare i-a împrumutat două sute de dolari ca să-şi depună candidatura. Teama de a nu fi în stare să-şi plătească datoria a urmărit-o de-a lungul întregii campanii. Nu avea experienţă electorală şi a făcut ce a putut ca să-şi facă cunoscut numele în acele locuri din provincia ei unde era prea periculos să călătorească personal – unde se aflau la conducere talibanii sau comandanţi militari locali. În opinia ei, cunoaşterea limbii pashtu a ajutat-o la obţinerea locului din parlament, fiindcă au votat-o unii dintre bătrânii triburilor. Ea speră ca şi măcar un procentaj mic al femeilor din provincie s-o fi votat, cu permisiunea soţilor sau taţilor lor.

Acum, după ce a fost întreruptă, ba chiar ridiculizată pentru că îndrăznise să vorbească la Ministerul Educaţiei în altă zi când fusesem eu însămi în sală, Azita se aşază

---

ale întreţinerii, inclusiv hrana, dacă ea refuză să-i onoreze solicitările sexuale... Permite de asemenea violatorului să evite condamnarea dacă plăteşte «banii de sânge» unei fete care a fost rănită când a violat-o.” A se vedea „Afghanistan: Law Curbing Women’s Rights Takes Effect - President Karzai Makes Shia Women Second-Class Citizens for Electoral Gain”, 14 august 2009, hrw.org.

55a aprobat o controversată lege a amnistiei, care acorda imunitate celor implicaţi în încălcările drepturilor omului şi drepturilor femeii în timpul războiului, a aprobat legea şiită a statutului personal, care supunea femeile şiite la controale religioase tradiţionale, care ulterior a fost revizuită şi amendată într-o oarecare măsură, şi în mod explicit nu a aprobat numirile prezidenţiale pentru funcţia de ministru al afacerilor femeilor.”

stoic pe scaun şi priveşte fix înainte. Ea consideră că este mai bine să se afle în interior, unde măcar dispune de un vot, decât să strige despre drepturile femeilor din exteriorul baricadelor, unde puţini, cu excepţia presei străine, o pot asculta.

Asemenea lui Carol le Duc, Azita nu s-ar intitula niciodată „feministă” Este un termen mult prea instigator şi, în plus, asociat cu străinii. Genul ei de rezistenţă este diferit. De exemplu, nu ratează niciodată oportunitatea de a apărea la televizor. Corpul de presă afghan, format din tineri dezgheţaţi, care operează în mare parte cu ajutor financiar extern, o roagă frecvent să comenteze negocierile parlamentare, iar Azita acceptă de fiecare dată. Preferă să fie intervievată pe peluza din exteriorul clădirii parlamentului, deoarece plenul obişnuieşte să intervină prin murmure furioase şi reproşuri la vederea camerelor de filmare, deşi fotografierile sunt permise. Azita nu-şi atacă niciodată colegii care susţin că femeile n-ar trebui să apară la televizor, dar obiectivul ei este exact acesta. Este important ca băieţii sau fetele din Afghanistan să vadă o femeie la televizor, ba chiar una care este politician ales. În felul acesta, le arată cel puţin că ea există. Că reprezintă o posibilitate.

Azita îşi cenzurează cu grijă comportamentul, atât pe ecran, cât şi în afara lui, perfect conştientă că aspectul şi viaţa personală îi sunt observate cu multă atenţie. Contează mai puţin ce spune realmente sau cum negociază. Un văl strâmb, o remarcă neceremonioasă, un râset sonor – toate acestea nu ar fi cuvenite pentru o politiciană serioasă. Aspectul personal este aici întotdeauna politic. Ea îşi monitorizează şi studiază colegele parlamentare, ajustându-şi constant comportamentul în conformitate cu cereri şi întrebări

nerostite: *Ce poartă*? *Vorbeşte prea tare*? *Gesticulează prea mult în timp ce vorbeşte*? *Merge prea semeţ*? *Este o nevastă şi mamă bună? câţi* în *are*? *Arată ca o femeie musulmană modestă şi evlavioasă*? *Se roagă*? *De câte ori pe zi*?

Republica Islamică Afghanistan este descrisă frecvent ca o societate strict musulmană. Indiferent de credinţele personale, *aparenţa* de a fi orice altceva decât evlavios îţi poate afecta reputaţia şi poate fi periculoasă. Complicând şi mai mult situaţia într-o societate în general analfabetă, afghanii au opinii diferite despre definiţia exactă a „bunului musulman" Principala autoritate religioasă din ţară[56], Consiliul Naţional al Erudiţilor Religioşi, sau Consiliululama, este format din trei mii de membri din toată ţara – majoritatea cu un trecut mujahedin în anii 1980. Este ştiut faptul căutama predică ceea ce convine alianţelor schimbătoare şi scopurilor politice ale membrilor săi, denunţând frecvent prezenţa străinilor şi emiţând decrete aspre pentru limitarea rolului femeilor în societate.

În lucrarea sa despre Afghanistan. Louis Dupree a descris această contradicţie[57]: „În esenţă, islamul nu este o religie înapoiată, opusă modernismului şi progresului, deşi mulţi dintre interpreţii ei, componenta umană activă, pot fi înapoiaţi şi antiprogresişti" Este blestemul clasic al religiei organizate: *interpretarea* ei este deturnată de muritori ca mijloc de a-i controla pe alţii.

---

56 „The Ulama Council: Paid to Win Public Minds - but Do They?" de Borhan Osman pentru Afghan Analysts Network, 5 noiembrie 2012, afghanistan-analysts.org, explică rolul complicat al Consiliului Ulama în politica şi societatea afgană.

57 A se vedea Louis Dupree, Afghanistan (Ed. Oxford University Press, Princeton, 1973, ed. a Vl-a, 2010), p. 104.

Pentru Azita credinţa este, şi ar trebui să fie, personală: „Merg la moschee. Mă duc la rugăciunea generală în zilele de vineri. Când mă rog, cred că Dumnezeu ascultă şi că dacă îi ajuţi pe alţii, Dumnezeu te va iubi mai mult. Uneori trebuie să merg în ambasade unde oamenii beau şi fumează. Eu nu fac asta, dar nu voi spune nimic rău despre ei. Cred că fiecare om poate să aibă propriile lui idei, propriile lui credinţe. Iar aceasta este versiunea mea”.

CÂND SE ÎNTOARCE acasă la sfârşitul zilei, petiţionarii s-au înşiruit deja în faţa blocului ei, acolo unde nu există agenţi de pază sau alte măsuri de securitate. Unul are nevoie de o slujbă. Altul îi cere să intermedieze un conflict de familie. Toţi se vor aştepta la o masă şi un loc de dormit peste noapte în apartamentul ei cu trei camere. Citând-o pe Azita: „Ca parlamentar, eşti casă de oaspeţi, restaurant, spital şi bancă”.

Alegătorii o roagă cu regularitate să le împrumute bani. Azita nu are economii, totuşi un refuz, fără să încerce măcar să ofere, de pildă, o sumă măruntă pentru călătorie, ar putea fi considerat drept ostilitate. N-ar fi însă nici pe departe atât de rău pe cât ar fi să refuzi pe cineva care are nevoie de un loc unde să doarmă peste noapte. Aşa ceva pur şi simplu nu se face. Ar apărea riscul ca persoana aceea să se ducă în Badghis şi să spună că Azita este o reprezentantă leneşă şi arogantă, căreia nu-i pasă de alegătorii ei.

Ea a învăţat acest lucru foarte repede: „Activitatea unei femei politician este foarte diferită de cea a unui bărbat politician. Eşti politiciană în timpul zilei, iar apoi, când ajungi la uşa casei, trebuie să fii de asemenea o mamă şi o gospodină bună. Eu trebuie să am grijă de copiii mei. Să facem temele pentru şcoală, să gătesc pentru ei, să

pregătesc cina şi să deretic. După aceea trebuie să-mi primesc oaspeţii şi să le fiu o gazdă bună”.

Azita se îmbărbătează în timp ce pregăteşte cina pentru zece persoane în majoritatea serilor. „Mă compar cu alte femei politiciene din lume. Toate trebuie să muncim din răsputeri şi să-i ignorăm pe cei care susţin că nu avem ce căuta aici”.

LA MIEZUL NOPŢII rămâne în sfârşit din nou singură, în acelaşi colţ al dormitorului în care şi-a început ziua. Atâta doar că acum este în blugi, are părul strâns în coadă la spate şi poartă o tunică largă. Se masează pe faţă cu cremă Pond’s, pentru a îndepărta pudra, care s-a amestecat cu praf şi particule de ulei de la aragazul din bucătărie. Fără machiaj, chipul îi este mai catifelat, mai tânăr.

A avut ca oaspeţi la cină opt bărbaţi din Pakistan şi copiii lor, dintre care unii dorm acum pe podeaua din camera vecină. Mesenii au fost cinstiţi aşa cum se cuvine, atât prin porţiile generoase de came servite, cât şi prin ospitalitatea care le-a fost oferită şi de ceilalţi bărbaţi ai casei: Mehran, desculţ, în *peran tonban* alb, scrobit, aşezat lângă tatăl lui, care purta un veşmânt identic. Radiind de atenţia care i se acorda şi pălăvrăgind surescitat cu ceilalţi bărbaţi, Mehran a reuşit să urmărească în acelaşi timp un meci de wrestling la televizorul din colţ. Toţi au râs, în timp ce Azita aducea întruna farfurii pline ochi cu orez şi came din bucătărie.

— După cinci-zece minute, obişnuiau să mă întrebe despre fiul meu şi întreaga discuţie se rezuma la faptul că nu aveam un fiu. „Ne pare rău pentru tine. Ar trebui să mai încerci să ai un băiat”, îmi spuneau. Iar eu doresc să opresc genul ăsta de discuţii în casa mea. Ei cred că eşti mai slabă dacă n-ai un fiu. Aşa că acum le ofer imaginea

asta.

— Aşadar, toţi sunt păcăliţi? Şi nu ştie nimeni adevărul?

Familia şi rudele ei ştiu adevărul. De asemenea, poate că unii vecini au un indiciu, dar nimeni n-a comentat în privinţa asta.

— Şi dacă cineva te întreabă direct dacă Mehran este băiat sau fată? mă interesez eu.

— Îi spun adevărul. Nu se întâmplă însă aproape niciodată.

Dar dacă va afla un cerc mai larg? N-ar acoperi-o de ruşine?

Mehran n-ar fi supus unor pericole din partea extremiştilor religioşi? Sau pur şi simplu din partea unora dintre cei numeroşi care comentează că oamenii ar trebui să-şi ducă viaţa potrivit islamului?

Azita crede că nu se va întâmpla aşa ceva. Poate pentru că nevoia stringentă de a avea un fiu este o prioritate absolută, o fată deghizată în băiat sau orice alt secret colectiv din Afghanistan există sub aceleaşi auspicii sub care existaseră homosexualii în armata Statelor Unite: „Nu întreba, nu vorbi”.

Afghanistanul se confruntă cu multe alte probleme. O fată care creşte în haine băieţeşti nu este un afront; de fapt, nu face decât să confirme ordinea stabilită, în care bărbaţii se bucură de toate privilegiile. Şi, aşa cum a spus Carol le Duc, „la un moment dat, înşelătoria împărtăşită nu mai constituie o înşelătorie”.

La fel ca Fareiba şi Carol le Duc, Azita insinuează discret că eu simt mai preocupată de problema egalităţii dintre sexe decât este ea sau oricare alt afghan. Îmi atrage atenţia că, la urma urmelor, discutăm doar despre un copil. De ce este important ca fetiţa să-şi etaleze genul, mai ales

când acesta o etichetează ca fiind un copil mai slab, mai limitat, de valoare inferioară? în loc să se întâmple aşa, la fel ca Harry Potter când îşi îmbracă mantia de invizibilitate, Mehran se poate deplasa liberă oriunde, în pantaloni şi cu tunsoare periuţă. O fată sare întotdeauna în ochi – ea reprezintă o ţintă, căreia se aplică reguli şi reglementări speciale.

Ideea occidentală de „a fi tu însuţi" nu se aplică aici nici adulţilor. În zilele ei de lucru de câte optsprezece ore, Azita însăşi joacă un rol, ascunzând ceea ce consideră a fi adevărata ei personalitate:

— Acum sunt în majoritatea timpului politiciană. Nu sunt Azita.

— Şi cum este cealaltă Azita?

Ea dă ochii peste cap.

— Mai plăcută. Este fericită şi dispune de mai mult timp ca să trăiască aşa cum doreşte ea: Nu cum doresc alţii. Oamenii n-o privesc tot timpul. Ea este o mamă mai bună. În Afghanistan trebuie să ucizi tot ceea ce există în interiorul tău şi să te adaptezi la societate. Este singura modalitate de a supravieţui.

— Crezi că Mehran ar fi devenit băiat dacă tu n-ai fi fost politiciană?

— Sincer? Nu.

— Dar nu-ţi faci griji despre Mehran? Nu te întrebi cum este pentru ea şi ce se va întâmpla cu ea?

— Mă gândesc la asta în fiecare zi. În fiecare zi mă întreb dacă este bine.

CAPITOLUL 6

FETELE ASCUNSE

REGULA ESTE SIMPLĂ: dacă este prinsă, atunci nu mai mănâncă nimeni. Şi în fiecare zi ea se teme să nu fie descoperită.

Numa execută foarte rapid tot ce i se ordonă. Se cocoaţă pe rafturile cele mai de sus din magazin pentru a aduce produse. Se afundă sub stivele de lăzi cu portocale importate din Pakistan, pentru a trage afară cutii de ceai. Îşi strecoară corpul micuţ şi flexibil printre sacii de faină înghesuiţi în spatele tejghelei, încearcă să nu se uite niciodată direct la clienţi. Îşi imaginează că dacă ei o privesc în ochi, îşi vor da seama că nu este un băiat adevărat.

Cu păr scurt şi în tunică cenuşie, Numa, care are zece ani, îşi joacă perfect rolul. Însă o trădează glasul. De aceea vorbeşte rareori când este Abdul Mateen, aşa cum e cunoscută în afara pereţilor din lut ai casei ei din unul dintre cele mai sărace cartiere din Kabul, unde o canalizare deschisă curge pe lângă casele din zgură. Numa merge la şcoală în fiecare dimineaţă, câte două ore, în rochie şi văl. După aceea se întoarce acasă, se schimbă în haine de muncă şi se duce să lucreze ca vânzător într-o băcănie micuţă de lângă casa familiei. Într-o zi obişnuită, câştigă echivalentul a 1, 30 dolari. Îşi întreţine familia pashtun formată din opt surori şi mama lor.

Numa joacă rol de băiat pur şi simplu pentru supravieţuirea familiei. Nu este un act voluntar, iar rolul ei nu-i conferă libertate.

În casa Numei, pantofii şi sandalele care stau afară sunt despărţite de interior printr-o perdea subţire, destrămată. Tatăl Numei este un zidar şomer, despre care mama fetei spune că este plecat mai tot timpul şi cheltuieşte pe droguri majoritatea banilor pe care poate pune mâna.

Proprietarul băcăniei a avut ideea s-o transforme pe Numa în băiat – proprietarul este prieten al familiei – şi ea joacă deja de câţiva ani rolul acesta.

— El ne-a sfătuit s-o facem, explică mama ei, şi ne-a spus că fata poate să aducă pâine pentru toată familia.

Numa n-ar fi putut munci niciodată în prăvălie ca fată şi de altfel nici mama ei, chiar dacă ar fi vrut. În conformitate cu regulile familiei, aşa ceva ar fi fost imposibil pentru o femeie pashtun.

— Potrivit tradiţiei noastre, femeile nu muncesc aşa.

Rudele ar fi fost stânjenite, iar soţul ei n-ar fi iertat-o niciodată.

Numa nu se arată entuziasmată că este băiat. Pentru ea, este o muncă grea, fără nimic pozitiv. Ar prefera să arate ca o fată. Acasă, îi place să împrumute hainele surorilor. Zilnic i se plânge mamei: „Nu mă simt în largul meu printre băieţii din prăvălie”.

Mama o consolează, spunând că situaţia va mai dura doar câţiva ani, după care va putea redeveni fată. Supravieţuirea viitoare a familiei este pusă la punct. Când Numa va fi prea mare ca să mai poată lucra în băcănie, va fi înlocuită de sora ei mai mică. Iar după aceea, de următoarea soră.

TRANZIŢIA PREA TIMPURIE a lui Shubnum de la băiat la fată a început deja. Fata de opt ani continuă să poarte *peran tonban*, dar părul i-a fost lăsat să crească. Această transformare n-ar fi trebuit să aibă loc înainte de a împlini treisprezece ani, însă comportamentul ei, accesele de chicoteli şi genele lungi care flutură des nu i-au mai permis să treacă drept băiat. Când a fost descoperită în şcoala pentru băieţi pe care o urma împreună cu fratele ei mai mare, profesorii n-au obiectat, însă Shubnum a trebuit să îndure multe tachinări în clasă după ce colegii au ghicit că era fată.

Când o vizitez pe mama ei, Nahid, în apartamentul lor de două camere din apropierea Universităţii Kabul,

Shubnum şi fratele ei urmăresc cu multă atenţie la televizor cum Jack Bauer din serialul TV *24* torturează un musulman suspectat de terorism utilizând curentul electric de la o veioză spartă. Sora lor mai mare, cu văl de cap şi surâs timid, stă într-un colţ, aproape fără să ridice ochii de la mâinile încrucişate în poală.

Deşi Nahid are un fiu, circumstanţele i-au dictat că mai avea nevoie de unul. Când soţul ei abuziv, alături de care a trăit şaptesprezece ani, i-a cerut să se acopere complet şi să stea în casă, Nahid a ales să părăsească locuinţa fără să ia nimic cu ea. La momentul despărţirii, tatăl ei a negociat o înţelegere foarte neobişnuită şi costisitoare cu soţul lui Nahid: banii familiei lor urmau să-i revină bărbatului în schimbul copiilor. Bărbaţii au drepturi depline asupra copiilor lor[58] şi de aceea rata divorţurilor este apropiată de zero în Afghanistan. Beneficiind de susţinerea familiei, Nahid s-a mutat în altă parte a oraşului şi a luat viaţa de la început. Şi-a găsit o slujbă şi un apartament. Dar ca mamă singură a trei copii – ceva aproape nemaiîntâlnit în Kabul –, trebuia să-şi echilibreze familia cu încă un băiat, pentru ca toţi să se simtă mai în siguranţă.

Fiind divorţată, era văzută ca o femeie libertină, disponibilă, şi risca ameninţări şi abordări violente din partea bărbaţilor, ca şi multe acuzaţii directe şi indirecte din partea altor femei. Ca femeie cu doi fii însă, este

58 Orzala Ashraf Nemat oferă o analiză despre divorţ într-un context islamic potrivit Codului civil afgan în „Roundtable Conference: Comparative Analysis of Family Law in the Context of Islam”, Kabul, 15-17 august 2006, af.boell.org. Codul civil afgan permite soţului dreptul unilateral de a divorţa de nevastă pentru orice motiv, sau fără niciun motiv, oricând (articolul 135). Tot Codul civil afgan, articolele 236-255, se ocupă de problemele de custodie.

considerată o persoană ceva mai respectabilă.

Totul ar fi mers bine dacă Shubnum n-ar fi fost atât de refractară şi atât de vădit fată. Ea plângea de fiecare dată când era dusă la frizerie pentru a fi tunsă. După aceea, trăgea de părul scurt pentru a-l face să crească mai repede, iar acasă se proba întruna cu rochiile surorilor mai mari.

Până la urmă Nahid a cedat. Ea se învinuieşte că poate n-a convins-o suficient pe Shubnum ce atrăgător este să fie băiat.

Când este întrebată ce gen preferă, Shubnum nu şovăie.

— Fată, răspunde ea şi surâde larg, înclinând capul pe un umăr. Priveşte către televizorul pe ecranul căruia se desfăşoară un dans *bhangra* indian plin de viaţă. Ca să pot purta bijuterii şi să dansez.

Dorinţa îi va fi îndeplinită. La viitoarea ei nuntă, dacă nu chiar mai devreme.

TREPTAT AM ÎNCEPUT să străpung straturile de secrete ale Kabulului, în căutarea mai multor fete similare lui Mehran. Shubnum şi Numa sunt două dintre primele pe care le-am găsit. Le-am descoperit în labirintul vast de bârfe din Kabul, unde informaţiile la prima mână sunt rareori oferite din capul locului, şi doar în cadrul unor întâlniri între patru ochi.

Oficial, fetele acestea nu există, dar, la un nivel mai jos de elita educată în străinătate a Kabulului, mulţi afghani îşi pot aminti de un fost vecin, rudă, coleg sau de cineva din familia lor care avea o fată ce a fost crescută ca băiat. La început apar rareori nume şi niciodată nu sunt însoţite de adrese. Însă bogăţia de cunoştinţe umane înglobate într-un sistem de control social strict ţine locul cărţilor de telefoane, bazelor de date şi hărţilor.

Cu ajutorul primit de la Omar şi Setareh, doi tineri translatori afghani cu puţine temeri, dar cu o vastă experienţă a străzii, întocmesc încet lanţuri de referinţe, confidenţe şi prezentări care, de-a lungul timpului, încep să ateste că în capitală şi în jurul ei există de fapt multe fete care trăiesc deghizate în băieţi. Mult mai multe.

Una locuieşte „lângă a treia casă unde a fost tăiat copacul” Despre alta se crede că ar fi „la parterul casei fără ferestre de lângă bazar”. Sau „de cealaltă parte a taberei pentru refugiaţi, cum mergi înainte pe drum, imediat după poarta albastră cu sârmă ghimpată” Una se află într-o anumită şcoală medie; alta se pare că ar fi într-un anumit cartier. Despre fata cuiva se ştie că a jucat fotbal pe un teren anume şi că şi-a ajutat tatăl în atelierul de croitorie.

În căutarea noastră, suntem adesea derutaţi şi uneori ne rătăcim complet, învârtindu-ne ore întregi pe străduţe şi prin cartiere lipsite întotdeauna de indicatoare rutiere. Dar odată ce ajungem într-un final la familia respectivă şi întrebăm discret dacă este posibil ca fiul lor să fie *o fată*, primim de obicei o invitaţie la ceai din partea afghanilor mereu politicoşi şi ospitalieri, indiferent dacă locuiesc în vile elegante sau în case construite din prelate şi lut. După prezentări îndelungi, făcute de fiecare dată cu abilitate diplomatică de Omar sau Setareh, adesea cu întrebări despre Suedia şi propria mea familie – mai ales despre tatăl meu –, şi multe reumpleri ale paharelor cu ceai, ni se îngăduie să ne întâlnim şi să stăm de vorbă cu falsul fiu al familiei.

În scurt timp, Setareh şi cu mine ne provocăm reciproc să descoperim caracteristicile comune ale fetelor deghizate. Unele sunt trădate de trăsăturile mai dulci. Sau de chicotelile ocazionale. Altele sunt exhibiţioniste,

exagerând puţin cu atitudinea băieţească şi cu etalările de agresivitate. Însă de cele mai multe ori recunoaştem privirea fermă, provocatoare, ca şi cum am avea un secret pe care-l împărtăşim. Câteodată un băieţaş ne aruncă un surâs pişicher pe stradă sau la şcoală, doar pentru ca, ulterior, în particular sau în prezenţa părinţilor ei, să confirme că de fapt este puţin diferită faţă de cei cu care-şi petrece timpul.

Deşi niciuna dintre fete nu şi-a ales voluntar rolul de băiat, majoritatea afirmă că se bucură de acest statut împrumutat. Totul depinde de ce apucă *să fa*că cu statutul respectiv. Pentru toate este vorba despre raportul dintre beneficii şi corvezi. Cele care, precum Mehran, provin din familii aflate în clasa de mijloc sau superioară, simt* adesea simbolul de prestigiu şi onoare al familiei şi sunt încântate să poată interveni cu fermitate în discuţiile de la şcoală şi să participe la jocurile violente în aer liber din cartier.

Altele, care fac parte din familii sărace, sunt epuizate de munca silnică la care sunt supuşi copiii, la fel ca şi băieţii adevăraţi aflaţi în aceeaşi situaţie. „Afghanistanul poate fi un loc groaznic pentru femei. Dar nu-i foarte grozav nici pentru bărbaţi”, îi place lui Carol le Duc să repete. Printre copiii pe care-i vezi pe stradă vânzând gumă de mestecat, lustruind pantofi sau oferindu-se să spele parbrizul maşinii, unii sunt băieţi adevăraţi, iar alţii sunt fete deghizate. Toţi fac parte din zona mai puţin vizibilă a Kabulului şi majoritatea sunt realmente invizibili pentru cei care trec pe lângă ei.

Descopăr că există până şi un nume pentru copiii aceia. Termenul colocvial pentru copilul care nu este un fiu sau o fiică este *bacha posh*. împreună cu o translatoare, decid asupra acestei transpuneri în alfabetul latin,

deoarece nu există referinţe scrise. În dări, se traduce literalmente ca „îmbrăcată ca un băiat” în pashtu, acest al treilea gen de copil poate fi numit *alakaana*. Faptul că termenul există şi că este bine cunoscut arată că aceşti copii nu sunt cazuri singulare. Şi nici nu reprezintă un fenomen de dată recentă.

În căutările noastre de *bacha posh*, înţelegem uneori totul complet eronat, vizităm familia nepotrivită sau ajungem la o locuinţă greşită dintr-un cartier greşit. Şi uneori găsim ceva complet diferit faţă de ceea ce căutam.

CASA DIN COMPLEXUL construit pentru veteranii de război handicapaţi lângă aeroportul din Kabul nu are curent electric. Soarele a apus acum câteva ore şi în una dintre camerele mici şi întunecate ale familiei, Esmaeel, în vârstă de doisprezece ani, ne-a fost prezentat ca „singurul fiu” alături de cele nouă surori. Esmaeel are păr negru, sprâncene stufoase şi chiar un puf de perişor negru pe buza superioară. Nu are nimic feminin în el şi mă simt deopotrivă impacientată şi derutată. Poate că am fost pur şi simplu dezinformaţi în privinţa familiei.

Ar fi însă grosolan să plecăm acum după ce am fost invitaţi în casă, aşa că ne aşezăm pentru ceai, în timp ce mama lui Esmaeel ne spune povestea ei. Se mişcă încet, sprijinindu-se într-o cârjă improvizată, învelită cu bucăţi de pânză. Are un singur picior. Pe celălalt l-a pierdut în explozia unei bombe în 1985. Cei zece copii ai ei, cu vârste între unu şi douăzeci de ani, se strâng în jur pe carpeta subţire de pe podeaua din ciment. Cea mai mare fiică a crescut sub talibani şi, ca multe fete de aceeaşi vârstă, este analfabetă. Pare mai puţin sigură pe sine decât surorile mai mici, care au urmat o şcoală începând cu anul 2002 şi care vorbesc cu însufleţire despre posibilitatea de a deveni doctoriţe sau avocate când vor fi mari.

Însă mama lor le face semn să tacă. Ea nu doreşte să vorbească decât despre Esmaeel. El este cel mai inteligent dintre toţi copiii şi orice bani pe care îi va putea economisi familia se vor îndrepta spre educaţia lui. Fetele vor trebui să-şi aştepte rândul – dacă vor mai avea ce aştepta. Mama spune că Esmaeel este „lumina" ei.

— Nu vreau să fac nicio diferenţă între copiii mei, dar ştiu că el va ocupa o poziţie înaltă în societate.

Esmaeel a apărut în familie prin intervenţie divină, explică ea. După ce a născut a şasea fiică, mama disperată a decis că pruncul va fi prezentat lumii ca băiat. Ea le-a spus tuturor că fetiţa nou-născută era, de fapt, primul ei fiu. Ca prunc, băieţelul născocit nu oferea niciun câştig practic pentru familie, doar unul *magic*. Prietenii şi vecinii îi spuseseră mamei că va avea noroc dacă îşi va schimba fata în băiat. Norocul, în cazul acela, fusese un fiu *real*. Trucul ajutase multe familii înaintea ei: când o femeie priveşte zi de zi imaginea unui băiat, corpul ei va concepe până la urmă un fiu prin materializare vizuală.

În sfârşit, înţeleg. Esmaeel nu este o fată deghizată în băiat, ci unicul fiu al familiei. Relatând cum a născut un fiu după ce a ţinut doi ani o fată îmbrăcată ca băiat, mama pare extrem de încântată. A şasea ei fiică, cea care fusese *bacha posh*, a murit la scurt timp după a treia aniversare, însă ea îndeplinise un scop măreţ.

Încercând să pricep acest motiv nou şi suplimentar pentru a transforma o fată în băiat, îmi schimb poziţia pe podea. Odaia amuţeşte, indicând că am pătruns din nou pe tărâmul unde nu mai este valid tipul meu de logică sau ştiinţă.

— Perfect! Dar cum poţi să ştii că aşa ceva va avea succes…

Mama lui Esmaeel mă întrerupe cu un gest scurt

către fiul ei.

— Uită-te la el. Poţi vedea şi singură.

— BINEÎNŢELES.

Este una dintre modalităţile cele mai uzuale de a produce un fiu, îmi confirmă Fareiba când o găsesc în Kabul mai târziu în cursul săptămânii. Desigur, nu la fel de sigură ca secretele şi trucurile ei, totuşi o metodă frecvent utilizată în satele din tot Afghanistanul, acolo unde nu există acces la nivelul ei de specialistă.

Azi Fareiba este în formă excelentă şi conduce un atelier practic într-o casă de oaspeţi dărăpănată din cartierul Shar-e-Naw pentru zeci de cadre medicale afghane din provinciile îndepărtate ale ţării.

Pe una dintre primele poziţii ale agendei de lucru figurează subiectul alăptatului la sân. Apăruse o problemă în provinciile în care organizaţiile umanitare distribuiseră lapte praf. Destinatarele iniţiale ale laptelui praf, femeile cele mai sărace, îl revând pe piaţă, iar cele ceva mai avute îl cumpără, considerând un semn de bogăţie alăptatul artificial. În strădania de a îndrepta o iniţiativă care a deraiat, Fareiba şi colegele ei încearcă să inverseze tendinţa şi să convingă femeile să încerce să-şi alăpteze la sân pruncii măcar câteva luni.

Kabulul se bucură de o primăvară timpurie şi participantele s-au retras într-o încăpere din spate cu două canapele rotunde şi un ventilator de plastic pe podea. Bărbaţii cadre medicale mănâncă în altă parte. Fareiba ne invită să ne alăturăm prânzului, la care opt doctoriţe şi moaşe afghane din opt provincii diferite trec din mână în mână farfurii de sticlă pe care se află felii de pepene. Când iau loc cu Setareh, toate doresc să ne ofere bucăţile cele mai bune. În mod previzibil, femeia cea mai vârstnică ajunge să ne servească şi ne întinde o farfurie încărcată cu

vârf. Mai mult decât pepenele, doresc însă altceva: mă întreb dacă *bacha posh* există în tot Afghanistanul, adică şi în provinciile lor?

După o introducere precaută făcută de Setareh şi nişte îmboldiri din partea doctoriţei Fareiba, femeile spun pe rând poveşti despre fetiţe nou-născute care sunt declarate băieţi în satele lor.

Familiile pot fi bogate, sărace, educate sau needucate, pashtune, tadjice, hazara sau turkmene – nu contează deloc, mă asigură femeile. Singurul lucru care le leagă pe aceste fete este *nevoia* familiei lor de a avea un băiat. Femeile acestea au cunoscut fete care trăiesc ca băieţii fie pentru că familia avea nevoie de încă un venit prin intermediul unui copil care să muncească, fie pentru că drumul spre şcoală era periculos şi deghizarea în băiat oferea un grad mai mare de securitate, fie pentru că familia nu avea băieţi şi trebuia să se prezinte înaintea satului ca o familie completă. Adesea, aşa cum am văzut în Kabul, este o combinaţie de factori. O familie săracă poate avea nevoie de un fiu pentru alte motive decât una bogată, dar ele nu sunt despărţite prin motive etnice sau geografice. Sunt toţi afghani şi trăiesc într-o societate care cere fii cu aproape orice preţ.

Iar pentru majoritatea familiilor, afirmă femeile acestea care lucrează în domeniul sănătăţii, existenţa unei *bacha posh* este o practică acceptată şi necontroversată, cu condiţia ca fata să fie readusă în rândul femeilor înainte de a intra în pubertate, când trebuie să se mărite şi să nască copii. O aşteptare prea îndelungată în această privinţă poate avea consecinţe pentru reputaţia fetei. O adolescentă n-ar trebui să se găsească în preajma adolescenţilor băieţi, nici chiar deghizată. Ar putea să-i atingă din greşeală sau să fie atinsă de ei şi atunci ar fi

judecată ca o fată libertină şi impură de către cunoscătorii secretului ei. I-ar putea distruge şansele de măritiş şi ar fi considerată pătată. Ar putea fi mânjită reputaţia întregii famihi.

Dar câţi copii *bacha posh* există în Afghanistan?

Nimeni nu ştie răspunsul la întrebarea aceasta. Ei reprezintă o minoritate, dar „nu-i ceva neobişnuit" să-i vezi în satele din toată ţara. De obicei simt unul doi într-o şcoală. Adesea întâlneşti unul ca ajutor de vânzător într-o prăvălioară. Iar toate femeile acestea din domeniul sănătăţii ştiu că *bacha posh* apar la clinici, însoţind o mamă sau o soră, sau ca pacienţi care se dovedesc a avea alt sex decât s-a presupus iniţial. Doctoriţele şi moaşele cu care discut au asistat la asemenea cazuri şi sunt de acord că toate familiile în care există numai fete se vor gândi să declare pe una dintre ele ca băiat. În opinia lor, este în general în avantajul fetei să trăiască vreo câţiva ani ca băiat înainte de a începe cealaltă viaţă, grea, în care va naşte propriii ei copii.

O doctoriţă din provincia Helmand este însărcinată în patru luni. Are deja patru băieţi. Celelalte femei glumesc că a scăpat de griji. De data aceasta ea şi-ar dori o fată. Soţul îi sprijină dorinţa.

Este prima dată că aud pe cineva declarând că-şi doreşte o fiică. Femeile o felicită şi spun că ele iubesc fetele, dar în acelaşi timp sunt realiste: cunosc în mod profund şi personal dificultăţile asociate creşterii încă unei fete într-o ţară ca Afghanistanul. Viitorul unei fete depinde aici de familia ei. O moaşă din Wardak rosteşte apăsat:

— Este bine să ai o fată numai dacă ai un soţ bun. Dacă ai un soţ rău, nu vrei să ai fete, fiindcă ele vor suferi, la fel ca mama lor.

De exemplu, continuă ea, dacă un soţ îşi bate

nevasta, mai mult ca sigur că-şi va lovi şi fiicele. În asemenea momente, tu, ca femeie, te rogi cu disperare ca toţi copiii tăi să fie băieţi. În activitatea lor profesională, una dintre situaţiile la care le vine cel mai greu să asiste este naşterea unei fete de către o femeie maltratată. Ele ştiu că fetiţa aceea va creşte într-o casă predispusă la violenţă. Potrivit unor studii efectuate de Organizaţia Naţiunilor Unite şi organizaţii pentru drepturile omului, nouă din zece femei afghane sunt supuse unor forme de violenţă conjugală[59].

În ţările vecine, de pildă India, unde fiii sunt preferaţi în mod similar fiicelor, ecografele se numără printre echipamentele cele mai solicitate de medici şi pacienţi. Potrivit afirmaţiilor Marei Hvistendahl[60] în cartea *Urmatural Selection*: *Choosing Boys over Girls, and the Conséquences of a World Full of Men*, 160 de milioane de fetuşi de sex feminin au fost deja avortaţi în Asia, dând peste cap demografia pentru generaţiile ulterioare şi creând probleme acute pentru societăţile cu deficit de femei. Deşi în

Kabul se pot face atât ecografii fetale, cât şi avorturi secrete în stadii mai avansate ale sarcinii, pentru pacientele care pot plăti asemenea intervenţii, majoritatea zonelor rurale din Afghanistan nu au acces la aşa ceva.

---

59 Pentru informaţii despre statistici privind violenţa conjugală în Afganistan, a se vedea „Living with Violence: A National Report on Domestic Abuse in Afghanistan”, Global Rights: Partners for Justice, martie 2008, globalrights.org. în raport se specifică: „o majoritate copleşitoare de femei, 87,2%, au fost supuse cel puţin unei forme de violenţă fizică, sexuală sau psihologică sau unei căsătorii forţate, şi majoritatea, 62,0%, au fost supuse la multiple forme de violenţă”.

60 Cartea Marei Hvistendahl Unnatural Selection: Choosing Boys over Girls, and the Consequences of a World Full ofMen (Public Affairs, 2011) descrie avorturile efectuate pe criterii de gen sexual în Asia.

Femeile din acele regiuni depind deocamdată exclusiv de reţetele străvechi, de „joasă tehnologie”, ale doctoriţei Fareiba, cu speranţa că nu vor aduce prea multe fete în lumea aceasta.

FIECARE DINTRE FEMEILE cu care stau acum de vorbă are cel puţin un exemplu din provincia ei natală de fiu creat *magic*. Ele îmi confirmă că motivul prevalent pentru *bacha posh* poate fi într-adevăr zămislirea unui băiat real. Moaşa tânără din Wardak, care are un văl portocaliu-strălucitor, povesteşte că verişoara ei a fost îmbrăcată ca băiat timp de nouă ani, până când mama ei a născut în cele din urmă un fiu. Adesea se întâmplă ca o fiică să rămână băiat până la naşterea unui fiu real, care o va înlocui pe *bacha posh* ca mândrie a părinţilor săi.

Modul acesta mistic de obţinere a băieţilor oferă paralele cu conceptul New Âge de „putere a gândirii pozitive”, utilizat cu mult succes de sportivi şi agenţii de vânzări. *Vizualizează ţinta, crede în ea şi se va întâmpla*. Versiunea afghană este o formă de rugăciune care nu se potriveşte cu niciuna dintre practicile religioase pe care le cunosc în Afghanistan. Este pur şi simplu magie, explică femeile. Este implicat cumva Dumnezeu? întreb eu, întrucât ele se referă la o intervenţie divină.

Femeile schimbă priviri. Magia este *magie*. Şi nu există niciun Dumnezeu, cu excepţia lui Allah.

Urmează o tăcere stânjenitoare. În săptămânile anterioare au avut loc demonstraţii declanşate de zvonurile stăruitoare potrivit cărora asistenţi umanitari străini încercaseră să convertească musulmani la creştinism.

Fareiba îmi face semn din cap să trec mai departe. Poate că până acum a fost de acord să-mi dezvăluie unele dintre secretele ei, însă religia este un subiect despre care

e mai bine să nu vorbeşti cu străinii.

CAPITOLUL 7
NEASTÂMPĂRATA
Mehran şi Azita

— Braţele, sus! Acum, în afară! Atingeţi vârful picioarelor! Faceţi valul! înotaţi în aer! Cercuri mari! Din nou! Acum, salutul! Salutaţi şi onoraţi-vă ţaral

Gimnastica de dimineaţă are câte ceva din Montessori şi din disciplina militară. O sută de copii mici depun eforturi serioase pentru a se sincroniza pe o peluză recent dezgheţată, unde petice de iarbă au răsărit în noroiul uscat.

Directoarea a avut nevoie de douăzeci de minute pentru a-şi aranja elevii şi a face prezenţa. Când rosteşte un nume, un braţ se ridică cu un strigăt puternic de „baie” din partea băieţilor şi o variantă mai înceată din partea fetelor din mulţimea de puşti cu vârste cuprinse între şase şi zece ani.

Băiatul din fruntea fiecărei linii în formă de S păstrează ordinea, iar Mehran stă imediat lângă un astfel de băiat din clasa a II-a, cu cămaşă şi cravată. După terminarea exerciţiilor nesigure de gimnastică, cei doi prieteni adoptă poziţii similare: mâinile în buzunare, şoldurile împinse înainte, picioarele depărtate şi privirea pbetisită. În spatele lor se înşiruie băieţi în pantaloni şi fete în rochii largi, dar fără văluri pe cap. Culoarea obhgatorie pentru uniforma şcobi este verde şi apare în tot atâtea nuanţe câţi elevi sunt, deoarece fiecare mamă îşi îmbracă copilul din materialele verzi pe care le găseşte în bazar. Burta lui Mehran îi iese în afara pantalonilor; nasturele de deasupra fermoarului shţului a fost înlocuit cu un ac de siguranţă inconfortabil. Poartă sandale fără ciorapi, iar într-un buzunar are un pişcot rămas de la micul

dejun.

Elevii sunt în majoritate copii ai recentei pături sociale de specialişti. Mulţi dintre părinţii lor sunt educaţi şi-i lasă la şcoală înainte de a pleca să lucreze în instituţii guvernamentale sau pentru organizaţii internaţionale. Instituţia privată oferă educaţie în limba engleză din partea unor învăţători absolvenţi de liceu. Câţiva au chiar diplome de la o facultate pedagogică.

Când directoarea cere un voluntar care să cânte în faţa celorlalţi, Mehran priveşte inexpresiv. O fată iese cu capul plecat înaintea elevilor, cu mâinile încleştate în faţă. Fără să-şi scoată pumnii din buzunare, Mehran se apleacă spre prietenul lui şi şopteşte ceva, arătând din bărbie către fată. Prietenul rânjeşte larg în semn de aprobare şi chicotesc amândoi, înainte de a fi îndemnaţi să cânte imnul naţional. Urmează câteva versete din Coran şi directoarea le oferă copiilor fărâma zilnică de sfaturi pentru viaţă:

— Spălaţi-vă pe dinţi, tăiaţi-vă unghiile şi nu minţiţi niciodată.

Elevii mari pleacă primii şi intră fără grabă în clădirea din piatră cu un etaj. Urcă apoi pe scări, unde o femeie de serviciu vârstnică a aşezat o găleată roşie cu apă şi un calup de săpun maro sub postere cu avioane de vânătoare ruseşti şi o linie aeriană de pasageri iraniană. Bătrâna spală mâinile tuturor copiilor cu puţină apă dintr-o carafă din plastic roşu, după care îi trimite la clasele lor. Învăţătoarea lui Mehran anunţă că în onoarea vizitatorilor străini va începe azi cu ora de engleză – o lecţie care, se dovedeşte, va fi ţinută fără cărţi şi complet în dări.

MEHRAN A SOSIT prima dată aici, în grădiniţa şcolii, sub numele Mahnoush, cu codiţe şi o rochiţă de culoarea fisticului. Când şcoala s-a închis pentru o vacanţă, ea a plecat şi nu s-a mai întors niciodată. A apărut însă Mehran,

cu părul tuns scurt şi cravată, care a început clasa I alături de alţi copii. Nimic altceva nu s-a schimbat prea mult. Unii învăţători au fost surprinşi, dar n-au comentat decât poate între ei. Când învăţătorul de Coran, un bărbat, i-a cerut lui Mehran să-şi acopere capul în clasă, o şapcă de baseball a rezolvat problema. Ceilalţi copii n-au părut să-i acorde multă atenţie. Situaţia a fost favorizată şi de fluctuaţia mare a elevilor, ca şi de politica şcolii de a nu separa băieţii şi fetele la ore sau în recreaţii.

Domnişoara Momand, care şi-a început activitatea de învăţătoare după transformarea lui Mehran, îşi aminteşte că a rămas surprinsă când un băiat a fost adus în dormitorul fetelor pentru siesta de după-amiază. Când l-a ajutat pe Mehran să se dezbrace, a fost evident că era o fată. Domnişoara Momand a fost atât de buimăcită, încât a sunat-o pe Azita ca s-o întrebe de ce trimisese copilul la şcoală îmbrăcat în felul acela. Azita i-a explicat simplu că ea avea doar fete şi că Mehran reprezenta fiul familiei. Domnişoara Momand n-a cerut alte explicaţii, fiindcă a înţeles perfect. Ea însăşi avusese în şcoală o prietenă care era unicul copil al familiei şi-şi asumase rolul fiului.

În ochii învăţătoarei, se pare că Mehran s-a adaptat bine la noul ei rol. Poate chiar prea bine. Mehran profită de orice ocazie pentru a le spune celor din jur că este băiat şi refuză să se joace cu păpuşile sau să coase, alegând bicicleta, fotbalul şi alergatul. Potrivit domnişoarei Momand, Mehran a devenit pe de-a-ntregul băiat, şi nici aspectul exterior, nici comportamentul ei nu se pot distinge de cele ale băieţilor. Toţi învăţătorii cunosc situaţia şi o ajută să-şi protejeze secretul, lăsând-o să-şi schimbe hainele într-o cameră separată când este necesar.

— Aşadar, situaţia este normală pentru tine? Ba chiar comună? o întreb pe domnişoara Momand.

— Nu tocmai, dar nu-i o problemă.

Regulile sunt clare: rochii pentru fete, pantaloni pentru băieţi, în şcoală nu există şi alţi elevi în travesti, dar şcoala nu se va amesteca într-o problemă de familie, îmi explică ea. Indiferent care este genul sexual pe care l-au decis părinţii, şcoala ar trebui să-i sprijine în această privinţă. Chiar dacă este o minciună. Şcoala are alte griji, de pildă numărul necesar de paznici înarmaţi de la poartă, învăţătoarea îşi exprimă o oarecare solidaritate cu Azita:

— Mama lui Mehran este în parlament şi este o femeie bună. Noi vom face ceea ce trebuie să facem.

— Noi, femeile, sau noi, afghanii?

— Ambii.

Cât despre abilităţile şcolare, Mehran este „inteligentă, dar un pic cam leneşă”, potrivit învăţătoarei sale. Zâmbeşte cu uşurinţă, dar la fel de uşor se încruntă, iritată, atunci când nu este imediat înţeleasă sau când nu i se dă dreptate. La câţiva ani după ce a părăsit-o pe Mahnoush, personalitatea lui Mehran a devenit mai sonoră. Ea îşi petrece recreaţiile jucând fotbal cu băieţii sau implicându-se în alte activităţi în aer liber, în funcţie de cele care par mai interesante la momentul respectiv. Şi dacă majoritatea celorlalţi elevi doresc să fie prieteni cu alţii de vârsta lor, Mehran pare doritoare să atragă atenţia băieţilor mai mari, încercând adesea să-i impresioneze printr-un comportament nesuferit. Ţipă, îi atinge şi-i îmbrânceşte pe cei din jur. De cele mai multe ori este ignorată, dar uneori trebuie smulsă dintr-o încăierare cu un băiat mai mare. În conformitate cu spusele învăţătorilor, Mehran este perfect conştientă că este fată, dar se prezintă necunoscuţilor ca băiat. Deoarece a fost fată timp de câţiva ani înainte de a fi transformată în băiat, probabil că Mehran are unele confuzii în privinţa aceasta.

Sigmund Freud a afirmat că copiii nu sunt nici măcar conştienţi de existenţa deosebirilor genitale până în jurul vârstei de patru-cinci ani, dar, în anii 1980, dr. Eleanor Galenson[61] şi dr. Herman Roiphe au demonstrat că, la cei mici, conştientizarea propriei identităţi sexuale începe mult mai devreme. Potrivit cercetărilor lor, un copil poate fi conştient de sexul său încă de la cincisprezece luni.

În Afghanistan însă, copiii sunt voit menţinuţi într-o stare de ignoranţă, sau cel puţin confuzi în ce priveşte diferenţele dintre băieţi şi fete. Detaliile privind deosebirile anatomice nu sunt explicate în mod deliberat de către mulţi părinţi, pentru a păstra minţile copiilor – mai ales ale fetiţelor – „pure” pentru cât mai mult timp înainte de măritiş.

Se confirmă astfel povestea pe care mi-a spus-o mama cândva. La vârsta de zece ani, într-o variantă mult mai conservatoare a Suediei din anii 1950, ea şi-a anunţat mama că intenţiona să se facă băiat când va fi mare. Mama avea doar o soră şi o imagine neclară a deosebirilor dintre bărbaţi şi femei, fiindcă nu-şi văzuse niciodată tatăl şi nici alţi bărbaţi complet dezbrăcaţi. Bunica mea a pufnit şi a numit-o pe fiica ei idioată, dar n-a oferit nicio explicaţie privind motivul pentru care planul nu era fezabil.

În şcoala lui Mehran este absolut interzis ca un copil să vadă în pielea goală un copil de sex opus. Directoarea îmi spune că este convinsă că, în etapa aceasta, majoritatea elevilor consideră că deosebirile dintre băieţaşi şi fetiţe sunt numai la exterior: pantaloni, respectiv fuste.

Asta, şi certitudinea că purtătorii pantalonilor au

61 Cercetarea a fost prezentată în cartea lui Eleanor Galenson şi a lui Herman Roiphe Infantile Origins of Sexual Identity (Ed. International Universities Press, New York, 1981).

întotdeauna prioritate.

PE 7 FEBRUARIE 1999, Azita a ştiut că nu avusese succes, dar era prea epuizată ca să vorbească ori să aibă orice fel de reacţie. Se afla în căsuţa foarte friguroasă a soacrei ei, izolată doar cu iarbă uscată amestecată în lutul pereţilor. Prima geamănă se născuse după aproape trei zile şi trei nopţi de travaliu, o naştere prematură cu o lună. Cântărea doar 1, 2 kilograme şi respira scurt şi gâfâit. După zece minute, faţa i s-a învineţit şi dădea puţine semne de viaţă când a sosit pe lume sora ei. Şi a doua fetiţă era în pragul morţii. Femeile care o ajutaseră pe Azita să nască n-au spălat gemenele, ci i le-au întins învelite în pânză; pentru toţi cei prezenţi era evident că nou-născutele nu vor supravieţui.

Când soacra ei a început să plângă, Azita a ştiut că n-o făcea de teama că nepoatele ei vor muri. Bătrâna era dezamăgită.

— De ce, a strigat ea, potrivit amintirilor Azitei, căpătăm mereu fete în familie? Ce le voi spune vecinilor? Şi sătenilor?

Azita nu simţea nimic. Cu un an în urmă, ea trecuse pragul noii şi primitivei ei locuinţe, ca proprietate a unei familii sărace de ţărani, purtând un singur lucru de valoare: uterul. Soţul ei avea deja o nevastă al cărei uter era motivul pentru care Azita fusese înregimentată ca a doua nevastă. Prima nevastă născuse o fată, dar al doilea copil al ei – un fiu – murise. După aceea ea avusese numai avorturi, ceea ce o determinase pe soacră să caute o a doua nevastă, tânără şi sănătoasă, pentru fiul ei. Odată cu Azita a sosit şi promisiunea unui viitor mai bun pentru familia dintr-un sătuc cocoţat pe o coastă de deal şi chiar mai izolat de lumea din exterior decât Qala-e-Naw, capitala provinciei Badghis. Pe atunci acolo se putea ajunge doar

cu calul sau cu măgarul, ori pe jos.

Gospodăria de zece persoane, compusă din doi fraţi, cele trei neveste ale lor şi toţi copiii, era condusă de soacra Azitei. Ea îşi impunea puterea pentru a decide până şi cele mai mici detalii ale vieţii nevestelor fiilor ei: împărţirea corvezilor între ele, când şi ce mâncau, cine vorbea şi care trebuia să fie subiectul conversaţiei. Soacra ţinea de asemenea cheile de la cămara cu alimente. Respectarea regulilor ei însemna diferenţa dintre a mânca şi a flămânzi.

Când a sosit, Azita a primit câteva sarcini. A învăţat în scurt timp să se ocupe de vaci – una pentru muls şi trei pentru munca pe câmp –, de cele zece oi şi de numeroasele găini. În spiritul unei surori mai mari şi ca persoană care crescuse complet diferit, ea a început în scurt timp să facă sugestii în casă. A propus ca, înainte de a mânca, să se spele pe mâini, să-şi taie unghiile şi să se ajute între ei cu copiii. I-a sfătuit pe toţi să-şi unească forţele şi să aducă mai multă apă în casă, să combată lipsa de igienă şi bolile. A sugerat ca bărbaţii şi femeile din gospodărie să mănânce laolaltă – o idee radicală într-o locuinţă în care bărbaţii erau strict separaţi de femei, cu excepţia nopţilor, când din partea soţului era de aşteptat să se culce cu una dintre nevestele sale. Azita a spus că era logic să ai mai multe contacte cu toată familia şi ea însăşi aşa fusese crescută.

Niciuna dintre ideile ei n-a fost bine primită.

O problemă aparte o reprezentau numeroasele haine pe care şi le adusese de acasă. Fiecare femeie din sat avea doar două veşminte – unul care nu era purtat decât la ocazii speciale, de exemplu nunţile, şi unul de zi cu zi, care era spălat doar la zece zile, fiindcă apa era puţină. Azitei i s-a spus că dacă dorea să poarte haine spălate mai des, îşi putea aduce singură apa de la fântâna aflată la mare

distanţă.

După aceea Azita a protestat faţă de sistemul soacrei de a-şi controla nurorile, pe care le lovea cu toiagul la orice semn de nesubordonare. Prima nevastă era bătută mai frecvent, deoarece comitea cele mai multe greşeli, iar Azita s-a pronunţat împotriva pedepselor. Situaţia a escaladat până la ţipete de ambele părţi şi, într-o bună zi, Azita a intervenit pentru a o proteja pe prima nevastă a soţului ei, smulgând toiagul soacrei şi rupându-l în două. După care, furioasă, a ameninţat-o pe bătrână:

— Să ştii c-o să te bat şi eu. Nu mi-e frică de talibani şi în niciun caz nu mi-e frică de tine.

Islamul nu tolerează bătaia nevestelor, a adăugat ea, şi nici femeile nu ar trebui să bată alte femei. Bătrâna şi-a privit nurorile şi a clocotit în tăcere, după care s-a răsucit pe călcâie şi a părăsit odaia. Însă vechea conducătoare a femeilor din familie nu intenţiona să abdice. Supunerea mută nu era doar aşteptată din partea nevestelor din familie, ci constituia norma, şi o obligativitate pentru buna desfăşurare a vieţilor lor. Când Azita şi-a asumat protejarea primei neveste, analfabete şi timide, a soţului ei, lucrurile au ameninţat să scape de sub control. Soacra a prezentat situaţia fiilor ei, care au convenit că trebuia făcut ceva. Ei au ajuns la concluzia că răul cules de Azita din oraş trebuia stârpit. Mai era încă timp ca nou-venita să fie modelată într-o soţie normală şi să-i fie îndepărtate orice idei izvorâte din educaţia primită în Kabulul decadent.

Iar asta avea să se realizeze prin bătaie.

PRIMA LOVITURĂ A surprins-o pe Azita. Ea nu-şi văzuse tatăl bătând-o pe mama ei şi primise rareori o palmă în copilărie. Acum soţul ei folosea un băţ din lemn sau o sârmă din metal, atunci când o avea la îndemână,

pentru bătăi regulate care nu aveau un motiv clar, ci erau doar preventive, pentru a se asigura că nu vor mai exista alte dispute cu mama lui. Uneori, bărbatul îşi folosea pur şi simplu pumnii.

— Mă lovea peste corp. Peste faţă. Am încercat să-l opresc. L-am rugat să se oprească. Uneori n-am făcut-o.

— Şi sexual?

Azita tace.

— În Afghanistan, dacă soţul tău te siluieşte nu se consideră viol, îmi explică ea. Dacă i-ai zice aşa, oamenii te-ar crede o proastă.

Corpul femeii este întotdeauna disponibil pentru soţul ei, nu numai pentru procreare, ci şi pentru recreare, deoarece sexualitatea masculină este văzută ca fiind bună şi necesară. Potrivit teoriei, dacă o nevastă nu se supune, soţul se poate simţi frustrat şi poate merge altundeva, ceea ce ar periclita fundamentul familiei şi astfel societatea ca un tot. Nici ţările predominant creştine n-au recunoscut decât relativ recent ilegalitatea violului marital[62], întrucât unul dintre scopurile originale ale căsătoriei în sine era legitimizarea raporturilor sexuale. Până în 1993, violul marital n-a fost considerat delict penal în toate statele din SUA; în Marea Britanie acelaşi lucru s-a întâmplat în 1991.

La începutul căsniciei, după ce începuseră bătăile, Azita a rămas gravidă, spre uşurarea tuturor. În felul acesta ea făcuse primul pas spre împlinirea scopului personal. Aşteptând un fiu, familia a lăsat-o în pace, în vreme ce ea a luat proporţii. „Uită-te ce grasă şi ce sănătoasă este! Cu siguranţă, va avea un fiu”, spuneau ei.

62 Ase vedea site-urile lui RATNN - Râpe, Abuse and Incest National NetWork, rainn.org, şi Râpe Crisis, rapecrisis.org.uk/maritalrape2.php (accesate 31 ianuarie 2014).

Azita a fost recunoscătoare pentru tihna aparentă. Şi ea s-a rugat să nască un băiat.

Naşterea gemenelor n-a fost doar o dezamăgire, ci Azita aproape că-şi bătuse joc de familie. Cumnatul ei avusese de asemenea numai fete, astfel că se părea că familia fusese blestemată. Singura consolare era că gemenele premature puteau să nu trăiască prea mult.

Nici chiar Azita n-a simţit iubire pentru fiicele ei la început, însă un alt sentiment a împins-o să lupte pentru micuţele ei nou-născute: mila. Doctoriţa sosită din oraş după câteva zile n-a felicitat-o când a examinat gemenele. A decis că aveau şanse reduse de supravieţuire. S-a răsucit spre Azita şi a rostit simplu:

— Îmi pare rău.

Azita i-a acceptat verdictul, dar, nefiind capabilă să alăpteze, şi-a rugat soacra să-i dea lapte de la una dintre vaci. După ce s-a oferit să plătească laptele, despre care soacra susţinea că putea fi vândut pentru un profit, Azita şi-a putut hrăni cu linguriţa cele două fiice. Treptat, starea lor s-a îmbunătăţit. După două luni au zâmbit puţin şi acela a fost momentul când ea a început să le iubească. Fetele au devenit motivul supravieţuirii ei în primii ani de căsătorie.

Când fratele mezin al Azitei a venit să o vadă în numele părinţilor ei, ea a încercat să fie veselă şi să-l asigure că situaţia nu era chiar aşa rea. Spera că el le va duce părinţilor veşti bune, astfel încât să nu creadă că abandonase lupta. Poleiala aceea a crăpat doar când a sosit în vizită tatăl ei, Mourtaza, căruia i-a declarat că-şi ura viaţa. Când el n-a trădat nicio reacţie, furia Azitei a răbufnit aşa cum nu cutezase niciodată s-o facă în faţa lui. La plecare, când Mourtaza a ieşit pe uşă, ea l-a urmat şi i-a răcnit din prag:

— *Mulţumesc foarte mult*! Din cauza ta, eu sufăr zilnic. Mi-ai spus să mă autoeduc. Am făcut-o şi acum sunt tratată mai prost ca un măgar sau ca o vacă. Tu ai făcut asta!

Mourtaza a privit-o în tăcere, după care a recunoscut:

— Da. Eu sunt vinovat de ce ţi-am făcut. Îmi pare foarte rău.

A fost singura dată când Azita şi-a văzut tatăl plângând.

ÎN KABULUL DE azi, când Mehran se întoarce acasă de la şcoală spre sfârşitul după-amiezii, pe masa din bucătărie o aşteaptă o gustare specială: două portocale pe o farfurie şi un cuţitaş cu care să le cojească. Ea atacă portocalele frenetic, după care, cu degetele încă lipicioase, se cocoaţă în poala mamei. Obiectivul este de a o convinge să lase laptopul, pentru ca să poată viziona un film. Surorile ei surâd când o roagă cu blândeţe, pe când Mehran este gălăgioasă şi insistentă. Pe urechea dreaptă are un plasture mare, după o încercare ratată de a-şi face o gaură cu un ac, acţiune inspirată de Salman Khan, eroul filmelor de acţiune de la Bollywood, care poartă un singur cercel.

— Acum se comportă chiar ca un băiat, murmură Azita încercând s-o reducă pe Mehran la tăcere în timp ce vorbeşte la telefon. Ieri, când am venit acasă, încerca să-mi demonteze computerul, spunând că voia să găsească jocurile dinăuntru. Izbucneşte în râs. Mehran nu-i ca fetele. El este neastâmpărat.

Azita mângâie braţul fiicei, în timp ce jonglează cu două telefoane mobile şi trei limbi.

— Voi încerca, îi spune unui apelant. îl voi suna pe director şi voi discuta cu el.

Copilul unui coleg a fost exmatriculat de la şcoală şi părintele o roagă pe Azita să intervină. Simt lucruri pe care ea nu le va face niciodată: de exemplu, să sugereze numele unor fete nemăritate ca neveste pentru alegători sau pentru copiii lor. Nu refuză niciodată în mod direct, dar îşi va găsi mereu timp să explice că este posibil să nu fie pe de-a întregul potrivită pentru unele favoruri.

Fiicele Azitei îşi petrec după-amiaza aceasta ca pe toate celelalte: plictisite, frustrate, între pereţii galbeni ai apartamentului, uitându-se la posturi TV indiene sau la DVD-uri cu favoriţii Hannah Montana şi Harry Potter. Pe măsură ce orele trec lent, ele vor ridica volumul sonor şi nivelul certurilor. Mehran trebuie să-şi termine temele pentru acasă şi nimeni nu va ieşi din casă până atunci. Când gemenele găsesc un CD piratat cu muzică pop tadjic sub biroul Azitei şi încep să danseze, mama lor se îngrijorează. Vecinii pot auzi, iar familia unei parlamentare nu poate fi suspectată că ar asculta aşa ceva.

Azitei îi place să danseze, însă n-o face frecvent. Pentru femei, dansul intră în aceeaşi categorie ca poezia – înseamnă visare, care te poate duce cu gândul la subiecte interzise, cum ar fi dragostea şi dorinţa. Orice femeie care citeşte, scrie sau recită poezie poate să aibă idei stranii despre dragoste şi romantism, şi este astfel o târfă potenţială. Azita a postat odată o poezie pe pagina ei de Facebook şi a primit imediat comentarii care sugerau că gestul ei fusese nepotrivit.

Deşi soarele a început să apună, Azita decide să le acorde fetelor o oră de joacă afară, cu condiţia de a rămâne în raza vizuală a ferestrei. Cele patru fete aproape cad una peste alta când îşi trag sandalele, coboară în goană scara şi intră în curtea micuţă. Puştii din cartier, doi băieţi mai mari şi alţi copii mici, sunt deja acolo în haine

viu colorate imprimate cu personaje din filmele de desene animate. Nu există nicio altă fată de vârsta Benafshei şi Beheshtei. Nici chiar în cartierele mai puţin conservatoare nu se obişnuieşte ca fetele tinere să fie lăsate afară, iar gemenele de zece ani ale Azitei mai pot ieşi cel mult trei ani cu capetele neacoperite de văl. Tatăl lor a anunţat că ar prefera ca ele să se acopere chiar de acum.

Pe iarbă, câţiva băieţi schimbă pase cu o minge de fotbal uzată şi scena pare de-a dreptul paşnică atunci când vânzătorul de îngheţată apare pedalând cu căruciorul său al cărui unic difuzor repetă monoton acelaşi cântecel.

Benafsha şi Beheshta mă asigură că ele n-o invidiază pe Mehran. De ce ar dori să joace fotbal şi să se murdărească precum sora lor? Să ţipe, să zbiere şi să se lupte cu băieţii? Mehran poate fi mezina răsfăţată, care domină familia prin temperament, însă ele nu ar face schimb de locuri. Prin transformarea în băiat, Mehran a devenit copilul cel mai răzgâiat al familiei. Sau poate că, fiind mezina, aşa a fost din capul locului. Gemenele ştiu doar că lor le vine mult mai greu să obţină bani de la tata, care pare să-i ofere lui Mehran orice ar cere. Gemenelor li se pare că el ascultă mai atent atunci când vorbeşte Mehran şi că râde ceva mai tare la glumele ei.

Pe de altă parte, în opinia fetiţei mijlocii, Mehrangis, în vârstă de opt ani, Mehran se alege fără doar şi poate cu câştigurile cele mai mari. Mehrangis nu este inclusă în camaraderia plină de chicote a gemenelor, care au întotdeauna un umăr pe care să plângă. În plus, primeşte mult mai puţină atenţie pentru felul cum arată. Îmi dezvăluie o propunere pe care a făcut-o recent părinţilor:

— Îmi spun că sunt cam grasă, aşa că i-am zis mamei că poate ar fi mai bine să mă facă şi pe mine băiat, fiindcă tot nu sunt frumoasă.

Însă părinţii i-au refuzat dorinţa de a trece în tabăra băieţilor. De fapt, Mehrangis fusese prima alegere a tatălui ei pentru *bacha posh*, dar, pentru că este mai în vârstă şi va deveni femeie mai devreme, s-a luat altă decizie. Mehran avea să fie mai mult timp băiat. Mehrangis ridică din umeri când povesteşte: lucrurile n-au fost în favoarea ei şi aşa a fost să fie. Ea ştie că nu-i considerată la fel de fermecătoare sau isteaţă ca surorile mai mari. Dar pentru că Mehran joacă rolul de băiat, cel puţin nimeni nu mai spune despre ea că este grasă sau cam urâţică.

Mehran n-are nevoie să joace rolul copilului bine crescut, adorabil sau care vrea să fie plăcut de cei din jur. Din partea „lui” nu există aşteptări de graţie sau de zâmbete de adorare. Când le fotografiez pe fete, sau când ele se fotografiază reciproc cu aparatul meu foto, Benafsha şi Beheshta adoptă poziţii bine exersate, ţuguie buzele şi flutură parcă în semn de flirt din genele lungi, uneori se indică reciproc cu degetele şi-şi rotesc braţele, executând un mic număr de dans în stil Bollywood. Câteodată, Mehrangis încearcă să le imite, dar în general îşi atrage batjocura lor. Mehran procedează exact invers: priveşte în obiectiv cu un aer încruntat şi mâinile în şolduri. Atunci când zâmbeşte totuşi, este un surâs larg, care-i dezvăluie strungăreaţă mare. Uneori hainele aproape crapă pe ea, mai ales după ce s-a jucat câteva ore afară. Şi este cea mai mâncăcioasă din familie, după tatăl ei.

Benafsha mă trage de mânecă. Vrea să-mi spună ceva, dar trebuie să ne îndepărtăm de celelalte. Ne apropiem de gardul din sârmă dinspre drum şi ea vorbeşte repede, cu glas scăzut şi chipul plecat.

— Două prietene de-ale mele zic că-i fată. Ele ştiu că am o soră, nu un frate.

Dar nu-i numai atât.

— Ea se încaieră mult, urmează Benafsha. Băieţii mai mari din cartier îi spun: „Tu eşti o fată”. Ea le spune: „Ba nu, sunt băiat”. Dar ei ştiu.

Gemenele încearcă s-o afine pe Mehran când se întâmplă aşa, zice Benafsha, însă uneori ea este prea supărată şi ele nu ştiu ce să facă. Sigur că da, Mehran le irită uneori, dar gemenele sunt mai degrabă tulburate de ceea ce bârfesc ceilalţi copii despre ea.

— Înainte era tăcută, iar acum este răutăcioasă şi bătăuşă. Acum plânge foarte mult. Când mă duc la culcare, o întreb: „De ce plângi?” Ea îmi răspunde: „Pentru că ei spun că sunt fată”.

Din fericire, consideră Benafsha, totul se va termina în curând. Peste câţiva ani, Mehran va trebui să redevină fată. Toţi ştiu asta – mama le-a spus-o de câteva ori. Cândva, destul de curând, privilegiile de care se bucură actualmente Mehran se vor sfârşi.

Neştiind ce să spun, ridic ochii spre bloc. Trei ferestre sunt pline de chipuri înfăşurate în văluri, care zâmbesc şi flutură mâinile spre noi. Fetele acelea sunt prea mari – prea aproape de pubertate – ca să aibă voie să iasă din casă.

CÂND SE ISCAU furtunile de peste munţi, lovind sătucul ei din Badghis, Azita obişnuia să-şi imagineze că norii veneau din Kabul. În copilărie, fusese dojenită de mama ei pentru că obişnuia să alerge prin ploaie şi se îmbolnăvea. În anii de început ai căsătoriei, Azita stătea în pragul casei din sat, cu ochii închişi, şi lăsa ploaia să i se reverse peste chip. În minte, se vedea mergând spre poarta încuiată din capătul curţii. O deschidea şi mergea mai departe.

Aveau să treacă ani înainte ca ea să înceapă să viseze din nou la un viitor măreţ, dar, treptat, a obţinut

permisiunea de a face şi altceva decât să îngrijească copiii. Învăţând vecinele să gătească mâncăruri exotice a căror preparare o deprinsese în Kabul, şi-a câştigat reputaţia de „doamna cartofilor piure” Bazându-se pe pregătirile făcute în Kabul pentru facultatea de medicină, Azita a început să primească vecini pentru mici probleme medicale. S-a oferit voluntară pentru Semiluna Roşie, a făcut injecţii copiilor şi a diagnosticat bolile uzuale. Sătenii plăteau ce puteau – adesea nimic, dar uneori câteva cepe sau roşii, ba chiar şi o găină. În majoritatea timpului Azita le-a folosit în trocuri cu soacra, în schimbul laptelui proaspăt de la vaca familiei pentru fiicele ei. De asemenea, a învăţat să scrie şi să citească în dări pe orice fată din vecinătate care venea la ea, sub pretextul citirii din Coran.

ATACUL DIN AFGHANISTAN, lansat de Statele Unite, Marea Britanie[63], Franţa şi Australia pe 7 octombrie 2001, a însemnat pentru Azita un mesaj direct că lumea ei se putea redeschide.

Pe măsură ce conducerea talibanilor s-a năruit, ea şi-a început propriul atac, pentru a-şi convinge soţul că familia trebuia să părăsească satul şi să se mute în capitala provinciei Badghis. Acum, că talibanii nu mai erau la conducere, ea putea să lucreze în Qala-e-Naw, şi familia putea duce o viaţă mai bună din venitul respectiv. Soţul ei investise deja într-o tarabă stradală care vindea gumă de mestecat şi cartele telefonice, totuşi profitul nu era suficient pentru a-i întreţine. Azita i-a sugerat că dacă i-ar permite să muncească, el n-ar mai fi fost nevoit să trudească pe micul lot al familiei. Ştia că vor exista mijloace de a câştiga bani acum, când ea putea să iasă din

63 Ediţia on-line de duminică, 7 octombrie 2001, a ziarului The Guardian a prezentat calendarul atacului asupra Afganistanului; a se vedea theguardian.com.

casă.

În cele din urmă, soţul a fost de acord să părăsească locuinţa mamei sale, cu condiţia ca Azita să întreţină familia. S-au mutat într-o casă cu chirie, pe care o împărţeau cu altă familie. La început mâncarea a fost puţină. Benafsha şi Beheshta ţin minte perfect gustul minunat al primelor fursecuri de cofetărie, aduse în dar de bunicul lor.

Azita şi-a găsit repede două slujbe. În timpul zilei preda la o şcoală medie, iar serile ţinea cursuri pentru fetele rămase analfabete din cauza anilor de război şi conducere talibană. Avea de acum trei copii, care o însoţeau sau stăteau cu vecinii când era la muncă.

A înţeles însă că adevăratele oportunităţi i le puteau oferi străinii.

A început să înveţe singură limba engleză – memorând câte douăzeci de cuvinte pe zi – şi în câteva luni avea a treia slujbă, ca translatoare pentru o organizaţie umanitară germană. Aceasta i-a oferit câştigul cel mai mare pe care-l avusese vreodată: 180 de dolari pe lună. A fost îndeajuns ca să schimbe complet viaţa familiei, care a urcat aproape peste noapte câteva trepte pe scara socială. Fiind una dintre puţinele femei educate din provincia ei, Azita a profitat din plin de afluxul de străini şi cash care însoţea o economie în timp de război. În scurt timp, a putut chiar să fluture înaintea soţului ei posibilitatea unei locuinţe numai a lor. Era de asemenea decisă să facă totul pentru ca relaţia lor să funcţioneze şi, după ce a scăpat de soacră, cei doi soţi s-au înţeles mai bine.

Prin a patra slujbă, Azita şi-a extins serviciile medicale în timpul serii.

Serviciile de asistenţă medicală continuau să fie foarte puţine şi, cu toate că Azita putea rareori să-şi taxeze

pacienţii, reputaţia ei a crescut treptat în provincie, astfel că oamenii veneau de departe pentru o injecţie sau pentru a le consulta copiii. De asemenea, a ţinut seminare de măsuri preventive de sănătate, la care preda lucruri simple, ca beneficiile spălării pe mâini şi ale spălării legumelor înainte de consum. Treptat şi-a consolidat poziţia în comunitate, iar la întrunirea excepţională *loya jir ga* din 2002 mandatată de ONU[64], la care urma să fie convenit un guvern de tranziţie post-talibani, Azita a fost aleasă între reprezentanţii pentru provincia Badghis.

Întrunirea de la Kabul, la care Azita a purtat-o pe şold pe fiica Mehrangis în vârstă de şapte luni, i-a oferit o idee despre ceea ce-şi imaginase cândva că ar fi viaţa ei. Peste două mii de delegaţi din tot Afghanistanul s-au adunat pentru câteva săptămâni la negocieri, unde Azita era înconjurată de oameni cu ambiţii similare cu ale ei. Ideea de a ajuta la construirea unei noi societăţi – în care aspiraţiile fetelor ei să nu fie strivite de regimuri autoritare şi război – a părut poate mai puţin o vocaţie, cât mai degrabă o responsabilitate pe care ar fi trebuit să şi-o asume. Visul din copilărie de a deveni doctoriţă ar fi însemnat să se întoarcă pe băncile şcolii, iar fiindcă acum avea o familie de întreţinut, îi trebuia o slujbă cu program permanent. Întrucât femeile urmau să fie acceptate în politica afghană, apărea promisiunea unui domeniu în care ea putea să-şi reînvie visul vechi de a juca un rol important în societate, de a deveni un lider.

După trei ani, timp în care absolvise o facultate pedagogică din Badghis şi lucra ca translatoare pentru un birou al Organizaţiei Naţiunilor Unite, o prietenă s-a oferit să-i împrumute cei două sute de dolari necesari pentru a-şi

64 Structura loya jirga este descrisă în note de la informările de presă ONU, un.org/News/dh/latest/afghan/concept.pdf.

înregistra candidatura la parlament în primele alegeri naţionale. La douăzeci şi opt de ani şi mamă a patru copii, Azita a decis că era o sumă mai mare decât şi-ar fi putut permite să o restituie dacă pierdea. Pur şi simplu trebuia să câştige.

ÎN MIJLOCUL NESFÂRŞITELOR întinderi de beton, al sacilor cu nisip antiexplozii şi al prafului din Kabul, dorinţa de frumuseţe poate deveni copleşitoare. Se spune că pentru cei care străbat drumul de cinci ore pe lângă baza aeriană de proastă reputaţie de la Bagram, unde afghani au fost torturaţi până la moarte de soldaţi americani[65], prin câteva zone controlate de talibani, şi apoi pe un drum de pământ unde bombele artizanale perturbă frecvent traficul, se deschide o lume de basm neatinsă.

Astăzi este vineri şi Azita şi-a trimis acolo soţul şi fetele la picnic. Ea va rămâne acasă, să se odihnească. Când flutură din braţ de la fereastra de la etajul al doilea, vede că Mehran s-a suit pe scaunul din faţă, lângă tatăl ei. Fetele mai mari, care fierb de nerăbdare, împart bancheta din spate, în vreme ce şiruri lungi de automobile părăsesc oraşul la începutul dimineţii. Vineri este ziua pentru rugăciuni, dar în acelaşi timp o zi liberă pe care membrii familiilor o pot petrece împreună. Ieşirea la un „picnic” este un mod de întâlnire foarte apreciat de afghanii mai puţin conservatori, care se pot bucura şi de puţin alcool clandestin, departe de vecinii şi bârfele din Kabul. Alcoolul este interzis, însă regula aceasta este frecvent încălcată, la fel cum se întâmplă cu numeroase alte decrete culturale şi religioase din Afghanistan.

Convoiul nostru de vineri dimineaţa include un şef al pompierilor locali, care este un vechi prieten al soţului

65 A se vedea Tim Golden, „In U.S. Report, Brutal Details of 2 Afghan Inmates’ Deaths” New York Times, 20 mai 2005, nytimes.com.

Azitei. Automobilul lui este urmat de două camioane cu pompieri tineri, înarmaţi cu pistoale-mitralieră Kalaşnikov.

Destinaţia noastră se află în provincia Kapisa, un vechi punct de rezistenţă mujahedin, unde formaţiuni mari de stâncă şi dealuri întrerup relieful plat şi verde al peisajului pregătit să intre în vară. Iernile aspre au mărit rezistenţa crengilor noduroase ale copacilor bătrâni de secole, care domnesc peste poteci aproape invizibile prin iarba înaltă şi în păşunile unde copii însoţesc turme de oi. De cealaltă parte a unui deal, un râu irigă solul negru şi mănos, împărţit în loturi cultivate cu mazăre şi castraveţi. Alături, întinşi pe iarbă, stau grupuri de oameni veniţi la picnic din Kabul. Unele femei şi-au scos vălurile de cap şi râd zgomotos.

Tinerii pompieri care fumează ţigară de la ţigară descarcă din camioane o folie mare din plastic, două covoare orientale groase şi câteva coşuri şi găleţi. Le transportă pe toate, plus armele şi cartuşierele cu muniţie, peste pâraiele frumoase, sărind din piatră în piatră. Când Mehran, îmbrăcată în alb la fel ca tatăl ei, se împiedică şi cade în genunchi în apă, este ridicată şi dusă pe umeri. De sus, ea priveşte triumfătoare alaiul în coada căruia surorile ei alunecă în sandalele fără tocuri şi se străduiesc să ţină pasul.

Pompierii acţionează ca nişte exploratori şi, după o jumătate de oră, se stabilesc la copacul perfect, sub care întind folii mari din plastic. În acest ritual tradiţional al primăverii, copacul începe în scurt timp să vibreze şi ciorchini de dude mici, albe şi roşii, cad pe plasticul ţinut de doi pompieri. Un al treilea, care se cocoţase în vârful arborelui şi-şi trecuse picioarele în jurul unei crengi groase, râde sonor şi mulţumit, când i se cere să mai scuture ramura. Iar dudele se revarsă din nou, trecând de

pe foliile de plastic în găleţi. Caravana noastră porneşte iarăşi la drum şi recolta este dusă pe malul unui pârâu care ascunde alt secret. În sol există o groapă, care fusese căptuşită cu pietre, permiţând apei să treacă pe acolo. Coşurile şi găleţile sunt golite în rezervorul acela de mărimea unei căzi de baie, plin cu apă curată şi rece ca gheaţa, şi toţi stau pe vine în jurul lui, pentru a culege cu lăcomie fructele purpuriu-închis, pe care le iau cu pumnii. După ce s-au ghiftuit mai mult decât ar fi fost realmente sănătos, pe iarbă sunt aşezate covoraşe ţesute manual. Pentru rutina digestivă prescrisă, câţiva mâncători de dude nu mai stau turceşte, ci se întind complet, iar din mână în mână sunt trecute containere mari cu iaurt apos.

BĂRBATUL CARE-I ESTE soţ Azitei de treisprezece ani zâmbeşte larg şi-şi întoarce chipul spre soare. Solicitând atenţie, Mehran se târăşte pe el, doar pentru a fi împinsă cu grijă de pe pântecul lui foarte plin. Este o raritate pentru el să plece din Kabul şi să le arate copiilor săi şi altceva decât apartamentul în care-şi petrec majoritatea timpului.

Îmi spune că s-a însurat cu Azita fiindcă era verişoara lui, dar şi pentru că o iubea. Totuşi, în primul rând, îmi explică el, i-a făcut o favoare unchiului său şi familiei lui. În caz contrar, Azita ar fi putut să fie silită să se mărite cu un străin în vreme de război.

— De aceea am intervenit eu. Toată familia a fost de acord că era opţiunea cea mai bună.

— Dar aveai deja o nevastă, nu?

— Da, însă Azita este fiica unchiului meu. După ce mi-am pierdut tatăl, el a devenit ca un tată pentru mine. Când a spus că nu voia s-o piardă pentru altă familie, am dorit să-l ajut.

Se uită la Mehran.

— Este exact ca un băiat, nu crezi? Arată ca un băiat şi se comportă ca un băiat. Este un fiu bun pentru noi.

O privesc pe Mehran, ale cărei trăsături faciale seamănă cu ale tatălui ei, mai ales când se încruntă sau încreţeşte fruntea. Surâzând larg, tatăl recunoaşte că Mehran este mai răsfăţată decât ceilalţi copii ai lui. Dar nu trebuie să uităm că ea este mezina, aşa că are nevoie de mai multă dragoste. La fel se întâmplă în toate familiile. Iar Mehran va redeveni fată; în privinţa aceasta nu există nici urmă de îndoială. Zece sau doisprezece ani poate fi o vârstă bună pentru aşa ceva. Sau după alţi câţiva ani, în funcţie de felul cum va arăta. Tatăl nu este pe de-a întregul sigur.

— Este prima dată când am făcut aşa ceva. Să vedem ce se va întâmpla.

El nu întrevede niciun fel de necazuri pentru Mehran şi nici nu crede că perioada aceasta pe care ea a trăit-o ca băiat o va deruta ulterior în viaţă. Este mai bine să eviţi să plănuieşti sau chiar să te gândeşti prea mult la viitor. De-a lungul unei istorii agitate şi al câtorva războaie, el a învăţat că încercarea de a prevedea viitorul este adesea doar pricină pentru dezamăgiri.

— Asta ne trebuie azi, mâine, nu ştiu. Ea ştie că-i fată, iar pe măsură ce va creşte va înţelege şi mai bine deosebirile.

Înşelătoria a funcţionat atât de bine, încât tatăl aproape că se păcăleşte singur.

— Ca să fiu sincer, mă gândesc la el ca la un băiat. Când îl văd, îmi văd unicul fiu.

Se aşteaptă pe deplin ca Mehran să crească, să ajungă o femeie tânără, să se mărite şi să aibă copii. Orice altceva ar fi straniu.

— Asta-i viaţa în Afghanistan. Să sperăm că va fi

norocos. Poate că-i va fi chiar mai uşor, deoarece acum este băiat.

La prânzul cu chebap, Mehran primeşte locul de onoare între tatăl ei şi şeful pompierilor. Ea s-a împrietenit cu câţiva pompieri care o lasă să le ţină puştile Kalaşnikov într-o strânsoare tremurată. Dacă pompierii ştiu ceva despre adevăratul ei sex simt prea politicoşi ca s-o spună. Foarte politicoşi, ei îşi feresc de asemenea privirile când cele trei fete se apropie şi toţi se străduiesc să păstreze distanţa, să evite orice contact fizic. Niciunei fete nu i se oferă ocazia de a atinge armele. După ce s-a ghiftuit, şeful pompierilor scoate o ţigară rulată manual cu miros dulceag şi o aprinde. O oferă pompierilor săi, care o acceptă încântaţi, lăsându-şi armele în poală şi trecând-o din mână în mână. Va face mai puţin plictisitoare întoarcerea în Kabul.

Pe drumul spre casă, Mehran adoarme pe umărul tatălui ei, iar sarcina şofării este încredinţată unui pompier cu pleoape grele. Mehran mai are câţiva ani până va începe viaţa unei femei afghane. Deocamdată se află în tabăra privilegiaţilor.

Partea a doua

TINERI

Să ştii atunci că trupul nu-i decât veşmânt.
Să cauţi purtătorul, iar nu mantia.
— RUMI.
POET PERSAN DIN SECOLUL AL XIII-LEA

CAPITOLUL 8

APUCĂTURI DE BĂIAT

Zahra

STÂND PE TĂBLIA mesei, era ca un animal expus publicului. Se auzeau ovaţii şi râsete sonore. Corpul îi era încremenit şi nu se putea clinti. Când lacrimile i s-au

prelins pe obraji, nu şi-a ridicat mâinile ca să le şteargă. Faptul că plângea i-a stârnit chiar şi mai mult.

— Priveşte, priveşte!

Şi o priveau cu şi mai multă atenţie. Unii aplaudau incitaţi, în cele din urmă ea şi-a îngropat faţa în palme, ţipând, ca să le acopere sunetele.

Aceea avea să devină una dintre primele ei amintiri foarte distincte, pe care a descris-o ulterior:

— Am întunecat lumea dinaintea ochilor mei. M-am gândit că dacă eu nu voi putea vedea lumea, atunci nici lumea nu mă va putea vedea.

Sosirea la grădiniţa din Peshawar în uniforma standard a băieţilor fusese o greşeală. Mama i-o adusese şi Zahra reuşise să facă faţă câteva zile înainte ca restul copiilor să-şi dea seama ce era ea de fapt. Cei mari au început s-o tachineze. Ea nu era un băiat adevărat, atunci de ce dorea să arate ca un băiat? Unul dintre ei a dat fuga la învăţătoare, care n-a fost încântată să audă despre această şaradă. Părinţii Zahrei au fost chemaţi la şcoală şi au ascultat în tăcere o prelegere despre importanţa disciplinei şi supunerii la copii de la o vârstă fragedă. Aceasta era misiunea grădiniţei şi şcolii deopotrivă şi nu trebuia ridiculizată. Părinţii trebuiau să-i facă rost fiicei lor de o uniformă cuvenită pentru o fată şi abia apoi avea să fie reprimită.

Acasă Zahra a plâns şi a încercat să-şi scoată fusta albastră şi bluza albă. Când s-a întors la şcoală, a fost suită pe o masă pentru a sluji drept exemplu celorlalţi.

— Aceasta este o fată, a anunţat învăţătoarea. Uitaţi-vă la ea. Aşa arată o fată. Vedeţi? Ea n-a fost niciodată băiat. Acum *toţi* veţi ţine minte asta.

APROAPE ZECE ANI mai târziu, stând în pragul apartamentului familiei ei din Kabul, Zahra şi-a ales

singură hainele: sacou negru scurt, cămaşă încheiată până sus şi pantaloni închişi la culoare. Are aspectul unui tânăr elegant, care păşeşte pe o linie îngustă între genurile sexuale, cu chipul rotund, buzele pline, genele lungi şi părul negru şi strălucitor tuns în stil Tom Cruise, cu o cărare perfectă într-o parte. Nu ne întâmpină cu un surâs. Şi nici nu-şi pleacă ochii, un impuls înrădăcinat în majoritatea fetelor afghane. Nu este temătoare, ci mă priveşte drept în ochi, cu o mână rezemată în şold. Şi de ce n-ar face aşa? Aspectul ei exterior este cel al genului sexual aflat la conducere; al meu nu.

Am găsit-o pe Zahra în vârstă de cincisprezece ani şi familia ei urmând alt lanţ de zvonuri şi recomandări. Ei sunt din Andkhoy, din nordul provinciei Faryab, unde, potrivit spuselor mai multor negustori de carpete din Kabul, fetele *sunt* îmbrăcate în mod uzual ca băieţii, pentru a ajuta ca ţesători în producţia de covoare. Totuşi Zahra n-a fost niciodată o *bacha posh* care să trudească din greu, ci părinţii ei spun că fiica lor a *vrut* pur şi simplu dintotdeauna să fie băiat. Ei n-au avut nimic de-a face cu asta. Şi la fel ca multe alte poveşti despre *bacha posh* pe care le-am auzit de acum, nici aceasta nu se va dovedi pe de-a întregul adevărată.

Zahra se apropie de începutul unei vârste periculoase.

O fată afghană care nu mai este copil, ci se află pe drumul transformării în femeie, trebuie protejată pentru a i se asigura virginitatea şi reputaţia pentru un viitor măritiş. Indiferent cât de sportiv, băieţos şi vioi poate fi spiritul unei *bacha posh*, pubertatea – sau, în mod ideal, ceva mai devreme, potrivit doctoriţei Fareiba – este momentul când cortina trebuie neapărat să coboare pentru majoritatea fetelor. Este momentul când ele trebuie să

revină la identitatea lor sexuală reală, deoarece altfel o *bacha posh* poate deveni „uşor ciudată la minte”, citând-o pe Fareiba, dacă se prezintă ca altă persoană la intrarea în pubertate, când începe segregarea sexelor. Din acest motiv, fiindcă rămâne la vârsta de cincisprezece ani deghizată în băiat, Zahra pătrunde încetişor pe un teritoriu mai complicat decât al unei *bacha posh* mai mici. La vârsta ei, fetele sunt învăţate să se pregătească pentru a deveni tinere femei cuviincioase, sfioase şi foarte tăcute.

Însă Zahrei îi lipsesc majoritatea trăsăturilor tradiţionale feminine şi se justifică imediat. Ea a trăit ca băiat de când se ştie şi nu intenţionează să se schimbe. Nu doreşte câtuşi de puţin să devină o femeie afghană. Femeile sunt cetăţeni de categoria a doua, îmi explică ea, mereu supuse bărbaţilor şi conduse de către ei. Ca atare, de ce ar dori să li se alăture?

— Oamenii folosesc cuvinte urâte pentru fete, spune Zahra, şi ţipă la ele pe stradă. Când văd asta, nu vreau să fiu fată. Când sunt băiat, nimeni nu-mi vorbeşte aşa.

Zahra ar prefera să muncească, să se întreţină singură şi să-şi ia propriile decizii, fără să se afle sub supravegherea unui soţ, care să urmeze supravegherii tatălui ei, aşa cum dictează cultura afghană pentru femei. Alte adolescente din Kabul vor face afirmaţii similare, sub formă de glume, întrucât sfidarea propriilor tăi părinţi este rareori o opţiune în societatea afghană. Dar Zahra vorbeşte serios, şi-mi spune că, pentru ea, viaţa obişnuită a femeilor afghane este inimaginabilă.

— Eu am dorit mereu să fiu băiat, băiat, băiat, mi se confesează ea.

În şcoala ei nu există alte *bacha posh*, însă Zahra a ajuns singură la concluzia aceasta, observându-şi vecinii şi propria ei familie. Unsprezece persoane împart trei

camere şi Zahra doarme cu surorile ei. Ca în multe alte gospodării afghane, clipele de intimitate se rezumă, în cazul fericit, la camera de baie. Întotdeauna unul sau altul dintre cei opt fraţi şi surori ai ei bate în uşă ca să intre, sau pur şi simplu bate în uşă când trece pe lângă ea.

CU PERMISIUNEA PĂRINŢILOR Zahrei, eu şi Setareh, translatoarea mea, începem să ne plimbăm cu Zahra prin cartierul ei din Kabul în unele după-amiezi, după ce a terminat şcoala. Zahra calcă greoi şi apăsat, de parcă ar ţine ceva între picioare. Cu umerii înălţaţi şi încordaţi, cu mâinile ţinute pe lângă corp şi cu degetele mari vârâte în buzunare, ea înaintează cu paşi mari, de raţă, în hainele ei preferate: o cămaşă în carouri cu glugă cu câteva mărimi mai mare, blugi şi şlapi. Ţine capul plecat, cu faţa apropiată de piept şi ridică ochii numai dacă cineva i se adresează direct, rostindu-i numele. Ştie că puterea ei se află la exterior şi mersul ei semnalează cu succes că este un adolescent tipic, probabil insolent.

Prin mascarada aceasta măruntă, Zahra constituie o provocare şi o sfidare adresată ordinii societăţii ei.

Moda a reprezentat dintotdeauna o cale de comunicare a clasei, genului sexual şi puterii. În Afghanistan, genul sexual şi puterea simt unul şi acelaşi lucru. O pereche de pantaloni, o ninsoare scurtă, mersul corespunzător… şi o fată adolescentă poate să obţină tot felul de lucruri pe care n-ar trebui să le aibă. La fel cum talibanii au controlat cu stricteţe aspectul femeilor şi al bărbaţilor deopotrivă în timpul regimului lor – când femeile puteau să apară în public doar acoperite din creştet până în tălpi –, reguli specifice privind vestimentaţia au fost utilizate de-a lungul istoriei de către cei care doreau să se asigure de menţinerea legii patriarhatului.

În timpul domniei sale în anii 1600, regele Iacob I al Angliei a scos în afara legii femeile care se îmbrăcau ca bărbaţi[66], pentru a se asigura că ele nu obţineau foloase necuvenite. În anul 1800, în Franţa s-a promulgat o lege[67] în conformitate cu care femeile nu puteau purta pantaloni; legea respectivă a fost abrogată oficial abia în anul 2013. Talibanii le-au interzis explicit femeilor să poarte haine bărbăteşti şi fetelor să se îmbrace ca băieţi, ceea ce poate demonstra că existau destule abateri de genul celei comise de Zahra şi destule *bacha posh* pentru ca ei să considere necesară interzicerea practicii respective. În prezent nu există niciun decret oficial care să menţioneze îmbrăcarea fetelor ca băieţi.

A dispărut de asemenea poliţia talibană a hainelor, totuşi codurile vestimentare pentru femei, începând de la pubertate, continuă să fie supuse unui control social strict, exercitat de mulţi voluntari. O femeie trebuie să-şi semnaleze clar sexul prin intermediul hainelor pe care le poartă, dar în acelaşi timp există limite flexibile privind *cât de mult* i se îngăduie să fie femeie.

Într-o zi, chiar lângă locuinţa Zahrei, *un* adolescent trece pe lângă noi pe bicicleta lui şi plescăie din buze, apoi bolboroseşte ceva în dări. Chipul lui Setareh tresaltă sub impulsul de a-i replica tăios, dar se abţine şi-şi pleacă ochii ca o fată cuminte. Însă reacţia Zahrei este promptă. În primul rând, îi răspunde obscen tânărului, apoi se întoarce către Setareh şi-şi cere scuze exagerate în numele

66 Ase vedea cartea Anastasiei S. Bierman, In Counterfeit Passion: Cross-Dressing, Transgression, and Fraud in Shakespeare and Middleton (teză a Catedrei de engleză de la Universitatea Nebraska-Lincoln, 2013), digitalcommons.unl.edu.

67 Lizzy Duffy, „Parisian Women Now (Officially) Allowed to Wear Pants”, National Public Radio, 4 februarie 2013, npr.org.

biciclistului. Ambele refuză să-mi traducă insulta iniţială, dar în scurt timp deduc că remarca ofensatoare a fost „îţi pot vedea forma corpului”, urmată de o speculaţie despre ce fel de femeie poate fi Setareh. Atunci când ea se mişcă, n-ar trebui să se poată întrevedea nicio formă feminină şi pantalonii ei largi, verde-închis, în stil punjabi, tunica şi vălul de cap îi acoperă totul, mai puţin faţa şi mâinile. Totuşi tunica este croită cu aluzia foarte vagă a unei talii, iar ansamblul, care nu-i neobişnuit pentru o femeie de douăzeci de ani din Kabulul contemporan, este mai puţin conservator decât un veşmânt complet negru. În ochii biciclistului asta se adaugă la faptul că este o femeie aflată în tovărăşia unei străine şi a *unui* băiat – cu alte cuvinte, într-o companie atât suspectă, cât şi posibil nepotrivită.

Cobor ochii spre propriii mei pantaloni negri largi şi trendul negru lung până la genunchi.

— Atunci eu ce simt? Nu sunt tot o femeie?

Zahra şi Setareh mă privesc.

— Tu, declară ele, eşti o străină. Nimeni nu te bagă în seamă. Ei hărţuiesc femeile afghane. Până şi băieţaşii sunt ca poliţia religioasă, instruiţi să le spună femeilor ce ar trebui să poarte.

CA FEMEIE STRĂINĂ şi non-musulmană, fac parte prin definiţie din altă specie. De aceea, din unele puncte de vedere, simt neutră, ceea ce poate fi la fel de bine în aceste condiţii. Dar ceea ce port contează încă, şi m-am îmbrăcat cu atenţie ca să atrag minimum de atenţie asupra mea. Cu câteva zile înainte de incidentul de pe stradă, Setareh mă „prelucrase” cu dragoste. După ce mă observase în excursiile noastre prin Kabul, ea s-a hotărât în cele din urmă să facă unele comentarii. Hainele mele nu erau pur şi simplu *destul* de largi, sau *destul* de lălâi, sau *destul* de închise la culoare. Mânecile erau întotdeauna

prea scurte, dezvelind o urmă de încheietură, iar ţesătura delicată a tunicii mele avea tendinţa de a mi se lipi de coapse când mergeam. În plus, umblam desculţă în sandale? Toţi se uitau la picioarele mele albe.

După zece minute în care examinasem conţinutul dulapului meu sărăcăcios, orice haină care putea fi considerată provocatoare fusese îndepărtată, iar eu fusesem complet transformată într-o pată amorfa şi neagră. M-am întrebat dacă trebuia să arăt aproape afghană? Nu tocmai. Setareh a pufnit:

— N-o să arăţi niciodată afghană.

Mi-a explicat că, deşi noua înfăţişare era mult mai bună, ea continua să fie clar străină. Materialele hainelor mele sunt prea scumpe: afghanii poartă poliester strălucitor, importat din Pakistan. Haina mea neagră este în regulă, dar croiala este prea modernă. Pantalonii reprezintă problema cea mai mare – sunt făcuţi dintr-o ţesătură respirabilă de înaltă tehnologie şi arată *sportiv*. De când o femeie afghană decentă practică sportul? Sporturile sunt pentru bărbaţi.

Setareh m-a avertizat că limbajul corpului m-ar trăda că nu sunt o femeie afghană chiar dacă m-aş ascunde sub o *burka*.

— Gesticulezi din mâini când vorbeşti. Ai un ton agresiv, ca şi cum ai cere ceva. Îţi pui mâinile în şolduri, de parcă ai vrea să-i provoci pe oameni. Pentru o femeie este foarte grosolan să arate aşa. Mergi repede şi nu priveşti în jos. Te uiţi în ochii oamenilor după cum ai chef.

A surâs din nou, fiindcă a urmat ceva aproape prea evident: rucsacul negru în care-mi port uneori aparatul de fotografiat este la fel de nepotrivit ca şi geanta kaki de umăr. Ambele simt obiecte clar occidentale – de parcă aş merge într-o ascensiune pe munte. Nu, a explicat Setareh,

o femeie modernă din Kabul se străduieşte să aibă un aer cosmopolit, precum cele din reclamele din Dubai, Pakistan sau Iran. Ea se machiază, poartă o poşetă feminină decentă şi tocuri – nu chiar atât de înalte încât să se împotmolească în zilele ploioase, când praful din Kabul se transformă instantaneu în noroi sau să nu poată sări peste rigole, dar îndeajuns de delicate ca să fie feminine. Hainele practice sunt pentru oamenii necivilizaţi. Şi pentru bărbaţi.

Important însă nu este să arăţi bine, sau, în cazul meu, să semăn cu o femeie afghană. Pentru a lucra eficient, noi trebuie să ne contopim cu cei din jur şi să fim pe cât posibil non-entităţi – dar încă femei. Să dovedim respect. Afghanii au transformat într-un sport naţional descoperirea bărbaţilor străini cu bărbi aranjate şi Veşminte rurale tradiţionale, care călătoresc în grupuri de doi-trei cu taxiul, străduindu-se să arate ca băştinaşii. îi trădează cu regularitate ochelarii lor de soare scumpi şi bocancii de drumeţie. După părerea lui Setareh, strădania exagerată este lucrul cel mai stânjenitor.

Toate prietenele ei petrec mult timp modificând şi încercând să extindă codul vestimentar feminin, potrivit căruia ele trebuie să arate ca femei, dar în acelaşi timp nu într-atât încât să pară că incită atenţia bărbaţilor.

Ascunderea corpului se referă exclusiv la relaţiile sexuale – care nu există oficial decât în cadrul căsniciei şi în scopul procreării. De aceea întrezărirea unui petic de piele poate expedia un semnal provocator. Urmarea inevitabilă a ascunderii majorităţii corpului este că acesta devine mult mai sexualizat. Într-un mediu în care relaţiile sexuale nu sunt discutate niciodată, în care bărbaţii şi femeile simt strict separaţi, sexul este, ca o ironie a sorţii şi poate în mod nefericit, tot timpul în mintea tuturor. Părţi ale corpului, ţesături, gesturi care altundeva n-ar părea

niciodată sexuale devin încărcate de subînţelesuri. Această contradicţie frustrantă înseamnă că toţi trebuie să fie hiperconştienţi.

Ca femeie, trebuie să-ţi minimalizezi atât corpul fizic, cât şi orice energie care-l înconjoară, în vorbit, mişcat şi privit. Trebuie să eviţi întotdeauna să atingi pe cineva de sex opus în public, fie din greşeală, fie ca gest prietenos. Cu o săptămână în urmă, un diplomat suedez îmi respinsese grijuliu încercarea de a-l prinde de braţ; o asemenea afecţiune frivolă între străini de sexe opuse avea să fie interpretată greşit şi să expedieze semnale eronate. Pe de altă parte, bărbaţii afghani prieteni sunt văzuţi frecvent în Kabul ţinându-se de mâini, adesea având în cealaltă mână cureaua unei puşti.

Responsabilitatea pentru comportamentul bărbaţilor, ba chiar pentru civilizaţie în sine, atârnă aici complet pe umerii *femeilor şi* în felul cum se îmbracă şi se comportă ele. Se consideră că impulsurile animalice ale bărbaţilor simt copleşitoare şi incontrolabile. Şi întrucât bărbaţii sunt sălbatici, brutali şi fără minte, femeile trebuie să-şi ascundă corpul pentru a evita să fie violate. În majoritatea societăţilor, este de aşteptat ca o femeie respectabilă să-şi acopere corpul. Dacă n-o face, atunci invită la viol. Orice femeie care „dă de necaz” pentru că atrage prea multă atenţie din partea bărbaţilor nu se poate învinovăţi decât pe sine.

În esenţă, este vechea şi prăfuita încercare de a discredita victima unui viol – nu cumva a purtat ceva provocator? Dacă da, ea este responsabilă, cel puţin parţial, pentru că a fost siluită. Ideea că bărbaţii sunt nişte sălbatici care nu se pot controla a fost dintotdeauna o insultă majoră la adresa bărbaţilor, deoarece sugerează că minţile lor nu sunt funcţionale, astfel încât să-şi poată

stăpâni oricând impulsurile agresive.

La fel ca Biblia[68], Coranul are pasaje în care modestia vestimentară este recomandată atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei. Dar nicăieri în Coran nu se descrie explicit ce înseamnă o femeie modestă, pioasă şi pură, iar definiţia respectivă variază în funcţie de numeroasele ei interpretări. Vălul precedă islamul[69] şi a fost iniţial un privilegiu al femeilor nobile, simbolizând exclusivitatea lor sexuală pentru un singur bărbat. Ca majoritatea femeilor de aici, Setareh îşi acoperă capul, dar când trece graniţa pentru a-şi vizita rudele din Pakistan, este mult mai important ca vălul să-i acopere şi pieptul. Mai în nord, femeile se înfăşoară în bucăţi mari de pânză, *chador*; uneori chiar ca strat suplimentar sub *burka*. În Kabul femeile tinere lasă vălul să le alunece, şi de fiecare dată când suntem singure, Setareh îşi scutură părul lung şi strălucitor şi-şi trece degetele prin el pentru a-l aduce la viaţă, într-un gest de uşurare şi plăcere. Pe de altă parte, Zahra s-ar fi ras în cap dacă mama ei nu i-ar fi interzis-o.

ÎN PLIMBAREA NOASTRĂ prin cartierul Zahrei, trecem pe lângă o tarabă mică cu legume, care vinde portocale, morcovi şi mere prăfuite, şi ea aminteşte cu mândrie că anul trecut aceasta a fost scena unei bătăi, în care ea a jucat rolul central. Se plimba cu *una*. dintre

---

68 De exemplu, Epistola întâia către Timotei a Sfântului Apostol Pavel 2,9 afirmă: „Asemenea şi femeile, în îmbrăcăminte cuviincioasă, fâcându-şi lor podoabă din sfială şi din cuminţenie, nu din păr împletit şi din aur, sau din mărgăritare, sau din veşminte de mult preţ.”

69 A se vedea Leila Ahmed, Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modem Debate (Ed. Yale University Press, New Haven, 1992), pp. 5,11,12, 55. Ea a scris că, aparent, vălul a fost introdus în Arabia de Mahomed, dar el era deja folosit de clasele superioare greceşti, romane, evreieşti şi asiriene. Coranul nu prescrie nicăieri vălul în mod explicit.

surorile mai mici, când au auzit un şuierat în spatele lor; cineva încerca să atragă atenţia surorii mai tinere.

— Şşşt-şşşt-şşşt-şşşt-şşşt-şşşt-Sora a plecat capul şi a încercat să meargă mai repede, dar Zahra nu a acceptat să ignore insulta. S-a răsucit şi a răcnit către tânăr:

— Să-ţi fie ruşine – *ruşine*, *am zis* –, aproape că ai barbă şi flirtezi cu o copilă!

La început, adolescentul a părut surprins şi a făcut câţiva paşi îndărăt. Apoi însă a ridicat o piatră şi a azvârlit-o spre Zahra. Ea s-a ferit şi piatra a lovit o maşină din spatele ei. Furioasă, Zahra a trecut la atac. L-a izbit cu piciorul în stomac, apoi a încercat să-i dea un pumn în faţă. Băiatul a căzut la pământ, dar a reuşit să mai azvârle o piatră, care a lovit oglinda laterală a aceleiaşi maşini. Când doi poliţişti au apărut în goană din parc, Zahra le-a explicat situaţia. Ochii îi scăpărau furioşi şi inima îi clocotea când povestea că adolescentul se comportase necuvenit cu sora ei, care avea doar doisprezece ani.

Poliţiştii au fost de acord şi au împărtăşit indignarea Zahrei după ce o priviseră scurt pe sora ei mai mică – era îmbrăcată corespunzător, în negru, cu văl fixat ferm peste păr. Nu putea fi suspectată că ar fi provocat comportamentul adolescentului. Ajungând la concluzia respectivă, au început să-l bată pe tânăr, ajutaţi de un vânzător local. După o serie de pumni şi lovituri de picior, l-au târât pe băiat în direcţia secţiei de poliţie, unde avea să-şi petreacă noaptea în celulă.

O privesc pe Setareh pentru lămuriri, iar ea completează după ce Zahra termină de povestit:

— Rolul fratelui mai mare este de a proteja onoarea surorilor mai mici. Un frate trebuie să ceară socoteală celor care sunt nepoliticoşi cu ele.

În cazul acesta, fratele mai mare ar fi fost Zahra. În

opinia Zahrei, fetele tinere n-ar trebui să aibă contact cu băieţii înainte de a se logodi sau mărita. Temerea cea mai mare a unui frate poate fi aceea că sora lui se va îndrăgosti de un băiat pe care şi l-a ales ea singură. Aşa ceva ar însemna un dezastru pentru familie. Onoarea surorii poate fi pătată şi ea nu s-ar mai putea mărita ulterior.

Zahra afirmă că nu poţi avea încredere în bărbaţii tineri. Ei pot face promisiuni fetelor şi ulterior să le renege, când fata este deja pângărită pentru că a vorbit cu un băiat, şi astfel suspectată că nu mai are mintea pură.

O întreb pe Zahra pentru a mă asigura că am înţeles:

— Aşadar, fetele nu ar trebui să fie prietene cu băieţii înainte de măritiş?

Ea clatină din cap în semn de negaţie. Nici vorbă!

— Totuşi, tu te învârţi printre băieţi.

— Numai printre vecinii mei.

Deşi joacă rolul masculului protector cu surorile ei, Zahra nu este ataşată de băieţi. Nu face parte din rândul lor şi dispreţuieşte comportamentul lor faţă de fete.

Există aparent o dualitate în felul cum se vede ea pe sine şi cum îşi clasifică personalităţile în funcţie de sarcini şi trăsături:

— Când ridic un covor greu, vecinii îmi spun că sunt puternică. Atunci mă simt ca un băiat. Când deretic în casă, mă simt ca o fată. Pentru că ştiu că asta-i ceea ce fac fetele.

Zahra umblă cel mai mult dintre toţi membrii familiei. Ea face toate târguielile, merge la croitor şi în bazar, umple cu gaz buteliile grele şi le transportă acasă. Latura ei masculină este fizică.

— Băieţii sunt mai puternici decât fetele. Ei pot face orice şi sunt liberi. Când eram mică, toţi mă băteau şi plângeam. Dar acum, dacă cineva încearcă să mă lovească,

ripostez imediat. Iar când joc fotbal, dacă fac vreo greşeală şi cineva ţipă la mine, ţip şi eu la el.

— De ce crezi că te simţi atât fată, cât şi băiat?

— Mama îmi repetă întruna că sunt fată, însă vecinii îmi spun băiat. Eu mă simt şi fată, şi băiat. Oamenii aşa mă văd. Mă simt fericită că sunt şi fată, şi băiat. Dacă mama n-ar fi spus nimănui că sunt fată, n-ar fi ştiut nimeni. Celor care nu ştiu, le spun că mă numesc Naweed.

Numele acela înseamnă „veşti bune”.

— Cum ai vrea să-ţi spunem noi?

Ea strânge din umeri. Ar fi nepoliticos să le impună ceva vizitatorilor.

Zahra are o idee foarte clară despre deosebirea dintre băieţi şi fete. Mai mult ca orice, explică ea, este felul în care îşi trăiesc viaţa.

— Fetele se gătesc. Poartă machiaj. Băieţii sunt mai simpli, îmi place asta. Detest părul lung al fetelor. N-aş avea răbdare să-l perii, să-l spăl… Şi fetele vorbesc prea mult. Bârfesc, înţelegi? Sigur, şi bărbaţii vorbesc, dar nu la fel de mult ca femeile. Femeile stau mereu între patru pereţi şi vorbesc. Vorbesc şi iar vorbesc. Asta fac ele. Fiindcă nu beneficiază de libertate. Ele nu pot să iasă şi să facă lucruri. Aşa că vorbesc întruna.

După o pauză, adaugă:

— Detest vălul. Detest să mi-l pun. Şi cămăşile lungi. Şi sutienul. Refuz să-l port.

Se îmbujorează uşor la faţă, iar părul îi cade în ochi când întoarce capul.

— Fetelor le place să aibă case frumoase, să le vopsească pe dinăuntru şi pe dinafară, continuă ea. Băieţilor nu le pasă de case şi nici nu discută cum să le decoreze. Bărbaţii părăsesc oricum casa şi se duc să muncească. Femeilor le place să facă anumite lucruri: să

gătească, să deretice, să se înfrumuseţeze. Să meargă la nunţi. Moda… Bărbaţii nu sunt interesaţi de nimic din toate astea.

Pe de altă parte, bărbaţilor le place să gonească cu automobilele, să petreacă timpul cu prietenii lor şi să se bată. Zahra descrie bărbatul esenţial ca fiind actualul personaj favorit al Kabulului: Jack Bauer, protagonistul serialului TV american 24. Pentru ea şi pentru ceilalţi băieţi din cartier, Jack Bauer simbolizează afghanul adevărat. Războinicul adevărat. Răsplata există în fiecare episod: eroul este bătut aproape până la moarte, totuşi se va ridica din nou şi-şi va apăra onoarea. La fel ca un afghan, în opinia Zahrei, el nu se teme niciodată de moarte. Şi nu încetează niciodată să lupte.

Încerc ceva ieftin:

— Aşadar, băieţii sunt mai buni decât fetele?

Zahra scutură din cap. Nici vorbă!

— Fetele simt mai inteligente decât băieţii, fiindcă lucrează mai mult în casă şi pot face mai multe. Bărbaţii sunt potriviţi pentru alte tipuri de activităţi. Şi ei simt inteligenţi, dar pot face mai puţine. Femeile pot face absolut toate muncile pe care le pot face băieţii. Ştiu asta, pentru că eu însămi le fac. Însă bărbaţii nu pot face toate muncile pe care le fac femeile.

Fratele mai mare şi conservator, care s-a transformat într-o adolescentă relativ progresistă, are o logică perfecţionată de el însuşi:

— Înţelegi, femeile pot să le şi bărbaţi. Ca mine.

Este greu de contrazis în privinţa asta.

NE APROPIEM DE o zonă acoperită cu nisip, unde mai mulţi tineri s-au strâns lângă o motocicletă cu trei roţi. Zahra vrea să facă o plimbare. Se îndreaptă către bărbatul care o închiriază şi-i strecoară câteva monede în palmă. Se

urcă pe motocicletă şi începe să descrie cercuri în jurul nostru, cu viteză mare. Zâmbeşte foarte larg când simte curentul de aer pe faţă. Când trece pe lângă noi, cu părul zbârlit în toate direcţiile, se ridică în picioare, ca să facă spectacol. Când îi fac o fotografie, un băiat din cartier îi strigă lui Setareh:

— Spune-i să nu creadă că-i băiat! E o fată!

Coborând de pe motocicletă, Zahra ne linişteşte că băiatul este prietenul ei şi nu trebuie să ne facem griji. El îi cunoaşte secretul, dar o tratează ca pe un camarad.

— Dacă cineva mă ia la bătaie, el mă protejează.

— Ai fost atacată?

— Se întâmplă.

În realitate, libertatea de mişcare a Zahrei a devenit mai limitată în ultimii ani. Ea se simte tot mai izolată. Fetele au început s-o evite, iar băieţilor le place s-o provoace. De acum nu mai este pe de-a întregul sigură în cartierul ei, unde tot mai mulţi oameni par să aibă o problemă cu aspectul ei. Fosta libertate în travesti a devenit o provocare pentru cunoscătorii adevărului, iar numărul lor pare să fie tot mai mare în ultima vreme. Zahra bănuieşte că mama ei a jucat un rol aici – familia obişnuia să-i protejeze secretul, dar în ultimii ani mama a încercat prin imbolduri, implorări şi solicitări ca Zahra să arate mai feminină. Este timpul, susţine mama, să devină fată şi să dezvolte femeia din interiorul ei. Dar Zahra încă se împotriveşte. Micile ei libertăţi s-au restrâns, dar în mintea ei este oricum mai bine decât să fie femeie. Ideea că va repeta viaţa propriei ei mame, cu un soţ şi un şir lung de copii, i se pare absurdă şi înfiorătoare.

NE AŞEZĂM SUB am copac într-un parc şi Zahra tace brusc când profesorul ei de pashtu trece prin faţa noastră şi o priveşte pătrunzător. Învăţătoarele din şcoala

ei nu i-au comentat niciodată aspectul. Au văzut-o că-şi pune vălul, care constituie o parte obligatorie a uniformei, când suie treptele, şi că-l smulge în clipa când părăseşte clasa. Recent, însă, profesorul de pashtu i-a spus că nu-i bine ceea ce face şi că-i ruşinos să nu arate ca o fată şi să nu-şi acopere permanent capul.

Ca în cazul multor reguli sociale privind felul în care ar trebui să trăiască oamenii, mullahii din Afghanistan au păreri diferite în chestiunea dacă Dumnezeu are vreun cuvânt de spus despre *bacha posh*. Nu este o crimă să te îmbraci ca sexul opus, dar ar putea să fie considerat un păcat. Potrivit unui ḥadīth islamic[70], profetul Mahomed „a afurisit bărbaţii care arată ca femei şi femeile care arată ca bărbaţi şi a declarat «alungaţi-i din case»".

Se zice că Moise ar fi spus ceva similar în Deuteronomul 22, 5: „Femeia să nu poarte veşminte bărbăteşti, nici bărbatul să nu îmbrace haine femeieşti, că tot cel ce face aceasta, urâciune este înaintea Domnului Dumnezeului tău". Cu toate acestea, erudiţii religioşi nu au căzut de acord asupra interpretării ambelor pasaje, care ar putea fi condamnări ale travestirii. Este posibil ca Dumnezeu şi profeţii să nu fi avut de fapt o problemă reală cu travestiurile, indiferent de genul sexual. Este important de observat de asemenea că scrierile acestea vorbesc despre „bărbaţi" şi „femei" – nu despre băieţi şi fete.

Dar în Afghanistan referirile la islamism pot fi făcute

---

70 Everett K. Rowson, „The Effeminates of Early Medina", Journal of the American Oriental Society 111, no. 4 (octombrie-decembrie 1991): 671-693. Rowson notează că Profetul nu părea să aibă o problemă cu travestiţii, care se întâlneau des în epoca sa, dar că este posibil să fi ajuns să creadă că aceştia ameninţau normele sociale stabilite. Hadithul este tradus aici sub forma: „Profetul a afurisit bărbaţii efeminaţi şi femeile bărbătoase"

de oricine, oricând şi în orice scop. Indiferent care ar fi subiectul, o persoană poate să citeze un ḥadīth adecvat în mod vag – despre ḥadīth se spune că reprezintă mii de opinii (adesea contradictorii) şi episoade din viaţa profetului Mahomed –, sau o amintire despre spusele unui mullah. Asemenea precizări, declamate de obicei cu certitudine absolută, a ce este sau nu islamic simt pronunţate în mod liberal de afghani, atât tineri, cât şi bătrâni, de cei cu diplome universitare şi de cei care folosesc doar degetul mare pentru a iscăli documente. Referirile constante la religie îi determină pe mulţi afghani să creadă că orice regulă nouă care li se impune este într-adevăr obligatorie pentru a fi „un bun musulman”.

Impasul în Afghanistan este că dacă cineva contestă afirmaţia cuiva care s-a referit la Dumnezeu, la profetul Mahomed, la Coran sau la orice cât de puţin islamic, asta înseamnă că îl contestă de asemenea pe Dumnezeu, şi de aceea poate fi suspectat sau acuzat de blasfemie. Pentru a evita acest pericol potenţial, majoritatea interpretărilor contradictorii şi uneori derutante ale islamului rămân necontrazise în Afghanistan. Coranul poate fi citit în multe feluri,[71] chiar şi de către cei alfabetizaţi, şi există mii de ḥadīth-uri utilizate pentru a exprima diverse reguli. În felul acesta, potrivit exegeţilor, sfera de interpretare a legii islamice şi punerea ei în context este imensă.

Întrucât nu există un cler strict organizat, însuşi titlul de „mullah” este accesibil oricui[72] posedă unele acreditări

71 Sadakat Kadri, Heaven on Earth: A Journey Through Sharia Law from the Deserts of Ancient Arabia to the Streets of the Modem Muslim World (Ed. Farrar, Straus and Giroux, New York, 2012) oferă o imagine fascinantă a felului cum s-au dezvoltat de-a lungul secolelor legea islamică şi numeroasele ei interpretări.

72 Louis Dupree descrie rolul mullahilor în cartea sa Afghanistan: „Cei

religioase. Mullahul poate fi un ţăran analfabet şi în acelaşi timp conducătorul religios al satului. Întrucât mullahul poate fi cel care declară că o fetiţă nou-născută este de fapt un băiat, pentru a ajuta o familie fără fii, unii lideri religioşi nu numai că trec cu vederea fenomenul *bacha posh*, ci îl încurajează şi-l acceptă atunci când pare necesar.

Zahra nu ştie să existe reguli islamice explicite în privinţa vestimentaţiei sau interpretări ale lor. Dar este o musulmană practicantă, care se roagă, şi i-a spus profesorului de pashtu opinia ei: „Este trupul meu şi ar trebui să mă lăsaţi în pace”.

Când profesorul a murmurat şi s-a îndepărtat, câteva fete de la şcoală au fost uimite că Zahra i-a replicat unui bărbat într-o chestiune religioasă. După episodul acela, părinţii unor colege le-au cerut să stea departe de ea.

Există totuşi un motiv pentru care Zahra a câştigat popularitate. În şcoala lor de fete, ea reprezintă pentru colege personajul cel mai apropiat de un băiat de vârsta lor cu care pot sta de vorbă. Uneori ele o lasă pe Zahra să ia parte la visele lor romantice cu vedete de cinema, ciupind-o de obraji şi glumind între ele că este „un băiat foarte drăguţ”. Uneori, o fată care chicoteşte va dori să ducă joaca un pas mai departe şi-i va cere Zahrei s-o ţină de mână, după care anunţă că sunt logodiţi.

Zahrei nu-i place niciunul dintre aceste jocuri, dar acceptă să ia parte la ele, ca să nu mai alieneze pe nimeni.

ÎN ALTĂ ZI ajungem cu maşina în cartierul ei şi Zahra ne salută de pe bicicletă. Zâmbind şi fluturând din

---

de pe treapta cea mai de jos a ierarhiei, mullahii satelor, adesea ţărani analfabeţi, activează frecvent ca lideri religioşi ocazionali. Teoretic, islamul nu are un cler organizat şi orice bărbat poate fi mullah. Oricine poate conduce rugăciunea.”

mână, aleargă la automobil şi deschide portiera din partea mea. Când se apleacă spre mine, reacţionez instinctiv şi o sărut de trei ori pe obraji într-un clasic salut afghan, înainte de a-mi da seama de greşeala făcută. Este un salut utilizat în principal între persoane de acelaşi sex. Trei băieţi stau în spatele altei maşini şi ne privesc. Îmi cer scuze Zahrei, care este foarte politicoasă. Nu-i nicio problemă. Uitasem aproape complet obiceiul pe care aproape că-l perfecţionaserăm ultima dată: o strângere fermă de mână, urmată de bătutul palmei în stil american, un gest pe care Zahra pare să-l execute întotdeauna mai firesc decât mine.

Acasă, mama Zahrei, Asma, ne-a pregătit un prânz impresionant. Ea şi Samir, tatăl Zahrei, doresc să ne mulţumească pentru interesul pe care-l arătăm faţă de fiica lor. Pentru ocazia aceasta, Asma a gătit timp de două zile, iar pe masă se află un platou mare cu orez prăjit cu fetii de morcovi şi ceapă, bucăţele de carne şi stafide, şi plante uscate speciale trimise din Andkhoy, care sunt ascunse în interiorul orezului preparat în stil uzbec. *Quorma* este magnifică: un pui întreg gătit în sos de tomate. *Manto* sunt colţunaşi împăturiţi cu grijă, umpluţi cu came tocată şi fierţi într-o oală sub presiune la un loc cu ceapa. Există de asemenea un platou mare cu roşii, castraveţi şi ceapă tocate, amestecate cu maioneză. Toată mâncarea a fost gătită cu uleiul vegetal scump folosit la ocazii speciale, care poartă etichetele „USA” şi „Vitamin A fortified”. Este un produs din Programul Alimentar Mondial, care se vinde la vedere într-un bazar şi care este considerat mai bun decât versiunea pakistaneză. Desertul a fost deja pregătit: *firiny*, o variantă cremoasă a budincii de orez, încununată de o gelatină tremurătoare, verde ca fierea. Cutii de Pepsi sunt aliniate lângă portocale uscate şi

banane înnegrite. Fructele sunt o raritate, aduse din Pakistan.

Foarte bine dispus şi purtând încă uniforma de zbor kaki şi uzată, Samir a plecat mai devreme de la slujba sa de pilot de elicoptere pentru forţele aeriene afghane. Îşi leagănă pe un genunchi copilul cel mai mic, o fiică de paisprezece luni. Fetiţa poartă salopetă roşie şi este aproape cheală; dacă nu i-ar fi anunţat sexul, nu l-ai putea ghici cu certitudine. îmbrăcarea băieţaşilor în albastru şi a fetiţelor în roz a fost un truc de marketing inventat în Statele Unite în anii 1940[73]. Anterior, toţi copiii erau îmbrăcaţi majoritar în alb, cu dantele şi volănaşe. Ba chiar rozul era considerat mai masculin, mai aprig, înainte de a deveni culoarea definitorie pentru fetiţe.

Un băiat de trei ani încearcă să se cocoaţe pe celălalt genunchi al tatălui său, dar este îndepărtat cu blândeţe. Ceilalţi fraţi şi surori se plimbă în jurul mesei; sunt prea mici ca să stea alături de adulţi, însă prea mari ca să câştige un loc în poala cuiva. Cu toate acestea, Samir le acordă tuturor aceeaşi atenţie. Radiază când vorbeşte despre copiii lui.

— Simt foarte fericit că am o familie mare. Visul oricăruf părinte este să aibă nepoţi de la copiii săi. Iar dacă ei nu au copii, este o problemă mare. Eu am fost norocos.

Îi surâde Asmei. Cei nouă copii o situează deasupra mediei naţionale a mamelor afghane de şase copii supravieţuitori. La cincisprezece ani, Zahra este a treia născută şi mai are patru surori şi patru fraţi.

Asma şi Samir sunt veri primari, într-o căsătorie

73 Date despre folosirea culorilor pentru identificarea genului sexual au fost găsite la Jeanne Maglaty, „When Did Girls Start Wearing Pink?”, 8 aprilie 2011, smithsonianmag.com.

aranjată. Samir explică:

— A fost alegerea ambelor noastre familii. Şi alegerea Asmei.

— *Neee neeel* protestează Asma. Tu ai venit la mine acasă de o sută de ori şi mi-ai spus că vrei să te-nsori cu mine.

Samir chicoteşte.

— Ba în ai vrut să te măriţi cu *mine* – încă mai am scrisorile tale de dragoste.

Se întoarce către mine. Asma l-a găsit irezistibil şi nu-i chiar aşa greu de imaginat.

— O să-ţi arăt o fotografie de-a mea din tinereţe, adaugă el, şi o să vezi că am fost foarte chipeş.

După aceea se corectează. Au avut şi noroc cu decizia pe care părinţii au luat-o pentru ei. Majoritatea căsătoriilor nu simt ca a lor. Familia cea mare era însă opera Asmei.

— A fost vina ta, zâmbeşte Samir în direcţia nevestei. Poate că mai vrei unul?

Ea îi răspunde la zâmbet. În familie există deja patru băieţi şi se poate spune că soţia şi-a făcut din plin treaba.

— Ţi-am zis că fabrica este închisă. Am pus lacătul!

Cel mai mic dintre copiii lor n-a fost planificat. Când Asma s-a dus la medic pentru că o durea gâtul, a aflat că era gravidă în trei luni.

Samir hohoteşte încântat când i se aminteşte de surprinderea femeii, după care începe să-şi tragă orez cu furculiţa în farfurie, încă un copil ar fi greu. Aproape că au depăşit limitele apartamentului şi nu-şi pot permite să meargă altundeva. L-au închiriat de la o rudă mai bogată, când s-au întors din Peshawar, după perioada talibană. Timpul petrecut în Pakistan n-a fost rău; familia a avut acolo o mică afacere cu covoare. Dar în anii aceia Samir n-

a putut zbura şi a suferit cumplit. Spre deosebire de neamurile lui, el n-a fost niciodată un adevărat vânzător de covoare.

Asma este îngrijorată de fiica ei *bacha posh* care a crescut destul de mare.

— La început am avut doar două fete, şi când Zahra a vrut să poarte haine de băieţi, am fost încântată. Mi-a plăcut, deoarece pe atunci nu aveam un fiu. Şovăie, apoi continuă: Acum, realmente nu ştim…

Samir este de acord că a sosit timpul ca Zahra să se schimbe.

— I-am spus de o mie de ori că trebuie să se acopere cu veşminte lungi şi să-şi lase părul să crească, însă ea zice că-i propria ei alegere. Acum este mai înaltă chiar decât surorile mai mari. Ea refuză. Poate că are ceva din mine în caracterul ei.

Rosteşte cuvintele acestea cu mândria unui tată.

Asma nu este amuzată că soţul ei cedează în privinţa aspectului exterior al Zahrei şi vrea să-l convingă că ceva nu mai este în regulă în înfăţişarea fiicei lor.

I-am spus că am cunoscut multe fete ca Zahra, deşi toate erau mai tinere. Dar cum stau lucrurile în Occident? întreabă ea, îndemnându-mă să explic regulile universale pentru aspectul femeilor.

— Dacă mergi pe o stradă din ţara ta şi o fată are părul scurt şi arată ca un băiat, crezi că este ruşinos?

Îmi cântăresc cuvintele cu multă grijă, observând că Zahra ascultă foarte atentă.

— Este foarte normal ca fetele să aibă păr scurt şi pantaloni. Nu-i considerat ceva ruşinos.

Asma nu este satisfăcută.

— Dar ce crezi tu?

— Am cunoscut aici multe fete care trăiesc ca băieţi,

răspund eu, încercând să readuc subiectul la Afghanistan. Este o opţiune în cadrul fiecărei familii. Eu nu sunt însă sigură dacă-i bine pentru fete sau dacă poate constitui o problemă. Poate că este câte puţin din ambele?

Pe Asma n-o interesează însă consecinţe psihologice. Ea este mai îngrijorată de cele sociale.

— Ar putea fi ruşinos în societatea afghană, acum când Zahra este mai mare.

Face o pauză. Este un subiect la care s-a gândit mult în ultima vreme. Pentru aşa ceva nu există însă un manual; desigur, Zahra încă nu arată ca o femeie. Dintr-un motiv sau altul, ea nu s-a dezvoltat la fel de repede ca surorile ei, deşi este perfect normală din punct de vedere fizic. Asma explică:

— Ea are tot ce au celelalte fete.

Zahra îşi priveşte uimită mama.

— De ce le spui astea? Sunt lucruri intime!

Asma dă ochii peste cap. Este femeie – de ce ar fi ruşinos aşa ceva?

— În opinia mea, continuă Asma vorbind parcă pentru sine, nu-i foarte rău. Nu-i ca şi cum s-ar rade în cap sau ceva asemănător.

Poartă pantaloni şi se tunde scurt. Totuşi nu-i foarte masculină. Cred că Zahra este ceva… între.

Samir clatină din cap. De fapt el nu aprobă alegerile Zahrei în privinţa hainelor şi a coafurii, dar, întrucât este plecat în timpul zilei, este greu s-o controleze. Fiica lui poartă azi ţinuta obişnuită: pantaloni şi o cămaşă largă. Tatălui ei nu pare să-i pese. Dar privind-o cu un ochi pe Asma, el declară că Zahra nu-şi respectă mama aşa cum ar trebui. Şi de aceea nu i se mai îngăduie să iasă seara din casă. Samir considerase dintotdeauna ca pe un privilegiu să mai aibă un băiat în plus, deşi Zahra este mai mare

acum. Există încă avantaje; ea poate să ajute la târguieli şi la alte sarcini grele, atrage el atenţia, atât în propria lui apărare, cât şi înin a Zahrei.

Opiniile lui despre căsătorie şi familie se extind la toate fiicele sale, inclusiv Zahra: toate afghanele trebuie să se mărite şi să aibă copii. Este cursul natural al vieţii. Aşa se va întâmpla, mai devreme sau mai târziu. Chiar în clipa de faţă însă, el recunoaşte că poate fi derutat de aspectul ei.

— Trebuie să-mi reamintesc permanent că, de fapt, ea este fata mea. S-a transformat însă în asemenea măsură într-un băiat, încât uneori uit pur şi simplu.

Râde din nou. Fiica lui este doar un pic rebelă, ca şi el. Zahra surâde, privindu-şi farfuria cu *manto*.

MAI TÂRZIU, ASMA aduce o fotografie în care apare ca tânără măritată, machiată şi fermecătoare. Priveşte serios spre obiectivul aparatului de pe o sofa, poartă o rochie albastru-deschis şi o are alături pe Zahra. Fetiţa are cel mult doi anişori, poartă blugi şi o vestuţă cambrată din acelaşi material, cu părul tuns scurt – toate alese de ea, exclamă Asma. Deoarece Zahra nu avea fraţi la momentul acela, hăinuţele trebuie să fi fost cumpărate special pentru ea. Le spun că, după câte ştiu, toate *bacha posh* au rezultat ca dorinţă a părinţilor de a avea un fiu în familie.

Adevărul iese încet la lumină, pe măsură ce Asma povesteşte istoria naşterilor ei. După Zahra, a urmat un avort spontan spre sfârşitul sarcinii. Ar fi fost un băiat. În anul următor a născut prematur un fiu care a murit. După ce avusese trei fete supravieţuitoare, dar doi fii care muriseră, Asma se simţea tot mai disperată. „Te rog, Doamne, te rog, dă-mi un fiu”, se ruga ea. Avea nevoie de o fărâmă de noroc, care să-i amplifice rugăciunile. Neamurile o îndemnau să rămână din nou gravidă şi Zahra

era îngrijită de verişoarele ei – dintre care una fusese transformată în *bacha posb* pentru ca următorul născut al mamei ei să fie băiat.

Rudele Asmei au sfătuit-o să încerce aceeaşi tactică. Şi ce rău putea fi în asta? s-a întrebat ea. Trucul funcţionase pentru alte femei şi era de asemenea mai uşor s-o îmbrace pe Zahra în băiat, pentru ca să se poată deplasa cu verişoarele ei. Dacă actul în sine ar fi avut şi beneficii magice, acelea ar fi fost o bonificaţie. Ca atare, Zahra devenise fiul familiei înainte să fi împlinit doi ani.

Înainte de vârsta de şase ani, a încercat să-şi taie singură părul – mai exact, să se radă în cap – şi refuza să se joace cu alte fete. Verişoara ei mai mare care fusese *bacha posh* plecase în Europa, unde trăieşte acum cu soţul ei şi trei copii. Ea a avertizat-o pe Asma că întoarcerea la feminitate a fost foarte grea. Însă Asma a născut după Zahra patru băieţi care au supravieţuit, aşa că pentru ea nimeni nu poate contesta puterea magiei *bacha posh*.

EXISTĂ ŞI ALTE dovezi, empirice, de beneficii de care s-a bucurat familia. Transformarea fetelor în băieţi este o procedură care le-a oferit mulţi fii de-a lungul generaţiilor, potrivit mamei lui Samir, o femeie căruntă, care a apărut într-o zi în apartamentul familiei. Familia are o istorie îndelungată de femei puternice care au preluat rolul de bărbat, atât ca aspect, cât şi ca sarcini. În opinia bunicii, nu este nimic rău ca Zahra să rămână *bacha posh* până se mărită. Stră-străbunica Zahrei s-a îmbrăcat de asemenea în haine băieţeşti şi a trăit mulţi ani ca bărbat.

Stră-străbunica a călărit cai la fel ca faimoasa războinică Malalai de Maiwand[74], echivalentul afghan al Ioanei d’Arc, care a ajutat la alungarea armatei britanice

74 Abdullah Qazi, „The Plight of the Afghan Woman: Afghan Women’s History”, 2 ianuarie 2009, Afghanistan Online, afghan- web.com.

din Afghanistan în anii 1880. Străbuna Zahrei a ocupat prestigioasă poziţie masculină de inspector funciar în timpul domniei regelui Habib-Allah Khan, când femeile paznice din fotografia lui Nancy Dupree se îmbrăcau de asemenea bărbăteşte. Ea s-a măritat la treizeci şi opt de ani şi a născut patru copii. Trecuse deja la veşmintele feminine, după ce jucase rolul de bărbat mai mult decât majoritatea altor femei. În tot cazul, spune bunica Zahrei, nu-i va face rău să trăiască nişte ani ca băiat.

Din câte ştie ea, găsirea unui soţ potrivit pentru o *bacha posh* n-a reprezentat niciodată o problemă. A trăi mai mult timp travestită în bărbat nu este neobişnuit pentru familie; ulterior va avea suficientă vreme să se mărite. Afghanii de spiţă uzbecă simt oameni liberali şi independenţi, cărora nu le pasă ce cred alţii despre ei, afirmă bunica. Ea îşi susţine fiul, care nu impune cu stricteţe reintegrarea imediată a Zahrei în tabăra femeilor şi nu înţelege motivul pentru care Asma este atât de îngrijorată. Până la urmă, Zahra se va mărita, ca toate fetele. Ea este sigură în privinţa asta.

Pentru bunică, *bacha posh* au ceva specific afghan.

— Este tradiţia noastră foarte veche. Fetele afghane se îmbrăcau ca băieţi de pe vremea când nu existau arme de foc, ci doar arcuri şi săgeţi.

N-a citit asta în vreo carte, însă toţi au auzit poveşti despre fete care au crescut ca băieţi, pentru ca ulterior să ducă vieţi curajoase şi neobişnuite ca femei. Şi, adaugă bunica, nu-i vorba doar despre neînfricata Malalai, care i-a alungat pe invadatori, înainte şi după Malalai au existat şi alte femei afghane războinice; în copilărie, bunica auzise deseori poveşti despre ele.

Potrivit spuselor ei, pentru producerea de fii se folosiseră de asemenea diverse trucuri.

— Mamele noastre ne povesteau despre *bacha posh*, iar noi povesteam familiilor noastre. Asta se întâmpla chiar înainte ca islamul să fi ajuns în Afghanistan. Noi am ştiut-o dintotdeauna.

„Înainte ca islamul să fi ajuns în Afghanistan” ar însemna undeva[75] înainte de secolul al VII-lea, în urmă cu peste 1.400 de ani. Islamul este pur şi simplu cea mai recentă religie care a pus stăpânire pe Afghanistan, unde săpăturile lui Louis Dupree au dezvăluit aşezări vechi de 35.000 de ani şi unde forajele moderne care caută petrol şi gaze naturale descoperă cu regularitate dovezi ale unor civilizaţii antice. Când au sosit de peste munţi din diverse direcţii, cuceritorii au adus religii, practici şi credinţe noi. Unele au fost şterse de succesorii lor, dar altele s-au păstrat până în prezent. Afghanistanul, despre care antropologii cred că a fost unul dintre cele mai vechi locuri de întâlnire dintre Orient şi Occident, a cunoscut şi adesea a tolerat majoritatea religiilor ştiute, ca şi un aflux de adepţi ai budismului, hinduismului, iudaismului şi creştinismului. Chiar şi după impunerea islamului, în Kabul au continuat să fie practicate fără oprelişti şi alte religii până în anii 1980.

Dar, de-a lungul deceniilor de război şi cu fiecare val nou de refugiaţi, afghanii cei mai educaţi au fost de obicei primii care au plecat, iar cu fiecare mutare a sătenilor în zonele urbane, elemente mai conservatoare s-au infiltrat în societate, aducând reguli mai stricte, obiceiuri şi tradiţii tribale din provincii îndepărtate.

În cele din urmă, înţeleg că bunica Zahrei încearcă să mă îndrepte în aceeaşi direcţie ca grupul de lucrătoare din

75„ După ce i-au înfrânt pe sasanizi în bătălia de la Qadisiya în anul 637, musulmanii arabi au început un proces de 100 de ani de cucerire a triburilor afgane şi introducere a islamului.”

domeniul sănătăţii al doctoriţei Fareiba, dar fără s-o declare explicit. Ele vorbesc despre altă epocă. Bătrâna o poate spune deschis, însă credinţele şi practicile pentru producerea fiilor dintr-o epocă anterioară islamului sunt încă foarte vii în una dintre cele mai conservatoare ţări musulmane de pe Pământ. Asta înseamnă că *bacha posh* afghane ar putea avea o vechime mai mare decât talibanii, sau chiar decât stră-străbunica Zahrei.

CAPITOLUL 9
CANDIDATA
Azita

FEMEIA ÎNCEARCĂ DIVERSE figuri în oglindă. Fruntea încruntată şi maxilarele încleştate exprimând *fermitate*. Buzele strâns lipite: *înţelepciune*, *seriozitate*. Vălul din mătase lunecos necesită încă un ac pentru fixare, deoarece alunecă întruna pe fardul alb de pe frunte.

Astăzi este ziua fotografiilor pentru postere.

Livingul Azitei devenise sediul de campanie electorală pentru „Leoaica din Badghis” – numele care-i fusese dat de susţinători la alegerile anterioare şi pe care l-a adoptat acum pentru afişe, când încearcă să fie realeasă în 2010. Porecla aceasta este o referinţă, nu tocmai subtilă, la legendarul Ahmad Shah Massoud, „Leul din Panjshir”[76], un războinic mujahedin care a luptat împotriva sovieticilor. Ulterior el s-a ridicat alături de Alianţa de Nord împotriva conducerii talibanilor şi a fost asasinat.

Când iese din camera de baie, Azita este întâmpinată cu o rugăminte de a lua un căţeluş; fetele tocmai au văzut unul într-un desen animat. Ea le răspunde că nu ştie ce vor

76 Ase vedea Farangis Najibullah, „What If Ahmad Shah Masud, Afghanistan’s «Lion of Panjshir», Hadn’t Been Killed?”, Radio Europa liberă, 9 septembrie 2011, rferl.org.

spune vecinii, deoarece ţinerea unui animal domestic în casă este un obicei occidental. Aici câinii simt sălbatici. Le promite totuşi că se va gândi la asta dacă vor pleca toate şi se vor juca în camera lor. O ceartă izbucnise deja între Mehran şi una dintre surorile ei cu privire la cine va folosi laptopul mamei lor. Când Mehran îi trage o palmă surorii sale se alege cu o ameninţare.

— Dacă o să mai faci asta o dată, rosteşte Mehrangis privind spre fotograf şi după aceea înapoi spre Mehran, n-o să-ţi mai spun niciodată „fratele meu”.

La auzul acestor cuvinte, Mehran iese îmbufnată, iar mama ei oftează în urmă. Azita surâde cerându-şi scuze către fotograf şi ajutorul lui, care instalează în living pe un trepied metalic un reflector mare ce pare desprins din lumea teatrelor. îmbrăcat complet în alb, soţul Azitei se străduieşte să fie o gazdă bună, servind ceai şi apoi căznindu-se să mute înainte şi înapoi pe podea un ventilator mare din plastic. Fiecare oaspete se alege cu câteva secunde de aer expediat de ventilator direct în faţa sa.

— El este soţul meu de casă, glumeşte Azita cu tânărul fotograf, care îi întoarce o privire inexpresivă.

Azita pozează lângă peretele din beton galben şi fotograful face câteva instantanee. Termină foarte repede, după care afişează imaginile pe laptop. Majoritatea sunt defocalizate sau supraexpuse, astfel că faţa Azitei este lipsită de relief. Însă este un lucru bun; trebuie doar ca vălul să fie la locul lui şi chipul femeii să nu trădeze fericire. În fotografia cea mai bună, ea trădează o umbră de zâmbet, dar poza aceea este abandonată. O femeie care surâde denotă frivolitate şi superficialitate.

Azita alege o fotografie în care poartă o haină tadjică cu broderie manuală şi alta în care are un sacou turkmen

cu dungi roşii. Ea trebuie să se adreseze tuturor componentelor din complicatul melanj etnic al provinciei, dar în acelaşi timp să-şi păstreze propria descendenţă aimaq pe linie paternă, care este un trib sunnit persan cu dialect hazara. Descendenţa este determinată întotdeauna de etnicitatea tatălui, însă, ca minoritate care a fost atât ignorată, cât şi persecutată de-a lungul timpului, aimaq au fost asociaţi în mod tradiţional cu tadjicii din provincia natală a Azitei. Acest lucru este în avantajul ei, deoarece tadjicii au format o alianţă cu mulţi pashtuni din Badghis. Pentru Azita, etnicitatea este în primul rând un memento al războiului şi al luptelor afghane interne. Dacă cineva o întreabă care-i este etnia, ea obişnuieşte să răspundă *afghană*.

Mottoul de pe afişe va fi „Eu lupt pentru ca *voi* să aveţi cea mai bună viaţă” Mesajul este extins pe audiocasetele pe care intenţionează să le distribuie: „Eu nu vreau putere şi nu vreau bani în buzunar. Doresc doar să vă reprezint pe voi şi să aduc problemele voastre în faţa guvernului nostru central. Doresc să vă fac auzită vocea în Kabul”.

Mesajul acesta se bizuie pe prima ei campanie electorală şi o dezvoltă. Azita avea să încerce să ia din Kabul ceea ce lipsea în Badghis. Asta înseamnă – în esenţă – aproape totul. Viaţa în Badghis este aproape ca în vremea adolescenţei Azitei. Cu excepţia celor din puţinele aşezări care au puţuri, majoritatea locuitorilor din Badghis strâng zăpadă şi apă de ploaie într-o groapă ca sursă de apă potabilă. Vara străbat distanţe mari ca să aducă apă şi speră că cisternele guvernamentale vor ajunge şi în satele lor. Azitei i se recunoaşte acum meritul pentru câteva asemenea cisterne care au ajuns în Badghis. De asemenea, ea a mediat între cei care trăiesc de pe seama pădurilor de

arbori de fistic şi cei care continuă să le defrişeze pentru a-şi încălzi locuinţele.

Azita încearcă să transmită mesajul că ea operează cu un buget de numai 40.000 de dolari şi că nu provine dintr-o familie bogată, ci este o candidată independentă şi de aceea nu este aservită nimănui. Concurentele ei mai bogate sunt susţinute de oameni de afaceri puternici din Badghis, pe când Azita beneficiază doar de sprijinul câtorva cultivatori de fistic. Ea a acceptat de asemenea consumabile de birou şi contribuţii financiare mărunte din partea unui antreprenor militar afghan din Herat şi a unei companii farmaceutice afghane, dar aceştia le sprijină şi pe celelalte candidate. Majoritatea contribuţiilor din campania ei este cheltuită pe alimente pentru câteva sute de persoane care vin zilnic la locuinţa ei din Qala-e-Naw. Ospitalitatea de calitate, care trebuie să includă o bucătărie de calitate, este la fel de importantă pentru campanie ca şi mesajul politic.

Fotograful sugerează o intervenţie la una dintre imaginile ei, explicând că este ceva special care a fost apreciat de alţi candidaţi cu care a colaborat. Arată fotografia unui podium gol, înaintea căruia se află o sumedenie de microfoane de presă. Imaginea Azitei ar putea fi introdusă acolo prin Photoshop, astfel încât să pară o persoană importantă. Poate să facă asta gratuit pentru ea.

Azita şovăie, fiindcă are multe imagini autentice în care apare în faţa unor microfoane. Dar de ce nu? Dacă este ceva ce au făcut ceilalţi… Decide că are nevoie de tot ajutorul pe care-l poate primi.

DUPĂ CE I-A plătit fotografului o sută de dolari cash – ca în multe alte ţări instabile, dolarul american este valuta universală –, Azita pune ceaiul la fiert şi aduce

prăjituri proaspete pentru următorul vizitator. Biroul ONU a sunat-o mai devreme în cursul zilei; unitatea sa care se ocupă cu promovarea egalităţii sexelor s-a oferit s-o consilieze pentru campania electorală. Nu este prima dată când o contactează pe Azita, dar toate vizitele programate la ea acasă au fost anulate în primii ei cinci ani ca parlamentară. Azita ştie mai bine decât mulţi care este durata mandatului personalului ONU în străinătate. De fiecare dată când a fost sunată, la telefon era o altă femeie care se exprima foarte articulat şi spunea că dorea „extinderea comunicării”, oferindu-se s-o înveţe pe Azita bazele sistemului parlamentar, importanţa participării femeilor în procesul electoral şi cum pot câştiga femeile mai multă încredere în sine pentru a acţiona.

După câteva ore, când funcţionara n-a apărut încă, telefonul sună din nou. Organizaţia Naţiunilor Unite se află sub stare de „urgenţă” şi personalul său este supus unor restricţii severe de circulaţie după un atentat armat împotriva unor maşini în altă parte a Kabulului. Niciun „internaţional” nu mai are voie să iasă din complexul fortificat atâta timp cât este în vigoare statutul de securitate „White City”. Apelanta o informează că mâine poate veni totuşi o asistentă, angajată locală.

— Pentru că nu contează dacă afghanii sunt împuşcaţi, mormăie Azita după ce închide telefonul, dovedind o scânteie de iritare către cei pe care de obicei îi salută binevoitor. Toţi spun că vor să le ajute pe femeile politiciene, dar nu spun cum vor proceda. Şi nu mai aud niciodată nimic din partea lor.

Sau, mai degrabă, simte că nu există consecvenţă din partea ONU.

La un moment dat Azita şi-a imaginat că va avea mai multă putere şi că va fi poate recunoscută ca un jucător

major pe scena politică din Kabul. Dar Badghis, cu minoritatea sa pashtun, n-a prezentat niciodată mare interes pentru scena naţională. Realitatea este că Azita reprezintă o provincie mică, nu are o descendenţă puternică şi nici avere personală: ingredientele principale pentru a pune lucrurile în mişcare în Kabul. De asemenea, este femeie – o provocare pentru mulţi dintre colegii ei, care ar prefera ca ea să nu existe deloc. Cu toate acestea, Azita mai visează uneori să fie ministrul afacerilor interne.

O femeie se află într-adevăr la conducerea Ministerului pentru Afacerile Femeilor, pe care delegaţiile străine solicită frecvent să-l viziteze, însă căruia politicienii afghani îi acordă prea puţină atenţie. Pe de altă parte, Ministerul Afacerilor Interne are ca obiectiv coeziunea ţării, întrucât controlează securitatea guvernului, poliţia naţională şi divizia antidroguri. Problema cu bărbaţii – şi întotdeauna sunt bărbaţi – care ocupă postul respectiv este, în opinia Azitei, faptul că datorează întotdeauna favoruri cuiva. Poate că talibanii nu sunt reprezentaţi în mod direct la vârful conducerii afghane, dar destui politicieni au neoficial legături strânse cu ei, ca şi cu crima organizată, prin intermediul afacerilor personale. Aranjamente lucrative au făcut posibil ca foarte multe oficialităţi bine cunoscute şi politicieni aleşi să-şi asigure atât capital, cât şi vize pentru evadări în Dubai sau în Europa, în vacanţe sau pentru şederi permanente. Mulţi politicieni consideră că aceasta este o măsură de precauţie rezonabilă şi un privilegiu necesar, pentru eventualitatea în care guvernul va avea o existenţă la fel de scurtă precum cele din deceniile anterioare.

Azita se simte frustrată că străinii îi telefonează pentru a discuta despre „problemele femeilor”, dar când se ajunge la alte subiecte la fel de importante pentru femei ca

şi pentru bărbaţi, de pildă cum este condus realmente statul, nici afghanii, nici străinii nu manifestă interes faţă de opiniile ei.

— Străinii cred că le ajută pe femeile din Afghanistan, însă totul este foarte corupt, izbucneşte ea. În ţară intră o mulţime de bani, dar noi continuăm să suferim. Străinii cred că totul se rezumă la *burka*. Eu sunt dispusă să port şi două *burka* dacă guvernul meu poate asigura securitate şi statul de drept. Este perfect pentru mine. Dacă asta-i singura libertate la care trebuie să renunţ, sunt dispusă s-o fac.

URMĂTORUL APEL TELEFONIC este o ameninţare, dar nu din categoria obişnuită a celor cu moartea. Apelantul anonim o anunţă că dacă nu se va retrage din campanie, va avea grijă ca toţi cei din Badghis să ştie că este comunistă. Azita închide imediat şi-l sună pe tatăl ei, căruia îi transmite numărul de telefon mobil al celui care a apelat-o.

A fi numit „comunist” sau a fi comparat cu un comunist reprezintă în Afghanistan o insultă tot atât de gravă pe cât a fost cândva, şi poate mai este încă, în politica americană. În urma războiului care a ucis un milion de afghani[77], eticheta „comunist” continuă să fie tradusă în prezent cu „trădător”. În Afghanistanul contemporan, ea are de asemenea câteva conotaţii suplimentare: „comunist” este un peiorativ care arată că un individ nu este un musulman în adevăratul sens al cuvântului, ci mai degrabă un personaj dubios, occidentalizat, care consumă alcool şi nu participă regulat la rugăciuni. Politicienii trebuie să evite să fie definiţi

77 A se vedea Rafael Reuveny şi Aseem Prakash, „The Afghanistan War and the Breakdown of the Soviet Union”, Review of International Studies (1999), faculty.washington.edu.

drept comunişti sau ca având simpatii comuniste, deşi din actualul parlament fac parte câţiva bine cunoscuţi foşti comunişti afghani. Natura moştenirii lor face ca alte conexiuni importante să declare neavenită eticheta respectivă.

Desigur, înfierarea automată a comuniştilor are contradicţiile ei. În ocazionalele atacuri verbale furioase la adresa americanilor – „noii ocupanţi" –, afghanii din Kabul vorbesc uneori cu nostalgie despre epoca sovieticilor, când, afirmă ei, existau o ordine, îmbunătăţiri ale infrastructurii şi programe sociale ce păreau să funcţioneze mai bine decât cele implementate de *American*, termen care include toate statele străine membre ale coaliţiei. Poate că ruşii au fost ocupanţi, dar locuitorii Kabulului îi descriu adesea ca fiind răul mai mic comparativ cu distrugerile şi haosul ce au sosit odată cu luptele interne mujahedine. Aceleaşi laude şovăielnice sunt acordate însă rareori talibanilor care le-au urmat, pe care cei din capitală i-au detestat, se pare, aproape în unanimitate atunci când au condus ţara.

Tatăl Azitei o asigură că va afla cine este apelantul şi va împiedica răspândirea zvonurilor. El şi-a asumat rolul de consilier şi locţiitor de manager de campanie, mai mult pentru propriul său bine. îi place statutul neoficial şi autoasumat de purtător de cuvânt local al Azitei, iar faptul că are o fiică în parlament îi sporeşte reputaţia de bătrân înţelept care poate oferi sfaturi şi soluţiona conflicte.

Mourtaza este cel care l-a convins pe soţul Azitei s-o lase să candideze din nou. La început acesta a ezitat, plângându-se socrului că viaţa în Kabul era stresantă şi că fluxul constant de vizitatori devenise istovitor. El ar fi preferat să muncească pentru a-şi întreţine familia acasă, în Badghis, decât să se simtă într-o măsură tot mai mare

ca un servitor pentru soţia lui puternică din Kabul. Până la urmă a cedat totuşi în faţa argumentelor socrului că standardul lor de viaţă în Kabul şi oportunităţile educaţionale disponibile pentru copii depăşeau cu mult tot ce exista în provincie.

Azita este recunoscătoare pentru susţinerea tatălui ei, pe care o consideră o modalitate de a încerca să compenseze căsătoria pe care i-a impus-o. Spune despre el că este un bărbat sever şi că rareori îşi trădează sentimentele, însă speră că l-a făcut mândru. Din fericire, oamenii nu se mai pot plânge acum că fiica lui este imperfectă, deoarece Mehran reprezintă nepotul obligatoriu din familie.

Azita nu vorbeşte despre asta, totuşi o nelinişteşte mult posibilitatea să nu fie realeasă. Nu se teme doar de campaniile mai mari şi mai puternic finanţate ale competitorilor şi de atacurile denigratoare care vor fi lansate împotriva ei. Se teme de sistem în sine. Buletinele de vot au fost deja tipărite şi numele ei a fost mânjit peste numărul altui candidat, ceea ce va adăuga un alt nivel de dificultate pentru alegătorii ei, majoritar analfabeţi. Este mai cu seamă neliniştită în privinţa numărării voturilor. Urnele vor avea nevoie de câteva zile să ajungă în Kabul şi pe drum vor trece prin multe mâini. Ea însă *trebuie* neapărat să câştige – pentru ca viaţa să nu-i alunece iarăşi înapoi.

— M-AM GÂNDIT LA moarte, dar nu m-am gândit niciodată la divorţ, povesteşte Azita despre anii cei mai întunecaţi pe care i-a petrecut în sat. Dacă m-aş fi separat de soţul meu, aş fi pierdut copiii, iar eu nu sunt un om dispus să abandoneze.

În perioada talibană, atât Azita, cât şi părinţii ei ar fi putut fi arestaţi dacă ea şi-ar fi părăsit soţul. De aceea,

tatăl ei a solicitat în trei ocazii distincte o formă de consiliere familială efectuată de bătrâni. S-a procedat în conformitate cu obiceiul tribal şi Azitei i s-a îngăduit să-şi susţină cazul doar prin intermediul tatălui ei; ea a stat în spatele uşii dincolo de care negociau bărbaţii. De fiecare dată Azita a amintit de violenţele soţului şi soacrei ei. Şi de fiecare dată soţul le-a promis bătrânilor şi tatălui ei că-şi va îndrepta comportamentul.

În anii petrecuţi în sat, Azita n-a putut ascunde faţă de copii conflictele pe care le avea cu soţul ei; toţi au văzut mai multe decât ar fi dorit ea. Au trecut însă aproape cinci ani de când familia s-a mutat în Kabul, perioadă pe care o descrie ca şi cum în dinamica lor s-ar fi petrecut o mutaţie, deoarece soţul n-a mai bătut-o de atunci. Azita nu se consideră o persoană foarte iertătoare – atât doar că trebuie să ierţi, pentru ca viaţa să meargă înainte.

— Familia soţului meu este foarte săracă, explică ea. Ei nu se gândesc la o femeie ca la o persoană. El era sub controlul maică-sii. Nu ştia altceva.

Se poate spune atunci că statutul ei de parlamentară l-a împins pe bărbat pe un nou făgaş? Este posibil ca o mai mare putere a femeii şi statutul ei social să reprime şi violenţa conjugală?

Ea râde auzind sugestia mea nerealistă. Poate că aşa este, totuşi preferă să creadă că soţul ei s-a schimbat şi a devenit o persoană mai bună pentru că a înţeles că greşise. Azita consideră că la această schimbare au contribuit câţiva factori. Statutul lui ca soţ al Azitei s-a îmbunătăţit în Kabul. Deoarece copiii lor creşteau într-un mediu urban, în care învăţau să scrie şi să citească, el dorea să afişeze imaginea personală a unui bărbat mai modern. Azita sperase dintotdeauna ca, în timp, ea şi soţul ei să-şi descopere mai multe puncte comune şi să poată

deveni parteneri, nu adversari. Ea preferă să nu se gândească prea mult la ce s-ar putea întâmpla dacă nu va fi realeasă. Recunoaşte totuşi că are câteva motive pentru care doreşte să rămână în parlament. Oportunitatea de a-şi sluji cumva ţara este numai unul dintre aceste motive.

Priveşte către soţul ei, care urmăreşte fascinat un meci de wrestling transmis de televiziunea prin cablu.

— Unii îi spun să-şi ia o a treia nevastă.

Mezina familiei este importantă în fragilul castel din cărţi de joc al Azitei. Deoarece Mehran joacă rolul unui fiu, soţul Azitei a încetat să o mai preseze să rămână iarăşi gravidă şi, cel puţin fără s-o spună cu glas tare, să se gândească să-şi ia încă o nevastă. Profetul Mahomed a avut câteva neveste; în Afghanistan, unui bărbat i se permite să aibă până la patru neveste, pe când o femeie nu poate să aibă decât un singur soţ.[78] Pentru un bărbat afghan, mai multe neveste reprezintă o etalare a bogăţiei şi prestigiului; el este considerat un individ care-şi poate permite să-şi înmulţească şansele de a avea urmaşi de sex masculin. Mulţi dintre colegii parlamentari ai Azitei, mai ales beneficiarii aranjamentelor complexe de securitate şi armament, au mai multeneveste. În propria ei familie este

78 Codul civil afgan, articolul 86, asianlii.org, declară:

Poligamia poate avea loc dacă sunt îndeplinite următoarele condiţii:

Când nu există teama de inechitate între neveste.

Când soţul are capacitate financiară pentru a întreţine nevestele. Asta înseamnă să poată asigura hrană, haine, locuinţă corespunzătoare şi tratament medical.

Când există temei legal, adică atunci când prima nevastă nu are copii sau când suferă de boli greu tratabile.

Poligamia înseamnă însă că ambele părţi pot fi căsătorite cu mai multe persoane, astfel că legea permite de fapt poliginia în Afganistan.

şi aşa destul de greu că există deja două neveste.

În primul an al Azitei în parlament, prima nevastă – aşa cum o numeşte întotdeauna Azita – a locuit împreună cu ei în Kabul. Fiindcă asigura existenţa de zi cu zi şi avea un statut oficial important, Azita a stabilit multe reguli în apartamentul mic al familiei şi relaţia lor s-a deteriorat, ajungând de la prietenia iniţială la certuri aprige. În cele din urmă, prima nevastă s-a întors în Badghis şi acum soţul Azitei călătoreşte la fiecare două luni în Badghis, pentru a sta cu prima nevastă şi fiica lor. Este cumva stânjenitor pentru el, deoarece poate fi suspectat că ar fi abandonat-o. Soţul se plânge frecvent Azitei că ar trebui să se reunească toţi ca o familie, cât de curând. Deocamdată însă, prin intermediul lui Mehran, Azita îşi exercită influenţa asupra gospodăriei, ca mamă a unicului lor fiu. Ea este pragmatică acasă, la fel ca în politică.

— Noi luptăm pentru drepturile omului şi democraţie în Afghanistan, dar eu nu-mi pot schimba soţul.

ÎNTR-O SEARĂ, în timp ce Azita se relaxează şi se pregăteşte pentru ritualul ei nocturn de îngrijire a tenului, abordez pe ocolite cazul lui Mehran. îi povestesc despre Zahra, care pare să se împotrivească sexului cu care s-a născut. Ce va face Mehran pe măsură ce va creşte? Când o vei schimba? o întreb. Şi dacă pur şi simplu *nu vei reuşi*?

— Nu cred că asta va fi o dificultate, răspunde Azita, şi nu cred nici că societatea îi va crea probleme. Am văzut-o de multe ori şi am căpătat experienţă din cele văzute. Când redevin fete, sunt pur şi simplu nişte fete normale. N-am întâlnit niciun exemplu negativ.

— Cum poţi să fii atât de sigură că nu-i va fi greu, când, mai târziu, va avea mai multe restricţii, ca femeie, decât în prezent?

Azita se apleacă înainte şi surâde.

— Vrei să-ţi spun un secret? Pentru câţiva ani şi eu am fost băiat.

Bineînţeles! Trebuia să fi ghicit!

Transformarea Azitei în băiat a avut o motivaţie pragmatică. În decursul copilăriei petrecute în Kabul, ea a fost cea mai mare fiică dintr-o familie în care n-au existat decât fete, până la apariţia ulterioară a unui frăţior. Afacerea din prăvălioara familiei prospera, şi tatăl ei avea nevoie de ajutor după-amiezile. În cine putea să aibă mai multă încredere decât într-un membru al familiei?

Dar acesta trebuia să fie băiat…

Părinţii Azitei au întrebat-o atunci dacă ar fi fost de acord cu aşa ceva. Ei o numeau deja „micul manager” acasă şi au întrebat-o dacă ar fi fost dispusă să-şi asume şi altă muncă. Cum i-ar fi putut refuza? în mintea micuţei Azita de zece ani, aceea era ocazia de a fi „cel mai bun fiu şi cea mai bună fiică” a părinţilor ei întrupaţi în aceeaşi persoană. Şi-a pus pantaloni, o cămaşă şi o pereche de tenişi şi s-a dus la treabă.

Cozile lungi şi negre fuseseră mândria ei, însă după ce le-a tăiat nu le-a mai dus dorul. Noua tunsoare scurtă era în general ascunsă după-amiezile sub o şapcă de baseball, pe care o purta cu cozorocul întors la spate; aşa i se părea mai şmecheresc şi semăna cu personajele din filmele occidentale. În prăvălie, Azita a devenit ajutor de vânzător, aducând produse şi servindu-i pe clienţi. Nu avea niciun nume; când îi dădea ordine în faţa clienţilor, Mourtaza îi spunea *bacha*, adică „băiatul” lui. Prăvălia era deschisă până la ora unu noaptea, fiindcă majoritatea oamenilor târguiau seara. Printre produsele cele mai vândute se numărau iaurtul de casă făcut de mama ei, pâinea, prăjiturile, brânza şi ceaiul de import.

Azitei îi place să creadă că timpul petrecut în

prăvălie i-a dezvoltat caracterul. La şcoală i se spusese că era frumoasă şi poate niţel cam mândră, însă munca a învăţat-o să fie rezistentă. Aleasă deja în calitate de căpitan al echipei de volei feminin a şcolii, era puternică şi înaltă, ceea ce-i era de folos, atât în prăvălie, cât şi atunci când se alătura băieţilor pe stradă.

Îi plăcea că se simţea mai puţin supravegheată şi nu era nevoie să-şi cenzureze permanent vestimentaţia sau limbajul. Era relaxant să nu fie definită de propriul ei corp. Deşi femeile din oraşe cunoscuseră un progres moderat în „epoca sovietică”, fetele tot trebuiau să-şi urmărească cu atenţie comportamentul şi vestimentaţia în public, deoarece convenţiile sociale rămăseseră aceleaşi.

Mai presus decât orice, travestiul în băiat îi oferea Azitei *acces*. Ea putea să abordeze orice situaţie, orice grup de bărbaţi sau băieţi fără să fie examinată îndeaproape sau fără să aibă grija comportamentului. Hainele şi însăşi fiinţa ei nu reprezentau un obstacol. Părea ca şi cum se potrivea în mod firesc oriunde în societate şi era întotdeauna bine primită. Se simţea specială şi nu trebuia să evite pe nimeni. Femeile şi fetele se trăgeau la o parte pe stradă, făcându-i loc. Era un sentiment euforic.

Odată a văzut un băiat de vârsta ei, treisprezece ani, învârtindu-se prin prăvălie, apoi pitind un fursec sub cămaşă. În calitate de paznic masculin al magazinului, Azita a reacţionat instinctiv – s-a repezit spre el, l-a prins de braţ şi l-a târât afară din prăvălie, pe stradă. Continuând să-l ţină strâns de braţ, l-a lovit cu pumnul în stomac. Băiatul s-a îndoit de mijloc şi a căzut în genunchi. Cu coada ochiului, Azita a văzut un alt grup de băieţi alergând spre ea şi a ştiut că trebuia să se retragă rapid. S-a aplecat şi i-a şoptit hoţului:

— Sunt o fată, dar sunt mai puternică decât tine. Şi-o să te bat şi mai rău dacă te-ntorci.

După aceea i-a dat drumul şi a fugit înapoi în prăvălie, simţind o surescitare pe care n-avea s-o uite niciodată. Ulterior l-a mai văzut de câteva ori pe băiatul acela, de fiecare dată pe bicicleta lui, însă el n-a mai încercat niciodată să intre în magazin.

Aventura ei în tabăra masculină a luat sfârşit pe când avea aproape paisprezece ani şi Mourtaza a trimis-o acasă mai devreme într-o după-amiază. Azita începuse să crească repede; în numai câteva luni, hainele îi rămăseseră mai mici cu două măsuri şi venise şi ziua când se plânsese de dureri de stomac. Prea temătoare ca să-şi întrebe mama, ea a aflat a doua zi de la o colegă de clasă ce i se întâmplase. Niciunul dintre părinţii ei n-a spus nimic, dar se părea că ei ştiau de evenimentul care o transformase într-o femeie ce putea să dea naştere la copii. Mourtaza i-a spus clar că nu mai putea să lucreze în prăvălie şi că, de asemenea, n-ar fi fost o idee bună să mai alerge pe afară.

Azita a protestat faţă de decizia tatălui ei, însă acesta a rămas ferm. Pentru a-şi încuraja fiica să privească pozitiv feminitatea, i-a dăruit un veşmânt albastru-strălucitor, lung până la pământ. Azita îşi aminteşte că era „frumos, scump şi ca desprins din basme”. L-a detestat. La început s-a chinuit să-l poarte. A căzut de două ori când ţesătura grea i s-a înfăşurat printre picioarele lungi, dar în scurt timp a învăţat să facă paşi mici. Oricum nu străbătea distanţe mari, deoarece acum era în majoritatea timpului închisă în casă după-amiezile, ca toate fetele afghane decente. Turneul de volei improvizat pe care-l pregătise cu câţiva prieteni s-a desfăşurat fără ea. Serile stătea la fereastră şi-i privea pe ceilalţi copii jucându-se afară. N-a mai purtat niciodată şapca de baseball sau blugii.

— ÎŢI DOREŞTI VREODATĂ să te fi născut băiat? o întreb pe când stăm într-un colţ al podelei.

Afară, noaptea din Kabul este impenetrabilă şi tăcută, cu excepţia unor rafale îndepărtate de arme automate.

— Niciodată. Bărbaţii simt cei care creează toate conflictele noastre de aici.

În acelaşi timp însă este convinsă că i-a prins bine că a petrecut o vreme ca unul dintre ei. Este de părere că anii în care a fost băiat i-au fost de ajutor pe tot restul vieţii. Au făcut-o mai energică. Au făcut-o puternică. Timp de aproape cinci ani a putut să discute deschis cu bărbaţii.

— Nu mi-a fost frică de ei, spune Azita.

Şi nici după aceea nu i-a fost frică de ei. Anii aceia puţini se numără printre cei mai buni pe care şi-i poate reaminti.

— Am cunoscut şi experienţa lor, aşa că nu mă simt niciodată stânjenită când vorbesc cu bărbaţii. Niciun bărbat nu-mi va ignora acum puterea. Niciunul nu-mi va ignora talentul.

— Vrei să spui că aceasta este o experienţă pe care doreşti s-o aibă şi Mehran?

— Da, o experienţă.

— Sau este mai degrabă un experiment?

Ochii i se mişcă iute de câteva ori înainte şi înapoi, după care încuviinţează lent din cap.

— Nu te contrazic. Voi pregăti cu foarte multă atenţie revenirea fiicei mele printre fete. Eu am fost un băiat cu program redus, pe când ea este un băiat cu program complet. Este o deosebire, o ştiu.

Glasul i se stinge încet.

— Nu ştiu dacă este sau nu necesar să fac asta. N-o pot spune. A trecut mai bine de un an de când am încercat-

o şi bârfele au încetat. Majoritatea oamenilor cred că am un fiu, aşa că, cel puţin pentru mine, acum este mai bine. îi ofer mezinei mele posibilitatea de a gusta întreaga viaţă, înţelegi? Am văzut-o schimbându-se. Este mult mai activă, mult mai vioaie. Nu se teme de nimic. Iar acum oaspeţii îmi respectă familia şi pe soţul meu.

— Ce crezi că ştii tu, dar nu ştiu alte femei afghane?

Asta este o întrebare uşoară.

— Majoritatea votanţilor mei sunt bărbaţi. Societatea este dominată de bărbaţi. Toţi conducătorii sunt bărbaţi. Iar eu trebuie să discut şi să comunic cu ei. Desigur, discut şi cu femei, la întruniri şi în familii, dar toate deciziile continuă să fie în mâinile bărbaţilor. Ale bătrânilor. Ale consiliilor *shura* bărbăteşti din sate. Aşa că trebuie să discut mai mult cu ei. Chiar dacă vreau să discut cu femei, trebuie să mă adresez bărbaţilor, care să-mi acorde permisiunea respectivă. Iar eu le cunosc limbajul, ştiu cum să-i abordez şi să-i determin să mă asculte. Chiar şi când ţin discursuri alegătorilor, eu ştiu că trebuie să vorbesc pe limba bărbaţilor, deşi vorbesc despre femei, pentru ca ei să le poată spune nevestelor să mă voteze.

Limbajul bărbaţilor, afirmă Azita, este calm, direct şi fără compromisuri. Cu puţine cuvinte şi întotdeauna fără multe explicaţii. Orice ar avea ea de spus trebuie să transmită autoritate şi, în mod ideal, să fie lipsit de emoţii. Pe de altă parte, nuanţele şi detaliile joacă rolul preponderent în comunicarea cu femeile. Azita a descoperit că pentru bărbaţi acest lucru poate fi derutant.

— Ce ai face dacă Mehran ar veni mâine la tine şi ţi-ar spune că vrea să fie fată?

Azita ridică ochii spre tavan într-un *inshallah* fără cuvinte: „Cu voia lui Allah”.

— N-aş sili-o. Noi am întrebat-o dacă ar vrea să fie

băiat şi a răspuns: „Uau, imediat!” Dar dacă va spune „Vreau să fiu iarăşi fată”, i-aş accepta dorinţa.

Pentru Azita, *bacha posh* nu reprezintă atât o preferinţă pentru băieţi, cât mai degrabă un simptom al funcţionării necorespunzătoare a societăţii ei. Dar, ca şi în politică, lucrează cu realitatea existentă. Şi uneori, explică ea, trebuie să te gândeşti la soluţii temporare în timp ce încerci să schimbi, lent, probleme mai mari. Azita detestă faptul că, aici, băieţii sunt preferaţi, însă are un drum lung de parcurs înainte de a putea susţine convingător că fetele au aceeaşi valoare în Afghanistan. Ea crede că, în esenţă, decizia pe care a luat-o pentru Mehran este de asemenea profund subversivă, deoarece, într-o bună zi, îi va transforma fiica în alt tip de femeie – care ar putea împinge societatea mai departe. Pare o versiune uşor idealizată a realităţii, dar argumentul ei cel mai bun este propria ei călătorie prin care a revenit în Kabul din Badghis.

Azita este perfect conştientă că alţii pot să-i conteste alegerile ei materne. În acelaşi timp este sfidătoare:

— Da, nu-i ceva normal pentru tine. Şi ştiu că-ţi vine foarte greu să crezi motivele pentru care o mamă i-ar face aşa ceva mezinei ei. Dar vreau să-ţi spun că, în Afghanistan, se întâmplă unele lucruri care sunt cu adevărat inimaginabile pentru voi, occidentalii.

CAPITOLUL 10
PETRECEREA CEAIULUI PASHTUN

DE CEALALTĂ PARTE a oraşului, într-un cartier mai exclusivist, o femeie cu aspect regal, în costum punjabi verde-smarald şi cu braţele încărcate de brăţări din aur, este pe deplin de acord. Viaţa de *bacha posh* nu trebuie considerată decât o educaţie utilă, care întăreşte caracterul.

Sakina a fost în *hajj* – pelerinajul la Meca – şi-şi descrie cu mândrie călătoria, în timp ce fiicele ei aduc farfurii de sticlă cu felii de mere şi de pepeni copţi şi dulci. Draperiile roşu-închis cu ciucuri grei conferă scenei o strălucire trandafirie, iar noi stăm pe covoare groase, rezemate de perne de brocart înşiruite în lungul pereţilor. Sakina este fiica unui general pashtun dintr-o provincie răsăriteană şi nu are niciun fel de regrete că a crescut ca băiat, pe care familia l-a numit Najibullah.

Ea insistă că mulţi părinţi afghani ştiu că *bacha posh* constituie o bună educaţie de viaţă pentru fete şi are în acelaşi timp beneficii magice. Acela a fost de altfel rolul ei. Tatăl Sakinei a avut o soţie care a născut numai fete. El şi-a mai luat o nevastă, dar şirul nefericit de fete a continuat. O vecină a observat impasul familiei şi a recomandat ca mama Sakinei, care era nevasta a doua şi însărcinată cu Sakina, să anunţe copilul ca pe un fiu în ziua când se năştea. Norocul a sosit – într-adevăr, următorul copil născut în familie a fost un băiat.

Cu toate acestea, părinţii Sakinei au ţinut-o mulţi ani pe post de Najibullah.

Tatăl ei, generalul, a învăţat-o să tragă cu puşca şi să călărească; pentru el, micul Najibullah nu era prea slab sau prea fragil ca să nu poată învăţa ceva.

Schimbarea a sosit la o petrecere mare ţinută pe domeniul familiei, la a douăsprezecea aniversare a Sakinei, şi n-a fost prilejuită de ziua ei de naştere, ci pentru că devenise femeie. Încă nu avusese menstruaţie, însă părinţii au dorit să se asigure că Sakina redevenea fată la timp pentru începerea pubertăţii. Au fost invitate toate rudele lor. Mâncarea şi fursecurile făcute în brutărie au fost aduse pe o masă din grădină, pe care trona un tort mare în dilori pastelate. A fost o zi în care s-a mâncat şi s-a

sărbătorit. Un miel a fost sacrificat şi ars ca ofrandă, şi s-a dansat. A fost scoasă brăţara de la glezna Sakinei, identică celei pe care o purta fratele ei mai mic, şi i-a fost pregătită o rochie. Fata a fost trimisă în apartamentele mamei, de unde a apărut în faţa oaspeţilor în rochia galbenă. A fost îndemnată să defileze de jur-împrejur, pentru ca toţi s-o poată vedea bine. Au aplaudat-o şi au felicitat-o.

— Ai fost fericită să devii femeie?

Sakina, care a trecut de patruzeci de ani, cade pe gânduri. Nu a fost nefericită. Cuvântul potrivit poate fi *confuză*.

— M-am simţit foarte bine. A fost decizia părinţilor mei. După ce am devenit fată, n-am mai ieşit din casă. În privinţa aceea am fost tristă. Am stat înăuntru. La şaisprezece ani m-am măritat, aşa că, de fapt, am fost fată numai trei ani înainte de a deveni soţie.

Râde, amintindu-şi acea experienţă.

— Nu aveam habar de chestiile femeieşti, ca prepararea mâncării şi curăţenia în casă. Dar am fost învăţată de familia soţului.

Tatăl ei nu s-a adaptat la fel de rapid.

— Eu eram fiul lui; aşa mă considerase mereu. Pentru el, continui să fiu băiatul.

Ei discută şi acum despre politică şi război, iar Sakina intervine chiar în probleme băneşti şi financiare; genul acesta de conversaţii, îmi explică ea, le va purta rareori cu soţul ei şi niciodată cu mama ei. Sakina nu se gândeşte prea mult la dificultatea de a redeveni femeie – n-a avut de ales. Îmi atrage atenţia că a excelat ca mamă, având şapte copii, atât băieţi, cât şi fete. Soţul ei are afaceri lucrative cu americanii, aşa că familia duce o viaţă confortabilă. Sakina repetă că se consideră norocoasă şi arată din priviri spre cele patru fiice care trag cu ochiul

prin uşă.

O PARADĂ ANIMATĂ de culori şi haine ce abundă în strasuri şi paiete umple camera. Culorile pantalonilor largi ai fetelor şi ale tunicilor lungi şi diafane trec de la purpuriu, la roşu şi lavandă, iar paşii le sunt însoţiţi de zornăituri. Hainele acestea sunt purtate exclusiv în locuinţă. Ochii fetelor simt conturaţi cu *kohl*, pentru a sublinia trăsăturile perfect dăltuite, cu nasuri drepte, genele imposibil de lungi şi pometii proeminenţi, eleganţi. Familia Sakinei a trăit câţiva ani în refugiu în Pakistan, în perioada când Afghanistanul era condus de talibani, şi fetele au deprins câteva trucuri de machiaj de acolo. Ele sunt perfect conştiente că aspectul lor reprezintă un instrument de negociere când va sosi momentul ca părinţii lor să le găsească soţi buni. Fetele par incitate; vizitatorii străini sunt puţini şi vin rar, aproape întotdeauna pentru tatăl lor. Aproape în cor, ne invită pe mine şi pe Setareh să rămânem la petrecerea ceaiului de după-amiază, cu agenda sa adolescentină: bârfă şi înfrumuseţare.

O fată cu cercei mari şi sprâncene stufoase îmi ia mâna stângă, cu care nu scriu, şi o pune pe genunchiul ei. Folosind o pensulă subţire muiată în *henna*, îmi conturează pe fiecare deget bucle florale delicate, care suie pe mână, apoi pe antebraţ. Fetele au cam aceeaşi vârstă ca Zahra, dar pe când ea preferă să discute despre filme de arte marţiale şi meciuri de wrestling, temele de aici sunt foarte diferite.

În scurt timp, Setareh şi cu mine înţelegem că de fapt noi suntem cele intervievate. Câteva fete din vecini sosesc pentru a se alătura petrecerii şi totalul lor ajunge la opt. Toate mă bombardează cu întrebări:

Câţi ani am? Peste treizeci… chiar aşa? Ce cremă folosesc pentru faţă? câţi copii am? Chiar aşa, niciunul?

îmi oferă condoleanţe şi plescăie din buze auzind ghinionul meu. Familia soţului meu trebuie să fie foarte necăjită… sunt măritată, bineînţeles? Nu? Din nou, ele îşi oferă regretele: este mare păcat că nu mă doreşte nimeni. Ele înţeleg, se ştie că asta se poate întâmpla unor fete. De obicei, celor foarte urâte sau sărace. Grija lor se extinde către părinţii mei: trebuie să fie nefericiţi, ba chiar ruşinaţi, să aibă o fiică nemăritată, bătrână. Şi rudele, cu siguranţă sunt groaznic de stânjenite, nu?

De acum încerc să insist că a fi nemăritată nu trebuie să fie aşa un mare dezastru, dar Setareh simte nevoia să intervină şi improvizează uşor pe lângă traducere. Ea le explică fetelor că, în opinia ei, este într-adevăr tragic pentru familia mea. Această concesie trezeşte simpatie pe toate chipurile din jur.

Când Sakina iese din cameră, întrebările devin mai picante, în Occident, umblu aproape goală pe stradă? Şi „am avut relaţii" cu o *mie de bărbaţP*. Învăţătorul lor de Coran le-a dat în mod discret de înţeles că toate femeile occidentale ajung cu uşurinţă la numărul acela. Setareh pare uşurată când eu neg apăsat adevărul acelei afirmaţii.

Tocmai când mă pregătesc să cedez îndemnurilor de a oferi o cifră reală, în cameră intră un James Dean tânăr, slăbănog, cu blugi coborâţi pe şolduri şi cămaşă cu mânecă scurtă, care ne zâmbeşte, apoi se trânteşte într-un colţ. Este mezina Sakinei, cu ţinuta relaxată şi şoldurile unei viitoare vedete rock. Are paisprezece ani şi este aproape identică cu sora ei mai mare, care a trăit de asemenea ca băiat până acum câţiva ani. Şi-a rugat părinţii s-o lase să mai rămână băiat pentru un timp. În familie există fii, dar mama lor doreşte să insufle putere fetelor, crescându-le întâi ca băieţi. Acesta este motivul oficial. Sakina lasă să-i scape cu mândrie că nu strică nici puţin noroc magic

pentru a avea fii.

O întreb pe mezina îmbrăcată în blugi dacă se va mărita într-o bună zi. Strânge din umeri. Probabil. Nu pare neliniştită de această idee, iar dacă este neliniştită, nu-i locul potrivit ca s-o arate. De acum, verişoarele ei sunt fie logodite, fie măritate. Ea este o elevă excelentă şi i-ar plăcea să studieze pentru a deveni medic pediatru. Dar asta va sta în mâinile lui Dumnezeu. Sau mai degrabă ale viitorului ei soţ. Îmi explică politicos că speră că acesta îi va permite să lucreze.

Are trăsăturile remarcabil de similare cu cele ale surorii ei, însă aceasta, cu trei ani mai mare şi redevenită deja femeie, este vădit feminină, cu inel în nas, coadă lungă pe spate şi costum punjabi roşu. I s-a ales de acum un viitor soţ, un individ pe care nu l-a întâlnit niciodată şi despre care ştie foarte puţine.

Când intră din nou în cameră, Sakina recunoaşte că „au întârziat puţin” cu mezina. Tatăl şi fraţii ei îi cer să poarte văl mai des, iar corpul fetei a început să se transforme în al unei femei, aşa că de acum nu i-a mai rămas mult timp. Dar atâta vreme cât redevine fată înainte de pubertate, totul este bine. Ea va urma o lungă tradiţie a fetelor din familia ei care au devenit neveste şi mame excelente. Ca bonus, îşi va fi petrecut tinereţea cultivând o feminitate hotărâtă şi sigură pe sine.

Tânăra vedetă rock din colţ îşi ascultă mama, însă nu spune nimic. Îşi priveşte mâinile pe care le ţine în poală. Palmele ei aspre nu au fost desenate cu *henna* şi unghiile îi sunt roase până la piele.

CÂND INSIST PE lângă Setareh să ne răsplătim cu un prânz după pofta inimii între două vizite, ni se reaminteşte în scurt timp că femeile nu fac aşa ceva în partea aceasta rezidenţială din Kabul. Alegem unica

opţiune – un local modest, unde chebapul se prepară pe cărbuni încinşi afară, la soare – şi încercăm să părem sigure pe noi când intrăm şi suportăm privirile sfredelitoare ale clienţilor exclusiv bărbaţi. Un chelner agitat ne conduce grăbit în partea din spate a restaurantului, într-o încăpere care serveşte şi ca magazie. Ne afundăm pe sofaua din piele foarte tocită, acoperită cu plastic, şi constatăm surprinse că acolo se află deja alte două femei, aşezate lângă peretele opus. Par să aibă în jur de douăzeci de ani, şi una dintre ele îşi coboară imediat privirea înainte ca ochii noştri să se poată întâlni. Cealaltă, acoperită cu văl negru, strâns şi prins în mod conservator în jurul feţei, mă priveşte direct.

Recunosc genul acela de uitătură.

Setareh are însă opinii ferme vizavi de felul cum iniţiez frecvent conversaţii cu persoane necunoscute, aşa că mai studiez opţiunile de chebap scrise în dări pe meniul meu soios. Când ridic iarăşi ochii, tânăra îmi surâde.

— Eşti americană, nu-i aşa? mă întreabă. Îmi place să exersez limba engleză când întâlnesc străini.

— De fapt sunt suedeză, îi răspund, întorcându-i zâmbetul, însă putem exersa împreună, dacă doreşti.

Setareh mă atinge uşor pe mână în semn de avertisment. Americană flecară este latura personalităţii mele care-i place cel mai puţin. Este şi nepoliticos, şi potenţial periculos, mi-a dat ea de înţeles în câteva rânduri. Eu însă nu mă opresc, ci le povestesc tovarăşelor noastre de prânz că lucrăm la un proiect în care ne întâlnim cu fete care au crescut ca băieţi. De altfel, am intervievat până acum câteva zeci. Tânăra sfioasă îşi priveşte stupefiată prietena încrezătoare. Setareh aproape că se îneacă. Tânăra cu aspect conservator se mulţumeşte să râdă.

— Da, da. Şi eu sunt una dintre ele. Am fost băiat.

— Simţisem eu ceva…

Amândouă surâdem larg.

Porecla ei este Spoz şi este cea mai mică dintre cele şase surori din familie. Mai are şi un frate, care fusese al treilea născut, înainte de naşterea lui, familia avusese nevoie de un pic de magie, iar după ce se născuse, băiatului i-a trebuit un prieten cu care să se joace. De aceea, cele trei surori mai mici au interpretat pe rând rolul de băiat în primul deceniu al vieţilor lor. Spoz povesteşte că s-a distrat în perioada talibanilor, hoinărind pe afară şi jucând fotbal cu părul tuns scurt. A învăţat să-i provoace pe băieţi în activităţi sportive, bătăi şi conversaţie. Cu puţin timp înainte să împlinească zece ani, a fost reintegrată în lumea fetelor. Acum are nouăsprezece ani şi întrevede o mulţime de oportunităţi după ceva termina studiile la Universitatea Kabul.

Este o tânără foarte neobişnuită[79], deoarece este una din cele câteva mii de studente din toată ţara. Multe familii nu le permit fiicelor lor să-şi continue educaţia după vârsta de zece – doisprezece ani. Factorii economici şi de securitate sunt cel mai adesea citaţi, dar există şi unii care susţin că, pur şi simplu, nu este „necesar” să educi o fată care oricum se va mărita. Prea multă educaţie ar reduce şansele unei fete de a deveni soţie, deoarece ea poate intenţiona să lucreze sau poate avea opinii personale.

79 Potrivit lui Higher Education in Afghanistan - An Emerging Mountainscape, A World Bank Study, august 2013, www-wds.worldbank.org, care afirmă: „în al doilea rând, nivelul de educare instituţionalizată în rândul femeilor este scăzut în Afganistan. Cei 3% înscrişi în învăţământul superior constau în mod disproporţionat din studenţi de sex masculin. Femeile reprezintă doar 19% din toţi studenţii înscrişi în universităţi şi instituţii superioare de învăţământ publice în 2012 [MoHE (2013)].”

Însă tatăl lui Spoz, la fel cum a făcut Azita cândva cu fiica ei, a învăţat-o să viseze la lucruri măreţe pentru sine.

— Sunt fericită că Dumnezeu m-a făcut femeie, astfel ca să pot deveni mamă. În adâncul sufletului, continui să fiu băiat, dar este alegerea mea să port acum haine femeieşti. Important este să fii *bacha posh* în minte, să ştii că poţi face orice.

Îmi mărturiseşte că acum, când este femeie, nu şi-ar dori să trăiască altundeva decât în această parte a lumii. De ce? Femeile din Occident „au relaţii" cu mii de bărbaţi şi ea crede că asta nu-i bine – o femeie trebuie să fie cu un singur bărbat.

Setareh este din nou stânjenită, şi mă grăbesc să menţionez că nu cred că acest lucru este adevărat acolo de unde vin eu, şi de fapt aproape nicăieri. Pioasa fostă *bacha posh* mă întrerupe, complimentându-mi încurajator stilul vestimentar complet negru realizat de Setareh.

— Nu, nu. Pot să văd că tu eşti diferită după felul cum te îmbraci.

Ea doreşte să devină ingineră şi spune că credinţa i-a consolidat înţelegerea drepturilor femeilor, dar o copilărie petrecută ca *bacha posh* nu duce neapărat la opinii liberale despre toate problemele legate de genurile sexuale. Spoz nu este decât un exemplu al felului cum o fată afghană foarte religioasă şi provenită dintr-o familie conservatoare poate să înţeleagă clar drepturile femeilor, dar în acelaşi timp să susţină reguli stricte pentru ele. Ea consideră că fetele care se apropie de pubertate n-ar trebui în niciun caz să arate ca băieţii, iar femeile afghane ar trebui să umble complet acoperite.

— Noi suntem două tipuri de oameni, explică ea această credinţă. Suntem foarte diferiţi. Dar numai în privinţa corpurilor. Nimic altceva. Femeia este ceva foarte

frumos, iar ca să protejezi un lucru frumos trebuie să-l acoperi. Ca pe un diamant. Nu-l poţi lăsa pur şi simplu pe stradă, deoarece poate să vină oricine să-l ia.

În acelaşi timp, Spoz este sigură că dacă ţara ar deveni mai modernă, îmbrăcămintea ar conta mai puţin.

— Eu sunt musulmană şi urăsc genul ăsta de vestimentaţie, îmi spune arătându-şi hainele negre.

Ar purta vălul de cap oriunde, pentru a-şi respecta şi demonstra credinţa, însă poartă veşmântul care o acoperă complet doar pentru că-i necesar în ţara ei conservatoare.

— Noi am fost treizeci de ani în război. Nu suntem foarte dezvoltaţi. Acesta nu-i momentul cel mai potrivit pentru a face experimente vestimentare.

NE ÎNTÂLNIM În birourile micuţe ale Comisiei Afghane Independente pentru Drepturile Omului[80], a cărei preşedintă este dr. Sima Samar.

Fost ministru pentru afacerile femeilor, dr. Samar apare îmbrăcată în *peran tonban* alb şi sandale fără toc; sub părul des şi sur se zăresc cercei lungi din perle albe. Culorile discrete ale hainelor ei se potrivesc cu biroul. Cuverturi cu imprimeuri indiene acoperă fotohile capitonate în piele. Pe o măsuţă laterală, telefonul ei mobil Blackberry ultimul model tremură pus pe modul vibraţii.

Activitatea îndelungată a Simei Samar ca doctoriţă şi activistă a purtat-o prin toată lumea, atât pentru a i se decerna premii, cât şi pentru a ţine conferinţe ca autoritate în privinţa unora dintre cele mai teribile încălcări ale drepturilor omului din Afghanistan: violenţa conjugală, automutilările, violurile şi căsătoriile copiilor. Ea este poate avocatul pledant cel mai respectat al femeilor şi copiilor din ţară şi abia aştept să discutăm

80 Informaţii detaliate despre misiunea organizaţiei pot fi găsite pe site-ul ei, cu un profil al dr. Samar, www.aihrc.org.af.

despre cercetările mele.

De acum am ajuns la concluzia că pentru o fată poate fi într-adevăr o experienţă educativă să trăiască timp de câţiva ani ca băiat, deoarece au mai apărut exemple similare de femei de succes, asemănătoare cu cazurile lui Spoz, Azita şi Sakina. În provincia nordică Balkh, o funcţionară a declarat că petrecerea câtorva ani ca băiat în copilărie a ajutat-o ulterior să ia decizia intrării în politică. Directoarea unui internat şcolar din Kabul a povestit că rolul de băiat a însemnat pentru ea o modalitate de a urma şcoala în regimul talibanilor şi i-a îngăduit să se înscrie la universitate după alungarea lor. Pentru cele ale căror existenţe nu sunt dedicate exclusiv supravieţuirii, pentru care crearea unei *bacha posh* nu constituie primordial o modalitate de creştere a venitului familiei, pare clar că o perioadă petrecută în tabăra bărbaţilor poate fi utilă atât pentru ambiţia personală, cât şi pentru încrederea în sine.

Nu există totuşi păreri unanime despre momentul exact când perioada petrecută ca băiat trebuie să ia sfârşit înainte ca o fată să rişte să devină „ciudată la minte”, când este posibil ca travestiul să fi mers prea departe. Se poate de fapt vorbi cu certitudine de existenţa unor riscuri? Şi se interesează cineva de copiii aceştia, sau ei sunt mereu la cheremul judecăţii arbitrare a părinţilor lor?

În privinţa genului sexual, există puţine drepturi ale copiilor universal recunoscute. Termenul în sine nu este menţionat nici măcar o dată[81] în Convenţia ONU cu Privire la Drepturile Copilului, care enumeră alte drepturi, ca dreptul la educaţie şi libertatea de exprimare. Conceptul de „copilărie” şi cerinţele sale sunt relativ recente, chiar şi

81 A se vedea textul integral al Convenţiei cu privire la drepturile copilului la Oficiul înaltului Comisar al Naţiunilor Unite pentru Drepturile Omului, ohchr.org.

în lumea occidentală. Iar genul sexual este rareori discutat în contextul dreptului cutumiar sau în convenţiile internaţionale; este unul dintre subiectele aparent intangibile, deoarece religiile şi culturile diferă enorm între ţări, iar conservatorii fac lobby susţinut împotriva oricăror potenţiale contestări ale normei heterosexualităţii. Nicăieri nu este menţionat dreptul de a trăi şi a te prezenta ca gen sexual specific. Şi poate că nici n-ar trebui să fie.

Când am întrebat specialişti în domeniu, inclusiv câţiva afghani care lucrau cu femei şi copii pentru Organizaţia Naţiunilor Unite şi ONG-uri internaţionale, cum este posibil ca *bacha posh* să poată exista aproape invizibile în Kabul, mi-au răspuns că ei n-ar fi îndrăznit niciodată să înscrie subiectul pe agendele de lucru ale organizaţiilor lor. Nu numai că este o problemă privată a afghanilor, dar, în acelaşi timp, ar putea fi prea derutantă pentru asistenţii umanitari internaţionali, cărora le place să le ajute pe fetiţele… care arată a fetiţe.

— Străinilor le place să ne înveţe *pe noi* despre genul sexual, mi-a replicat o afghană care lucra de mult timp pentru ONU, când am întrebat-o de ce nu menţionase niciodată practica aceasta în activitatea ei dedicată femeilor şi copiilor.

Funcţionara ONU avea chiar experienţă personală în această privinţă. Propria ei fiică ceruse să poarte pantaloni şi să fie tunsă scurt, pentru ca să se poată juca mai mult timp afară cu alţi băieţi şi *bacha posh* din cartier. Deocamdată, mama ei nu fusese de acord.

Ce sper eu de la întâlnirea cu Samar este de a afla, finalmente, dacă *bacha posh* din Afghanistan îi preocupă pe cei care protejează drepturile umanitare ale femeilor şi copiilor. Sau dacă ar trebui să-i preocupe.

Însă ca majoritatea celorlalţi afghani pe care i-am întrebat, Sima Samar este categorică. Nu-i nimic ciudat ca fetele să pretindă că sunt băieţi. Probabil că nu-i nici periculos. O prietenă din copilăria petrecută în Helmand a trăit ca băiat mulţi ani înainte să emigreze în Statele Unite. O colegă din Comisie avusese de asemenea o *bacha posh*, care fusese transformată înapoi în faţă la vârsta de şaisprezece ani şi care acum, după câţiva ani, se descurcă excelent la Universitatea Kabul. Asemenea lui Carol le Duc, Samar afirmă că *bacha posh* reprezintă un fenomen logic în Afghanistan. Pentru ea, nu este o problemă care să ţină de drepturile omului. Desigur, spune Samar, ideal ar fi ca toţi copiii să-şi poată alege hainele pe care le vor purta, deşi puţini o fac în Afghanistan. Ea îşi temperează comentariul, adăugând că ar descuraja travestirea dacă ar şti că dezorientează fetele, deoarece, citând-o, „fetele sunt destul de dezorientate în ţara asta”.

După ştiinţa ei, însă, *bacha posh* n-au intrat niciodată în această categorie.

— Te-ar interesa subiectul acesta? o întreb în cele din urmă.

Mereu diplomată, Samar zâmbeşte.

— De ce te interesează *pe tine*?

Tac pentru câteva clipe, gândindu-mă că n-aş dori în niciun caz să sugerez o nouă problemă a drepturilor omului, dacă nu există de fapt, ori să atrag atenţia guvernanţilor asupra *bacha posh*. Sau asupra părinţilor lor. De aceea, utilizând un argument recent al Azitei, sugerez că poate deghizarea fetelor în băieţi reprezintă un alt simptom al unei societăţi profund disfuncţionale. Poate că este de asemenea neliniştitor faptul că nimeni nu ştie ce consecinţe ar putea avea acest fenomen pentru minţile copiilor. Şi oare nevoia de a ascunde genul sexual cu care

te-ai născut nu are legătură cu drepturile omului?

După ce termin de vorbit, Sima Samar arcuieşte puţin sprâncenele.

— Da, este un aspect interesant, căruia, să fiu sinceră, nu i-am acordat atenţie.

Îmi surâde iarăşi, parcă pentru a sublinia că nu mai are multe de adăugat.

După lipsa aceasta evidentă de interes din partea uneia dintre cele mai importante activiste ale Afghanistanului, mă întreb dacă nu cumva aspectele complexe ale *bacha posh* sunt pur şi simplu prea litigioase pentru a fi abordate de politicienii afghani şireţi. Aşa s-ar putea explica motivul pentru care fenomenul a rămas atâta timp ascuns şi continuă să fie negat până şi de expatriaţii afghani pe care i-am abordat. Ca şi în cazul sexualităţii, genul sexual determină totul în ţara aceasta. Însă nu ar trebui să vorbeşti niciodată despre acest fapt, ori să pretinzi că există.

CAPITOLUL 11
VIITOAREA MIREASĂ
Zahra

A FOST UN moment scurt, doar cât ai clipi din ochi, dar s-ar fi întors în timp ca să-l anuleze.

Nu putea îngădui lumii să-i pătrundă în intimitate. Mai ales părţii ei feminine, afurisit de intruzivă. Zahra stătea nemişcată în patul de spital, respira încet şi se străduia să adoarmă din nou. Poate că avea să se trezească altundeva. În pielea altcuiva.

Oriunde, dar nu aici, în salonul alb şi luminos pentru copii.

Când s-a întâmplat prima dată, Zahra, care avea să împlinească în curând şaisprezece ani, se ascundea în baie de câteva ori pe zi şi îşi spăla cu disperare lenjeria intimă,

rugându-se ca sângerarea să înceteze. Provenea de acolo, de jos, aşa că nu spusese nimănui. Luna august fusese teribil de fierbinte şi Ramadanul nu ajutase cu nimic mizeria pe care i-o producea corpul. Toţi afghanii erau somnoroşi şi obosiţi pentru că nu mâncau şi nu beau – cel puţin în public – în timpul zilei, iar problemele gastrice erau de aşteptat.

La început, familia nu a observat drumurile frecvente ale Zahrei la baie. Apoi însă Asma a găsit o pereche de chiloţi pătaţi.

— Nu trebuie să-ţi faci griji, i-a spus fiicei sale când aceasta a ieşit din baie. S-a întâmplat deja surorilor tale şi este normal. Toate femeile trec prin asta.

Zahra şi-a privit tăcută mama, apoi a rostit:

— Nu. Nu. Nu.

— Nu trebuie să-ţi fie frică, a încercat Asma s-o liniştească. Asta face din tine o femeie adevărată. Asta înseamnă că vei putea naşte copii.

Zahra s-a întors şi s-a dus în living. Când Asma a urmat-o, Zahra a leşinat şi a căzut pe podea.

Şi-a revenit repede, dar mama ei a dus-o imediat la spital. Când a sosit, foarte agitată, cu un copil pe care medicul l-a crezut la început fiul ei, au fost necesare câteva minute pentru a înţelege motivul venirii lor. Medicul le-a spus Asmei şi lui Samir, care a sosit imediat ce a putut pleca de la serviciu, că fata lor pierduse foarte mult sânge şi era uşor anemică, deoarece sângerase probabil de câteva zile. Avea nevoie doar de odihnă.

Zahra părea paralizată şi a refuzat să vorbească cu personalul medical, crispându-se la atingerile lor. Medicul a spus că trebuia să fi fost internată în secţia pentru femei, dar din cauza confuziei iniţiale, fusese pusă laolaltă cu ceilalţi copii, mai mici. Acum însă, după ce fuseseră

clarificate sexul ei real şi problema de care suferea, trebuia probabil dusă la o „doamnă doctor” care să se asigure că totul va fi în regulă pe viitor.

Mai exista totuşi un element de îngrijorare. Medicul credea că Zahra suferise probabil un şoc. Mai văzuse cazuri similare. Odată ce pentru o *bacha posh* începea pubertatea, aceasta nu-şi accepta întotdeauna imediat viitorul ca femeie. Zahra fusese mult timp altcineva… şi acum natura se răzbuna.

Asma şi Samir s-au simţit uşor stânjeniţi auzind această teorie şi l-au asigurat pe medic că în scurt timp lucrurile vor reveni la normal cu fiica lor.

Pe drumul spre casă, Zahra a refuzat să vorbească. De atunci avusese ciclu menstrual doar o dată la două-trei luni. Asma a început să se întrebe dacă nu cumva legea naturii cedase înaintea încăpăţânării fiicei ei.

— Ea nu vrea să fie fată. Şi este atât de îndărătnică în privinţa asta, încât poate că Dumnezeu i-a ascultat cumva dorinţa şi de aceea nu sângerează aşa cum ar trebui.

MAŞINA DE CUSUT a Asmei se află în living. Are trei comenzi pentru rochii, de la fete din cartier şi prietene. Salariul de pilot al lui Samir nu este prea mare, şi hrănirea a unsprezece guri costă minimum două sute de afghani pe zi. Este echivalentul a patru dolari americani, atât cât plătim şoferului nostru ca tarif standard pentru străini ca să ne ducă cincisprezece minute până la locuinţa Zahrei. Plus bacşişul de un dolar.

La fiecare câteva minute ţesătura se încurcă în maşina de cusut acţionată manual şi Asma bodogăne în timp ce o descurcă.

Speră ca o verişoară să-i aducă în curând din Pakistan o maşină electrică, pentru ca să poată face cusături în zigzag şi, poate, câte ceva pentru sine. O

priveşte nostalgic pe Setareh, al cărei veşmânt pakistanez îi conturează sugestiv corpul zvelt.

— Am avut şi eu siluetă când eram tânără, rosteşte ea. Purtam mereu ceva frumos.

Zahra aduce suc şi fursecuri din bucătărie, însă Asma îi cere să aducă celelalte prăjiturele – „cele mai bune”. Bombănind, fidea ei se conformează.

— Eşti foarte diferită de ceilalţi copii ai mei! strigă Asma după ea. Mereu ţâfnoasă, niciodată bine dispusă. Nu zâmbeşti. Nu-mi vorbeşti prietenos.

Zahra nu răspunde nimic în timp ce pune prăjiturelele mai bune pe masă, apoi se aşază. Fursecurile simt într-un ambalaj de plastic alb, cu logoul WFP. Biscuiţii îmbogăţiţi cu fier ai World Food Program („Programul Alimentar Mondial”) simt destinaţi copiilor subnutriţi şi ar trebui oferiţi gratuit celor flămânzi, dar, cumva, se vând în bazare. Sunt un snack favorit pentru Setareh şi mulţi alţi locuitori ai Kabulului care şi-i pot permite. Zahra îmi aranjează cinci biscuiţi pe un şerveţel. Abundenţa este un semn de ospitalitate. După aceea fata ia loc într-unul dintre fotoliile mari, cu picioarele răşchirate, cu mâinile pe braţele fotoliului, ocupând cu corpul mai mult spaţiu decât oricare dintre noi, celelalte.

În cameră intră una dintre surorile ei mai mici, care poartă o creaţie recentă a Asmei: o rochie purpuriu-strălucitor, cu jupă largă şi mâneci scurte. Se roteşte în faţa noastră, dar Asma o opreşte imediat şi rectifică spatele rochiei, mai strângându-l puţin. Este acceptabil pentru o adolescentă la o nuntă. Ţinând o mulţime de ace între buze, Asma se adresează Zahrei:

— Sora ta va purta o rochie. Uită-te la ea ce frumoasă e! Este o fată. Pe de altă parte, tu arăţi ca o maimuţă.

Chipul Zahrei se contorsionează într-o grimasă.

— Termină! Nu mai vorbi aşa!

Se scuză apoi faţă de noi, care-i suntem musafire.

— Mama este pur şi simplu geloasă. Odată am călărit un cal şi a ţipat la mine. Ştiu că asta-i doar din cauză că ea nu va face niciodată aşa ceva. Uitaţi-vă la ea – o să rămână în casă toată viaţa.

Poate că problema nu este faptul că Zahra vrea să fie băiat, cât mai degrabă că, precum multe *bacha posh*, vrea doar să scape de soarta femeilor afghane. În ultimele luni tensiunile dintre Zahra şi mama ei au crescut şi se apropie tot mai mult de un conflict, în vreme ce Asma încearcă să-şi determine fiica să-şi accepte genul sexual cu care s-a născut şi să trăiască precum femeile. La rândul ei, Zahra insistă că aşa ceva este imposibil. Pentru că ea nu este fată. Nu este nici femeie.

De fapt, în Afghanistan nu există o perioadă intermediară pentru o femeie tânără, care nu poate niciodată trăi pe cont propriu înainte de căsătorie, deoarece oficial trebuie să se afle mereu sub tutela unui bărbat. Puţinele ei drepturi legale sunt restrânse social şi i-ar fi destul de greu să închirieze un apartament, să ocupe vreo slujbă sau chiar să obţină un paşaport fără permisiunea explicită a unui tată sau a unui soţ.

— Noi avem o vorbă aici, rosteşte Asma pe un ton raţional. Când îţi apare norocul, nimic nu-l poate opri. Eu n-o voi lăsa pe Zahra să rămână singură toată viaţa.

Nu apucă să-şi termine ideea, deoarece Zahra o întrerupe:

— Nu! N-o să mă mărit. N-o să mă mărit cât trăiesc.

— Şi ce-o să faci? o întreabă mama, mişcându-şi ironic capul într-o parte şi-n alta. Tu eşti fată şi asta-i realitatea. Va trebui să te măriţi.

— Este alegerea mea, replică prompt Zahra. O să mă

sileşti?

Asma se uită în tăcere la fiica ei.

Zahra îi răspunde sfidător, privind-o fix, dar lacrimile încep să-i şiroiască pe obraji. În cele din urmă se ridică şi iese. Când ajunge în cealaltă încăpere, strigă:

— Ştiu o fată din Pakistan care s-a schimbat prin operaţie! O să fac şi eu rost de bani şi-o să mă schimb în bărbat. Ştiu că se poate face şi-o să scap de corpul ăsta!

Asma se uită la peretele care o separă de fiica ei. O doare de fiecare dată când Zahra vorbeşte despre asta. De ce oare copila ei nu-şi doreşte trupul pe care l-a primit prin naştere? Pare ca un act de sfidare atât împotriva părinţilor, cât şi a lui Dumnezeu.

Din cealaltă odaie Zahra rosteşte una dintre ameninţările ei devenite de acum obişnuite. Va fugi de acasă. Sau:

— Când vor veni în vizită rudele noastre din America, o să le silesc să mă invite. Vreau să studiez şi să muncesc.

— Visezi cu ochii deschişi, spune Asma cu glas încet, parcă doar pentru sine. N-o să te invite nimeni.

Opţiunile de a părăsi Afghanistanul sunt deprimante pentru Zahra. Posesorii de paşapoarte afghane au şanse mici de a obţine vize de intrare în majoritatea ţărilor. Sunt disponibile vize de studenţi pentru tinerii foarte talentaţi, însă concurenţa este aprigă pentru Fulbright şi alte burse. Notele la învăţătură ale Zahrei o grupează în a doua jumătate a clasei ei şi nu-i place să citească. Iar în privinţa operaţiilor de schimbare de sex, opţiunea cea mai apropiată este Iranul, unde au devenit mai uzuale din cauza interzicerii stricte a homosexualităţii. Pentru unii, schimbarea genului sexual este unicul mod prin care pot avea un partener de acelaşi sex fără a risca pedeapsa cu moartea.

— Atunci ce vrei? repetă Asma, când Zahra reapare în prag. Nu poţi să locuieşti acasă cu mine. Vrei să te măriţi cu altă fată? Ar trebui să-ţi caut o nevastă? Tu trebuie să naşti copii.

Asma pronunţă un număr care i se pare rezonabil:

— Cinci.

Aceasta este picătura care umple paharul pentru Zahra.

— Nu! *Chiar că eşti nebună*. Te rog să mă laşi în pace!

Şi iese din nou.

Asma pare obosită în vreme ce întinde fără grabă o scândură de călcat pe care o instalează direct pe podea şi începe să calce cămăşile albe şi lungi ale soţului ei. Vrea să termine corvoada aceasta înainte de a se întrerupe curentul electric. Mişcările apăsate cu maşina de călcat îi stârnesc dureri după ce şi-a purtat mezina toată ziua pe şold.

Împotrivirea Zahrei a început de asemenea s-o uzeze. Au ajuns să nu mai poată discuta fără să ţipe una la alta, iar Zahra îşi ironizează mama fiindcă are prea mulţi copii şi părăseşte rareori casa. De parcă aş putea s-o fac, replică Asma. Şi de când unei femei trebuie să-i fie ruşine pentru că are mulţi copii?

Asma îşi face griji în privinţa Zahrei, deoarece întrevede semne că lumea exterioară o va ataca mult mai dur decât a făcut-o ea vreodată pentru a adopta o identitate feminină. S-au înmulţit şi hărţuielile din cartier asupra Zahrei.

— Fetele sunt cele mai rele, se plânge ea. Uneori îi cer să demonstreze că-i fată – îi cer să se dezbrace.

Umilită, Zahra fuge atunci acasă şi se încuie într-un dormitor.

Asma însăşi este frecvent provocată de vecini.

— Oamenii mă întreabă dacă mai există şi un al treilea sex, intermediar între băiat şi fată. Le spun că aşa ceva nu există. Le spun tuturor că nu-i nimic în neregulă cu Zahra! Este o fată perfect normală şi are tot ce au fetele. Asma îşi indică propriul trup. Însă ei strigă „izaic” după ea. Am auzit cu urechile mele.

Izak este un termen colocvial cunoscut majorităţii afghanilor, ca peiorativ pentru cineva *lipsit* de un gen sexual distinct. Înţelesul real este „hermafrodit”, dar se foloseşte pentru orice persoană al cărei aspect pare diferit.

Până şi frăţiorul Zahrei, care are doar şase ani, îşi îndeamnă sora să-şi pună văl pe cap, acuzând-o că-şi face de ruşine familia. Uneori o imploră – prietenii de la şcoală îl tachinează că are o soră *izak*. Zahra obişnuieşte să-i răspundă printr-o palmă.

PĂRINŢII AFGHANI AU responsabilitatea de a aprecia momentul în care ceva acceptat în tăcere pentru copii devine o provocare făţişă. Cu câteva zile în urmă, în altă casă, mi s-a povestit cum o *bacha posh* de treisprezece ani a fost descoperită de unul dintre foştii ei vecini. Cineva din echipa ei de fotbal auzise zvonul că ea ar fi fost de fapt fată. La scurt timp după aceea, echipa s-a strâns în cerc în jurul ei şi i-a cerut să-şi dovedească genul sexual. Când fata a încercat să iasă din încercuire, în jur s-au adunat mai mulţi spectatori. Tatăl ei a venit în fugă s-o apere şi i-a lovit pe unii băieţi pentru că se apropiaseră prea mult de fiica lui. Vecinii s-au înfuriat – dar nu pe hărţuitori. Aceia nu făcuseră nimic rău. Vina principală a fost aruncată pe tatăl fetei. El îi îngăduise fiicei sale să joace fotbal cu băieţi adolescenţi şi de aceea era unicul responsabil pentru bătaia care a urmat pe stradă. Ce fel de om era el?

Problema pe care societatea afghană o are cu o

bacha posh ce se apropie de pubertate este legată mai puţin de respingerea genului sexual şi mai mult de regulile, controlul social şi aşteptările ce înconjoară o tânără fată afghană *decentă*. De îndată ce poate să nască, ea trebuie protejată de toţi bărbaţii până îşi va cunoaşte soţul. Responsabilitatea de a păstra puritatea unei fete tinere într-o cultură a onoarei revine bărbaţilor din familia ei. Dacă ei eşuează, întreaga familie va fi dizgraţiată. Tot aşa cum o femeie adultă măritată trebuie să evite permanent să nu fie comparată cu o târfă, o fată tânără trebuie să demonstreze puritate absolută. Virginitatea ei este un capital care aparţine tatălui ei şi doar el îl poate tranzacţiona. Valoarea virginităţii creşte cu cât părinţii pot demonstra într-o măsură mai mare că fata lor este protejată, sfioasă şi tăcută. Dacă o fată este văzută singură în apropierea unui bărbat care nu-i este rudă de sânge, pot apărea zvonuri. Întotdeauna aprecierea aparţine privitorului, iar imaginaţia privitorului afghan poate s-o ia razna.

Întrucât nici mirele şi nici părinţii lui nu vor vorbi de obicei cu mireasa înainte de încheierea târgului, totul atârnă de reputaţia fetei. Acea reputaţie este întreţinută de opiniile şi observaţiile tuturor celor care au fost în legătură cu ea, iar informaţiile se obţin în general din zvonuri. În felul acesta, onorabilitatea unei femei depinde doar într-un grad foarte mic de castitatea ei reală, fiind mai degrabă influenţată de „bârfe” şi de ceea ce concluzionează vecinii bazându-se pe observarea ei. O fiică sau o nevastă căreia i se îngăduie să umble prea mult în afara casei riscă să-şi transforme tatăl sau soţul într-un *begherat*, „laş”, care, în ochii altora, nu-şi poate proteja femeile.

În mod destul de similar cu cultura onoarei şi

armelor din trecutul sudului şi sud-vestului Statelor Unite, un bărbat afghan trebuie să-şi poată proteja şi controla permanent atât proprietăţile, cât şi femeile. El trebuie să demonstreze disponibilitatea de a folosi forţa împotriva oricărei ameninţări. Cei trei stâlpi ai Pashtunwali[82], codul pashtun de comportament în viaţă, sunt: răzbunarea, refugiul şi ospitalitatea. (O expresie favorită a posesorilor de arme în Statele Unite poate fi utilizată la fel de bine de către afghanii mereu politicoşi şi mereu înarmaţi: „O societate înarmată este o societate politicoasă.”) Dacă un bărbat afghan va eşua în această sarcină fundamentală de protecţie, el nu-şi va mai putea îndeplini rolul său în societate, deoarece capitalul de onoare i-a fost devalizat.

Cu alte cuvinte, dacă va fi vreodată măcar suspectată de comportament necorespunzător, o femeie tânără şi nemăritată se va găsi sub o ameninţare mai mare din partea propriei sale familii decât din partea lumii exterioare. De aceea se numeşte „crimă de onoare” – justificarea omorârii unei fiice tinere de către propria ei familie pentru păstrarea şi protejarea reputaţiei sale.

La aproape şaisprezece ani, Zahra nu se mai simte „simultan” bărbat şi femeie, aşa cum mi-a descris la prima noastră întâlnire. Acum, după ce a trecut mai bine de un an, ea îşi respinge sexul fizic şi consideră că trebuie să-şi schimbe corpul femeiesc.

Neurologii sunt de acord cu observaţia doctoriţei Fareiba că pubertatea este „o perioadă periculoasă pentru minte” – sau, mai exact, că la pubertate creierul uman se extinde şi realizează un salt uriaş, alimentat de hormoni, care ajută la dezvoltarea personalităţii şi formarea

82 Cei trei stâlpi sunt explicaţi în cartea lui Charles Lindholm, Generosity and Jealousy: The Swat Pukhtun of Northern Pakistan (Ed. Columbia University Press, New York, 1982).

identităţii sexuale.

Aşa cum arată situaţia Zahrei, experienţa de *bacha posh* începe să lase de asemenea urme permanente când o fată îşi începe pubertatea în timp ce joacă rolul de băiat. Pe măsură ce întâlnesc mai multe femei adulte care au crescut ca *bacha posh*, observ că acelea care povestesc despre anii respectivi i-au trăit de obicei doar în copilărie. Orice efecte potenţial educative ale trăirii în cealaltă tabără par să fie păstrate într-o femeie adultă doar dacă timpul pe care l-a petrecut ca băiat a fost scurt şi s-a încheiat înainte de pubertate. După aceea, aşa cum s-a întâmplat cu Zahra, totul se complică foarte rapid.

În altă ţară este posibil ca Zahra să fi fost de acum suspectată de *tulburare de identitate sexuală şi transsexualism*,[83] aşa cum o defineşte Organizaţia Mondială a Sănătăţii: „disconfortul persistent şi intens pentru că este fată şi dorinţa declarată de a fi băiat” împotrivirea faţă de creşterea sânilor şi faţă de ciclul menstrual sunt alte două manifestări citate în astfel de reacţii.

În cazul diagnosticării unui adult care suferă de asemenea tulburări, există şi o distanţare faţă de propriul său corp. Definiţia *transsexualismului* adult este „dorinţa de a trăi şi a fi acceptat ca membru al sexului opus, însoţită în general de o senzaţie de disconfort, sau neconcordanţă, faţă de propriul sex anatomic şi de dorinţa de a recurge la operaţii chirurgicale şi tratamente hormonale, astfel încât corpul să corespundă într-o măsură cât mai mare cu sexul preferat”.

---

83 International Classification of Diseases’s ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders, Organizaţia Mondială a Sănătăţii, Geneva, 1993, who.int, enumeră criteriile detaliate pentru tulburările de identitate sexuală în secţiunea F64.

Totuşi boala de care ar putea fi afectată Zahra nu poate fi comparată în mod direct cu nicio variantă occidentală a copiilor sau adulţilor tineri care nu se simt confortabil cu propriul lor gen sexual şi asupra cărora au fost întreprinse cercetările existente.

Potrivit doctoriţei Ivanka Savic Berglund, neurocercetător la Karolinska Inştitutet's Center for Gender Medicine din Stockholm, care studiază formarea identităţii sexuale în creier, nivelurile hormonilor sunt afectate în egală măsură de dietă, experienţe personale şi mediu. Aşadar, chiar dacă Zahra ar fi fost examinată de medici, i s-ar fi luat mostre de sânge şi ar fi fost evaluată psihologic, tot n-ar fi putut fi plasată în aceeaşi categorie cu majoritatea europenilor sau americanilor în studii similare. Crescând în timpul războiului, trăind ca refugiată şi consumând o dietă diferită, Zahra poate să aibă o alcătuire fizică şi psihologică mult prea diferită pentru a fi comparată.

O altă deosebire importantă între Zahra şi alţi copii sau adulţi tineri din Occident cu posibile tulburări de identitate sexuală este faptul că ea a fost aleasă *aleatoriu* să fie băiat. Ca şi la alte *bacha posh*, alegerea a fost făcută în numele ei. Din acest motiv ar fi greu de argumentat că ea s-a *născut* cu o problemă de identitate a genului sexual, ci pare să şi-o fi *dezvoltat*. Asta ar putea însemna că problemele de identitate a genului sexual pot fi *create*.

NICI ÎN CONTEXT occidental nu este însă clar ce anume poate determina o astfel de tulburare.

Copiii aduşi doctorului Robert Garofalo, director la Center for Gender, Sexuality and HIV Prevention din Spitalul pentru copii Lurie din Chicago, pot avea doar trei sau patru ani când îşi exprimă senzaţia că nu s-au născut în corpul potrivit. Garofalo, unul dintre principalii

cercetători ai înţelegerii genului sexual la copii, primeşte săptămânal una sau două solicitări, adesea de la părinţi care au trăit uneori cu frică şi ruşine deoarece copiii lor nu se încadrează în rolurile de gen sexual aşteptate.

În anul 2013, American Psychiatric Association a eliminat „tulburarea de identitate sexuală" de pe lista sa de afecţiuni mintale. Garofalo preferă să nu atribuie o etichetă specifică copiilor cu care lucrează, întrucât încearcă să nu rămână împotmolit într-o teorie binară a genului sexual şi a ideii că o persoană trebuie întotdeauna să fie sau bărbat sau femeie, şi să aibă trăsături exclusiv masculine sau exclusiv feminine. El apreciază că situaţia acestor copii „face parte dintr-un spectru natural al fiinţei umane – nu este o dogmă, un lucru sau o stare ce trebuie reparată".

În prezent, nimeni nu ştie cu exactitate motivul pentru care unii copii se identifică cu un gen sexual diferit de sexul lor anatomic. Se consideră că sunt implicaţi factori multipli, ca genetica, hormonii şi structurile sociale. Tratamentele pentru sugerarea unui gen sexual specific la copiii aflaţi la mijlocul spectrului genului sexual sunt abia în faza de experimentare şi sunt controversate.

— Copiii au maleabilitate, afirmă Garofalo, care crede că în copil se poate probabil crea, în timp, o identitate de gen sexual neconformă, aşa cum pare să fie cazul Zahrei.

Ar trebui totuşi ţinut seama şi de măsura în care dorinţa Zahrei de a deveni băiat este asociată direct cu experienţa de a fi femeie în Afghanistan. Şi-ar dori oare cu adevărat să fie bărbat în alt mediu, în care celor mai mulţi oameni nu le-ar păsa dacă ea poartă sau nu văl şi pantaloni şi unde femeile beneficiază de mai multe oportunităţi?

Poate că Zahra ar putea fi considerată mai sănătoasă

decât majoritatea oamenilor. Sau oare dorinţa de a purta pantaloni şi de a nu te mărita necesită cu adevărat un tratament? Poate că altceva ar trebui definit ca boală. Situaţia Zahrei ar putea duce chiar la apariţia unei categorii noi în indexul Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii: „Tulburare de identitate sexuală cauzată de segregare severă şi îndelungată”.

Când un gen sexual este atât de nedorit, atât de dispreţuit şi atât de oprimat, într-o ţară în care fiicele nu simt dorite în mod clar, poate că este de aşteptat ca atât corpul, cât şi mintea unei persoane aflate în dezvoltare să nu-şi dorească să devină femeie. Şi astfel, poate, să modifice persoana aceea pentru totdeauna.

ZAHRA STĂ AŞEZATĂ turceşte pe covor, cu ochii aţintiţi asupra televizorului mic de pe podea. Titlul dramei indiene se traduce cu „poveste de dragoste” şi Zahra o urmăreşte de ceva vreme. Este o reinterpretare gen Bollywood a seriei *Amurg*. Personajul principal provine dintr-o familie de vampiri, dar într-o zi se îndrăgosteşte de o fată care nu-i vampir. De aici se dezvoltă o idilă complicată.

O întreb dacă a fost vreodată îndrăgostită. Surâde şters.

— Nu, şi nici nu vreau să fiu. Nu sunt chiar aşa nebună.

— Ce vei face dacă părinţii te vor forţa să te măriţi?

— Voi refuza. Când am zis „nu”, „nu” rămâne! După ce voi creşte, voi pleca în Occident, unde nimeni nu se amestecă în treburile tale. Am o voinţă foarte puternică şi-mi voi refuza părinţii. Nimeni nu mă poate forţa să fac nimic.

— Dar în Occident o să te îmbraci ca „femeile”?

Ea clatină din cap, exasperată.

— Nu-nţelegi că eu nu sunt fată?

Îi înmânez cadoul nostru de despărţire, cumpărat dintr-un magazin al Kabulului care vinde tricouri şi blugi rupţi, alimentând imaginea de trash-rock, populară printre adolescenţii din oraş. Este o pălărie din fetru gri. îi explic că genul acesta de pălărie este purtat în New York atât de bărbaţi, cât şi de femei. Zahra radiază de plăcere şi sare în sus ca s-o încerce în faţa oglinzii, aranjându-i borul pentru a obţine unghiul perfect, care-i proiectează o umbră peste ochi.

— E frumoasă, rosteşte ea.

CAPITOLUL 12
COMUNITATEA FEMININĂ

POATE CĂ MIREASA plânge pentru că este numai cu un an mai mare decât Zahra. Sau pentru că soţul pe care i l-au ales părinţii este de două ori mai în vârstă ca ea. Sau pentru că nu-l cunoaşte deloc. Ar putea plânge pentru că soţul ceruse iniţial mâna surorii ei, cunoscută ca fiind cea mai frumoasă dintre ele două. Şi pentru că părinţii au decis că sora ar putea reuşi o partidă mai bună decât bărbatul acesta bătrân şi cu mijloace modeste de trai, aşa că ar fi înţelept să aştepte o ofertă mai bună pentru ea.

Nimic din toate acestea nu contează. Lacrimile sunt atât aşteptate, cât şi necesare aici.

Dacă ar arăta fericită, ar însemna lipsă de respect pentru părinţi. Plecarea din casa părintească trebuie să fie întotdeauna dramatică. La momentul acesta ajung doar fetele decente şi de aceea se teme Zahra. Mireasa îşi susţine reprezentaţia cu exactitate.

Durează cinci ore în unul dintre multele saloane de coafură din Kabul pentru ca părul miresei să ajungă la perfecţiunea buclelor rigide, acoperite de fixativ, ca unghiile să-i fie vopsite în roşu şi faţa să i se transforme

într-o mască pudrată, albă ca moartea, cu buze stacojii. Sprâncenele ei dese şi negre au fost complet epilate şi înlocuite cu arce subţiri, ca nişte aripi de mierlă. Ele sunt însemnul mândru al unei femei măritate, care anunţă că acum este luată. Familia viitorului soţ a cheltuit peste o sută de dolari cu această pregătire importantă pentru nuntă. Saloanele de coafură au fost închise sub talibani şi povestea redeschiderii lor a umplut revistele americane dedicate femeilor după 2001, ca dovadă a faptului că libertatea a ajuns în final la femeile afghane.

În seara aceasta se mărită o rudă a lui Setareh, într-o ceremonie care pentru Kabul este destul de modestă. Dacă ar fi fost implicată una dintre familiile bogate din capitală, ar fi fost închiriată o sală în stil Las Vegas, cu mii de invitaţi, care ar fi fost hrăniţi toată ziua şi costurile ar fi ajuns la zeci de mii de dolari pentru familia soţului. Nunta este un eveniment unic în viaţă, şi este achitată adesea cu bani împrumutaţi, care vor fi restituiţi în decursul aceleiaşi vieţi. Afghanii se plâng frecvent de lipsa banilor, dar toţi ştiu că o nuntă opulentă reprezintă o modalitate prin care familiile să-şi demonstreze puterea şi prestigiul.

Aşa cum a explicat Carol le Duc, acesta este momentul când fiicele reprezintă, în modul cel mai vizibil, atuurile taţilor afghani.

— Bărbaţii încheie alianţe şi n-o fac neapărat în primul rând pentru interesul fiicelor lor. Aceste alianţe sunt asociate cu prestigiul social şi onoarea familiei, dar poate fi vorba în acelaşi rând şi de oportunism. Ei vor să le mărite pentru a obţine mai multă securitate – financiară sau fizică – pentru familie în vremuri grele. Libertatea de opţiune este ceva nou, relativ vorbind, şi nu este întotdeauna practică în felul în care familiile afghane măsoară activele pentru supravieţuire.

Căsătoria este o componentă centrală a sistemului patriarhatului.[84]

Potrivit cercetărilor Gerdei Lemer asupra societăţilor antice, o femeie putea obţine un anumit statut, iar odată cu acesta un tratament mai bun şi privilegii, prin păstrarea singurului ei capital – virginitatea – pe care să-l ofere în final doar unui bărbat. Ideea respectivă a evoluat în contractul nupţial, prin care femeia jura să rămână fidelă din punct de vedere sexual unui singur bărbat, cu promisiunea de a-i oferi acestuia moştenitori care să păstreze succesiunea pământului şi capitalului. Orice femeie suspectată că n-ar fi fost virgină prezenta riscul de a purta pruncul altcuiva, descalificând-o ca potenţială mireasă.

Niciun grup nu poate fi cu adevărat oprimat decât dacă membrii săi simt învăţaţi şi convinşi să se oprime *reciproc*. Lemer a explicat că pentru a menţine sistemul patriarhatului, o femeie putea oricând să se dovedească decentă şi castă, dacă le făcea de ruşine pe cele care se abăteau de la normă. Cu alte cuvinte, numindu-le „târfe” pe alte femei, aşa cum procedează uzual femeile şi în ziua de azi.

În Afghanistan, femeile tinere sunt în general îndepărtate de acest eveniment major al propriilor lor vieţi. Prin intermediul procesului *khastegari*, o familie va

---

84 în The Creation of Patriarchy (Ed. Oxford University Press, New York, 1986), Gerda Lemer afirmă despre căsătorie că a fost dintotdeauna o parte esenţială a sistemului patriarhatului: „Pentru femei, clasa este mediată prin legăturile lor sexuale cu un bărbat. Prin intermediul bărbatului, femeile capătă acces ori li se neagă accesul la mijloacele de producţie şi resurse. Prin intermediul comportamentului sexual, ele câştigă acces la clasă. «Femeile respectabile» câştigă acces la clasă prin intermediul taţilor şi soţilor lor, dar încălcarea regulilor sexuale le poate declasa instantaneu.”

face curte altei familii pentru fiica sa. Procesul implică în principal bani, prin determinarea preţului unei mirese – *toyana*. Negocierile între părinţi ţin cont de cât „aur nupţial” va fi atârnat pe mireasă la ceremonia nunţii ca dovadă concretă a bogăţiei căsătoriei ei. Ceremonia propriu-zisă, *nekah*, se desfăşoară adesea în cadru restrâns, doar cu un mullah şi doi martori. Aceştia vor vizita mireasa şi o vor întreba pe cine a ales să vorbească în numele ei, fiindcă ea trebuie să rămână mută. Stând aşezată sau în picioare în spatele unui paravan din pânză care este ridicat pentru păstrarea intimităţii, ea îl va desemna ca intermediar pe un frate sau pe tată. Mirele acceptă apoi căsătoria, pronunţând cuvintele „O accept în prezent şi o accept în viitor” în faţa mullahului, iar contractul verbal se încheie după ce reprezentantul masculin al miresei repetă de trei ori fraza de acceptare. Rareori va exista un document scris al căsătoriei. Potrivit legii, mireasa ar trebui să primească de asemenea din partea soţului o garanţie, *mahr*> sub forma unei sume de bani sau proprietăţi pentru uz personal. Însă detaliul respectiv este de obicei ignorat.

La această nuntă *nekah* se încheiase, şi mireasa a fost aşezată pe un scaun pe un podium împodobit cu staniol, în stilul unei regine a balului, astfel ca invitaţii – exclusiv femei – să-i poată privi pe îndelete veşmântul verde-închis cu broderii bogate şi chipul încremenit.

Rochia ei are un decolteu adânc pe pieptul plat, iar braţele subţiri şi goale sunt acoperite cu brăţări din aur, atât de dese, încât nici măcar nu le poate ridica pentru a-şi alege ceva din piramidele de cutii cu băuturi carbogazoase de pe mese. Invitatele stau una lângă cealaltă pe podea şi-şi trec din mână în mână farfurii cu orez şi pui. Bărbaţii se află alături, petrecând într-un spaţiu mai mare. Ferestrele

sunt închise şi aerul stătut are puţin oxigen. Dacă ar izbucni un incendiu, probabil că n-am putea ieşi toate în siguranţă prin singura uşă micuţă. Dar orice asemenea risc perceput este o temere mai mică decât posibilitatea ca bărbaţii să tragă cu ochiul de afară şi să întrezărească cumva părul negru despletit, când nuntaşele dansează dezlănţuite în cerc, întotdeauna cu o femeie în mijloc şi celelalte în jurul ei. Fardurile sunt aplicate în straturi groase şi toate poartă hainele cele mai bune. Până şi copilele sunt îmbrăcate în tul şi paiete. Ele adorm, una câte una, pe podea. O adolescentă ca un elf micuţ este înfăşurată în verdele broscoiului Kermit, cu unghiile şi pleoapele vopsite în aceeaşi nuanţă, şi cu tocuri înalte. Aurul este etalat din abundenţă. Femeile cu cele mai multe podoabe pe piept şi braţe au o postură parcă mai regală şi le privesc superior pe celelalte, ştiind că ele sunt considerate drept invitatele cele mai bogate şi mai importante, cu un trecut dovedit de fertilitate, aşa cum o dovedesc cadourile primite de la soţii lor mulţumiţi.

ÎN LUNGUL UNUI perete se formează grupuri mici de fete. Acestea sunt cele decente, de care se fereşte Zahra. În seara asta simt ameţite.

Ele ştiu bine că bârfele sunt periculoase, dar glasurile le sunt acoperite de muzică şi nu le pasă. Aceasta este o ocazie rară de a fi în afara razei auditive a mamelor, care le supraveghează mişcările cu atenţie pentru a se asigura că nu rămân niciodată singure cu băieţii. Şi exact acesta este subiectul central al conversaţiilor de acum.

Anii de adolescenţă care duc spre măritiş pot fi dintre cei mai romantici pe care-i vor avea vreodată aceste fete – neştiind ce le aşteaptă şi pe cine le vor alege părinţii ca soţi. Le acordă suficient timp pentru a visa cu ochii deschişi. Toate ţin jurnale în care scriu uneori fantezii

alimentate de poezii persane homoerotice licenţioase, adesea foarte transparente, cu poveşti despre iubiţi nefericiţi, gata să se sacrifice violent unul pentru celălalt. Şi tot aşa cum în westernurile americane eroii pistolari se îndrăgostesc de obicei de femei pure şi inocente, dramele bollywoodiene favorite ale fetelor sunt populate de străini bruneţi, pasionali şi adesea violenţi, care răpesc sfioase actriţe indiene. Într-o intrigă obişnuită, străinul aproape că nici nu trebuie să rostească vreun cuvânt înainte ca femeia să decidă că este îndrăgostită nebuneşte de el şi este încântată să se opună dorinţelor propriei ei familii. Filmul *Titanic* este o poveste afghană perfectă, în care iubirea imposibilă se termină prin moarte. Toate fetele au văzut de multe ori copii piratate ale filmului.

Este conceptul universal eficient al idilei romantice neîmpărtăşite. Deoarece fetele nu vorbesc de fapt niciodată cu băieţii, se întreabă întruna cum simt ei în realitate şi cum s-ar putea apropia mai mult de ei. La nunta aceasta mi se împărtăşesc trucuri şi sfaturi. O fată recunoaşte că s-a privit de două ori ochi în ochi cu un băiat şi acum sunt legaţi. Alta este şi mai îndrăzneaţă: a acceptat o ilustrată cu un actor indian de la un admirator. Pe ilustrată nu scrie nimic, dar actul înmânării, printr-un zid în afara şcolii, a pecetluit idila. Fetele care au telefoane mobile sau laptopuri, acasă sau la şcoală, deţin un avantaj, deoarece profiluri Facebook secrete, împodobite cu imagini de flori şi curcubeie în locul fotografiei de profil, pot fi utilizate pentru schimburi de mesaje.

Ca în toate ţările majoritar analfabete din lume, telefoanele mobile vândute în Afghanistan oferă o mulţime de avataruri, animale sau personaje din desene animate, ca opţiuni pentru lista de nume pe funcţia de apelare rapidă. Fetele şterg totuşi în mod curent mesajele şi

jurnalele de apeluri, deoarece mamele obişnuiesc să le controleze telefoanele cel puţin o dată pe zi. A te întâlni realmente cu un băiat în came şi oase este actul cel mai îndrăzneţ dintre toate, întrucât este şi cel mai riscant. Prietenii lor imaginaţi sunt perfecţi, curajoşi, eroici şi gata să moară pentru o iubire imposibilă, însă delictul cel mai mare pe care-l poate comite o fată afghană este să se îndrăgostească cu adevărat şi să acţioneze ca atare. Toate fetele ştiu istoria vreunei persoane îndepărtate care a înnebunit din dragoste şi a încercat să se sinucidă, sau care a fost omorâtă până la urmă de propria ei familie. Fanteziile despre băieţi reprezintă limita maximă la care cutează să ajungă aceste fete. Cel puţin ei se pot întrezări reciproc prin oraş; în sate, idilele trebuie ţesute de sub *burka* şi privind doar pe fereastră.

Viitoarele lor căsnicii consumă multă energie psihică, deoarece sunt foarte multe probleme de examinat: Care dintre ele este cea mai frumoasă? Care dintre ele se va mărita prima? Cu ce vor fi îmbrăcate la nuntă? Toate fetele sunt de acord că mireasa de pe podium nu este o mare frumuseţe – de aceea a şi fost măritată cu un soţ aşa bătrân. Fiecare este perfect conştientă de propria ei poziţie, iar în acest grup cele cu dinţii strâmbi sau cu cicatrice lăsate de uleiul de gătit vorbesc mai rar decât fetele evident superbe, care ştiu că vor aduce recompense mari pentru taţii lor. Toate împărtăşesc însă visul de a fi în centrul atenţiei, de a sta pe podiumul împodobit cu staniol, îmbrăcate ca vedetele de cinema. Ieşirea din izolarea în care au trăit în casă alături de părinţi, fraţi şi surori, pentru a se muta într-o familie nouă este privită deocamdată ca o aventură romantică.

Unele fete au ambiţii profesionale, altele nu. Toate ştiu că măritişul nu se limitează la aspectul exterior şi că

adevărata cheie este reputaţia. Fără reputaţie, nu va apărea niciun prinţ. Să sperăm că viitorului soţ i-a mai rămas ceva păr pe cap, glumesc ele, şi dansează pe rând, generând încă şi mai multă căldură în odaia închisă cu obloane.

Dansul pare o sărbătorire voioasă a feminităţii în culori explozive, însă are un scop distinct. O nuntă nu este de fapt un moment de relaxare printre prietene, ci un eveniment central, la care trebuie să te prezinţi impecabil. Un al doilea ţel al nunţilor este de a genera mai multe nunţi în viitor. Fetele sunt filmate cu telefoanele mobile, pentru a fi distribuite discret unor familii care le pot vedea fără văluri. Dansatoarele sunt perfect conştiente că se află pe o scenă înaintea juriului într-o licitaţie foarte serioasă şi cu miză mare.

LÂNGĂ PERETELE OPUS al încăperii ticsite, femeile mai vârstnice stau aşezate în linie, purtând rochii mai modeste, în culori mai închise; unele şi-au păstrat vălurile pe cap. În general, ele privesc dansurile în tăcere, schimbând uneori câteva cuvinte cu seriozitate. În scurtă vreme va începe „telefonul fără fir” – o femeie va indica din cap o fată care dansează şi va pune o întrebare, care este transmisă în lungul liniei, de la o femeie la următoarea, înainte ca răspunsul să revină în acelaşi fel. Femeile acestea au în vedere găsirea de neveste pentru fiii lor şi fac din când în când comentarii despre spectacolul la care asistă.

— Nu-i aşa drăguţă. Sora ei este mai frumuşică.

— Pe sărăcuţa aceea o aşteaptă vremuri grele, da. Pielea întunecată… este deja bătrână. Va trebui să aştepte, da.

Sunt schimbate de asemenea informaţii despre onoarea, puritatea şi poziţia familiei fetei în societate.

— Ştii că maică-sa lucrează?

— Serios?

Traducere: prea progresistă. Fata ar putea deveni o problemă.

Totul se rezumă la întrebarea dacă subiectul observaţiei lor este cu adevărat o fată *decentă*.

— Fata aceea parcă-i făcută din foc. Priveşte cum dansează.

— Da. Mai bine să fii precaută. Şi a mâncat prea multe prăjituri!

Altă bătrână nu este de acord:

— Mai multă came pe oase va aduce mulţi copii soţului ei.

Din când în când, câte o adolescentă este chemată, de fiecare dată printr-un intermediar, pentru un interviu mai amănunţit.

— Te rogi?

— Cât de des?

— Ce mâncăruri ştii să găteşti?

Schimbul acesta de replici poate schimba o viaţă. Versiunea aceasta a show-ului Miss Univers are loc zilnic în Afghanistan şi evaluează aspectul, caracterul şi procentajul grăsimii corporale ale unei fete prin propoziţii scurte, decise, în vreme ce femeile impun şi perpetuează propria lor subjugare.

Pentru Setareh, care, ca orice fată nemăritată, a fost frecvent examinată de alte femei, este o întină familiară.

— Ele ne spionează şi se uită cum ne îmbrăcăm şi cum ne mişcăm. Vor repeta toate bârfele despre tine – dacă ai o reputaţie proastă sau dacă eşti decentă. Dacă nu descoperă o rudă, vor cere cuiva adresa ta. După aceea vor spiona în jurul casei tale şi poate că băiatul va izbuti să te zărească. Dacă te place, părinţii lui se duc la tatăl tău. Însă

băiatului nu i se va permite să aleagă dacă părinţii lui au găsit deja o fată bună şi au decis pentru el.

Odată ce aceste fete tinere simt alese pentru măritiş, soacrele le vor dirija în noile lor case, tot aşa cum soacra Azitei a dirijat-o pe ea cândva. În Afghanistan, ca în multe alte locuri, abuzurile determină abuzuri, şi bătrânele transmit propriile lor orori celor care le urmează. Poveşti despre torturi sau crime de onoare vor exista tot timpul în această ţară şi, de obicei, nu simt comise de bărbaţii din familie, ci de femei. Soacrele nu numai că nu-şi iartă nurorile neascultătoare, ci recurg şi la acte de violenţă. Femeile afghane nu sunt foarte tolerante cu încălcarea regulilor de către alte femei, mai ales dacă respectivele sunt mai tinere. Ca în orice grup supus represiunilor, încercarea cuiva de a obţine libertatea poate însemna un afront grav la suferinţele altora.

Cu toate acestea, atât bărbaţii, cât şi femeile cultivă uneori ideea că există o comunitate feminină similară frăţiilor masculine – o loialitate între persoanele care aparţin sexului mai „slab”, mai blând şi mai cald. Ideea că ele se ajută reciproc într-un fel de solidaritate universală. Cu toate acestea, trecutul procuroarei afghane Maria Bashir[85], care a fost proclamată apărătoarea drepturilor femeilor de către ONG-uri internaţionale şi Departamentul de Stat american, abundă în acuzări nemiloase ale femeilor care fug de soţii abuzivi sau de părinţii ce le forţează să se mărite. Aceste femei sunt deseori acuzate de adulter, pentru a fi clar etichetate ca târfe în societate.

EVENIMENTELE ULTERIOARE DIN seara aceasta, după ce mirii se întâlnesc în cele din urmă în prezenţa

85 A se vedea Jeremy Kelly, »Afghan «Defender of Women’s Rights» Maria Bashir Puts 100 in Jail for Adultery”, 22 octombrie 2012, thetimes.co.uk.

familiilor şi-şi adresează primele cuvinte, rămân învăluite în mister pentru nuntaşele adolescente.

Majoritatea mamelor nu le vor spune nimic, deoarece nu doresc să pângărească minţile fiicelor nemăritate. De aceea fetele schimbă între ele explicaţii creative asupra originii vieţii. Uneia i s-a spus că a fost cumpărată ca prunc de părinţii ei de la piaţă; alteia, că există un bărbat care distribuie prunci de pe un măgar. Cele cu surori măritate au o idee mai clară, deoarece au fost împărtăşite informaţii extrem de subiective despre aspectul corpului bărbaţilor şi despre ce poate însemna noaptea nunţii. Ideea de a-şi scoate hainele în faţa unui bărbat, aşa cum i s-a spus unei fete că s-ar putea să fie nevoită să facă, este prima oroare care trebuie asimilată. Mai departe însă, nicio fată nu poate risca să afirme că-i bine informată, aşa că se ştiu foarte puţine detalii – şi adesea incorecte. Fetele sunt avertizate că prea multe cunoştinţe pot fi dăunătoare pentru noaptea nunţii. Soţul poate să creadă că mireasa are experienţă. Un semn sigur în privinţa aceasta este dacă fata va arăta în pat altceva decât disconfort şi durere. Într-un asemenea caz – şi, ideal, n-ar trebui să se întâmple niciodată –, mireasa trebuie să aibă grijă ca soţul să n-o afle niciodată.

Poveştile dezastrelor sunt împărtăşite cu mai multă generozitate: despre proaspăt căsătoriţi care au sfârşit la spital în ziua următoare, din cauza unor paşi greşiţi în încercarea de consumare a căsătoriei. Unor fete nemăritate li s-a spus totuşi că dacă mirele are o nevastă anterioară sau dacă a vizitat prostituatele din Tadjikistan (o destinaţie de weekend populară pentru bărbaţii bogaţi din Kabul) sau dacă a avut acces la pornografie on-line, situaţia poate fi uşor îmbunătăţită.

Discreţia nu mai este necesară la scurt timp după

nuntă, în cazul în care nu apare nicio sarcină. Rudele pot începe deja să pună întrebări amănunţite despre frecvenţa şi caracterul acuplărilor soţilor şi pot oferi sfaturi. Dacă tot nu se întâmplă nimic, se poate apela la Fareiba şi colegele ei creatoare de farmece, pentru a produce rezultate. Bineînţeles, rezultate din categoria dorită.

CÂND MĂ ÎNTORC la casa de oaspeţi în care am închiriat o cameră, cu tălpile amorţite după atâtea ore în care am stat cu modestie în picioare, găsesc două prietene asistente umanitare suspinând în faţa unui televizor din epoca sovietică. Pe ecran, vălul alb al lui Kate Middleton – un simbol al virginităţii – este ridicat când tatăl ei o încredinţează viitorului soţ, prinţul moştenitor al Anghei. Corul cântă şi cei doi sunt uniţi în căsnicie sub binecuvântarea arhiepiscopului.

În clipa aceasta, când viitoarea ducesă de Cambridge se mărită în Westminster Abbey, din partea ei se cere un singur lucru important: să nască un copil. Vor trece alte cinci luni după nuntă înainte ca reguhle succesiunii[86] să fie modificate de regina Ebsabeta a II-a pentru a permite unui potenţial prunc de sex feminin să moştenească tronul. Însă problema va rămâne nerezolvată în tot Commonwealth-ul, care poate sau nu să recunoască o moştenitoare de sex feminin. Iar cerinţa pentru procreare nu se poate negocia. De acum înainte, corpul lui Kate Middleton este dator unor entităţi şi unei tradiţii mai importante decât ea şi soţul ei.

Rochia, vălul virginal şi expresia de modestie de pe chipul viitoarei regine încântă milioane de telespectatori din toată lumea. Mireasa este subţirică şi frumoasă, de o perfecţiune desprinsă din vis. Este un basm la care să

86 A se vedea Max Fisher, „Last Vestiges of the British Empire Complicate Royal Baby’s Succession to the Throne”, 22 iulie 2013, washingtonpost.com.

aspire mulţi dintre cei două miliarde de martori din toată lumea care o urmăresc la televizor. Mireasa a trecut prin multe teste care au vahdat-o ca o fată *foarte* decentă, al cărei pântec va asigura perpetuarea Imperiului Britanic.

Este foarte romantic.

Partea a treia

BĂRBAŢI

Orice opresiune creează o stare tensionată, şi nici acest caz nu face excepţie.

— SIMONE DE BEAUVOIR, *AL DOILEA SEX*

CAPITOLUL 13

BODYGUARDUL

Shukria

ÎN CELE DIN URMĂ, actul în sine n-a fost pe atât de rău pe cât i se spusese. Colega ei, o femeie măritată din spital, o avertizase că avea să fie atât de dureros şi de dezumanizant, încât începuse să se bâlbâie când îl descria. În noaptea nunţii, i-a povestit ea Shukriei, o mireasă nu numai că suferă dureri îngrozitoare… dar mai există şi riscul unor răni permanente.

— Unde? a întrebat Shukria, care urma să se mărite în curând. Unde voi fi rănită?

Prietena ei a ţuguiat buzele şi a închis ochii. Locul care nu putea fi numit. Bineînţeles.

Shukria, care avea douăzeci de ani, a fost stânjenită. Urma să se mărite peste numai o săptămână şi ştia cum se năşteau copiii, dar nu avea niciun fel de detalii privind conceperea lor. Într-adevăr, a continuat colega ei, avea să fie norocoasă dacă nu ajungea la spital. Ba chiar şi soţul Shukriei ar fi avut nevoie de îngrijire medicală dacă lucrurile o luau razna.

— M-a speriat teribil, îşi aminteşte Shukria. Am slăbit de griji. Ce să fac? Mă gândeam tot timpul numai la asta.

Mi-a spus nişte chestii atât de ciudate, încât nu înţelegeam.

Dar când s-a consumat în cele din urmă noaptea nunţii, Shukria a scăpat fără nicio rană. Sigur că da, fusese oarecum ciudat, dar „mai bine” decât i se spusese. Celălalt lucru o îngrijorase mai mult – faptul că poate ea ar fi trebuit să fi fost cea cu un penis. Până cu o lună înainte de noaptea nunţii, Shukria trăise ca bărbat.

DR. FAREIBA AUZISE că fosta ei colegă de clasă se măritase până la urmă, după ce fusese bărbat mai mult timp decât majoritatea. După ce petrecusem o vreme întrebându-mă dacă în Kabul existau femei care m-ar fi putut lămuri ce o putea aştepta pe Zahra – ce se putea întâmpla de cealaltă parte a unei căsătorii forţate pentru o *bacha posh* aproape adultă –, o convinsesem pe doctoriţa evazivă să mă prezinte vechii ei prietene din şcoală. Ca întotdeauna, nu există un număr de telefon, dar mergând împreună pe jos, o localizăm în cele din urmă pe Shukria într-unul dintre spitalele animate ale capitalei.

Povestea personalităţii anterioare a Shukriei este relatată pentru prima dată într-o grădiniţă din spatele spitalului. Nimeni n-a mai întrebat-o despre asta vreodată. Ea descrie un tânăr ţanţoş în blugi şi jachetă de piele, care purta întotdeauna un cuţit în buzunarul de la spate pentru eventualitatea că ar fi fost nevoit să apere onoarea sa – ori a unei fete. Shukria se gândeşte la el la timpul trecut. *Shukur*. Acum este mort.

În vârstă de treizeci şi cinci de ani sau poate ceva mai vârstnică – ca mulţi afghani, Shukria doar îşi estimează vârsta şi o reduce cu câţiva ani în avantajul ei –, Shukria se îmbracă în şase dimineţi din şapte în *abaya* maro, veşmântul din creştet în tălpi, şi-şi pune ochelari mici cu lentile colorate. Aplică cu grijă fard bej gros pe

faţa ei tăbăcită şi foloseşte un ruj roşu-închis pe buze, străduindu-se să nu se mânjească prea mult. Machiatul o relaxează mintal. Ba chiar se parfumează dintr-un flaconaş cu care s-a răsfăţat în bazar şi pe care scrie Royal After Shave, „Made in the Kingdom of Saudi Arabia”. Are un miros mai greu, ca de pădure. Shukria nu mai suporta niciuna dintre opţiunile florale şi i-a spus vânzătorului că-l cumpăra pentru soţul ei.

Părul negru şi creţ îi este complet ascuns sub văl. Are mai multe asemenea văluri, din mătase imprimată, şi se simte bine când le foloseşte. Vălul indică tuturor care îi este locul în societate. Acum locul Shukriei este printre femei. Trebuie s-o ştie, *s-o simtă*, ea însăşi.

După aceea Shukria, mamă a trei copii, merge cu autobuzul la slujbă într-unul dintre cele mai animate spitale ale Kabulului, unde îşi schimbă din nou hainele în uniforma largă, albastru-deschis, cu bonetă. Stilul este unisex; colegii bărbaţi simt îmbrăcaţi la fel. De obicei, asistentele poartă tunici mai lungi, dar Shukria a optat întotdeauna pentru cămaşa bărbătească. Păstrează în urechi cerceii mici de aur, unicul însemn al feminităţii.

În ţinuta aceasta, ea lucrează ca asistentă anestezistă treisprezece ore pe zi, întreţinându-şi copiii şi soţul care nu are serviciu. Programul de muncă este mai lung când aripa chirurgicală sărăcăcios echipată se umple cu răniţi de la vreo explozie din preajma Kabulului.

Shukria este apreciată în spital, unde lucrează de peste un deceniu. Cel puţin aşa crede ea. Toţi ştiu că lucrează repede şi fără multe instrucţiuni. De asemenea, se implică rareori emoţional, aşa cum se întâmplă cu unele asistente. Asta o face utilă.

Cu toate acestea, nu scapă de valul de adrenalină, mai ales când simte unda de şoc a exploziei unei bombe în

apropiere. Însă peste câteva clipe revine la rutina familiară, mergând în spatele medicului care face trierea, observând cât de aproape de viaţă sau de moarte este fiecare pacient şi unde va fi trimis în continuare – direct la chirurgie sau pe unul dintre paturile cu cearşafuri din plastic pentru ca sângele să poată fi mai uşor spălat ulterior. După o explozie, răniţii sosesc cu zecile, pe tărgi sau căraţi de oameni. Câteodată un părinte împarte aceeaşi targă cu propriul lui copil.

Shukria n-a studiat niciodată medicina traumelor, dar a văzut o mulţime de mutilări ale corpului uman, toate ca instantanee catalogate în creierul ei. Imaginile cele mai clare sunt acelea de corpuri micuţe fără picioare sau braţe, ori găuri căscate pe trunchiuri slăbuţe. Poate încă să-şi amintească feţe de copii surprinşi care o privesc. Adesea se aud ţipete şi plânsete, dar după aceea nu mai există niciun sunet în succesiunea de imagini. Este silenţioasă, dar viu colorată. În sala de operaţii, sarcina Shukriei este de a se asigura că pacienţii ei tac.

După o zi ca aceasta nu există niciodată „raport de activitate”, şi nici prea multă conversaţie. Personalul continuă să-şi vadă de treburi şi nimeni nu face pauză până nu se diminuează fluxul victimelor. După aceea Shukria se va spăla şi va lua autobuzul înapoi, spre casă. Toţi locuitorii Kabulului au cunoscut ororile războiului şi majoritatea au asistat la morţi violente.

Ea păstrează câteva fotografii în care pozează ca bărbat tânăr, cu păr mare, cârlionţat, şi chip serios. Niciodată zâmbitor. Surâde când priveşte fotografiile şi-şi aminteşte ceea ce acum consideră „vremurile ei cele mai bune” Uneori se înfurie pe sine pentru că nu s-a bucurat mai mult de perioada aceea, neştiind, sau poate neacceptând că totul se va sfârşi atât de brusc.

CÂND A APĂRUT Shukria în familie, părinţii ei nu mai voiau să rişte. Educaţia ei a început chiar în ziua când s-a născut. Desigur, ar fi fost ideal dacă s-ar fi născut băiat, dar asta nu conta de fapt pentru sarcina care-i fusese trasată la naştere: să-şi protejeze fratele mai mare.

La vârsta de treisprezece ani, mama ei fusese măritată cu un bărbat cu treizeci de ani mai vârstnic. Ea fusese a doua lui nevastă. Prima nevastă nu putea avea copii, însă mama Shukriei a rămas repede gravidă, spre bucuria tuturor, mai puţin a primei neveste, stearpă. Ruşinea ei era subliniată şi înrăutăţită de fertilitatea noii mirese adolescente, însă pruncul a murit la câteva luni după naştere. La fel s-a întâmplat cu al doilea copil, în anul următor. Când şi al treilea prunc băiat s-a îmbolnăvit, suspiciunile s-au îndreptat către prima nevastă, bănuită că ar fi încercat să-l otrăvească şi că-i ucisese şi pe cei doi fii anteriori, deoarece îi hrănise şi ea cu biberonul.

Treptat, mama Shukriei a decis că prima nevastă era vinovata, într-o zi, a izbucnit o ceartă şi ambele femei s-au atacat reciproc cu ustensilele din bucătărie. Când soţul lor a intrat şi le-a despărţit, prima nevastă, însângerată, a căzut pe podea şi a început să plângă incontrolabil, implorându-l să divorţeze de ea.

— N-o să-ţi acord niciodată divorţul, a replicat el, apoi a lovit-o cu pumnii până când femeia a amuţit şi a rămas fără cunoştinţă.

Subiectul n-a mai fost niciodată discutat în familie, dar în ziua aceea s-a decis ca următorului copil născut să i se încredinţeze sarcina de a-l păzi pe fiul rămas, dacă avea să supravieţuiască. Nimeni n-avea să afle niciodată dacă fusese sau nu otrăvit.

Următorul copil s-a născut spre sfârşitul anului şi a fost fată. Ea a căpătat numele Shukria, însă a fost

prezentată lumii ca Shukur.

Crescând, Shukur şi-a cunoscut dintotdeauna rolul special şi s-a simţit mândră să fie tovarăşa fratelui mai mare. împreună, ei au devenit cei doi prinţi ai gospodăriei, separaţi distinct de cele cinci surori care au urmat. Shukur împărţea un dormitor cu fratele ei, în timp ce mama, tata şi cele şase surori dormeau laolaltă în altă odaie, în familiile afghane se obişnuieşte ca surorile mai mari să fie însărcinate cu îngrijirea copiilor mici, însă Shukur avea o sarcină mai importantă.

Ea trebuia să-l însoţească permanent pe odorul cel mai preţios al familiei – băiatul – în calitate de gardian al său. Făceau totul împreună. Dormeau în acelaşi pat. Se rugau. Mergeau la şcoală. Mai întâi mânca Shukur, şi abia apoi mânca şi fratele ei. Mai întâi bea Shukur, şi abia apoi bea şi el. Dacă se ivea vreo ameninţare din partea altui copil, Shukur îl apăra cu propriul ei corp. Ea n-a pus niciodată vreo întrebare despre sarcina primită; i s-a spus că era o onoare.

În plus, îi oferea ocazia să exploreze viaţa dincolo de restricţiile suportate de surorile ei. De altfel, nici nu prea ştia cum îşi petreceau ele zilele. Shukur şi fratele ei n-au stat niciodată în casă un minut mai mult decât era strict necesar. Mâncau întotdeauna primii, vorbeau primii şi nu erau niciodată deranjaţi cu vreuna dintre corvezile obişnuite ce erau de aşteptat din partea surorilor – spălat, dereticat şi gătitul mâncării. Aşa ceva nu era pentru băieţi.

Laolaltă, ei doi erau stăpânii lumii de afară, cocoţându-se în copaci şi explorând colinele din jurul capitalei. Prietenii lui Shukur de ambele sexe au ştiut dintotdeauna că ea se născuse fată, la fel ca restul familiei şi majoritatea vecinilor. Nu era totuşi ceva nemaiauzit – una dintre colegele de clasă era şi ea travestită în băiat.

Era altă familie, cu propriile ei motive, şi nimeni nu căuta detalii.

Pe măsură ce au crescut şi au ajuns adolescenţi, fraţii au avut şi mai puţin contact cu fetele, învăţând că prea mult timp petrecut alături de sexul slab ar fi fost dovada lipsei de bărbăţie şi le-ar fi slăbit caracterul. Fraţii s-au alăturat unei găşti de opt tineri, care cutreierau oraşul îmbrăcaţi în jachete scurte din piele în stilul lui Fonzie[87] şi blugi mulaţi, şi afişând tunsori occidentale.

Pentru a se impresiona reciproc şi pentru a-şi cultiva onoarea, ei se încăierau frecvent cu alte găşti. Shukur nu avea forţă fizică, dar compensa prin iuţeală. Când a fost provocată, nu s-a gândit nici măcar o dată să spună că era fată. Aşa ceva ar fi însemnat înfrângere – şi ruşine.

La orele pentru rugăciuni, ea stătea în secţiunea pentru bărbaţi a moscheii şi-şi punea palmele pe abdomen ca bărbaţii, nu pe piept, aşa cum trebuie să facă femeile. Prietenii o acceptau şi o respectau ca pe un bărbat onorific. Odată, pe când se afla în autobuz, Shukur a scos un cuţit şi a ameninţat un băiat care stătea jos şi încerca să hărţuiască o elevă. N-a fost o acţiune la care să se fi gândit, ci a acţionat din reflex. Femeile trebuie protejate de către bărbaţi împotriva altor bărbaţi; ea ştia că aşa funcţiona societatea şi era pentru bunul mers al lucrurilor.

Uneori şi tovarăşii lui Shukur se făceau vinovaţi de unele forme de hărţuiri. Uneori se apropiau periculos de mult de fete, care-i rugau să păstreze distanţa ca să nu-şi neliniştească părinţii. Găştii nu-i păsa prea mult de fete, ci dorea de fapt să-i provoace pe fraţii lor.

Băieţii ştiau ce era dragostea, dar nu le plăcea să-şi piardă vremea gândindu-se la aşa ceva. În acelaşi timp

87 Arthur Herbert Fonzarelli, personajul interpretat de Henry Winkler în serialul TV american Happy Days (1974-1984) (n. trad.).

însă ştiau că fetele o făceau şi de aceea le cântau uneori în strună, doar ca să vadă cât de departe ar fi fost dispuse să meargă – cât de mult ar fi fost dispuse să rişte. Shukria a învăţat destul de devreme că dragostea îţi putea deforma mintea şi trebuia lăsată în seama sexului slab. Mai cu seamă minţile femeilor erau înclinate să pornească pe căi greşite din cauza poeziei şi cărţilor. Pe de altă parte, minţile bărbaţilor erau mai concentrate şi mai bine înzestrate pentru a rezolva probleme importante şi a construi lucruri. Cel puţin aşa a fost ea învăţată.

Privilegiile ataşate poziţiei de fiu secundar în familie erau contrabalansate de responsabilităţi. Să dea o fugă la bazar, să cumpere alimente şi provizii, să care saci grei de făină şi bidoane cu ulei pentru gătit – toate acestea cădeau pe umerii ei. Fiul mai mare era cruţat, bucurându-se mereu de un statut superior faţă de *bacha posh* a familiei, însă Shukur era silită să execute munci fizice grele. A fost mai cu seamă dificil după ce i-a venit ciclul. Era de neconceput să-i spună tatălui ei ce i se întâmplase, deoarece ar fi demonstrat că era femeie şi, mai rău, sângerarea ar fi zugrăvit-o ca impură şi slabă. De aceea, de la sfârşitul verii şi începutul toamnei din al cincisprezecelea ei an de viaţă, Shukur s-a chinuit cu durerile abdominale, în timp ce umplea o roabă cu lut de la o groapă din apropiere şi o aducea acasă pentru a repara acoperişul. Peste vară, acoperişul din lut se usca şi crăpa, astfel că în liniile dinaintea iernii geroase şi crude trebuia peticit din nou. Între două transporturi de lut, Shukur se ghemuia şi-şi strângea genunchii la piept, străduindu-se să diminueze durerile şi să-şi încălzească abdomenul. Mama n-a întrebat-o niciodată, iar tatăl nu putea şti. Shukur îşi iubea tatăl şi dorea să fie un fiu perfect ca să-l mulţumească.

Acum este recunoscătoare că ciclul i-a venit aşa târziu. Surorile mai mici avuseseră menstruaţie mult mai devreme, la începutul adolescenţei, dar când Shukur a împlinit treisprezece ani, la fel ca Zahra, şoldurile nu i s-au rotunjit. Ea şi-a impus să vorbească mai gros, aşa cum începuse să se întâmple cu ceilalţi băieţi. Pieptul i-a rămas plat.

Mama o învăţase că copiii ies din corpul mamei lor şi naşterea în sine i se părea neliniştitoare. Ca multe alte mame afghane, mama ei i-a spus că pruncul va ieşi printr-un orificiu din stomacul femeii. Era doar unul dintre motivele pentru care Shukur se simţea uşurată la gândul că nu se va mărita niciodată – fiind încrezătoare că familia avea multă nevoie de ea. Shukur îşi imagina că va prelua de la tatăl ei sarcina asigurării existenţei pentru întreaga familie. Tatăl ei, agent de pază în aeroport, s-a pensionat când ea avea paisprezece ani şi Shukur a decis să urmeze şcoala de asistente medicale. Ar fi dorit să devină medic, însă ar fi avut nevoie de mulţi ani de studiu şi de mulţi bani. Shukur trebuia să muncească şi să aducă un venit, pentru a rămâne un fiu pentru tatăl ei şi un frate pentru surorile ei.

Acesta era planul.

ÎN SCURT TIMP au început să apară pericolele. Viaţa lui Shukur s-a schimbat radical la începutul anilor 1990, aşa cum s-a întâmplat de altfel şi cu viaţa Azitei, totuşi familia ei a rămas în Kabul pe toată durata războiului civil care a urmat conducerii comuniste. Shukur avea şaptesprezece ani în ziua când trei mujahedini au bătut la uşă. În capitală tocmai fuseseră instituite coduri vestimentare mai severe pentru femei, cu acoperirea obligatorie a capului. Luptătorii auziseră zvonuri despre o femeie care purta haine bărbăteşti şi veniseră să

pedepsească mârşăvia. Shukur era acasă, în cartierul Darulaman unde crescuse, cu blugi, cămaşă largă şi coafura stil afro care-i plăcea pe atunci. Mujahedinii au rămas în prag şi au cerut să vadă delincventa travestită despre care li se spusese că locuia acolo. La început tatăl ei n-a vrut să se clintească, dar Shukur a înaintat şi le-a spus deschis că probabil o căutau pe ea. Cei doi au privit-o, după care s-au uitat unul la altul, apoi unul a rostit apăsat:

— Bun. Arăţi ca un băiat şi eşti complet ca un băiat. Aşa că-ţi vom spune „băiat”.

Shukur fusese astfel confirmată de mujahedini ca bărbat credibil. Luptătorii au plecat şi nu s-au mai întors, dar ei au fost vestitorii zilelor negre ce aveau să urmeze. Părinţii lui Shukur au început să admită că fetei îi va fi imposibil să rămână bărbat, mai ales fiindcă rudele lor se plângeau întruna; ele deveniseră mai conservatoare şi speriate. Unele susţineau că nu era cuvenit să aibă în familie o adolescentă care să fie considerată băiat. Ca întotdeauna, erau în joc reputaţia şi onoarea.

Aşa se face că, atunci când verişorul cu trei ani mai mare a rostit într-o zi „Eşti logodită”, Shukur a reacţionat aşa cum făcea în mod normal faţă de o insultă: l-a pocnit. El a ţipat şi a dus mâinile la nas. Ştia prea bine că nu era cazul să riposteze lovind-o.

Iar el spusese adevărul.

Unchiul lui Shukur îi convinsese pe părinţii ei: în vremurile acelea era prea periculos ca fiica lor să continue să joace rolul de bărbat. Când talibanii au intrat în Kabul şi au declarat segregarea sexuală completă, travestiurile au fost interzise oficial. Femeile nu aveau voie să iasă din casă, iar dacă erau totuşi nevoite s-o facă, trebuiau să fie complet acoperite pentru a nu stârni poftele bărbaţilor şi a contribui la prăbuşirea societăţii. Familia trebuia s-o

protejeze pe Shukur – dar şi pe sine –, continuase unchiul. Soluţia cea mai bună era s-o mărite şi s-o trimită de acasă. De asemenea, le-a reamintit el părinţilor, mai erau în joc şi banii pe care familia soţului avea să-i asigure pentru Shukur ca mireasă. De ce să refuze un preţ decent în vremurile acestea tulburi?

Deoarece Shukur nu putea discuta direct subiectul cu tatăl ei – ar fi fost necuvenit şi lipsă de respect –, ea s-a adresat mamei:

— Te rog mult, nu v-am făcut niciun necaz. Nu vă cer nimic, ca alte fiice. N-am cerut niciodată haine noi, nici chiar pentru Eid[88]. Nu simt o povară. Încerc doar să ajut.

Mama lui Shukur a ascultat jumătate din cuvintele fiicei ei, după care a oprit-o. Ea însăşi fusese măritată la treisprezece ani. Cu siguranţă, Shukur se putea descurca perfect, mai ales după atâţia ani în care cutreierase aşa cum nicio femeie nu putea s-o facă. Şi se bucurase de altfel de o perioadă lungă. Shukur ar fi trebuit să fie recunoscătoare. Era posibil ca viitorul ei soţ s-o lase să continue să lucreze în spital, dar îndatoririle de nevastă aveau să fie prioritare. Perioada ei de fiu util se terminase. Acum putea fie să se supună, fie să-şi piardă întreaga familie. De fapt nu exista o alegere reală.

După câteva zile, mătuşa Shukriei i-a adus o fustă lungă până la pământ, o *burka* şi o pereche de pantofi imposibil de mici şi ascuţiţi la vârf. Mătuşa i-a spus că era posibil ca iniţial să se simtă nelalocul ei când va îmbrăca hainele femeieşti, dar avea să se obişnuiască. Shukria îşi aminteşte că s-a gândit că o minţea.

La petrecerea de logodnă, o festivitate restrânsă cu numai şaptezeci şi cinci de invitaţi, specifică epocii

88 Eid-ul-Fitr, adesea prescurtat Eid, sărbătoare musulmană care marchează sfârşitul Ramadanului (n. trad.).

talibane, Shukria şi-a întâlnit pentru prima dată viitorul soţ. îl zărise furişându-se de câteva ori prin spital şi privind-o direct, ba chiar, holbându-se la ea. Atunci nu dăduse mare importanţă amănuntului, deoarece spitalul trecea constant prin etape de haos în care era ticsit de pacienţi şi familiile lor. Şi-a amintit totuşi chipul lui, care o măsura, întotdeauna din depărtare, când ea se grăbea între sălile de operaţie. Bărbatul fusese acolo ca s-o vadă, la insistenţele familiei lui.

Din observaţiile acelea concluzionase că Shukria va fi o soţie bună. I se spusese că sub uniforma aceea se găsea o femeie ca toate celelalte şi, chiar mai bine, ea îşi întreţinea deja familia prin munca din spital. Avea să-i asigure şi lui un element de siguranţă dacă firma lui de construcţii nu mergea prea bine. Ulterior Shukria a înţeles cum se întâmplase totul.

— Nişte colege îmi cunoşteau numele femeiesc şi mama lui a aflat că eram femeie. A fost avertizată că eram *bacha posh* şi că probabil l-aş fi luat la bătaie dacă familia lui ar fi îndrăznit să-i abordeze pe ai mei pentru măritiş. Lui însă i-a plăcut stilul meu.

Bărbatul cu care s-a măritat Shukria a înţeles că ea abia îşi începuse cu adevărat existenţa de femeie şi a spus că-i va oferi timp pentru adaptare; şi el avea o *bacha posh* în familia extinsă. În cazul acesta s-a nimerit să fie pur şi simplu destinul ei şi cel care s-o aducă înapoi la feminitatea cuvenită.

Ca o concesie, imediat după căsătorie, a încurajat-o să poarte pantaloni în casă. Ştia că asta îi ridica moralul.

ÎN NOUA El viaţă conjugală, restricţiile impuse deplasărilor au deranjat-o pe Shukria – ca nou-căsătorită, a avut nevoie de timp să priceapă că nu putea părăsi casa oricând dorea. În câteva rânduri a ieşit singură pe uşă,

doar pentru a fi readusă înapoi şi mustrată. Familia soţului i-a spus că era „cam prostuţă”, şi Shukria a fost de acord că ceva era în neregulă cu ea. A promis să asculte mai atent şi să-şi amintească ce i se spunea.

Chiar şi mai neliniştitor, pentru ea şi pentru familie, era incapacitatea Shukriei de a efectua îndatoririle femeieşti esenţiale. I s-a spus că astfel de abilităţi erau înnăscute pentru femei, totuşi ea părea să nu aibă nicio chemare femeiască înnăscută de a crea în jur ordine, frumuseţe şi pace. Da, a concluzionat Shukria, ceva era în mod clar în neregulă cu ea. Cina îi ieşea arsă sau crudă. Hainele spălate nu erau curate, deşi mâinile îi erau umflate după ce stătuseră ore în şir în apă. Când a încercat să repare un rever al sacoului soţului, degetele i-au părut prea mari şi acul îi scăpa. Când soacra a încercat s-o înveţe să spele podelele, Shukria a răsturnat găleţile cu apă şi a făcut o asemenea mizerie, încât a fost trimisă în odaia ei.

S-a ocupat de aspectul ei exterior, încercând să-şi aranjeze părul cât mai feminin. Cu mult efort şi timp petrecut în faţa oglinzii, a descoperit că, cel puţin uneori, părul creţ îi putea fi întins şi silit să se comporte „feminin”. Când creştea mai lung, îi atârna pe spate în loc să stea zbârlit împrejurul capului în stilul afro care îi plăcuse dintotdeauna. Cu toate acestea, când făcea cunoştinţă cu alte femei, ele continuau să-i spună că arăta ciudat.

Acestea erau însă noile ei prietene, cu care stătea închisă aproape tot timpul în odăile întunecoase, cu draperiile trase şi ferestrele vopsite în negru. Când înfrunta praful des al Kabulului, ieşind din casă, întotdeauna cu escorta masculină obligatorie, nu putea niciodată să meargă exact acolo unde dorea. De asemenea, cu greu putea să vadă ceva prin sita micuţă a *burka*.

Stăpânirea talibanilor a fost poate perioada cea mai grea pentru femei, şi viaţa Shukriei a ajuns tot mai mult să se rezume la şederi tăcute în camere slab iluminate. În acelaşi timp însă invitaţiile pentru ceai la alte femei din cartier sau chiar la rudele femei ale soţului îi creau o nervozitate extremă.

Necazurile începeau din clipa saluturilor.

Cele trei sărutări pe obraji schimbate între femei îi păreau excesiv de intime. Shukria nu fusese niciodată atât de apropiată de alte femei şi i se părea ciudat să-şi atingă pielea de pielea lor şi să le simtă mirosul. O stânjenea. În plus, pielea lor era mai catifelată. Unele se oferiseră să-i pună la dispoziţie cremele lor de faţă, dar Shukria a decis că nu le putea suferi mirosul dulceag.

Reuniunile la care participau numai femei prezentau alte provocări. Femeile decente se aşezau cu picioarele perfect lipite şi drepte, aşa cum fuseseră învăţate încă din copilărie. Shukria, care se obişnuise să stea cu picioarele depărtate, s-a străduit din răsputeri să suporte durerile ce apăreau invariabil în noua poziţie. A fost de asemenea nevoie de timp pentru a stăpâni modul corect de a vorbi. Avea un glas prea sonor şi prea gros pentru un grup format exclusiv din femei. Chiar şi azi mai răspunde uneori la telefon folosind din greşeală „vocea din fundul gâtului”, cum o numeşte, înainte de a se corecta rapid.

Însă partea cea mai neplăcută era socializarea în sine. Pur şi simplu, nu ştia ce să spună. Femeile vorbeau un limbaj pe care ea nu-l înţelegea – despre mâncăruri, haine, copii şi soţi. Schimbau sfaturi şi trucuri despre naşterea băieţilor. Shukria nu avea cunoştinţe în nicio direcţie şi-i venea greu să descrie majoritatea evenimentelor din propria ei viaţă cu note la fel de dramatice. Pe scurt, se părea că nu-şi putea face prietene.

Femeile au acceptat-o imediat ca fiind o altă nevastă, dar nu s-au sinchisit s-o angajeze prea mult în conversaţii, fiindcă era în general stângace şi amuţea când i se punea o întrebare.

A durat o vreme până a observat un fel anume în care păreau să se conecteze femeile: bârfa. După ce jura că va păstra tăcerea, o femeie smulgea de la alta un secret mărunt, poate un vis romantic sau ceva la fel de prohibit. După aceea destăinuia altora secretul prietenei ei, urmat adesea de o remarcă peiorativă, ca un fel de momeală pentru a se conecta cu a treia femeie. Shukria a înţeles că pentru ele stabilirea intimităţii bazată pe violarea secretului altei femei constituia un mod de socializare. Acurateţea avea un rol prea puţin important – opiniile, observaţiile şi suspiciunile despre altele reprezentau o monedă la fel de forţe. Aparent, femeile care colectaseră cele mai multe secrete aveau şi cele mai multe prietene.

Shukria a încercat să imite felul cum se manipulau femeile reciproc pentru a-şi spori influenţa personală în grupuri izolate în care informaţiile călătoreau exclusiv oral şi erau ambigue. Cel mai adesea, însă, ea amesteca secretele, astfel că pierdea posibile cunoştinţe. După un timp a înţeles de asemenea – din propriile ei greşeli – că femeile erau rareori directe una cu cealaltă, ci preferau să-şi exprime opiniile şi să ceară ceea ce doreau pe ocolite. Shukria nu procedase aşa în gaşca ei de băieţi, dar, cu timpul, a învăţat măcar să perceapă solicitările nerostite sau criticile blânde.

Pe de altă parte, n-a izbutit niciodată să stăpânească,» flirtul”, aşa cum îi spunea ea, în care femeile chicoteau şi făceau curte noilor prietene ca într-un ritual de împerechere, măgulindu-se reciproc şi exprimându-şi bucuria că una era mai bună sau mai

frumoasă decât cealaltă. Chiar şi exersând, genul acesta de chicoteli şi flatări n-a părut să-i reuşească niciodată Shukriei. Acum, după cincisprezece ani de când este femeie şi după ce a născut numărul prescris de copii, nici măcar nu mai încearcă. Uneori chiar le întrerupe pe bârfitoare atunci când nu mai suportă să le asculte.

Regretă totuşi că nu seamănă mai mult cu celelalte femei. Se simte singură. Shukriei îi vine greu să se exprime. I se pare că femeile repetă aceleaşi câteva poveşti din vieţile lor, presărate adesea de lamentări emoţionale despre propriile lor suferinţe. Shukria nu s-ar putea imagina niciodată împărtăşind vreuneia detaliile drumului ei plin de confuzie şi anxietate de la bărbat la femeie. Nu doreşte să fie compătimită şi simpla idee de a fi văzută ca victimă o înfioară. Poate că situaţia s-a schimbat, dar îi place să creadă că, înăuntrul ei, există sufletul unui bărbat curajos. Compătimirea ar însemna soarta cea mai rea şi ruinarea onoarei proprii.

Încet, cu trudă, Shukria a continuat să-şi modeleze noua personalitate feminină pe baza femeilor din nu: „tot aşa cum în viaţa de *bacha posh* a cules indicii de la fratele mai mare. În cele din urmă, era mândră că reuşea cel puţin să se fardeze aproape corect. Umbla în vârful picioarelor în *burka*, cu un legănat ce i se păruse potrivit pentru o doamnă, care înlocuise mersul anterior, iute, cu paşi mari, fluturând braţele pe lângă corp sau cu mâinile vârâte în buzunare. Când *burka* n-a mai fost obligatorie, ea a continuat să umble mai feminin. Adesea uita partea cea mai importantă – să ţină capul plecat în semn de supunere –, dar cei din jur i-o reaminteau în mod repetat. A învăţat că femeile nu trebuie să umble cu spinarea dreaptă şi bărbia ridicată. Ca atare, a exersat să se gârbovească imediat după ce se ridică şi era atentă să ocupe un spaţiu

fizic mult mai restrâns decât în trecut, apropiindu-şi toate membrele de corp.

Observând şi imitând comportamentul femeilor, Shukria a înţeles acum foarte limpede deosebirile dintre comportamentul masculin şi cel feminin.

— A trebuit să-mi schimb gândurile şi tot ce aveam în minte, afirmă ea.

Explică felul cum a devenit femeie aproape în acelaşi fel în care l-a descris americană Judith Butler, filosoafa şi teoreticiană a genului sexual. Genul sexual al Shukriei – atât cel masculin, cât şi cel feminin – a fost trăit ca un concept social şi cultural, în care repetarea anumitor acţiuni i-a format identitatea în fiecare rol. Potrivit lui Butler, comportamentele genurilor sexuale[89] simt deprinse tot aşa cum copiii învaţă să vorbească o limbă prin repetarea aceloraşi cuvinte şi acţiuni. *Sexul* unei persoane este determinat la naştere, dar nu şi *genul sexual*, care este învăţat şi adoptat prin execuţie.

Dar tot aşa cum învăţarea unei limbi noi, cu propriile ei sunete şi melodii, este adesea mai dificilă pentru un adult, reînvăţarea feminităţii de către Shukria rămâne o trudă permanentă şi un limbaj a cărui fluenţă poate să n-o deprindă niciodată. Latura ei masculină s-a „împotmolit” într-un făgaş pe care îl descrie ca fiind „natural”. A fost

89 A se vedea Butler într-un material video în care îşi explică cercetările, la http://bigthink.com/videos/your-behavior-creates-your-gender. „De fapt, nimeni nu are un gen sexual din capul locului”, propune Buder. A se vedea de asemenea Judith Buder, Gender Trouble: Feminism and the Subversion ofIdentity(Ed. Roudedge, New York, 1990), p. 191, în care autoarea scrie: „în ce sensuri este atunci genul sexual un act? Ca şi în alte spectacole sociale rituale, acţiunea unui gen sexual necesită o performanţă care este repetată. Această repetare este simultan reluarea şi retrăirea unui set de înţelesuri stabilite deja social; şi este forma prozaică şi ritualizată a legitimizării lor.”

prima limbă vorbită şi primul ei limbaj corporal, iar băieţii i-au fost primii prieteni. Pe toate celelalte – tot ce ţinea de femei – a trebuit să le corijeze constant şi să-i fie reamintite.

DAR CE ANUME l-a făcut pe Shukur? Şi cine este Shukria? încotro se îndreaptă Zahra şi cine sau ce va deveni Mehran, în funcţie de timpul cât va rămâne deghizată în băiat? Ar fi greu de susţinut că ele s-au născut aşa, întrucât toate au fost alese să crească în rol de băieţi. Este totuşi posibil ca simpla dezvoltare să fie responsabilă pentru formarea identităţii genului sexual într-o persoană?

Majoritatea oamenilor ar spune că bărbaţii şi femeile se deosebesc între ei; poate că fiecare posedă anumite comportamente şi trăsături, şi poate chiar anumite preferinţe specifice genului sexual respectiv. Cel puţin aşa ne-ar plăcea nouă să stea lucrurile, întrucât ne-am organizat societatea după două versiuni distincte ale genului sexual: masculină şi feminină.

Asta ne ajută să ne jucăm propriile roluri, ne dă securitate şi confort şi ne călăuzeşte în interacţiunile reciproce. Atât de multe gravitează în jurul deosebirilor percepute între bărbaţi şi femei în existenţa noastră cotidiană, încât, dacă n-am folosi în mod constant genul sexual ca pe o piatră de încercare, ne-am putea pierde complet orientarea. Genul sexual este una dintre căile prin care încercăm să înţelegem misterul existenţei. Fratele meu a descris cândva bucuria pe care a simţit-o când a aflat că partenera lui de viaţă era însărcinată cu o fetiţă.

— În primul rând trebuie spus că este incredibil de greu de înţeles că ai creat o altă fiinţă umană. Când afli că este băiat sau fată – ei bine, cel puţin atunci ştii un amănunt despre copil.

Genul sexual înseamnă pentru noi frumuseţe,

fascinaţie şi magie. Bărbaţii şi femeile sunt „diferiţi” pentru că adesea *ne bucurăm* de aceste diferenţe şi ne place să amplificăm şi să ne jucăm cu noţiunile respective. Genul sexual este o necunoscută pe care o putem explora – deşi prea multe experimentări cu definiţia binară a doua genuri sexuale distincte îi face pe mulţi să se simtă inconfortabil.

Dar îndată ce conversaţia se îndreaptă către *felul cum* devenim diferiţi – în mod natural sau prin educare –, genul sexual devine mai puţin o realitate şi mai mult un subiect de controverse.

Teoria „naturală” – că toţi ne naştem cu *un* set de abilităţi şi că toate comportamentele sau trăsăturile specifice genului sexual ne simt programate în ADN – susţine ideea că genurile sexuale sunt încă de la naştere adecvate din punct de vedere biologic pentru lucruri diferite. Teoria aceasta a fost utilizată istoric pentru a afirma că femeilor le lipsesc unele trăsături, că sunt incapabile să realizeze unele sarcini şi ca atare nu ar trebui să aibă unele drepturi. În mod tradiţional, femeile şi fetele au fost descrise ca fiind „din fire” mai blânde, mai slabe şi în general cu însuşiri mai casnice decât bărbaţii. Potrivit acestei teorii, era mai bine ca orice raţionamente, decizii, sau chiar *gândirea* în sine, să fie lăsate în seama bărbaţilor, ale căror minţi erau mai ascuţite şi mai analitice.

De-a lungul timpului şi cu rezultate diverse, ştiinţa, medicina şi psihologia au încercat să dovedească aceste opinii, poate cel mai notabil în cercetările efectuate de medici bărbaţi asupra femeilor. De exemplu, o ipoteză de bază în Europa secolului al XIX-lea[90] susţinea că creierul

90 Cartea scrisă de Barbara Ehrenreich şi Deirdre English, For Her Own Good - Two Centuries of the Experts'Advice to Women, publicată în

femeii este legat direct de uterul ei. Uterul, mult împovărat de menstruaţii şi de sarcini, conducea creierul şi dicta comportamentul înnăscut şi schimbător al femeilor. Aceleaşi argumente sunt utilizate şi azi de mulţi afghani educaţi, femei şi bărbaţi deopotrivă, ca mod de justificare a lipsei drepturilor femeilor. A fost nevoie de mult timp pentru ca acest tip de pseudoştiinţă despre creierul slab „de la natură" al femeii să fie demitizat în lumea occidentală, deşi mai pot fi auzite unele concepţii vechi printre politicieni conservatori şi religioşi, care slăvesc valorile familiei tradiţionale.

Dar dacă determinarea deosebirilor şi trăsăturilor inerente în oameni pe baza culorii pielii a fost de acum complet abandonată, ideea că băieţii şi fetele se nasc cu creiere complet diferite, care le condiţionează comportamentul pe măsură ce cresc, a continuat în epoca noastră. Actualmente, există totuşi puţine validări ştiinţifice pentru a face o discriminare bazată pe sexul de la naştere sau pe genul sexual, întrucât nu există un mod simplu de separare a indivizilor pe baza genului sexual. Gruparea strictă a indivizilor după trăsăturile, abilităţile sau comportamentul din naştere tradiţional „masculin" sau „feminin" nu mai este considerată validă sau acceptabilă în multe societăţi educate, întrucât cercetările au dovedit că probabilitatea ca două persoane de *acelaşi* sex să fie *mai deosebite* între ele decât un bărbat oarecare şi o femeie oarecare[91] este mai mare.

1978 de editura Anchor Books şi în 2005 de editura Random House, reaminteşte eforturile medicinei şi ştiinţei de a opri accesul femeilor la viaţa publică şi gândirea intelectuală în mare parte a istoriei.

91 Janet Shibley Hyde, „The Gender Similarities Hypothesis", American Psychologist (2005). în lucrarea aceasta, psihologul Shibley Hyde de la Universitatea Wisconsin-Madison oferă următoarea concluzie: „Ipoteza

Răspunsul la întrebarea „natural sau prin educare?” este mai puţin controversat decât ar dori poate unii. Persoana şi personalitatea apar de fapt printr-o *combinaţie* de „natural” şi „prin educare”, în timpul dezvoltării creierului în uter şi al experienţelor de viaţă ce urmează.

Există de asemenea *un* revers: ceea ce este „natural”, în sensul posibil de „înnăscut”, nu-i totuna cu ceea ce se poate *simţi* natural. Există gesturi sau reacţii pe care le putem simţi ca „naturale” după mulţi ani în care le-am executat, deoarece creierul s-a adaptat fizic ori s-a dezvoltat într-o direcţie specifică.

Cu alte cuvinte, în decursul timpului, deprinderile dobândite prin educaţie pot *deveni* o a doua natură.[92]

Aici se întâlneşte ştiinţa cu experienţa Shukriei. Pentru ea, genul sexual masculin s-a păstrat într-o anumită măsură, în timp ce mintea şi corpul i s-au dezvoltat, iar experienţele respective i-au format personalitatea. Ea nu

---

similitudinii genurilor sexuale prezintă un contrast evident faţă de modelul deosebirilor, care susţine că bărbaţii şi femeile, şi băieţii şi fetele, diferă enorm din punct de vedere psihologic. Ipoteza similitudinii genurilor sexuale afirmă că, dimpotrivă, bărbaţii şi femeile sunt asemănători în privinţa majorităţii - dar nu a tuturor - variabilelor psihologice. Dovezi extinse obţinute din cercetarea deosebirii dintre genurile sexuale susţin ipoteza similitudinii genurilor sexuale.”

92f oarte fragedă, din partea fiecărui sex sunt aşteptate comportamente şi abilităţi diferite. Limbajul utilizat cu fiecare gen sexual este diferit, iar fiecare copil, fie că este băiat, fie că este fată, este încurajat să dezvolte ceea ce considerăm trăsături şi comportament tipice - de exemplu, faptul că fetele sunt mai tăcute şi băieţii mai activi. Prin acest proces de învăţare şi formare de obiceiuri, creierul se va dezvolta fizic în direcţia aceloraşi caracteristici. Creierul - mai ales un creier aflat în dezvoltare - este atât de maleabil, încât va creşte, se va forma şi ajusta potrivit şabloanelor repetitive la care este expus. Comportamentul este întipărit în creier, pe măsură ce se dezvoltă şi ajunge să se simtă „natural”

are nevoie de un neurolog sau de un psiholog care să-i spună ceea ce ştie deja.

— Este simplu să devii bărbat. Aspectul exterior este uşor de schimbat. Revenirea este dificilă. Înăuntrul tău există o senzaţie care nu se va schimba niciodată.

În spitalul ei, medicii se ocupă de supravieţuirea fizică a pacientului. În ţară există puţini specialişti în domeniul sănătăţii mintale. Deşi afghanii mărturisesc des că suferă de anxietate din cauza războiului aproape neîntrerupt, puţini au avut acces sau au căutat asistenţă de specialitate. Aşa ceva ar fi ruşinos, iar puţinii medici care s-au specializat în problemele minţii simt ocupaţi cu îngrijirea celor care şi-au pierdut-o complet. Psihologia este asociată cu azile dărăpănate în care simt internaţi cei *realmente* nebuni, pentru a nu reprezenta un pericol pentru ceilalţi. La fel ca alte femei adulte cu un trecut de *bacha posh* care s-a prelungit prea mult şi care trăiesc discret, măritate în Afghanistan, Shukria n-a avut până acum cu cine se consulta în privinţa propriului ei psihic.

Opinia ei este perfect clară. Părinţii n-ar fi trebuit s-o facă băiat, fiindcă, până la urmă, ea trebuia să devină femeie. În calitate de părinte, Shukria are foarte multă grijă să-şi crească fiica şi pe cei doi fii, în mod tradiţional, ca fată, respectiv ca băieţi. Ea nu i-ar îngădui niciodată propriei fiice să-şi schimbe genul sexual.

SHUKRIA CREDE CĂ regulile clar stabilite cu privire la ce anume constituie masculinitate şi feminitate în Afghanistan sunt motivul pentru care i-a fost greu, dar nu imposibil, să înveţe cum să devină femeie. Îmi oferă unele observaţii personale, care n-au niciun fundament ştiinţific, dar care au ajutat-o să se autoeduce: bărbaţii încep să păşească cu piciorul drept, femeile cu piciorul stâng. Bărbaţii respiră din abdomen, femeile respiră din piept.

Glasul bărbătesc se aude din gât – „Trebuie să cobori ca să găseşti tonalitatea potrivită” –, în vreme ce glasul femeiesc se aude imediat de sub bărbie, cu o expiraţie mai uşoară.

Se ridică pentru a-şi demonstra mersul de bărbat: umerii traşi spre spate, paşii mari, braţele legănându-se pe lângă corp. Ea obişnuise să stea cu mâna în buzunarul hainei în timp ce mergea; era un fel de buzunar de piept, aşa că aducea cu Napoleon.

— Crezi, aşadar, că genul sexual există numai în minte? o întreb.

— Ştiu sigur asta. Este felul cum creştem.

— Dar nu avem prin naştere *unele* lucruri ce ne deosebesc? Altele decât corpul?

— Nu. Shukria scutură insistent din cap şi se arată pe sine. Am aflat asta pe propria mea piele. Înveţi totul. Totul se găseşte în minte şi în mediul înconjurător. Altfel cum mi-ai putea explica?

Setareh se întoarce către mine, aşteptând un răspuns pe care să i-l traducă Shukriei. Clatin din cap. Nu am niciun răspuns.

Azi suntem într-o cameră mică, urât mirositoare, fără ferestre, în partea din spate a restaurantului în care am petrecut până acum zeci de după-amiezi cu Shukria. Suntem separate de bărbaţi, care *sunt* întinşi pe covoare groase, fumează narghilea şi mănâncă chebap de pui de cealaltă parte a unui perete subţire.

Proprietarul ne-a explicat agitat că femeile intră rareori în restaurant. Ne-a fost pusă din nou la dispoziţie o magazie de lângă toaleta bărbaţilor; nu există toaletă pentru femei. Localul ar putea suferi enorm dacă nişte cliente acoperite în negru ar fi găsite prea aproape de bărbaţi. Restaurantul este însă pe drumul de întoarcere al Shukriei de la spital şi ea consideră că are o „securitate”

excelentă. Nu ştie, şi nici noi nu ştim, că în câteva luni scena de afară va fi împânzită de proiectile de mortiere şi grenade expediate de lansatoare spre apropiata ambasadă SUA.

Meniul este scris în dări şi în engleză, inspirat posibil de vecinătatea ambasadei, şi oferă mai multe specialităţi de pizza: „*cispy*”, „*spaisee*”, „*tike*”, „teen”, „soit” sau simplu „*american style*” în majoritatea zilelor, noi ne limităm la ceai şi prăjituri cu cardamom.

Mă ridic de pe podea şi stau în faţa Shukriei.

— Perfect, îi spun, atunci fă-mă bărbat, dacă crezi că o persoană se poate schimba. Arată-mi cum se face. Învaţă-mă.

Shukria mă priveşte în tăcere câteva secunde, după care se întoarce către Setareh. Urmează un torent de cuvinte; Setareh abia poate să ţină pasul cu explicaţiile ei.

Shukria povesteşte că m-a urmărit atentă de câteva ori, în grădina spitalului. Deşi Setareh m-a instruit şi corijat întruna pentru a adopta tui comportament femeiesc discret, oamenii tot se holbează la mine când merg cu paşi mari în veşmintele complet negre care mă acoperă. Shukria îmi zice că ei se holbează nu doar fiindcă simt în mod evident occidentală, ci fiindcă umblu ca şi cum aş fi „stăpână peste toate”. Sosesc peste tot fără să fiu însoţită de un soţ sau de un tată. Iar când vorbim, a mai observat Shukria, o privesc în ochi, fără să par nici sfioasă, nici emotivă. Nu chicotesc, ci râsul îmi este mai degrabă răguşit. Şi, la fel ca un copil, nu simt fardată, iar la încheieturile mâinilor şi pe degete îmi lipsesc bijuteriile. Shukria se mai uită o dată la mine, scurt, după care se întoarce spre Setareh şi tonul i se înmoaie. O roagă să nu-i traducă în mod exact cuvintele, deoarece pot fi prea insultătoare.

Setareh izbucneşte în râs discret şi-mi transmite cu blândeţe mesajul:

— Ea spune că tu eşti deja bărbat. Nu te poate învăţa nimic nou.

CAPITOLUL 14

ROMANTICA

Shukria

A FOST MOMENTUL cel mai dureros pe care şi-l poate reaminti Shukria. A fost de asemenea momentul când a simţit pentru prima oară dragostea. Atunci a ştiut, cel puţin într-o oarecare măsură, că era femeie.

Naşterea a asigurat-o că în ea exista ceva feminin, i-a confirmat că avea într-adevăr corp, şi poate nu doar atât, de femeie. S-a simţit uşurată că poate nu-şi distrusese complet feminitatea cât timp fusese bărbat.

După toate câte încercase să observe şi să înveţe – cum să se îmbrace, cum să se comporte şi cum să vorbească –, nu mai trebuia să se îngrijoreze că celelalte femei o vor surprinde uitându-şi rolul.

Acum avea dovada: era mamă. Era una dintre ele. Cu totul, urma să aibă doi fii şi o fiică.

Modul de creare a copiilor nu se prea discuta între prietenele ei. Niciuna nu dorea să aibă reputaţia de a şti prea multe sau că ar fi prea amatoare să discute despre „părţile secrete” – una dintre numeroasele expresii prin care femeile afghane îşi denumesc organele reproducătoare.

Prin definiţie, relaţiile sexuale sunt interzise în Afghanistan. Contractul de căsătorie este cel care le transformă finalmente într-un act permis între soţ şi soţie. Uneori, prietenele Shukriei glumesc despre „corvoada” de a fi în pat cu soţii lor. Toate ştiu „cum sunt bărbaţii” Unii doresc s-o facă mai des, pe când alţii insistă doar în

noaptea de joi, potrivit tradiţiei conjugale afghane, când săptămâna de lucru a luat sfârşit, iar femeile şi bărbaţii acordă o atenţie suplimentară spălatului şi aranjatului personal înaintea rugăciunilor de vineri. Dar Shukria n-a îndrăznit să-şi întrebe nicio prietenă ce anume era normal şi cum ar fi trebuit să se simtă sau să funcţioneze orice avea legătură cu părţile secrete. Niciuna dintre prietenele ei nu menţionase vreodată că i-ar fi plăcut să facă sex, deşi tuturor li se spusese că existau astfel de femei: târfe, cu dorinţe nefireşti şi obscene. Şi, desigur, femeile străine – mai mult sau mai puţin, aceeaşi categorie.

Problema specifică a Shukriei pare întotdeauna prea stranie ca s-o menţioneze. Niciuna dintre prietenele ei n-a crescut ca băiat şi ea nu şi-a putut întreba nici vechii prieteni bărbaţi care-i motivul pentru care contactul sexual o face să se simtă ca „un nimic”. Râde nervos când încearcă să-mi descrie:

— Nu-i pot dărui soţului meu dragoste ca o femeie. Am încercat, dar cred că am obţinut un punctaj foarte scăzut. Când el mă atinge, nu mă simt foarte confortabil. Pur şi simplu, nu simt nimic. Vreau să-l ignor. Când el devine excitat, nu-i pot răspunde. Întregul meu corp reacţionează negativ.

De fapt, nu contactul fizic o face să se crispeze, ci ruşinea. Nu este corect să fie în pat cu un bărbat, deşi este nevasta lui.

— Nu am sentimentele acelea pe care alte femei le au pentru bărbaţi. Nu ştiu cum să explic…

Ne priveşte şi şovăie.

— Uneori îmi vine foarte greu să fiu în pat cu soţul meu, deoarece el este bărbat. Eu mă cred de asemenea bărbat. Pe dinăuntru mă simt eu însămi ca un bărbat. Iar după aceea simt că-i greşit ca doi bărbaţi să aibă relaţii

sexuale.

Atunci poate că ea este gay?

Shukria nu-i deloc ofensată sau stânjenită când, după o sumedenie de ocolişuri şi paranteze, îi pun în cele din urmă întrebarea aceasta. Aproape cu tristeţe, recunoaşte că nu simte atracţie nici pentru femei. Evitarea lor şi cultivarea credinţei profunde că ele reprezintă sexul slab nu i-a adus nicio atracţie pasională. Intimitatea cu o femeie ar fi de asemenea greşită.

De fapt, Shukria este aproape sigură că în general îi preferă pe bărbaţi în detrimentul femeilor.

— Bărbaţii sunt puternici şi precişi. Femeile sunt foarte sensibile. Pe bărbaţi îi înţeleg. îi simt foarte uşor.

IPOTEZA MEA CĂ Shukria sau altă *bacha posh* pot dezvolta automat preferinţe homosexuale deoarece au trăit ca băieţi se dovedeşte eronată.

În primul rând, aşa cum explică dr. Robert Garofalo, expertul în dezvoltarea genului sexual din Chicago, un copil care creşte cu un gen sexual diferit de sexul anatomic înnăscut *nu* devine automat homosexual la maturitate. Dar posibilitatea ca *bacha posh* să devină homosexuale porneşte de la ipoteza că femeile afghane beneficiază de oportunitatea de a îmbrăţişa, dezvolta sau practica sexualitatea de *orice* fel.

Or, situaţia nu stă aşa.

În Afghanistan, sexul este un mijloc spre un scop: adăugarea de băieţi familiei. Dar în ecuaţia aceasta, orientarea sau preferinţa sexuală nu figurează nicăieri ca factor pentru femei. Întreţinerea de raporturi sexuale cu soţul într-o căsnicie forţată reprezintă o obligaţie, îndeplinită pentru a avea copii. Dar „când” sau „cum” vor avea loc raporturile acelea nu ţine de pasiune carnală, dorinţă, nici chiar de alegere deliberată. Identificarea ca

heterosexual sau *homosexual*, şi chiar definirea termenilor respectivi, poate fi foarte dificilă pentru o femeie afghană, care n-ar trebui să aibă deloc *sexualitate*.

Ideea că orice femeie, de oriunde din lume, este capabilă de comportament sexual este relativ recentă. Abia în anii 1950, graţie cercetărilor întreprinse de dr. Alfred Kinsey şi alţii[93], a început să câştige teren teoria că sexualitatea femeilor este, din multe puncte de vedere, similară cu cea a bărbaţilor. Anterior, potrivit literaturii şi ştiinţei occidentale, o femeie sănătoasă era o femeie *asexuală*.

Femeile care manifestau interes pentru sex deveneau adesea subiectele unor tratamente care să le vindece predilecţia aceasta neplăcută şi periculoasă. Se considera că organele lor reproducătoare erau cauza tuturor necazurilor. Literatura europeană din secolul al XIX-lea a documentat cum poate fi extirpat chirurgical uterul unei femei[94] în vederea stopării comportamentului sexual nesupus şi exagerat. Credinţa respectivă continuă să alimenteze argumentaţia modernă pentru mutilările genitale feminine din întreaga lume. O soţie asexuală este întotdeauna preferată pentru a asigura o familie stabilă.

Insistenţa experţilor medicali din Europa secolului al XIX-lea şi a multor bărbaţi şi femei afghane din prezent că o femeie nu ar trebui să simtă nimic sexual, întrucât ea există doar pentru procreare, este contrazisă chiar de temerea lor faţă de o sexualitate fundamentală explozivă a femeii, care trebuie restricţionată. Odată declanşată, sexualitatea femeii poate fi imposibil de controlat, aşa că

93 Ase vedea Theodore M. Brown şi Elizabeth Fee,,Alfred C. Kinsey: A Pioneer of Sex Research", American Journal of Public Health (iunie 2003), ncbi.nlm.nih.gov.

94 A se vedea cartea For Her Own Good de Ehrenreich §i English.

este mai bine să nu fie încurajată în niciun fel. De obicei, aici se termină conversaţiile discrete şi întortocheate despre sex din Afghanistan. Bărbaţii au sexualitate, dar femeile nu prea mult – decât dacă este ceva anormal cu ele, ceea ce le împiedică pe multe femei afghane să-şi exploreze sexualitatea sau să dezvolte orice fel de preferinţă.

Cu toate acestea, există bineînţeles şi în Afghanistan sexualitatea femeilor şi sentimentele sexuale. Dar, ca şi în cazul genului sexual, ele sunt deformate şi adesea nu corespund cu felul în care am învăţat să le descriem. În mod interesant, sentimentele sexuale descrise de câteva tinere nemăritate din Kabul la care am insistat cu subiectul interzis erau abstracte şi defocalizate. Este opusul pornografiei: fanteziile lor nu simt direcţionate spre bărbaţi şi nu includ vizualizarea de acte sexuale, ci simt descrise mai degrabă ca meditative. O fantezie în timpul masturbării poate include ceva despre „paradis”» frumuseţe” sau pur şi simplu o senzaţie de calm şi plăcere. Dar actul masturbării nu este împiedicat doar de ruşine şi frică; un moment de intimitate este foarte greu de găsit în locuinţele mici, unde copiii şi părinţii dorm adesea împreună. Femeilor tinere li se spune frecvent că îşi pot afecta virginitatea dacă se vor atinge prea mult, în orice fel, sub nivelul taliei.

Pentru o femeie măritată, recunoaşterea unui nivel de sexualitate personal şi înţelegerea felului cum se poate masturba pot duce la lipsa de satisfacţie în raporturile sexuale cu soţul. În tabăra masculină, un medic pashtun de treizeci de ani confirmă că el, ca şi Fareiba, este consultat frecvent de bărbaţi pentru sfaturi despre procrearea băieţilor, de fapt un pretext pentru a discuta despre sex. Conversaţiile urmează un şablon similar, în timp ce unii

bărbaţi sunt interesaţi să-şi facă nevestele „fericite”, există temerea că, dacă devin „prea fericite”, vor visa cu ochii deschişi la asta, ba chiar se vor întoarce spre alţi bărbaţi decât soţii lor; ele ar putea deveni interesate de sex şi necontrolabile. Cât despre propriile lor căsnicii, ei declară încrezători:

— După părerea mea, cum să zic… soţia ar trebui să termine înainte ca eu să termin. Este chiar mai bine dacă ea poate termina de două ori.

Însă răspunsul primit de la o femeie din Kabul a fost tipic pentru opinia despre sex a altor femei măritate:

— Dacă ar fi după mine, soţul nu m-ar mai atinge niciodată.

ACOLO UNDE SEXUALITATEA este în general suprimată şi ideea că femeile pot fi realmente capabile de comportament sexual este privită cu indiferenţă sau teamă, homosexualitatea este următorul subiect tabu. Dacă relaţiile sexuale abia există, atunci homosexualitatea nu există în mod cert – şi în niciun caz la femei. O încercare de a discuta despre homosexualitate cu afghanii va stârni de cele mai multe ori râsete nervoase sau refuzul făţiş al angajării în conversaţie.

Chiar şi printre afghanii educaţi ideea că femeile pot avea relaţii sexuale cu alte femei este atât ridicolă, cât şi misterioasă, deoarece, după cum mi s-a explicat, pune sub semnul întrebării însăşi definiţia actului sexual. După cum a afirmat un bărbat, „fără implicarea unui penis, sexul este pur şi simplu inutil din punct de vedere fizic pentru ambele părţi”.

Stephen O. Murray, expert în sociologie comparativă, şi istoricul şi antropologul Will Roscoe, care au cernut istoria şi literatura în căutare de definiţii ale homosexualităţii în lumea musulmană şi arabă, au găsit

doar referiri „neînsemnate” la lesbianism[95] de-a lungul timpului:

În majoritatea statelor islamice actuale, în care este strict cenzurată până şi reprezentarea comportamentului heterosexual în căsnicie, raporturile sexuale dintre femei rămân complet invizibile.

În cartea lor *Islamic Homosexualities*, ei citează de asemenea un pasaj din opera geografului şi cartografului Sharif al-Idrisi, care a trăit în secolul al XII-lea. Scrierea aceea rară recunoştea existenţa în trecut a unor femei care preferau femei, oferea chiar o explicaţie interesantă a motivului pentru care o făceau şi în acelaşi timp afirma că ele reprezentau un pericol pentru societate.

Există de asemenea femei mai inteligente decât altele. Ele au multe dintre însuşirile bărbaţilor, astfel că seamănă cu aceştia chiar şi în mişcările lor, în felul cum vorbesc şi în tonul glasului. Asemenea femei ar dori să fie partenerul activ şi ar dori să fie superioare bărbaţilor care fac dragostea posibilă pentru ele. Femeile acestea nu se ruşinează dacă îi seduc pe cei doriţi, iar dacă nu au dispoziţie, ei nu le pot sili să facă dragoste. Din acest motiv le este greu să se supună dorinţelor bărbaţilor şi se îndreaptă spre dragostea lesbiană. Majoritatea femeilor cu asemenea caracteristici pot fi găsite printre cele elegante şi educate, scribi, cititoare de Coran şi erudite.

Se observă că autorul subliniază că aceste cazuri se datorează exclusiv lipsei de parteneri masculini adecvaţi –

---

95 Citatul este de la pagina 97 din capitolul 5,,,Woman-Woman Love in Islamic Societies” de Stephen O. Murray, în Stephen O. Murray şi Will Roscoe, Islamic Homosexualities: Culture, History, and Literature (Ed. New York University Press, New York, 1997). Murray citează de asemenea pasajul din geograful şi cartograful musulman Sharif al-Idrisi, care a trăit în secolul al XII-lea, la pagina 99.

aşa-zisa homosexualitate situaţională. El sugerează de asemenea că o femeie *educată* poate deveni mai sexuală, şi de aceea va alege femei în loc de bărbaţi ca parteneri pentru sex. Concluzia implicită rămâne şi în prezent o îngrijorare a multor afghani: educaţia femeilor poate fi în detrimentul societăţii şi poate duce la sfârşitul omenirii. Este mai bine ca intelectul lor să fie ţinut în beznă, fiindcă altfel li se pot inocula idei anormale, de pildă abandonarea bărbaţilor în favoarea altor femei, cu consecinţa suplimentară a încetării naşterilor.

Trecând la celălalt gen sexual, homosexualitatea *masculină* este privită de majoritatea bărbaţilor afghani cu sentimente ce variază de la ridiculizare la dezgust; astfel de acte sunt comise de oamenii cei mai josnici. În mod oficial, homosexualitatea masculină nu există în Afghanistan şi nici în Iranul vecin sau în cele mai multe societăţi islamice. În cel mai bun caz este considerată un păcat, o crimă sau ambele.

Aceasta include însă unele contradicţii evidente.

În Afghanistan, ca şi în contextul istoric al homosexualităţii masculine, un bărbat se poate angaja în *activitate* homosexuală, dar asta nu-l transformă automat în *homosexual*. Se face o deosebire între rolul activ şi cel pasiv în actul sexual, între a „obţine” plăcere şi a ceda în faţa cuiva. Cel care penetrează este bărbatul viril, pe când cel penetrat este partea mai slabă, asemănată cu femeia care se supune unui bărbat. Penetratul poate totuşi să nu fie considerat homosexual, decât dacă nu cumva dovedeşte că actul îi place prea mult, caz în care poate fi denunţat ca homosexual, sau *bedagh*: un termen pentru homosexualul pasiv.

În mod tradiţional, comportamentul masculin homosexual, în rolul activ, este explicat în Afghanistan prin

lipsa femeilor disponibile. Femeile ar trebui să fie folosite în primul rând pentru procreare, nu neapărat pentru plăcere.

În mod similar poate fi justificată pederastia. Deoarece sexualitatea bărbaţilor este o forţă a naturii care trebuie eliberată, este mai puţin important cum anume se produce ea. Poate fi chiar preferabil un băiat mai tânăr, mai slab, întrucât nu poate fi dezonorat ca o femeie, iar riscul de răzbunare din partea familiei furioase este mai redus. Violarea unui băiat reprezintă o ofensă mai mică decât violarea unei femei. Ca răsplată, făptaşul este considerat macho şi nici pe departe „homosexual”.

Când organizaţiile pentru drepturile copiilor au încercat să cerceteze practica abuzivă *bacha bazã*> „joaca de-a băieţii”, din Afghanistan, în care băieţi tineri sunt vânduţi pentru a dansa şi întreţine musafirii şi publicul, sau ca sclavi sexuali pentru comandanţii militari şi alţi bărbaţi cu putere, au fost frecvent întâmpinate cu un zid de tăcere; mulţi afghani le confirmă existenţa, dar puţini vor admite că se întâmplă în propriile lor comunităţi.

Radhika Coomaraswamy, reprezentantă specială ONU pentru copii şi conflicte armate, a rupt tăcerea şi a declarat în 2011: „Comandanţi militari foarte puternici şi comandanţi regionali din toate forţele de securitate, dar şi din forţele antiguvernamentale, au băieţi tineri care sunt învăţaţi să danseze.”[96]

96 Pentru un context mai larg al remarcii lui Coomaraswamy, a se vedea „New UN-Afghan Pact Will Help Curb Recruitment, Sexual Abuse of Children”, UN News Centre, 3 februarie 2011. A se vedea de asemenea „An Unwanted Truth? Focusing the G8: Shining a Spotlight on Sexual Violence Against Children in Conflict”, Warchild UK, aprilie 2013, cdn.warchild.org.uk. în acest raport, ONG-ul britanic Warchild UK, care se concentrează asupra acordării de asistenţă copiilor din zone de conflict, a afirmat despre bacha bazi: „Problema rămâne totuşi una de

Fondul Internaţional pentru Urgenţe ale Copiilor al Naţiunilor Unite (UNICEF) a avertizat de asemenea în anul 2010 că numărul băieţilor abuzaţi sexual[97] prin această activitate tradiţională este probabil mic prin comparaţie cu abuzurile sexuale mai răspândite ale băieţilor „obişnuiţi" de către bărbaţi „obişnuiţi". Aşa încât, în ciuda cenzurării legale şi religioase a comportamentului homosexual, cercetările arată că în cultura tradiţională sau modernă din Afghanistan relaţiile sexuale de tipul bărbat-băiat nu sunt considerate nici neobişnuite, nici criminale.

Bărbaţii afghani sunt adesea la fel de atenţi în exprimare; ei nu vor vorbi niciodată la persoana întâi, ci spun uneori că „ştiu pe cineva", care, pe când era băiat, a fost supus unei agresiuni sexuale violente din partea unui bărbat mai vârstnic. În studiul său întreprins asupra pashtunilor în anii 1980, antropologul Charles Lindholm a scris: „Primele experienţe sexuale ale multor băieţi, dacă nu chiar ale majorităţii, sunt trăite cu unul dintre egalii lor înclinat spre pasivitate sau cu un bărbat mai vârstnic care este un *bedagh* confirmat. Bărbaţii mai vârstnici pot cultiva de asemenea un protejat tânăr şi arătos care-i va însoţi peste tot, deşi practica aceasta nu este nici pe

---

tăcere virtuală şi inacţiune, din cauza tabuului impus subiectului şi a complicităţii unor autorităţi importante."

97 John Frederick pentru UNICEF, „Sexual Abuse and Exploitation of Boys in South Asia and a Review of Research Findings, Legislation, Policy and Programme Responses", aprilie 2010, unicef-irc.org. A se vedea de asemenea un raport al organizaţiei Save the Children din 2003: „Mapping of Psychosocial Support for Girls and Boys Affected by Child Sexual Abuse in Four Countries in South and Central Asia", sca.savethechildren.se, care afirmă: „Se consideră că bărbaţii au nevoie de «eliberare sexuală», a cărei lipsă poate duce chiar la şubrezirea sănătăţii. Pe de altă parte, construcţia ideală a femeii este asexuală înainte de măritiş

departe universală.”[98]

Din partea acestor minori, victime ale violenţei sexuale, care au fost agresaţi de alţi bărbaţi şi sunt prea ruşinaţi pentru a vorbi măcar despre cele întâmplate, se aşteaptă o dezvoltare viitoare normală pentru a funcţiona sexual cu femei în cadrul căsătoriei, în scopul procreării.

Homosexualitatea aşa cum o definim noi, implicând doi parteneri care consimt reciproc, nu fusese documentată în Afghanistan până ce un refugiat afghan în Canada n-a scris despre experienţa sa.

Autorul Hamid Zaher[99] îşi aminteşte cum a început să se simtă atras de alţi băieţi în clasa a VIII-a. El afirmă că deşi abuzul sexual al băieţilor este acceptat pe scară largă în Afghanistan, este „absolut imposibil” ca doi bărbaţi adulţi să aibă acolo o relaţie sexuală egală, consensuală. Din acest motiv, drumul lui spre descoperirea şi explorarea propriei sale orientări sexuale a fost chinuitor, incluzând un diagnostic de boală mintală, şi a culminat prin părăsirea ţării natale.

Tot aşa cum homosexualitatea feminină a avut nevoie

98ş i pasivă sexual după aceea. Există precedente tradiţionale pentru abuzul «acceptat» al copiilor. Zvonuri despre bărbaţi care folosesc băieţi tineri pentru plăceri sexuale simt bine cunoscute şi discutate. în mod tradiţional, «păstrarea» de băieţi chipeşi adaugă statut şi prestigiu bărbatului şi-i sporeşte imaginea (autoatribuită sau impusă) de virilitate. în epoca talibană, interzicerea strictă a homosexualităţii a dus la trecerea în clandestinitate a aspectelor mai făţişe ale practicii. Cu toate acestea, se spune că practica aducerii de băieţi sub 18 ani la petreceri pentru divertisment a rămas uzuală în unele zone rurale din Kandahar şi din jurul său.”
Charles Lindholm, Generosity and Jealousy: The Swat Pukhtun of Northern Pakistan (Ed. Columbia University Press, New York, 1982), p. 225.

99 Hamid Zaher, It Is Your Enemy Who Is Dock-tailed: A Memoir (iUniverse, 2012), scrisă original în farsi în 2009, Kindle Edition.

de mai mult timp decât cea masculină pentru a fi recunoscută în majoritatea Occidentului, s-ar putea să fie necesare decenii înainte ca o femeie afghană să-şi poată defini orientarea sexuală ca lesbiană sau bisexuală. Sau orice altceva. Într-un viitor îndepărtat, poate că oamenii nu vor trebui definiţi fie ca heterosexuali, fie ca homosexuali pe viaţă, ci ţinând seama de recunoaşterea faptului că sexualitatea unei persoane poate fi mai schimbătoare şi situaţională.

CHIAR ŞI AŞA, într-un loc unde căsătoriile sunt aranjate, iar relaţiile sexuale au doar scopul reproducerii, continuă să mai existe crâmpeie de romantism, aşa cum o demonstrează nuntaşele ameţite care sunt atrase de tot ce este prohibit. Deşi căsătoriile din dragoste sunt o raritate în Afghanistan, poveştile despre ele abundă, şi atât femeile, cât şi bărbaţii visează la căsnicii inspirate de relaţiile aventuroase şi adesea chinuitoare, dar pasionale, din literatură şi poezie. Aici, pasiunea unei iubiri neîmpărtăşite din liceu poate dura toată viaţa.

Ca multe femei afghane, Shukria nu poartă verighetă, totuşi are pe mâna dreaptă un inel masiv din argint, despre care refuză iniţial să dea amănunte. Când îndrăznesc să sugerez că Shukria a fost subiectul unei iubiri secrete din partea celui care i-a dăruit inelul, ea neagă: nu, nu-i vorba despre asta.

— Am avut un prieten foarte bun care mi-a fost apropiat. De la el am inelul. Dar n-am fost niciodată îndrăgostită.

Au existat două inele identice. Prietenul ei l-a păstrat pe celălalt, pe care l-a purtat de atunci permanent.

Sună foarte romantic. O privesc pe Setareh, căutând sprijin, însă rămâne perfect inexpresivă. În ochii ei, eu sunt cea care nu ştie nimic despre dragoste. Avuseserăm

un conflict în automobil. Ea mă rugase s-o acopăr, pentru ca să se poată întâlni cu „un prieten” din universitate. Dacă mi-ar fi telefonat tatăl ei, ar fi trebuit să spun că Setareh era cu mine. I-am zis că era prea periculos. Dacă avea loc o explozie şi eu nu le puteam spune părinţilor ei unde se afla? Am insistat că atunci când sunt responsabilă pentru ea, trebuie să stăm împreună. La rândul ei, m-a anunţat că sunt o maşină fără suflet.

Ştiu că Setareh va risca până la urmă şi-i va spune oricum tatălui ei că este cu mine, aşa că nu voi putea decât să mă rog să nu fie surprinsă de detonarea unui terorist sinucigaş sau să fie prea aproape de o asemenea deflagraţie. Ştiu că ea nu se teme nici de una, nici de alta.

Shukria nu şovăie în privinţa inelului. Nu există nicio idilă. Doar cei opt bărbaţi pe care îi consideră prieteni. Gaşca ei din copilărie. Ei au păstrat legătura. Dacă ea se îmbolnăveşte, vin s-o viziteze şi toţi îi telefonează regulat. Shukria este foarte apropiată de unul dintre ei – au urmat şcoala împreună şi ulterior au lucrat în acelaşi spital. Părinţii lui o iubesc ca pe propriul lor copil, iar el continuă să-i spună Shukur. Pentru a demonstra că legătura lor fusese greşit interpretată anterior, Shukria povesteşte că mama lui crezuse că ea îl iubea şi venise la casa părinţilor pentru a face o propunere de căsătorie în numele fiului ei.

— Am fost foarte tulburată. M-am dus la mama lui şi i-am zis: „Ai înţeles complet greşit. Noi nu suntem îndrăgostiţi unul de celălalt. Eu sunt un bărbat şi dacă aş fi împreună cu fiul tău, ne-am încăiera tot timpul – asta vrei?” Am fost foarte furioasă. Iar ea mi-a răspuns: „Eu aşa am crezut… că vă iubiţi”.

Shukria râde. Ideea este prea ridicolă. Ei erau fraţi! Nu un cuplu romantic lacrimogen. În cele din urmă bărbatul s-a însurat, aşa cum ştiuse că va face.

Shukria nu este foarte sigură asupra definiţiei dragostei.

— El este prietenul meu cel mai bun şi uneori mă întreb cum aş mai putea trăi dacă i se va întâmpla ceva. Poate că asta înseamnă dragoste.

Ea încercase să poarte conversaţii civilizate cu Dumnezeu despre subiectul acesta, dar mult prea adesea se transformaseră în monologuri argumentaţive silenţioase. Poate că ar trebui să fie recunoscătoare, fiindcă Dumnezeu a făcut-o atât bărbat, cât şi femeie în aceeaşi persoană. Cu toate acestea, în majoritatea timpului se simte complet singură. Vacarmul din mintea ei este dureros şi doar uneori îl poate amuţi. Cel mai bine este atunci când se află la muncă, în uniformă. Se simte de asemenea bine când poate proteja alte femei, aşa cum făcuse mereu Shukur. De câte ori vede o femeie hărţuită de un bărbat, ea intervine uitând de orice comportament femeiesc. Acum nu mai scoate cuţitul, însă nu va ezita să ocărască orice bărbat care se apropie prea mult, fluturând din braţe şi amenințând că-l va bate măr.

Shukria a văzut dinamica aceasta pe DVD-uri americane piratate. Există întotdeauna un erou şi femeia pe care el o salvează. Chiar şi când personajul principal este o femeie, ea se va îndrăgosti de un bărbat care-i întotdeauna mai puternic. Shukria simte multă satisfacţie să vadă cum bărbaţii salvează femei aflate la ananghie. Şi, aparent la fel ca toate femeile cu televizor din Kabul, ea urmăreşte telenovele din India şi Turcia.

— Când vezi poveşti de dragoste, te poţi asocia sentimentului respectiv?

— Nu. Dar eu simt dragoste pentru copiii mei, pentru părinţii, prietenii şi colegii mei de muncă. Cred că dragostea nu se limitează doar la un partener.

Poate că noţiunea de *dragoste* romantică nu-i decât un alt concept social. Noi învăţăm practic cum să ne îndrăgostim şi ne aşteptăm la un anumit tip de comportament din partea celor de care ne îndrăgostim? Dacă sentimentul este reciproc, îl numim „chimie” Tot aşa cum fete afghane şovăielnice vorbesc visător despre nunţile din filmele de la Bollywood, poate că şi noi am citit multe cărţi şi am vizionat multe filme pentru a învăţa cum arată şi cum ar trebui să se perceapă iubirea romantică. Îndeplinim anumite ritualuri despre care am fost învăţaţi că sunt romantice. După care ne încropim scenariul propriei noastre idile romantice în modul cel mai frumos cu putinţă, cu materialele pe care le-am colectat deja.

Antropologul biolog Helen Fisher de la Universitatea Stanford a definit trei forme diferite de dragoste.[100] Mai întâi, *pasiunea*, care este în principal atracţie sexuală. Apoi *atracţia romantică*, definită prin dorul intens după altă persoană, destul de asemănător cu dependenţa de o substanţă chimică, în care persoana afectată tânjeşte după cineva sau ceva. Dorinţa este sentimentul-cheie, tot aşa cum un dependent de heroină are nevoie de o doză. În sfârşit, *ataşamentul*, definit prin sentimentul calm de comuniune cu altă persoană.

Shukria nu are răspuns la întrebarea de ce n-a atras-o niciodată iubirea romantică. Pe de altă parte însă, ştie de ce-i plac atât de mult telenovelele. Deşi i se pare străin conceptul de idilă între eroi, o incită să urmărească un cuplu de îndrăgostiţi dintr-un motiv foarte explicit:

— Îmi plac happy-endurile.

Iar asta poate fi ceva cu adevărat universal.

CAPITOLUL 15

100 Helen Fisher, „The Nature of Romantic Love” - comentariu în Journal of NIH Research, aprilie 1994, helenfisher.com.

ŞOFERIŢA

Nader

POTRIVIT LEGII, FEMEILE au voie să şofeze în Afghanistan. Tot aşa cum, potrivit legii, au voie să moştenească proprietăţi şi să divorţeze de soţii lor. Atât doar că în majoritatea timpului n-o fac.

Nader a purtat o dată văl în timp ce şofa, doar pentru a-şi mulţumi fraţii, care insistau că asta cerea Domnul din partea ei. A fost cât pe aici să omoare câteva persoane, inclusiv pe ea. La vederea unui cap acoperit cu văl în spatele volanului la unul dintre numeroasele puncte de control din Kabul, a avut loc un ambuteiaj. Ceilalţi şoferi claxonau, răcneau şi fluturau pumnii în aer. Urlau prin geamurile deschise şi-şi repezeau maşinile spre ea. Alţii i s-au băgat în faţă, apoi au frânat brusc, încercând s-o prindă în cursă ca pe un şoricel.

— Femeie neruşinată, n-ar trebui să şofezi!

— Maşina nu-i pentru tine. O s-o distrugi!

— Soţul tău ar trebui să te bată!

— Opreşte maşina, altfel ţi-o oprim noi!

Bărbaţii s-au înfuriat şi mai mult când ea n-a cedat ameninţărilor. Nader nu s-a simţit sfidătoare, ci mai degrabă speriată. Trebuia să se concentreze intens pentru a nu le auzi zbieretele şi a privi doar drept înainte, pentru a-şi menţine Toyota Corolla departe de trotuar, în vreme ce şofa. Până a ajuns într-un final la Jalalabad Road, majoritatea celorlalte automobile se împrăştiaseră în alte direcţii, dar o maşină părea decisă să se întreacă cu ea, mergând în paralel şi ambalând motorul pentru efect maxim. Dacă ceilalţi nu izbutiseră s-o oprească ori s-o scoată de pe stradă, şoferul acela intenţiona cel puţin s-o înveţe minte şi să-i arate că era mai rapid.

Puterea bărbaţilor în ţara aceasta, în care ei se nasc

cu aproape toate privilegiile conferite de societate, este aparent atât de fragilă, încât individul acela simţise nevoia de a respinge imediat o femeie ieşită din tiparul obişnuit şi de a-şi demonstra forţa şi superioritatea faţă de ea. Prin faptul că era singură într-o maşină, Nader năzuise la un privilegiu care n-ar fi trebuit să-i aparţină.

Ea nu dorea să se ia la întrecere, dar nici n-a încetinit. A rămas cu ochii aţintiţi asupra şoselei şi a condus mai repede decât îi plăcea de fapt. Când provocatorul a renunţat după o vreme, ea şi-a smuls vălul şi l-a aruncat pe scaunul de alături. *Nadia* nu era menită să fie şofer.

Nader s-a privit în oglinda retrovizoare. Părul ei scurt şi cârlionţat fusese turtit de văl, aşa că şi-a trecut degetele prin el. După aceea şi-a pus ochelarii de soare şi a pornit spre casă, fără alte incidente. Fraţii nu aveau decât să ţipe cât voiau. Era maşina ei. La urma urmelor, ea personal îi reparase motorul. Nader trăise ca bărbat toţi cei treizeci de ani ai ei.

CA MULTE ALTE fete, Nader fusese desemnată *bacha posh* a familiei la naştere, pentru a facilita venirea altor băieţi. Cei doi fraţi mai mari ai ei tocmai se angajaseră în armată, aşa că nevoia pentru mai mulţi fii devenise acută, întrucât părinţii se temeau că aceştia vor fi ucişi în slujba lor periculoasă. Părinţii nu doreau să rişte să rămână doar cu fete. Ei aveau nevoie şi de un ajutor acasă, care să se ocupe de târguieli şi să-i însoţească pe cei mici. Câţiva vecini i-au spus mamei lui Nader că garantau reuşita – îmbrăcarea fiicei nou-născute în băiat urma să aibă rezultate magice.

Magia a funcţionat într-adevăr, întrucât s-au mai născut doi fii, pe lângă alte patru fete. În scurt timp, fraţii cei mari au cerut ca Nader să redevină fată înainte de a

ajunge la pubertate, pentru a nu-i face de râs în faţa prietenilor şi rudelor.

Însă viaţa lui Nader, care trecuse prin etapele Mehran şi Zahra, n-a urmat niciodată cursul vieţii Shukriei: Nader nu s-a măritat. Ea n-a devenit femeie. În cercul vieţii unei *bacha posh*, Nader este una dintre excepţii. Viaţa ei a cotit într-o direcţie complet diferită.

Tatăl a privit-o crescând, a văzut că fata lui era cel mai fericită în pantaloni şi cu turban şi s-a gândit că ea ar trebui să decidă singură ce să poarte. „Fă lucrurile care-ţi plac şi cu care te simţi în largul tău. Este alegerea ta în viaţa asta”, îi repeta el când Nader era adolescentă şi de multe ori după ce împlinise douăzeci de ani.

Menţinerea statu-quo-ului avea şi un alt motiv. Sub talibani, femeile fuseseră obligate să stea mai mult în case, totuşi Nader străbătea oraşul pe o bicicletă, evitând punctele de control. Tatăl ei obişnuia să râdă auzind poveştile cu care revenea ea acasă: cum îi păcălise pe toţi când mersese în bazar sau când se rugase alături de alţi băieţi. Ca majoritatea celorlalţi din capitală, tatăl ei îi privea cu dezgust pe talibani, iar jocul de-a şoarecele şi pisica al lui Nader era mica lor mişcare personală de rezistenţă. Uneori fata exagera, povestind cum scăpase ca prin minune, doar pentru a-l bine dispune.

Familia a fost în extaz la plecarea talibanilor, dar după venirea americanilor, tatăl s-a îmbolnăvit. După moartea lui, puterea asupra familiei şi a viitorului lui Nader a revenit fraţilor ei. Aceştia n-au măritat-o, însă au existat câteva momente destul de încordate. Câteva propuneri de căsătorie din partea unor rude care intenţionau s-o aducă pe făgaşul femeiesc au fost respinse.

După discuţii încinse în familie, Nader şi-a găsit salvarea. Familia nu ducea lipsă de bani, iar mama ei n-a

vrut să se recăsătorească. Întrucât fraţii aveau propriile lor case adiacente, Nader şi-a susţinut utilitatea în calitate de companion masculin al mamei vârstnice. În felul acesta, fraţii nu mai trebuie să aibă grija mamei, deoarece Nader este acolo pentru a proteja onoarea ei şi a celor două surori mai mici. Ea face toate treburile din casă şi se ocupă de târguieli pentru familiile celorlalte surori.

Până acum, rolul respectiv i-a permis să poarte pantaloni, tricou şi sacoul sport larg cu dunguliţe fine pe care-l preferă în majoritatea zilelor. Şi-a perfecţionat un mers uşor crăcănat şi vorbeşte cu o voce gravă. Când părăseşte locuinţa familiei, mare şi plină de covoare, situată într-un cartier exclusivist din Kabul, unde locuinţele sunt înconjurate de ziduri groase, ea ţine capul plecat de teamă să nu fie văzută de vecini. Bârfele abundă şi nu vrea să provoace în mod inutil pe cineva. Mulţi ştiu că este pur şi simplu un bărbat care locuieşte cu mama şi surorile lui.

ACUM, CÂND SE apropie de treizeci şi cinci de ani, Nader speră să iasă definitiv de pe piaţa căsătoriilor, deoarece este prea bătrână ca s-o mai dorească cineva. Şi, aşa cum speră, stearpă. Privind felul cum fraţii ei îşi tratează nevestele şi fiicele, nu se poate imagina condusă de un bărbat. A absolvit universitatea, în travesti masculin, şi lucrează part-time la o firmă de software din Kabul, de unde câştigă ceva bani.

Puterea rugăciunilor a funcţionat şi pentru ea. În timp ce sânii şi şoldurile celor patru surori ale ei creşteau, rugăminţile din adolescenţă ale lui Nader către Dumnezeu se refereau la un piept plat, şolduri osoase şi absenţa ciclului menstrual. Ea a făgăduit că va da orice dacă i se îndeplinesc aceste dorinţe. Dumnezeu a ascultat şi, cu toate că Nader a sângerat la cincisprezece ani, asta s-a

întâmplat la doi ani după ce surorile mai mici avuseseră prima menstruaţie. Ea nu a lăsat niciodată pe nimeni să-i atingă sprâncenele groase şi a profitat de orice ocazie pentru a lăsa soarele să-i ardă pielea, pentru a deveni mai întunecată şi mai aspră. S-a rugat de asemenea şi pentru o barbă plină şi stufoasă, dar nu s-a ales decât cu nişte tuleie deasupra buzei superioare. Un sutien-sport cu o măsură mai mică îi păstrează pieptul la o dimensiune minimă. Pentru şi mai multă siguranţă, se gârboveşte puţin, aducându-şi umerii în faţă. Cel mai frumos compliment i-l fac fraţii atunci când îi spun că seamănă prea mult cu un bărbat. Nader i-a auzit de altfel discutând între ei că este posibil ca sora lor să se fi transformat definitiv în bărbat. Ea consideră că aşa şi trebuie să fie.

— Sunt liberă acum. Nu vreau să merg la închisoare.

Pentru *bacha posh* care au înaintat în vârstă într-atât încât au ieşit de pe piaţa căsătoriilor se utilizează uneori expresia *mardan kheslat*„Ca un bărbat” Poate fi sau o condamnare, sau un compliment, o expresie de admiraţie şi respect pentru o femeie cu mintea şi puterea unui bărbat.

Etapa cea mai controversată pentru o femeie care trăieşte ca bărbat este începerea pubertăţii şi a fertilităţii, aşa cum se întâmplă cu Zahra. Însă după ce devine prea bătrână ca să mai poată naşte, ea nu mai constituie o ameninţare sexuală pentru societate, şi poate fi acceptată, în silă, sau cel puţin tolerată de un cerc mai larg ca bărbat onorific, aşa cum a descris-o Carol le Duc pe femeia numită „Unchiul”. Din momentul acela, ea oricum nu mai este utilă ca femeie. Corpul devine cu adevărat al ei doar când nu mai poate fi însuşit de alţii pentru naşteri. O femeie afghană stearpă este considerată nu tocmai femeie, şi exact asta îşi doreşte. Ea este o femeie care a renunţat

la feminitate.

Nader nu-i singura *bacha posh* din Afghanistan care a refuzat feminitatea şi trăieşte acum ca bărbat. Amir Bibi în vârstă de patruzeci şi cinci de ani, care locuieşte în Khost[101], provincia violentă de la graniţa cu Waziristan, poartă armă şi fiice parte din *shura* local, unde este văzută ca făcând parte dintre bătrânii satului, iar părerile ei atârnă greu. În anul 2010, când a întâlnit-o pe corespondenta suedeză Therese Christiansson, i-a explicat că primise permisiunea de a nu se mărita din partea tatălui ei, care o crescuse ca pe un fiu, alături de şapte fraţi.

Altă femeie care ocupă rolul de bărbat onorific în comunitatea ei este Hukmina, în vârstă de cincizeci de ani. Şi ea trăieşte tot în Khost, în sătucul Sharaf Kali, unde ameninţările zilnice nu se limitează la talibanii pakistanezi, ci sunt dublate de dronele telecomandate din văzduh. Ea face parte din consiliul provincial local, călăreşte cai şi nu se desparte niciodată de armă. În timpul războiului a luptat împotriva ruşilor şi în niciun caz nu se teme de talibani. Întrucât a fost crescută ca tovarăş pentru fratele ei, ne spune că „n-am avut niciodată gândurile unei femei. Dacă m-aş fi simţit că o femeie, n-aş fi putut face toate astea”.

Susţine că este susţinută de un grup de femei din provincia ei care trăiesc ca bărbaţi. Fuseseră zece, dar două au murit.

ISTORIA OCCIDENTALA ŞI cea orientală au cunoscut personaje ca Hukmina, Amir Bibi şi Nader. În aproape toate epocile au existat femei care au adoptat roluri de bărbaţi atunci când devenea aproape imposibil să mai fi

101 Pentru interviul lui Bibi, a se vedea Therese Christiansson, De är kvinnoma med makt i Afghanistan, Expressen, 4 decembrie 2010, expressen.se.

femeie. Multe dintre cele ale căror existenţe sunt reamintite au fost războinice, pentru că războaiele sunt o activitate a bărbaţilor, demnă de a fi consemnată.

În secolul I, Triaria din Roma a îmbrăcat armură de bărbat şi s-a alăturat în războaie soţului ei, împăratul. Zenobia a fost o regină siriană din secolul al III-lea, care a crescut ca băiat şi a luptat călare împotriva Imperiului Roman. În aceeaşi perioadă, Hua Mulan din China i-a luat locul tatălui ei în bătălie, purtându-i hainele. Se spune că în anul 1424 Ioanei d'Arc i s-a arătat un arhanghel, ceea ce a determinat-o să se îmbrace ca soldaţii şi să ajute Franţa în războiul împotriva Angliei.

Biserica Catolică a părut nu numai să accepte femeile îmbrăcate ca bărbaţi, ci şi să le admire şi să le răsplătească pe cele care dădeau dovadă de bravură şi etalau alte trăsături masculine, într-un studiu al Europei medievale[102], Valérie Hotchkiss, profesoară la Universitatea Illinois din Urbana-Champaign, a descris fenomenul femeilor travestite ca având la bază evitarea măritişului, renunţarea la sexualitate şi rămânerea de-a pururi fecioare. Atât *Scivias*, o culegere de texte religioase din secolul al XII-lea întocmită de Hildegard von Bingen, cât şi *Summa Theologica* de Toma de Aquino menţionează că îmbrăcarea femeilor în haine bărbăteşti poate fi permisă în caz de necesitate. Cu alte cuvinte, în caz de război.

Istoricii olandezi Lotte C. van de Pol şi Rudolf M. Dekker[103] au studiat de asemenea peste o sută de femei

---

102 Valerie R. Hotchkiss, Clothes Make the Man: Female Cross Dressing in Medieval Europe (Ed. Garland Publishing, New York, 1996), p. 13.

103 Rudolf M. Dekker §i Lotte C. van de Pol, The Tradition of Female Transvestism in Early Modem Europe (Ed. Macmillan Press, Londra, 1989).

care au trăit ca bărbaţi între secolele al XVI-lea şi al XIX-lea. În cazul multora, s-a descoperit că erau femei doar atunci când trupurile le-au fost ridicate de pe câmpul de bătălie. Asemenea femei „au existat în toată Europa”, în principal ca marinari şi soldaţi, şi probabil că multe altele nu vor fi niciodată cunoscute.

Ele au adoptat o identitate masculină din motive similare celor ale *bacha posh* din Afghanistanul zilelor noastre. Unele au fost nevoite să se întreţină pe ele şi familiile lor. Altele au trebuit să se deghizeze pentru a călători sau pentru a scăpa de o căsătorie forţată. Unele au făcut-o pentru a studia, întrucât educaţia superioară era inaccesibilă femeilor. Câteva care au fost descoperite au fost aduse înaintea tribunalului, totuşi sunt dovezi că a existat indulgenţă faţă de cele care luptaseră pentru ţările lor.

În anii 1600, orfana Ulrika Eleonora Stâlhammar[104] s-a întreţinut pe ea şi cinci surori din Suedia înrolându-se în armată, unde a atins rangul de caporal şi a luptat împotriva ruşilor. A fost numai una dintre cele câteva suedeze despre care se ştie că au luptat alături de bărbaţi în haine masculine pentru a scăpa de o căsătorie forţată. Este faimos cazul britanicei Hannah Snell[105], care la mijlocul anilor 1700 a servit în India, în Marina Britanică, sub numele Jamès Gray, iar câteva zeci de englezoaice au fost consemnate că au servit ca bărbaţi în British Royal Navy, fără ca sexul real să le fie cunoscut iniţial de comandanţii lor. Pe câmpurile de bătălie au fost găsite de

104 Informaţia despre Stâlhammar se află pe site-ul muzeului Armatei Naţionale Suedeze, sfhm.se.

105 A se vedea Julie Wheelwright, Amazons and Military Maids: Women Who Dressed as Men in Pursuit of Life, Liberty and Happiness (Ed. Pandora/Harper Collins, San Francisco, 1989).

asemenea şi femei germane deghizate în bărbaţi,[106] ca şi Geneviève Prémoy din Franţa, care a fost până la urmă ridicată la rang de cavaler de către regele Ludovic al XIV-lea. Femei care au trăit ca bărbaţi s-au numărat şi printre conchistadorii din America de Sud,[107] iar în America de Nord femei au participat clandestin la Războiul de Secesiune.

Până în secolul al XIX-lea, numărul femeilor care se îmbrăcau ca bărbaţi a părut să se diminueze în Europa. Istoricii atribuie lucrul acesta organizării superioare a societăţii, întrucât diversele forme de înregistrare civilă, aşa cum erau controalele de la graniţe şi examenele medicale obligatorii pentru soldaţi, au redus posibilităţile ca o femeie să treacă drept bărbat. O societate primitivă, mai disfuncţională, acţionează în favoarea celor care doresc să se deghizeze; cu cât există mai puţine documente sau controale de orice fel, cu atât mai bine, iar circumstanţele acestea rămân valabile în mare parte din Afghanistanul actual.

Dar femei care trăiesc ca bărbaţi pot fi găsite şi în prezent în Europa.

ÎN NORDUL ALBANIEI şi Muntenegrului, practica veche de secole a „fecioarelor juruite” a fost documentată de mai bine de un secol. Antropologul britanic Antonia Young a dat de urma unor femei[108] care continuă să ducă o

---

106 A se vedea Dekker şi van de Pol, The Tradition of Female Transvestism, p. 96.

107 Ibid. A se vedea de asemenea Wheelwright, Amazons and Military Maids.

108 Cartea Antoniei Young Women Who Become Men: Albanian Sworn Virgins (Ed. Berg, Oxford şi New York, 2000) seamănă în multe locuri cu o carte despre Afganistanul contemporan, deşi cele două ţări se găsesc la o depărtare de patru mii două sute de kilometri una de cealaltă şi

existenţă de bărbaţi la începutul anilor 2000. Similar cu Afghanistanul, Albania are o societate tribală care şi-a păstrat tradiţiile străvechi. În mod tradiţional, societatea este strict patriarhală şi patriliniară: despre copii se consideră că provin direct din sângele taţilor, pe când femeile sunt simpli purtători.

Structura familiei este concentrată pe producerea de băieţi, iar însemnele exterioare ale unei persoane, de pildă hainele, îi determină drepturile. Când se mărită, miresele se mută cu familiile soţilor. Bărbaţii protejează familia, îi asigură statutul şi au grijă de părinţii bătrâni, ba chiar, potrivit credinţelor străbune, le ţin sufletele după moarte. Tot bărbaţii sunt cei care pot moşteni proprietăţi ori pot răzbuna şi rezolva feude de sânge.

Însă orice familie are nevoie de un conducător, iar în Albania, femeilor li se permite uneori să-şi asume acest rol. În unele cazuri documentate, femeile şi-au asumat rolul după ce toţi ceilalţi bărbaţi din familie muriseră, dar de cele mai multe ori au fost desemnate ca băieţi la o vârstă fragedă, sau chiar la naştere, când părinţii fuseseră atât de

---

sunt despărţite de Peninsula Arabă. Informaţia despre virginele albaneze citată în această secţiune provine din cartea ei şi dintr-un interviu.

A se vedea de asemenea Rene Gremaux, „Mannish Women of the Balkan Mountains”, theol.eldoc.ub.rug.nl, din 1989.

Gremaux a contribuit la capitolul „Woman Becomes Man in the Balkans” din cartea Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History, editată de Gilbert Herdt (Zone Books, 1993). El scrie despre aceste femei: „Apartenenţa la o categorie intermediară a genului sexual a produs, poate, multe inconveniente psihicului individual, totuşi situarea aceasta intermediară a deschis de asemenea perspective noi şi a atras oportunităţi.”

Pentru o documentare recentă despre virginele albaneze, a se vedea Pepa Hristova, Sworn Virgins (Ed. Kehrer Verlag, Heidelberg, 2013).

nenorocoşi încât să aibă doar fiice, în centrul conceptului de fecioare juruite se afla cerinţa absolută ca ele să rămână virgine şi să nu se mărite niciodată. Erau îmbrăcate în băieţi, numele le erau modificate în versiuni masculine şi învăţau să tragă cu arma şi să vâneze. Când ajungeau la pubertate, stăpâneau deja majoritatea manifestărilor masculine exterioare şi le foloseau pentru a compensa orice putea fi feminin în aspectul lor fizic.

La fel ca Zahra, Shukria şi Nader, fecioarele juruite albaneze, numite *burmesha*, aveau să dezvolte în adolescenţă şi ca tinere adulte identităţi masculine complete, atât mintal, cât şi comportamental, ba chiar şi fizic. Având cicluri menstruale ce soseau târziu şi neregulat, piepturi aproape plate şi voci îngroşate, fecioarele juruite etalau trăsături tradiţional masculine, fumau, înjurau, se băteau şi adesea priveau cu dispreţ femeile ca fiind genul sexual mai slab.

Pe măsură ce Albania a devenit mai modernă şi mai deschisă spre lumea exterioară, tradiţia fecioarelor juruite n-a dispărut, dar s-a diminuat în anii recenţi.

Poate că declinul acesta subliniază de fapt că femeile ce se pretind bărbaţi constituie unul dintre simptomele cele mai clare ale unei societăţi segregate atât de disfuncţionale, încât trebuie să se schimbe în mod inevitabil. Deoarece necesitatea practică şi financiară de a fi bărbat s-a redus în Albania, unde femeilor li s-a îngăduit să moştenească proprietăţi şi au câştigat dreptul de a participa la viaţa cotidiană în afara casei, s-a redus necesitatea ca ele să se deghizeze în bărbaţi. Nevoia, veche de secole în Albania, de a face faţă reprimărilor a dispărut acum aproape complet, şi viteza declinului ei arată cum se poate schimba şi Afghanistanul dacă s-ar opri războiul constant şi ar reuşi să iasă din starea de sărăcie

extremă.

Erudiţii nu au căzut de acord asupra epocii şi contextului în care practica fecioarelor juruite a apărut în Albania. Legislaţia albaneză, cu rădăcini în secolul al XV-lea,[109] menţionează fecioarele juruite, ceea ce indică vechimea minimă a tradiţiei. Unii sugerează că ar putea fi încă şi mai veche, anterioară civilizaţiei islamo-creştine.

Istoricul şi etnologul sârb Tatomir Vukanovic a propus teoria potrivit căreia femeile care au trăit ca bărbaţi – şi posibil băieţii care au crescut ca fete – au reprezentat un fenomen la scară mondială. Faptul că o practică foarte similară cu *bacha posb*, în care femei adulte trăiesc ca bărbaţi integraţi în viaţa socială, există în Albania zilelor noastre – la multe ţări depărtare de Afghanistan – vorbeşte despre nevoia universală şi istorică pentru un astfel de obicei în societăţile patriarhale.

Indică de asemenea că transformarea fiicelor în *bacha posh* a fost, se pare, practicată şi ascunsă şi în istoria femeilor din alte părţi ale lumii.

CAPITOLUL 16

RĂZBOINICA

Shahed

— VINO! MĂ STRIGĂ Setareh. Acum! Repede!

Pornesc în fugă din casa de oaspeţi în care locuiesc, traversând curtea spre poarta exterioară, şi o văd blocându-i pe paznici cu corpul. În spatele ei se află altcineva, o siluetă mai înaltă, îmbrăcată complet în alb.

Paznicii o privesc uimiţi pe Setareh, care flutură din braţe în mod complet nefeminin şi le explică: da, ştie că armele sunt interzise în complex, şi da, ştie că toţi vizitatorii masculini trebuie percheziţionaţi corporal. Atât

109 A se vedea Young, Women Who Become Men: Albanian Sworn Virgins.

doar că vizitatorul acesta este de fapt o femeie şi de aceea ei nu trebuie s-o atingă. Mai trebuie să repete?

Setareh întinde braţele pentru a-i împiedica să înainteze spre vizitatoarea în alb. Paznicii mă privesc, aşteptând confirmarea; este adevărat ce spune Setareh? Este adevărat că persoana aceasta nu este de fapt bărbat?

Ei arată din bărbie spre Shahed.

— Da, încuviinţez eu, lăsaţi-o să treacă. Este o femeie. Garantez pentru ea.

Shahed este prietenă cu Nader şi, pentru neiniţiaţi, seamănă perfect cu un bărbat atletic, lat în umeri. A sosit mai devreme la prânzul la care am invitat-o.

Paznicii bărboşi nu se clintesc, totuşi se întorc unul spre celălalt. Până la urmă, cel mai scund dintre ei se întoarce şi dispare în cabina de lângă intrare. Al doilea îl urmează în tăcere, înainte ca uşa să se închidă, se aud câteva chicote înăbuşite. Episodul acesta va fi povestit de multe ori.

Setareh trece numele lui Shahed în jurnalul de vizitatori de pe măsuţă, pentru a o scuti de alte momente stânjenitoare, întrucât ea nu ştie să scrie sau să citească. Shahed pare imperturbabilă şi mă salută cu o încuviinţare scurtă din cap. Este compromisul nostru între strângerea de mână şi sărutările pe obraji pe care am învăţat să nu le mai încerc niciodată. Încuviinţez la rândul meu, ţinând capul plecat, şi-mi ating partea stângă a pieptului, într-un salut de respect între bărbaţi. Ea îmi face semn să-mi curm scuzele legate de paznici; nu trebuie să-mi fac griji. Se întâmplă. Ca membru al unei forţe paramilitare poliţieneşti de elită, Shahed ştie prea bine că nu-i recomandabil să escaladezi dispute mărunte, care ar putea duce la altele de proporţii.

De obicei, Shahed apare sub mai multe deghizări.

Ecusonul de identitate eliberat de unitatea ei îi dezvăluie numele întreg: *Shaheda*. Şi data naşterii. Mama ei nu-şi putea aminti nici măcar sub ce guvern se născuse Shahed, calendarul cel mai demn de încredere pentru determinarea vârstei în Afghanistan. După ce se străduise fără succes să-şi calculeze vârsta, Shahed decisese că avea douăzeci şi opt de ani când se înrolase şi că se născuse iama. Dacă ar fi declarat mai mult de treizeci de ani ar fi părut prea bătrână, prea aproape de capătul vieţii. Era posibil să fie mai vârstnică; cutele adânci din jurul gurii indică posibilitatea respectivă. În acelaşi timp însă nici nu s-a hrănit foarte bine de-a lungul vieţii.

Americanii care au sosit în Kabul ca s-o instruiască n-au pus niciodată prea multe întrebări indiscrete despre vârstă sau genul sexual. Au fost nişte oameni foarte de treabă; Shahed a ştiut-o când le-a văzut femeile. Instructoarele aduceau mult cu ea însăşi. Aveau umeri laţi, piele tăbăcită şi şepci de baseball şi erau extrem de pragmatice. Nici măcar o singură instructoare n-a sosit cu văl de cap sau fustă. De asemenea, nu aduceau vorba despre subiectele preferate de femeile obişnuite: căsătorie sau romantism. Ele au învăţat-o pe Shahed pur şi simplu cum să tragă cu arma şi cum să alerge mai repede şi mai mult decât se crezuse în stare.

Ea le-a admirat ochelarii de soare şi treningurile strălucitoare şi a apreciat de asemenea cum puteau glumi, folosind uneori câteva cuvinte în dări pentru încurajare şi bătând-o pe spate când obţinea rezultate bune la antrenamente. Bărbaţii se fereau să fie bătuţi pe spate de instructoare, dar gestul acela o făcea pe Shahed să se simtă bine. Odată a izbutit să împrumute de la una dintre ele o pereche de ochelari de soare Oakley şi alta a fotografiat-o. A fost cea mai bună imagine a ei – a arătat

chiar mai bine decât atunci când întreaga echipă a primit bluze de trening groase, cu câteva măsuri mai mari, cu literele „DEA”, identice cu cele purtate de unii americani. Shahed îşi ţine bluza aceea acasă, lângă o cutie cu fotografii în care pozează cu străini în uniformă, la prânz, ţinându-se cu braţele după umeri. Mereu surâzători, mereu cu degetele ridicate în „V” de la „victorie”.

Americanii n-au întrebat-o nici de ce optase pentru unitatea paramilitară, o slujbă mult mai exigentă decât activităţile poliţieneşti regulate. De obicei, femeile poliţiste erau încadrate ca agenţi de securitate la ministere, pentru a percheziţiona vizitatoarele. Exista o nevoie constantă pentru genul acela de serviciu, dar lui Shahed i se părea neinteresant şi cu puţine şanse de promovare. Mai mult ca orice, era vorba însă despre bani.

Când s-a înrolat în forţa poliţienească naţională afghană, Shahed a fost selectată pentru o unitate antidroguri. Asta însemna un spor de 70 de dolari pe lună, pe lângă salariul obişnuit de 250 de dolari. Shahed a fost recunoscătoare; părea o sinecură cu care să-şi întreţină familia extinsă de douăsprezece persoane. Şi-a imaginat că ar fi fost poate chiar îndeajuns pentru un picnic după rugăciune, în unele zile de vineri – un lux despre care familia ei discutase frecvent pentru un viitor în care lucrurile aveau să meargă mai bine. Pâine, friptură de pui şi apă minerală pentru toţi, într-o grădină. Au trecut ani de la înrolare şi ea tot speră la picnicul acela. Simbolizează ospăţul suprem, ceva ce-şi pot permite bogătaşii. Totuşi banii nu sunt deocamdată chiar atât de mulţi.

Shahed îşi mai imaginează că promovarea şi un salariu mai mare sunt încă posibile. Dacă Dumnezeu îi îngăduie să trăiască. Datorită abilităţii ei de a mânui pistoalele Glock şi Makarov şi automatul Kalaşnikov a fost

clasificată ca al doilea ţintaş din unitate. Shahed ştie de asemenea să se descurce cu cuţitul, în misiuni, ea ţine unul la centură şi altul prins de picior, imediat deasupra bocancilor pentru deşert, peste pantalonii de camuflaj. Casca şi ochelarii speciali îi acoperă faţa aproape complet, iar când acţionează toată unitatea, este imposibil s-o distingi de ceilalţi membri, bărbaţi. Ca înălţime, Shahed se află undeva pe la mijloc, iar muşchii ei nu simt mai prejos decât ai bărbaţilor.

Când ochii îi sunt ascunşi în spatele ochelarilor, oamenii îi ascultă cu atenţie glasul baritonal, cumva ameninţător. Ba chiar se trag la o parte din calea ei. Unii ridică braţele în aer, ca să anunţe cedarea – aproape niciodată nu fug. Majoritatea îngenunchează pur şi simplu când le-o cere, cu braţele la spate, acceptând cătuşele din plastic.

Unitatea lui Shahed intervine întotdeauna neanunţată, adesea pe întuneric. Odată un bărbat a plâns la picioarele ei, rugând-o să nu-l ucidă. S-a simţit prost. I-a cerut să se scoale, să fie din nou bărbat.

Shahed cunoaşte sentimentul umilinţei. îl cunoaşte în zilele când salariul i s-a terminat şi nu-şi poate permite să ia autobuzul, aşa că trebuie să meargă pe jos până acasă: o oră şi jumătate în lungul unuia dintre munţii ce înconjoară capitala, pe ai cărui versanţi abrupţi sunt împrăştiate case din lut ce ameninţă să alunece la vale la orice ploaie mai abundentă. Acolo sus nu există curent electric sau căldură, acoperirea pentru telefonia mobilă este foarte slabă şi fiecare strat orizontal de pământ delimitează o diviziune de clasă. Cu cât urci mai mult, cu atât terenul este mai neatrăgător şi cu atât populaţia este mai săracă. Este locul din ţară unde ninge prima dată iama şi unde dăinuie cel mai mult dogoarea insuportabilă a verii.

Cei care trăiesc aşa sus deasupra oraşului îşi fac propriile lor drumuri, îşi găsesc singuri apă şi – dacă şi-o pot permite – obţin singuri energie electrică din acumulatoare reîncărcabile din epoca sovieticilor. Se află la numai câţiva paşi deasupra taberelor permanente de refugiaţi de la periferia Kabulului, unde, la un deceniu de la debutul unuia dintre cele mai însemnate eforturi de ajutoare internaţionale ale unei generaţii, copiii continuă să moară de frig iarna.[110]

PENTRU PRÂNZ, DESFACEM trei pungi mari în care au fost împachetate în staniol chebapuri şi *manto* umplute cu came tocată de la restaurantul vecin cu ambasada, după ce am aflat că Nader ni se va alătura mult mai târziu. Aşezată pe sofaua din creton verde, care străluceşte în ape, Shahed devine mai laconică. Abia după ce ne mutăm pe podea, unde stăm aşezate turceşte şi eu sunt dăscăbtă de Setareh să mai tac din gură („Cu afghanii, fie vorbeşti, fie mănânci”), în jurul ochilor lui Shahed apare un semn de relaxare. Ea mănâncă în linişte, apoi cere o ţigară. Acceptă orice marcă, totuşi le preferă pe cele americane pe care vânzătorii din Kabul le numesc „Fumatul ucide”, aşa cum scrie pe pachet.

O miroase, apoi o umezeşte în lung, pe lateral, înainte s-o aprindă, pentru ca să ardă mai lent, şi o inspectează după fiecare fum ca să vadă cât i-a mai rămas. În capăt se formează încetişor scrum, pe care-l scutură pe covorul gros din Pakistan.

O întâlnire într-un restaurant ar fi fost mai complicată pentru ea decât o vizită în odăiţa mea închiriată. Incidentul de mai devreme cu paznicul ar fi putut escalada până când nu şi-ar mai fi putut stăpâni

110 A se vedea Rod Nordland, „Driven Away by a War, Now Stalked by Winter’s Cold”, New York Times, 3 februarie 2012, nytimes.com.

nervii. îi place să aibă mereu asupra ei o armă pentru protecţie, de obicei un cuţit. Poţi întâlni peste tot bărbaţii cu arme de foc, însă femeile înarmate reprezintă o provocare şi un pericol atât public, cât şi social. Nu contează că ea este poliţistă, ci dimpotrivă, sporeşte insulta. Faptul că poartă arme derutează întregul concept de onoare, potrivit căruia femeile simt cele care trebuie protejate.

Însă Shahed ştie ceea ce m-a învăţat deja un diplomat suedez: cea mai bună modalitate de a intra înarmat într-o clădire din Kabul este de a trece pur şi simplu prin detectorul de metale. Când acesta piuie, te arăţi în mod firesc surprins şi spăsit, după care predai imediat un pistol, un cuţit sau un telefon mobil. După o încuviinţare de apreciere şi înţelegere din partea paznicului, te îndepărtezi cu a doua armă ascunsă undeva asupra ta. Foarte rar unui vizitator

I se cere să mai treacă încă o dată prin detector, ori să se supună unei percheziţii corporale. Chiar şi atunci însă un cuţit mic poate fi ascuns cu uşurinţă în pantaloni sau la spate, acolo unde nu ajung în general mâinile agenţilor de pază, bărbaţi sau femei.

Până ce Nader ni se alătură pentru ceai, Shahed a prezentat întregul ghid de instrucţiuni, folosindu-se de briceagul meu de armată pe care-l port în trusa de toaletă. Ea îşi scoate rareori propriile cuţite – unul la spate şi al doilea legat de un picior nedepilat.

Spre deosebire de Zahra şi Shukria, care sunt izolate în mediile lor, ca un fel de bărbaţi în corpuri de femeie, Nader şi Shahed au străbătut împreună o mare parte din viaţa lor adultă din ultimii ani. Asta le-a ajutat să înţeleagă cine sunt. Ambele sunt musulmane devotate şi au căutat îndrumare din partea unui lider religios privind relaţia lor

cu Dumnezeu, temându-se că Domnul era furios fiindcă trăiau ca bărbaţi. Îndrumătorul religios le-a spus însă la fiecare în parte că Dumnezeu era de partea lor şi că nu era nimic neobişnuit în privinţa aceea. Iar pentru a-şi dovedi adevărul spuselor, le-a făcut cunoştinţă între ele.

Anterior, atât Nader, cât şi Shahed avuseseră ezitări în privinţa credinţei. Dar acum, împreună, au decis că, cel puţin în ochii lui Dumnezeu, nu erau proscrise, ci mai degrabă creaţiile Sale. Nader, care tocmai a sosit la întâlnirea noastră, încuviinţează când Shahed ne explică:

— Dumnezeu ne-a decis destinul. A fost hotărârea lui ca noi să fim aşa. El nu ne-a creat ca bărbaţi, dar ne-a dăruit toate capacităţile şi puterile bărbaţilor.

Este logic pentru amândouă: Dumnezeu este pragmatic şi generos şi vrea ca de familie să se îngrijească cineva. Când în jur nu există bărbaţi disponibili, Dumnezeu poate lăsa această responsabilitate pe umerii unei femei. Nader, care are o diplomă în studii islamice la Universitatea Kabul, concluzionează:

— Noi nu ne putem transforma niciodată în bărbaţi completi sau în femei complete. Dar încercăm pe cât putem să fim oameni buni înaintea Domnului.

PRIETENIA LOR ESTE una neobişnuită: Nader aparţine clasei superioare, iar Shahed, deşi are o slujbă, se află mai aproape de treapta inferioară a societăţii. Niciuna dintre ele n-a optat iniţial să fie bărbat, dar acum nu cunosc altă formă de existenţă, în copilărie, Shahed s-a oferit să lucreze cu tatăl ei, care muncea cu ziua ca zugrav. Talibanii se aflau la conducerea ţării şi era mai simplu, şi cu certitudine mai puţin periculos, dacă ea şi-ar fi însoţit tatăl în calitate de fiu. Cu toate acestea, şi-a făcut rareori prieteni. Copiii săraci nu beneficiază de multe ocazii pentru a se juca afară sau a hoinări. Pentru Shahed, faptul

că era băiat a însemnat în principal muncă. Când a devenit adolescentă, băieţii au ajuns să se teamă de ea, iar fetele o ocoleau. Şi-a petrecut majoritatea vieţii de adult împărţind casa cu mama şi surorile ei. Fraţii ei abandonaseră familia demult, pentru că nu reuşiseră să-şi găsească de lucru sau să-şi permită să se însoare.

— Sărăcia m-a făcut aşa, rosteşte ea şi-şi trece palmele peste obraji şi în jos pe corp.

Ca femeie, ca bărbat, are o frumuseţe androgină care sfidează un gen sexual tradiţional, cu ochi verzi neverosimili şi un zâmbet ocazional. Când îşi răsfrânge uşor buza de sus, parcă mi-ar putea citi gândurile:

— Dacă familia mea ar fi fost bogată, afirmă Shahed, aş fi fost femeie. Cu cinci sau şase copii.

Face o pauză şi o priveşte pe Nader, care prinde imediat gluma.

— Sau mai degrabă zece sau doisprezece.

Amândouă râd de această perspectivă. Copiii nu sunt pentru ele. Dacă feminitatea culminează prin maternitate, atunci ele sunt foarte departe de ea. Nader a fost întrebată de multe ori când va redeveni femeie, iar răspunsul ei a fost întotdeauna acelaşi: *niciodată*.

Cei din jurul ei obişnuiau să susţină că biologia o va învinge într-o bună zi, când se va mărita şi va avea copii. Ea le dădea dreptate doar pentru a-i face să tacă, ştiind că nu se va întâmpla aşa. Atât Nader, cât şi Shahed cred ceea ce au exprimat şi altele: odată ce ai trecut ca bărbat prin primii ani ai adolescenţei, nu mai există cale de întoarcere. Când mergi împotriva naturii, natura se va supune şi va regla corpul în concordanţă cu mintea. Ele manifestă o uşoară nesiguranţă în legătură cu ce sunt exact şi nu se definesc ca un gen sexual definitiv.

A fost o strategie de supravieţuire care s-a dezvoltat

în timp, devenind o identitate. Shahed explică ce a devenit ea, făcându-se ecoul multor femei care i-au precedat:

— Se spune că bărbaţii sunt mai curajoşi, mai rezistenţi şi mai puternici decât femeile. Totuşi unele femei sunt mai curajoase şi mai puternice decât bărbaţii. Eu simt o *războinică*.

Se compară cu alţi războinici, atât ca rezistenţă, cât şi ca forţă, în timpul antrenamentelor la haltere şi sprinturi ale unităţii ei. Când se gândeşte că a obosit, eşuează mai repede. Când nu se mai gândeşte la oboseală, poate continua mult timp. Americanii care au antrenat-o spuneau că un soldat bun are nevoie mai degrabă de o minte bună decât de un corp bun. Mama ei îşi face uneori griji, spunându-i că nu-i bine pentru o femeie să-şi folosească trupul aşa cum o face ea, dar Shahed o ignoră. Nu are voie să trădeze oboseală. Războinicul trebuie să-şi menţină concentrarea şi, dincolo de asta, nu contează dacă războinicul are corpul unei femei. Shahed mă priveşte, aşteptând confirmarea: în Occident toţi ştiu asta, nu?

POATE CĂ DA. Poveşti despre război şi gen sexual există de mult timp şi în toate societăţile occidentale, deşi ideea că femeile deţin ceva inerent bun şi paşnic s-a dovedit imperfectă de multe ori. Şi, în ciuda unei serii de femei războinice, femeile continuă să fie văzute în mod tradiţional ca persoane ce trebuie protejate. La fel cum gama comportamentului sexual acceptabil s-a limitat în ultimele secole, tot aşa s-a limitat şi definiţia felului cum ar trebui să acţioneze o femeie şi a capacităţilor ei. Soldaţii morţi sau răniţi au reprezentat mereu o problemă potenţial politică. Femeile moarte sau rănite – mame şi fiice – simt chiar şi mai greu de explicat şi justificat. În ultimele secole, conducătorii multor societăţi au cerut ca femeile să stea departe când bărbaţii purtau bătălii. Excluderea

femeilor din lupte fusese invocată chiar ca măsură a gradului de civilizaţie al unei ţări – presupunând, bineînţeles, că războiul ar putea face parte dintr-o societate civilizată.

Există de asemenea şi alte motive pentru ca bărbaţii să se ocupe singuri de război.

În timp ce femeile îndură ritualuri de trecere pe drumul spre feminitate, incluzând menstruaţiile şi ulterior, poate, maternitatea, masculinitatea nu se manifestă în mod automat la fel de distinct. Cercetând concepte de masculinitate pentru studiul său *Manhood in the Making* din anul 1990, 112 antropologul David D. Gilmore a descoperit că în majoritatea societăţilor presiunea exercitată asupra bărbaţilor pentru a-şi demonstra genul sexual era mult mai mare decât cea exercitată asupra femeilor. Mersul la război pentru protejarea onoarei unei ţări şi a femeilor sale era întotdeauna o cale certă prin care se putea autodefini un bărbat. De aceea includerea femeilor în războaie ameninţa unul dintre cele mai eficiente mijloace prin care bărbaţii îşi puteau dovedi valoarea în societate. În cartea sa *War and Gender*, profesorul de relaţii internaţionale Joshua Goldstein sugerează că prin cultivarea la băieţi de la o vârstă fragedă a unei agresivităţi pe care noi o putem considera „naturală” 113 creştem viitori războinici.

Cu toate acestea, femeile reprezintă actualmente 15% dintre soldaţii114 americani aflaţi în misiuni active. Ele au fost împuşcate, ucise şi schilodite cu sutele în Irak şi Afghanistan. Cu toate acestea, nu au fost acceptate oficial în „posturi de luptă” O treime din posturile din U.S. Marine Corps şi din armata terestră au fost închise pentru femei şi abia recent, în 2012, Pentagonul a luat decizia de a reexamina interdicţia respectivă. Ideea ca femeile să

servească în unităţi specializate va fi probabil întâmpinată cu multă rezistenţă, folosindu-se argumentele familiare: femeile nu au aceeaşi forţă fizică şi mintală ca bărbaţii, iar participarea lor alături de bărbaţi poate distrage atenţia acestora din urmă. Totuşi, ezitarea

112 David D. Gilmore, *Manhood in the Making*: *Cul*tural *Concepts of Masculinity* (Ed. Yale University Press, New Haven, 1990).

113 Joshua S. Goldstein, *War and Gender*: *How Gender Shapes the War System and viceversa* (Ed. Cambridge University Press, New York, 2001).

114 Comunicatul de presă ACLU „ACLU Challenges Ongoing Exclusion of Women from Combat Positions”, 31 octombrie 2013, www.aclu.org, afirmă: „Femeile formează peste 14% din 1, 4 milioane personal militar activ, totuşi continuă să fie excluse din peste 200.000 de posturi, în ciuda abrogării în lima ianuarie a politicii excluderii din lupte care data din 1994”. de a accepta participarea femeilor la lupte, aşa cum a fost exprimată deschis de câţiva oficiali ai armatei americane, este motivată în primul rând de teama că va schimba noţiunea de onoare a războiului, potrivit căreia bărbaţii trebuie să acţioneze ca protectori ai femeilor şi casei. Iar acesta poate fi lucrul cel mai periculos pentru militari: să nu poată explica de ce trebuie să luptăm.

Prezentarea unei ameninţări convingătoare la adresa celor dragi este vitală în încercarea de a justifica necesitatea oricărui război, dublată de ideea fundamentală că războiul este absolut necesar pentru păstrarea păcii. În societatea occidentală, şi mai cu seamă în politica americană, femeile continuă să fie purtătoarele onoarei pentru familia şi ţara lor şi însuşi motivul *apărării libertăţii* – cel mai frecvent citat pentru declanşarea războaielor în

epoca noastră.

LIBERTATEA ESTE UN concept interesant. Când le-am cerut afghanilor să-mi descrie deosebirea dintre bărbaţi şi femei, am primit răspunsuri interesante de-a lungul anilor. În timp ce bărbaţii afghani încep adesea prin a descrie femeile ca fiind mai sensibile, grijulii şi mai puţin înzestrate fizic decât ei, femeile afghane tind să ofere doar o singură deosebire, la care nu mă gândisem niciodată până atunci.

Vreţi să faceţi o pauză de câteva secunde şi să ghiciţi care poate fi această deosebire?

Iată răspunsul: indiferent cine ar fi ele, indiferent dacă sunt bogate sau sărace, educate sau analfabete, femeile afghane descriu adesea deosebirea dintre ele şi bărbaţi printr-un singur cuvânt: *libertate*.

Bărbaţii o au, femeile n-o au.

Shahed spune acelaşi lucru când o întreb. „Când nimeni nu-i şeful vieţii tale" este definiţia folosită de ea.

— Aşadar, în Occident există mai puţine deosebiri între bărbaţi şi femei?

Shahed şi Nader schimbă priviri, apoi se uită la mine. Ele nu ştiu. Poate că eu ar trebui să le ofer răspunsul? apoi însă Nader se răzgândeşte şi-mi spune să nu-mi mai bat capul. Ea nu vrea să audă.

— Noi nu suntem nimic. N-am fi nimic nici în Occident.

Shahed are mai multe speranţe, fiind inspirată de crâmpeiele de informaţii primite de la instructorii ei americani.

— Auzisem că în Occident oamenilor nu le pasă ce eşti sau cum arăţi.

Nu-i chiar adevărat, totuşi definiţia pe care o avem noi despre „libertate" poate fi diferită şi se schimbă cu

fiecare generaţie. De exemplu, actualul război din Afghanistan este numit „Operation Enduring Freedom” („Operaţiunea Libertate Durabilă”), pentru a sugera că merită să porţi un război de treisprezece ani. Mai târziu, când îi povestesc autoarei americane Robin Morgan despre Shahed şi Nader, ea afirmă că libertatea aşa cum o cunoaştem în prezent nu este decât un alt lux evolutiv.

— Sexul cu care te naşti este o *realitate*, zice ea, pe când genul sexual şi libertatea sunt *idei*.

Iar totul este felul cum alegem să definim aceste idei.

Femeile afghane pe care le-am întâlnit, uneori cu puţină educaţie, dar cu experienţa unei vieţi întregi în care au fost considerate sub nivelul unei fiinţe umane complete, au o părere clară despre libertate. Pentru ele libertatea ar însemna posibilitatea de a evita o căsătorie nedorită şi de a putea părăsi casa. Ar însemna deţinerea unui control asupra propriului corp şi posibilitatea de a alege când şi cum să rămână gravide. Sau de a studia şi a avea o profesiune. Aşa ar defini ele libertatea.

Când ajungem la casa lui Nader, în altă zi, trei dintre surorile ei se află în vizită. Pe sub *burka*, toate poartă sariuri în stil indian cu broderii aurii. O soră în roşu, una în galben şi alta în purpuriu se strâng pe podea în jurul nostru, cu cei unsprezece copii ai lor risipiţi între bucătărie şi living. Pruncii nu pot face altceva decât să se târască înainte şi înapoi pe podeaua pe care noi stăm desculţe, cu sandalele strânse morman într-un colţ lângă uşă.

— Eu n-aş putea rezista la aşa ceva, exclamă Nader înconjurată de mulţimea aceea de nepoţi şi nepoate. Am noroc că nu trebuie să fiu mereu însărcinată şi să-i nasc unul după altul. Dacă aş fi femeie în Afghanistan, la asta s-ar reduce toată viaţa mea.

Surorile ei au chipuri meticulos fardate, încadrate de păr lung, negru şi cârlionţat. Una dintre ele se apleacă înainte şi încearcă să mi-o explice pe Nader:

— Înţelegi că toate femeile afghane îşi doresc să se fi născut bărbaţi? Să fie libere?

Celelalte două încuviinţează din cap. Dacă ar fi fost după ele, ar fi preferat să se fi născut bărbaţi. Nader trăieşte realmente visul acela al lor şi de aceea alte femei o atacă uneori. Ea nu joacă după regulile la care se supun toate.

— Nader vrea să fie propriul ei guvern, explică una dintre surori. Nu ca noi, unde soţii noştri sunt întotdeauna guvernul.

Ca să mă facă să înţeleg motivul pentru care unele *bacha posh* continuă să trăiască travestite ca bărbaţi în Afghanistan după ce ajung la maturitate, altă soră pune o întrebare retorică al cărei răspuns este dureros de simplu.

— Dacă ai putea să ieşi pe uşă chiar acum ca bărbat, ori să stai aici veşnic ca femeie, ce ai alege?

Are dreptate. Cine n-ar vrea să iasă pe uşă deghizată, dacă alternativa ar fi să trăiască fie ca prizonier, fie ca sclav? Cui i-ar păsa realmente de părul lung sau scurt, de pantaloni sau fustă, de feminin sau masculin, dacă renunţarea la genul sexual i-ar oferi acces la întreaga lume? Alternativa pune capăt misterelor legate de genul sexual, sau de dreptul la un gen sexual specific. Foarte mulţi oameni din lume ar fi dispuşi să renunţe imediat la genul lor sexual în schimbul libertăţii.

Povestea adevărată a lui Nader, Shahed şi a celorlalte femei care trăiesc ca bărbaţi în Afghanistan nu se referă de fapt la felul cum încalcă ele normele genului sexual sau la ce anume au devenit pentru că procedează aşa. Esenţa acestei istorii este următoarea: între ideea de gen sexual şi

ideea de hbertate, *libertatea* este mai măreaţă şi mai importantă. În Afghanistan, dar şi pe toată planeta. Definirea genului sexual personal devine o preocupare doar *după* obţinerea libertăţii. Doar atunci poţi începe să conferi termenului noi înţelesuri.

LIBERTATEA ESTE de asemenea subiectul despre care surorile vor să mă chestioneze.

Ce face o occidentală cu toată presupusa libertate despre care aud ele întruna? După ce şuşotesc o vreme, una dintre ele se întoarce către mine.

— Tu poţi să faci orice doreşti, şi totuşi vii în *Afghanistan*? îţi place praful de aici? glumeşte ea. Sau războiul? Noi avem mereu războaie.

Este mai degrabă o afirmaţie decât o întrebare şi celelalte surori simt de aceeaşi părere; este foarte ciudat ca o femeie să vină în Afghanistan, presupunând că ar putea alege să meargă oriunde în lume. Ele mai cred de asemenea că este foarte ciudat că tatăl meu îmi permite acest lucru.

Nefiind sigură de unde să încep, nu spun nimic.

— Asta faci tu cu viaţa ta? continuă sora privindu-mi cu scepticism tăcerea. Nu-ţi doreşti o familie? Nu vrei să ai copii?

Pare uşor îngrijorată.

— Nu trebuie să aştepţi prea mult ca să te măriţi. Vei fi prea bătrână ca să mai ai copii!

Da, poate că sunt deja prea bătrână, îi răspund.

Setareh se uită în podea, stânjenită. Cele trei surori privesc în jur, după care una dintre ele pune întrebarea la care doresc un răspuns.

— Atunci care este scopul vieţii tale ca femeie? Care este înţelesul ei?

— La fel de bine te-ai fi putut naşte bărbat, continuă

alta. Ce anume te face să fii o femeie în clipa asta?

— Tu deţii libertate, repetă prima soră. Poţi să ieşi oricând doreşti, dar suntem triste pentru tine.

Se uită la Nader.

— Ştim de asemenea că şi sora noastră este tristă uneori. Este tristeţea de a fi bărbat.

Nader pare stingherită şi poate uşor iritată. O fetiţă cu salopetă cu buline şi trei cercei într-o ureche s-a apropiat clătinându-se de ea şi i s-a suit în poală.

Expresia lui Nader se schimbă şi-şi modifică poziţia pe podea, ca să-şi poată ţină nepoata cu ambele mâini. Îşi pleacă apoi capul şi-i inspiră adânc parfumul părului subţire şi negru. Închide ochii o clipă.

— Le-am spus să-mi păstreze una, îmi zice ea arătând din bărbie spre surori. Ele au prea multe. Putem pretinde că una este a mea.

Surorile încuviinţează din cap. În privinţa asta toate pot fi de acord.

MERGEM SPRE CASĂ prin cartierele de la periferia Kabulului, cu Nader la volan, care insistă că-i un şofer mai bun şi mai sigur decât orice bărbat am fi angajat pentru sarcina aceea.

— O să vă duc la *bacha* ale mele, anunţă ea brusc.

O apăs pe mână pe Setareh, ca să zică „da” şi să nu pună alte întrebări. Bineînţeles că dorim să-i cunoaştem pe băieţii lui Nader.

Setareh prinde telefonul lui Nader, care ni-l aruncă de pe locul ei din faţă. Ne lipim capetele laolaltă, pentru a vedea ce vrea să ne arate. Acolo, în mijlocul unei fotografii micuţe făcute cu telefonul mobil, se află Nader, cu braţele petrecute pe după umerii a doua adolescente. Amândouă sunt îmbrăcate în costume, cu părul pieptănat modern pe spate. Au feţe tinere, radioase, cu trăsături dulci şi ochi

sfidători, siguri pe sine. Nu încearcă să fie drăgălaşe şi nici nu privesc în pământ. Rânjesc larg, arătându-şi dinţii.

Nader se răsuceşte, ca să ne vadă reacţia. Am grijă să nu-i spun să stea cu ochii la trafic în timp ce conduce.

Ne spune că sunt protejatele ei. Nader nu are copii, dar a început deja să-şi pregătească urmaşii. Sunt *bacha* ai ei, pe care-i instruieşte pentru a deveni următoarea generaţie de contestatare.

CAPITOLUL 17

CONTESTATARELE

Băieţii lui Nader

PRIVITORII TAC MÂLC. Antrenoarea răcneşte în termeni coreeni de luptă cu accent afghan. Braţele i se deschid, mâinile lovesc în jos şi degetele indică spre podea.

Începeţi!

Se spune că luptătorii sunt o fată şi un băiat. Poartă tunici albe identice şi pantaloni largi, cu căşti care le acoperă o mare parte din faţă, astfel încât este imposibil să le poţi identifica sexul. Toţi ochii sunt aţintiţi asupra lor când îşi încep dansul în ritm perfect. *Hop*, *hop*, depărtare. *Hop*, *hop*, apropiere. *Hop*, *hop*, lovitură de picior. Laba unui picior se înalţă, un trunchi blochează; un cap se răsuceşte şi coboară spre podea. Izbiţi de un val de adrenalină, ei se încleştează pentru un moment, prinzându-se reciproc şi emiţând sunete guturale. Apoi se îndepărtează iarăşi, brusc.

Antrenoarea cu părul acoperit de văl intervine:

— Nu, nu, nu. Luptaţi cu picioarele, nu cu mâinile!

Mâna ei coboară.

Pauză.

O plecăciune scurtă, respectuoasă şi cei doi luptători care gâfâie îşi smulg căştile de luptă strâns fixate pe cap.

Sub casca albastră se află o luptătoare cu buze ceva mai pline. Este mai înaltă şi poate cu un an sau doi mai vârstnică decât purtătorul căştii roşii, un adolescent deşirat. Ambii au păr negru, scurt, Upit de cap, iar frunţile le strălucesc de transpiraţie. Alţi doi elevi tineri în pantaloni şi tunici se ridică tăcuţi de pe bancă. Acum este rândul lor. Simt nerăbdători să-şi pună căştile şi pieptarele de protecţie – cei optsprezece elevi împart un singur set de echipament.

O altă fată de pe bancă apasă o cutie de Mountain Dew pe ochiul stâng, unde a fost lovită mai devreme. O lasă jos şi anunţă că este gata pentru runda a doua. În runda întâi, ea a obţinut mai multe puncte decât oponentul ei băiat, potrivit unui sistem pe care nimeni de aici nu pare să-l înţeleagă cu adevărat. A fost ceva mai rapidă şi eschivele i-au fost ceva mai line.

Sahel se reazemă de una dintre oglinzi, crăpată acum câteva săptămâni de un corp care a zburat până aici. Pune mâinile pe coapse, pleacă mult capul şi inspiră profund. Artele marţiale coreene taekwondo, „arta mâinii şi piciorului”, reprezintă unicul ei exerciţiu fizic săptămânal, cu excepţia celor trei paliere de trepte pe care le urcă şi le coboară zilnic, în fugă, când merge la şcoală. Este mai mult decât beneficiază majoritatea fetelor afghane. Nader se apropie de ea şi o bate pe spate. Sahel surâde. Este pashtun din Kandahar, are trei surori mai mici şi o consideră pe Nader mentorul şi fratele ei onorific mai mare. În familia reală, Sahel este fratele mai vârstnic. La şaptesprezece ani, este mai mare decât toate prietenele ei *bacha posh*, dintre care unele au dispărut de acum în căsnicii. Sahel nu intenţionează să dispară în tăcere. I-a spus deja de câteva ori lui Nader: „Nu voi fi niciodată servitoarea nimănui. Niciodată!”

O bandana mototolită apare din buzunarul lui Sahel; şi-o leagă în jurul părului scurt, cu nodul la spate în stilul motocicliştilor. Vulturul american îi acoperă capul pe care îl clatină pentru a-şi sublinia refuzul. Va lupta pentru libertatea ei, iar Nader i-a promis c-o va susţine. Spre deosebire de Zahra, Sahel nu este singură şi, spre deosebire de Shukur la vremea ei, Sahel nu este singura *bacha posh* dintr-un trib de adolescente care se apropie de maturitate.

Un subsol din cartierul Khair Khana al capitalei le găzduieşte pe protejatele lui Nader, care se reunesc aici o dată pe săptămână ca să practice taekwondo. În 2008, Afghanistanul a avut un medaliat la această disciplină la Jocurile Olimpice de la Beijing, iar de atunci, taekwondo a devenit un sport de mândrie naţională, la egalitate cu fotbalul şi crichetul. Cinci *bacha posh* care au depăşit vârsta obişnuită se concentrează asupra luptelor de contact rituale, intense şi explozive – câtuşi de puţin ca hobby, ci pentru că aspiră să devină campioane. Iar în spaţiul acesta mic de la subsol, Nader predă atât taekwondo, cât şi propria ei metodă de rezistenţă organizată.

Toate situaţiile simt discutate în timpul pauzelor de pe bancă.

Cum să te faci utilă acasă. Cum să argumentezi în favoarea unei educaţii şi a unui venit viitor pentru familie, în locul căsătoriei. Cum să întocmeşti planuri de rezervă pentru acel moment în care fraţii tăi mai mari decid să pună capăt situaţiei. Cum să ignori ce se spune despre tine la şcoală.

Mai bine să trăieşti în afara societăţii decât să fii înrobită, le predică Nader elevelor ei. Iar dacă ea a putut s-o facă, dacă ea a putut rezista atâta timp fără să devină

femeie, atunci va fi posibil şi pentru ele. Au trecut deja de principalele obstacole şi sunt aproape adulte. În curând, le încurajează Nader, dacă vor avea noroc, nimeni nu va mai dori oricum să se mărite cu ele. Iar până atunci, dacă îşi pot termina educaţia şi vor găsi o slujbă, vor fi mult mai valoroase pentru părinţii lor decât ar fi ca mirese pentru alte familii.

Pentru Nader, instruirea aceasta nu este politică şi nici nu face parte din vreo filosofie pe care a studiat-o. Ea rămâne pragmatică în sfaturile către *bacha*: dacă se vor împotrivi destul de mult să devină fete, atât minţile, cât şi corpurile le vor deveni invincibile. Vor ajunge într-un punct de unde nu mai există întoarcere, unde vor precumpăni trăsăturile masculine. Antrenamentele fizice ajută de asemenea la clădirea fermităţii mintale, alături de direcţiile prescrise de Shahed, prietena războinică a lui Nader.

— De ce crezi că conservatorii nu le îngăduie femeilor să practice sporturi? întreabă Nader în loc de orice explicaţie.

— Pentru că vă atingeţi reciproc? sugerez eu.

Da, încuviinţează Nader, acesta este un motiv. Genul acesta de antrenamente mixte ar fi extrem de controversat dacă ar fi cunoscut.

— Dar şi pentru că atunci când ne folosim corpurile, nu ne mai simţim slabe, explică ea. Când îşi percepe puterea corpului, o fată ştie că poate să facă şi alte lucruri.

Nader nu este prima care face conexiunea dintre minte şi corp. Spre marea iritare a multor conservatori afghani, un colectiv mic de antrenori sportivi a petrecut ultimul deceniu post-talibani lucrând cu echipe de femei. Am însoţit odată unica echipă de cicliste din Afghanistan la cursele de antrenament desfăşurate pe străzi secundare

noroioase, unde sportivele cu văluri de cap şi treninguri largi atrăgeau glumele răutăcioase ale bărbaţilor şi deopotrivă ale femeilor în *burka*. Femeile tinere pe biciclete constituie o provocare deschisă şi o indecenţă pe străzile Kabulului şi de aceea evită de obicei să se antreneze în oraş. Antrenorul le duce cu maşina la un munte, unde pot pedala liniştite. Câteva cluburi de box permit de asemenea femeilor tinere să se antreneze, uneori în compania unor bărbaţi tineri.

Nader antrenează de asemenea şi echipe de fotbal. Majoritatea jucătorilor simt fete obişnuite cu văluri pe cap, însă câteva echipe din Kabul au şi una sau două *bacha posh* în diverse faze de pubertate, aşa cum arată fotografiile de pe Facebook şi telefonul mobil al lui Nader. *Bacha posh* a echipei poartă de obicei pe cap o bandana sau absolut nimic şi priveşte sfidător spre obiectivul aparatului foto când pozează aliniată lângă ceilalţi.

FEMEILE ŞI SPORTUL reprezintă o contradicţie clasică într-o cultură a onoarei, similar cu contradicţia războiului. Ţelul evenimentelor sportive era ca femeile să-i admire de pe margine pe concurenţii bărbaţi şi ulterior să înmâneze trofee învingătorilor. Cu cât societatea era mai segregată şi conservatoare, cu atât restricţiile impuse sporturilor practicate de femei erau mai aspre.

La mai bine de o sută de ani de la reînvierea Jocurilor Olimpice, Arabia Saudită şi-a trimis primele două sportive la Olimpiada din 2012 de la Londra. Afghanistanul a trimis una singură – o alergătoare. Ca un compromis bine cântărit, Brunei şi Qatar au permis de asemenea participarea în premieră a câtorva femei. În aceste ţări, practicarea sporturilor de către femei continuă să fie un subiect cultural delicat, cu mulţi detractori. Sunt invocate aceleaşi argumente istorice uzate, însoţite frecvent de

referiri la religie sau la date ştiinţifice ne validate: prea multe exerciţii fizice pot fi periculoase pentru femei. Bărbaţii care privesc femeile ar putea deveni prea excitaţi de întrezărirea corpurilor lor în mişcare. Iar dacă în arenă se află femei, sportivii bărbaţi (mult mai importanţi) pot fi distraşi într-o măsură prea mare ca să mai poată concura cu randament maxim. Şi care ar mai fi scopul victoriei, sau măcar al unei participări onorabile, dacă femeile nu ar striga pe marginile terenului?

Desigur, adevăratele motive pentru şovăiala guvernelor respective de a le permite femeilor să practice sporturi simt exact cele deduse de Nader. O femeie care îşi simte propria putere fizică poate fi inspirată să creadă că este capabilă şi de alte lucruri. Iar când o societate este clădită pe segregarea genurilor sexuale, asemenea idei pot provoca probleme celor care doresc să-şi menţină bogăţia şi puterea.

NI SE ALĂTURĂ Hangam, o *bacha posh* tadjică de optsprezece ani. Ca şi Sahel, are legată în jurul capului o bandana cu imprimeuri persane. Fata gâfâie după ce a ieşit de pe saltea şi i se plânge lui Nader că n-a fost tocmai partida ei cea mai bună. Recunoaşte că nu s-a putut concentra; când a sosit cu maşina şi a parcat a lovit cu spatele alt automobil. A spart un stop din spate şi se teme că tatăl ei va fi supărat, fiindcă maşina este preţioasă pentru el. Nader încearcă s-o liniştească. Tatăl va fi iertător. În ciuda bârfelor pe care familia trebuie să le îndure despre aspectul lui Hangam care continuă să fie masculin, tatăl ei încă n-a cedat presiunilor publice. Când vecinii şi alţii îl întreabă cum îşi conduce familia, el le replică „să-şi vadă de treaba lor”. În familia lui Hangam, *bacha posh* au existat de generaţii. În cele din urmă, majoritatea au plecat în străinătate, aşa cum pot face cei

cu bani.

Sora ei mai mică are părul prins în codiţă în creştetul capului. Nu poartă văl decât când iese din casă. Contribuie şi ea cu un comentariu despre tatăl lor:

— Mi-a propus şi mie să devin *bacha posh*, dar am refuzat.

Când l-am întâlnit pe tatăl lui Hangam, cu câteva zile în urmă, mi-a spus că măritişul nu dispăruse complet ca opţiune pentru fiica lui dacă ea şi-ar fi dorit şi dacă avea să rămână în Afghanistan. I-a descris potenţialul soţ ca pe „un bărbat educat sau liberal, cu vederi luminate”. El trebuia să-i permită lui Hangam să poarte haine bărbăteşti dacă aşa dorea şi să muncească în afara casei dacă intenţiona să se folosească de educaţia oferită de tatăl ei. Pentru că, aşa cum mi-a spus el, nu avea să-i îngăduie niciodată fiicei sale să se mărite cu „un bărbat inutil”.

Poate că un asemenea bărbat ar fi fost greu de găsit în Kabul, a recunoscut el, totuşi nu imposibil. În tinereţea lui, ruşii îl învăţaseră că femeile trebuie să facă parte din societate, nu să fie ascunse în spatele uşilor închise. Când îşi dusese familia să locuiască în Iran în epoca talibană, el văzuse *bacha posh* de toate vârstele în cartierul lor din Teheran şi trăsese concluzia că iranienii erau destul de inteligenţi ca să înţeleagă că obligaţiile religioase şi culturale pot fi ignorate dacă ţara este condusă de indivizi retrograzi. Şi că puţină rezistenţă înseamnă câteodată ceva bun. Dacă situaţia din Afghanistan se va deteriora după retragerea trupelor străine şi va urma un alt război civil, el va încerca să se întoarcă în Teheran. În scenariul cel mai pesimist, o va trimite pe Hangam în străinătate, să se descurce pe cont propriu. El dispune de mijloacele necesare – lucrează la o închisoare şi are un cuvânt de spus atunci când se pune problema cine să rămână sau nu

în spatele gratiilor. Şi există întotdeauna unii care plătesc bani buni pentru a le fi „reexaminate” cazurile.

DUPĂ SFÂRŞITUL ANTRENAMENTULUI de taekwondo, fetele mă roagă să le fac o fotografie de grup şi se înşiruie pe lângă peretele cu oglinzi. Se ceartă între ele pentru locurile de lângă Nader. Grupul se aranjează în cele din urmă într-o formaţie care se desface în evantai de la Nader, care stă cu picioarele depărtate şi o mână în buzunarul blugilor, ca un conducător de bandă. Toate îşi împing şoldurile în afară şi pozează cu bărbiile coborâte şi buzele strâns lipite. Deocamdată pubertatea nu le-a făcut multe probleme – au urmat instrucţiunile lui Nader şi se roagă să nu li se mai dezvolte piepturile. Ea le-a ajutat de asemenea să-şi formeze glasuri mai baritonale.

— Arată-mi procedeul tău cel mai bun, îi cer lui Sahel în parcare când suntem pe punctul de a ne despărţi în noapte.

Înainte de a înţelege ce face, ea execută două rotaţii în spate şi mă atinge uşor cu piciorul în partea inferioară a şalelor. Colegele ei fluieră apreciativ şi ea bate palma cu toate.

— Aveţi grijă! strigă Hangam. Ea nu-i decât o fată!

CELE ŞASE FETE – inclusiv Nader – nu ştiu că subsolul lor din Kabul nu-i decât un microcosmos care face parte din ceva mult mai mare, care se întinde dincolo de capitală şi dincolo de Afghanistan.

În comunităţile imigranţilor din toată Europa şi Statele Unite există femei din multe alte culturi conservatoare care au propriile lor istorii despre cum au crescut ca băieţi, fie pentru a supravieţui, fie din dorinţa de libertate. Treptat, şi auzind poveşti de la prietene din India, Iran şi alte ţări din Orientul Mijlociu, încep să înţeleg că tentativa de rezistenţă a lui Nader poate fi

găsită în multe locuri unde există segregare şi unde sunt preferaţi băieţii. Iar acesta este un fenomen global care rămâne în majoritate clandestin. Faptul că unele femei recurg la acţiunea radicală de a-şi refuza propriul gen sexual, ori de a-l schimba pe cel al fiicelor lor, nu este foarte măgulitor pentru societăţile care se consideră cumva evoluate. De asemenea, nu este văzut cu ochi buni de liderii politici şi religioşi din rândul bărbaţilor.

Totuşi, dovada existenţei unor versiuni ale *bacha posh* în alte ţări nu este greu de găsit odată ce sunt puse întrebările corecte. La câţiva paşi de graniţă, în Pakistan, Setareh îmi poate prezenta o suită de verişoare îndepărtate care trăiesc ca bărbaţi tineri, muncind sau mergând la colegiu. Şi ele sunt *bacha posh*, sau *alakaana* în pashtu, adesea desemnate ca atare încă de la naştere.

În zonele din Pakistan şi India în care se vorbeşte *urdu*, ele sunt numite *mahi inunda*, adică „băiat-fată" în India există străvechea tradiţie hindusă a *sadhin*,[111] în care fetele joacă rolul unor bărbaţi onorifici prin renunţarea la propria lor sexualitate, în cartea *Beyond the Courtyardy* publicată în anul 2003, Anees Jung a relatat existenţa multor fete tunse scurt care se deghizează în băieţi. „Aici este ceva perfect normal",[112] a explicat una dintre femeile intervievate pentru carte.

În Egipt, faimoasa baladistă baritonală Umm Kulthum a început să cânte îmbrăcată ca băiat la insistenţele tatălui ei, care dorea să evite ruşinea de a avea o fiică pe scenă. În decursul cercetărilor ei pe teren efectuate în anii 1980, Andrea B. Rugh, expertă în

111 A se vedea Serena Nanda, Gender Diversity (Ed. Waveland Press, Long Grove, Il, 2000), p. 40.

112 A se vedea Anees Jung, Beyond the Courtyard (Ed. Viking by Penguin Books India, New York, 2003), p. 125.

dezvoltarea Orientului Mijlociu, a observat numeroase cazuri de femei care se îmbrăcau ca bărbaţii atât pentru a munci, cât şi în alte scopuri practice.[113][114]

În unele zone din Irak, fete kurde au fost descrise de localnici în termeni similari Zahrei: ca fiind intermediare între femei şi bărbaţi.

Organizaţii umanitare confirmă că în Cambodgia şi Myanmar, unde băieţii sunt preferaţi fetelor, care sunt vândute uneori în comerţul sexual mondial, se cunosc cazuri de tinere care şi-au asumat identităţi masculine pentru a evita să fie atrase în criminalitatea organizată.

Unele ţări văd practica aceasta ca fiind chiar atât de îngrijorătoare, şi aparent larg răspândită, încât necesită intervenţia poliţiei, în Iran, unde religia este instituţie de stat, au fost arestate tinere *pesarposh* – echivalentul lui *bacha posh* în limba farsi – pentru că s-au dat drept bărbaţi ca să poată munci, să scape de căsătorie sau pur şi simplu să urmărească pe stadioane meciuri de fotbal.

Iar în anul 2008, autorităţile religioase din Malaysia au emis o *fatwam* împotriva fetelor cu păr prea scurt care se îmbracă şi se comportă ca băieţii, cu justificarea că încalcă islamul şi încurajează relaţiile dintre persoane de acelaşi sex.

Paralela cea mai directă şi interesantă cu fetele din Kabul o întâlnim în statele Golfului. Pe străzile Riadului, în mallurile comerciale din Meca, dar şi în Kuweit, Bahrain, Oman şi Emiratele Arabe Unite, unde sunt impuse unele dintre cele mai stricte coduri vestimentare pentru femei,

---

113 A se vedea Andrea B. Rugh, Reveal and Conceal: Dress in Contemporary Egypt, Contemporary Issues in the Middle East (Ed. Syracuse University Press, Syracuse, NY, 1986).

114 „Malaysia Bans Tomboys Saying Girls with Short Hair Who Act Like Boys «Violate Islam»”, Daily Maily 24 octombrie 2008, dailymail.co.uk.

adolescentele provenite din familii tradiţionale care contestă căsătoria se autointitulează *boyat*[115] şi poartă pantaloni şi cămăşi, refuzând vălul de cap şi acoperirea completă a corpului. Ele şofează clandestin şi se întâlnesc on-line, pentru a schimba imagini de modă androgină şi coafuri scurte, ca şi sfaturi pentru evitarea autorităţilor. În toată Peninsula Arabă, ameninţarea pe care se consideră că o reprezintă *boyat* şi fetele tinere care evită căsătoria este privită cu atâta seriozitate, încât medicii şi psihologii acuză influenţe nefericite din partea Occidentului pentru apariţia acestui fenomen, iar uneori îl ignoră ca fiind o etapă sau modă trecătoare.

Ca în toate cazurile în care femeile se abat de la rolurile tradiţionale rezervate genului lor sexual, este pusă în joc economia patriarhatului strict, care îngrijorează mereu autorităţile masculine. Acolo unde femeilor li se interzice în general accesul la proprietate, moştenire şi munca în afara locuinţei, acceptul ca ele să semene cu bărbaţii este considerat un risc important, deoarece ar putea revendica în cele din urmă unele dintre drepturile bărbaţilor.

În Qatar, unde există puţine date despre violenţa conjugală, pur şi simplu fiindcă un asemenea delict nu

115 Lorenz Nigst şi José Sánchez García, „Boyat in the Gulf: Identity, Contestation and Social Control”, Universities of Vienna and Barcelona, Middle East Critique, Spring 2010. A se vedea de asemenea Shereen El Feki, Sex and the Citadel: Intimate Life in a ChangingArab World (Ed. Panthéon, New York, 2013). El Feki a vizitat un centru de reabilitare şi cele aflate de la un medic psiholog de acolo simt un ecou al poveştii din Afganistan, prin faptul că majoritatea adolescentelor pe care le consiliase şi care fuseseră crescute ca băieţi nu se considerau cu probleme sau ca având nevoie de un tratament. „Ele simt că este libertatea lor; nu simt că ar fi ceva greşit”, este citată afirmaţia medicului psiholog.

există în mod oficial potrivit autorităţilor, şi unde femeile dispun de puţine căi pentru a divorţa şi a-şi păstra custodia copiilor, guvernul îi încurajează pe părinţi să trimită fetele *boyat* la un „centru de reabilitare” de stat, care oferă programul numit „Feminitatea mea este un dar de la Domnul meu”. Psihologii de acolo caută să diagnosticheze şi să vindece cazuri de adolescente *boyat*. Guvernul a decretat că starea lor nu numai că sfidează islamul, ci ridică de asemenea o ameninţare gravă la adresa statului însuşi, deoarece rata naşterilor poate fi subminată dacă fetele întârzie sau refuză să se mărite şi să devină mame. Refuzul căsătoriei poartă de asemenea suspiciunea homosexualităţii, iar răspândirea acestei maladii periculoase trebuie stopată, deoarece se bănuieşte că ar fi foarte contagioasă. Această maladie, bineînţeles, ar fi originară din lumea degenerată şi non-musulmană din exterior. Centrul de reabilitare le sfătuieşte pe mamele fiicelor *boyat* să nu se plângă de propriile lor sarcini gospodăreşti sau drepturi limitate şi să nu-şi influenţeze fiicele pentru a denunţa modul feminin natural de viaţă şi a-şi refuza „constituţia biologică”. Centrul promite că programul său remediază lipsa de dorinţă a fetelor de a se conforma idealului feminităţii. După ce va fi izolată acolo, o fată va fi învăţată să poarte *hijab* şi va fi instruită în sarcini feminine, aşa cum sunt îngrijirea locuinţei şi a soţului.

FENOMENUL *BACHA POSH* îşi găseşte paralele în ţări unde femeile care nu beneficiază de drepturi nu sunt nici occidentale, nici orientale, nici islamice, nici non-islamice. Este un fenomen uman şi apare de-a lungul istoriei noastre în locuri complet diferite, cu religii diferite şi în multe limbi. A pretinde că eşti altcineva, sau altceva, este povestea multor femei şi bărbaţi care au fost supuşi

represiunilor şi au încercat să-şi obţină libertatea.

Este povestea unui puşcaş marin american care era gay şi care a trebuit să pretindă că era heterosexual. Este povestea unei familii de evrei din Germania nazistă, care a pretins că era protestantă. Este povestea unui negru din Africa de Sud, care a încercat să-şi decoloreze pielea în perioada apartheidului. Deghizarea în membru al grupului recunoscut şi acceptat este un act subversiv de infiltrare şi în acelaşi timp o concesie faţă de un sistem imposibil de rasist, sexist sau segregaţionist de altă natură.

Acest tip de rezistenţă, îmbrăţişat în mod discret de fete, femei şi părinţi în locurile unde există segregare sexuală, adesea în izolare şi uneori în grupuri, nu este doar global, ci poate fi urmărit în trecut până la formarea sistemului patriarhatului. Probabil că primele *bacha posh* au început să se infiltreze în tabăra masculină când supunerea femeilor a fost sistematizată prin legi şi religie, când unicul mod de a da sens existenţei unei femei era căsătoria şi când nevoia de băieţi a devenit absolută în toate familiile.

Exact aşa cum i s-a spus bunicei Zahrei când era copilă: *bacha posh* au fost în Afghanistan „de pe timpul când existau doar arcuri şi săgeţi”.

CAPITOLUL 18

ZEIŢA

ÎN ADÂNCURILE Republicii Islamice Afghanistan există vestigii ale unei religii foarte vechi.

În anii 1970, Louis Dupree a scris: „Islamismul practicat în satele afghane, taberele nomade şi majoritatea zonelor urbane ar fi aproape de nerecunoscut de către un exeget musulman sofisticat. Exceptând credinţa în Allah şi în Mahomed ca mesager al său, majoritatea credinţelor sunt asociate unor tradiţii locale, premusulmane. Unele

dintre idealurile societăţii tribale afghane se opun principiilor islamice culte.”[116]

Cuvintele acestea sunt valabile şi în prezent.

Primul indiciu mi-a fost oferit, cu reticenţă, de un profesor de drept religios din Universitatea Kabul. El crede că practica *bacha posh* poate fi urmărită în trecut cel puţin până „în vremea sasanizilor” în Afghanistan, iar odată cu ea şi credinţa că un asemenea copil va impulsiona apariţia de băieţi reali prin „magie” Potrivit profesorului, acestea sunt lucruri bine cunoscute, totuşi nu a oferit nici surse documentare care s-o dovedească, nici alte referinţe. Majoritatea ţărilor au partea lor de poveşti folclorice şi mituri, dar ar fi atât periculos, cât şi posibil ilegal să discuţi aici despre existenţa altor influenţe decât cele ale islamului.

În timpul sasanizilor, care au domnit între secolele III-VII, Afghanistanul a făcut parte din Imperiul Persan care se întindea până la Peninsula Balcanică. Religia dominantă era zoroastrismul.

Cu aproximativ 1.400 de ani înainte de naşterea lui Iisus şi cu 2000 de ani înainte de Mahomed, în Afghanistan ar fi trăit un bărbat pe nume Zoroastru/Zarathustra.[117] El a fost întemeietorul şi propovăduitorul credinţei potrivit căreia apa, focul, pământul şi vântul sunt elemente divine, iar universul este frământat de lupta permanentă dintre bine şi rău. În zoroastrism, individul dispune de liberul arbitru şi astfel se asociază fie cu răul, fie cu binele, prin „fapte bune, gânduri bune şi acţiuni bune”. Zoroastru a

116 A se vedea Louis Dupree, Afghanistan (Oxford University Press, 1973, ed. aVI-a, 2010), p. 104.

117 A se vedea Mary Boyce, Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices, publicată prima dată în 1979 de editura Routledge, şi Jenny Rose, Zoroastrianism: An Introduction (Ed I. B. Tauris, Londra, 2011).

predicat că fiecare om trebuie să-şi asume responsabilitatea propriilor sale acţiuni, nu să urmeze orbeşte regulile societăţii – un sistem de credinţe care i-a inspirat ulterior pe Friedrich Nietzsche şi alţi filosofi. Practicanţii zoroastrismului erau de asemenea astronomi şi s-au numărat printre primii utilizatori ai astrologiei pentru prezicerea evenimentelor ciclice.

Dacă ştii ce cauţi, urme ale practicilor şi credinţelor zoroastrismului simt uşor de observat în societatea afghană contemporană. O imagine frecventă este cea a băieţilor tineri (sau fete travestite în băieţi) de pe străzile Kabulului care oferă protecţie împotriva deochiului. Pentru câteva monede, ei zgâlţâie o cutie cu seminţe arse înaintea trecătorilor, într-un ritual care-l imită pe cel practicat de preoţii din templele zoroastriene. Câteva elemente ale ceremoniei nupţiale afghane tradiţionale urmează ritualul zoroastrian, mai cu seamă procesul *khastegari* de curtare a părinţilor miresei de către familia mirelui.

Iar anual afghanii ţin o petrecere mare, care salută sosirea primăverii.

Sărbătoarea cea mai exuberantă din calendar este *Nowruzy* adică „noua zi”, cu totul neislamică, dar foarte zoroastriană. De obicei se ţine pe 21 martie, prima zi a primăverii şi prima zi a noului an potrivit calendarului persan, când reîncepe ciclul vieţii. Casa este dereticată şi sunt pregătite cele mai bune mâncăruri. Copiii primesc haine noi. Sunt ridicaţi stâlpi împodobiţi cu jerbe de flori şi sunt aprinse ruguri. Bărbaţi tineri sar peste focuri mici, pentru a-şi purifica trupurile şi minţile. Islamiştii conservatori din Afghanistan condamnă cu asprime sărbătoarea, pe care o consideră inacceptabilă şi păgână.

În zoroastrism, căsătoria reprezenta o obligaţie, scopul său fiind de a produce băieţi care să poarte mai

departe numele familiei sau care să intre în preoţime, unde erau acceptaţi numai bărbaţii. Într-o paralelă directă cu tentativele afghane moderne de a produce fii, se utilizau diverse modalităţi de „magie” însuşi cuvântul „magie” poate fi urmărit în trecut până la zoroastrism, ai cărui preoţi, numiţi magi, conduceau ritualuri, coordonau adorarea focului şi se ocupau de toate procedurile magice.

În epoca sasanizilor se credea că o femeie însărcinată putea influenţa sexul fătului din pântec prin efectuarea unor ritualuri şi recurgerea la magie, rugându-se, sacrificând animale şi vizitând sanctuare. Rugăciunile din sanctuare puteau fi adresate de pildă zeiţei persane Anahita, un prenume popular şi azi printre fetele afghane. Anahita era protectoarea fertilităţii şi a apei dătătoare de viaţă, care îi poate vindeca pe răniţi şi poate însămânţa pântecele femeilor. Rugându-se zeiţei, femeile puteau impulsiona conceperea în direcţia dorită.

În prezent, afghanii se roagă în moschei să aibă urmaşi băieţi, dar, aşa cum Louis Duprăe observase încă din epoca sa, „aproape orice piatră azvârlită în Afghanistan” va lovi tui sanctuar, sau pir, care este numele zoroastrian pentru un lăcaş de cult. În valea Paiminar, la nord de Kabul, el a găsit cel puţin patruzeci de asemenea sanctuare dedicate fertilităţii, unde femeile vin să se roage şi să cumpere amulete magice care garantează naşterea de băieţi, construind adesea pătuţuri simbolice din paie care să-i reamintească sfintei să le ajute în patul conjugal.

Pentru musulmanii sunniţi, sfinţii sunt în mod clar neislamici, deoarece profetul Mahomed a interzis explicit adularea mormintelor oamenilor. Totuşi sanctuarele continuă să fie vizitate de afghanii contemporani, care merg acolo pentru a se ruga. Unele au fost transformate în moschei, iar altele simt locuri unde musulmanii şiiţi – care

predomină în Iran şi au încorporat ulterior multe tradiţii zoroastriene – cred că a fost îngropat un sfânt important. În sanctuarele mai modeste, identitatea sfântului îngropat – de fapt, existenţa lui în sine – poate fi neclară. Despre toate se crede însă că împlinesc dorinţele exprimate sub formă de rugăciuni, care, după cum se spune, ar fi orientate în principal spre naşterea de băieţi.

În Jalalabad, există un bine cunoscut sanctuar dedicat fertilităţii care este recomandat pentru fii. Multe femei călătoresc de asemenea la Moscheea Albastră din Mazar-i-Sharif ca să se roage să nască băieţi. După cucerirea unui teritoriu, orice a existat anterior acolo este adesea şters din cărţile de istorie, iar lăcaşurile sale de cult sunt eradicate sau capătă altă destinaţie. Despre Moscheea Albastră se spune în mod oficial că ar conţine moaştele unei rude a profetului Mahomed, totuşi ea se află în fostul centru al zoroastrismului: provincia afghană Balkh, unde se crede că a trăit şi a murit Zoroastru.

În Kabul, femeile pot numi adesea minimum două sanctuare specializate în creşterea fertilităţii. Ele vor oferi păreri informate despre cel care produce rezultatele cele mai bune, bazate pe succesele obţinute de surori, fiice şi prietene. Sanctuarele pot fi bogat împodobite sau modeste şi colbuite, păzite adesea de bărbaţi.

Pentru a avea acces la ele se plăteşte de obicei o taxă măruntă, iar *unele* oferă sfaturi despre rugăciuni specifice care duc la apariţia mai grabnică a unui fiu. Stindarde verzi care flutură în tot Kabulul le anunţă poziţiile. Unul este pe drumul spre aeroport, iar altul lângă Ministerul Comunicaţiilor şi Tehnologiei Informaţiilor. În cel de lângă râul Kabul se adună în majoritate femei sărace, care se roagă şi oferă ofrande sub formă de deserturi dulci pentru a li se împlini dorinţele. Sanctuarul Hazrat Ah, aflat la o

distanţă mică de mers cu maşina de Kabul, pe malul lacului Kharga, este un loc popular pentru excursiile tinerilor căsătoriţi.

În Pir Beland Shabib, lângă un hotel unde stau în general străini, şaptezeci şi opt de trepte neregulate urcă la un sanctuar în aer liber înconjurat de pereţi din cărămidă. Acolo, tineri şi tinere intră cu respect după ce şi-au scos pantofii, sărută mai întâi de trei ori băţul de steag, apoi sărută câteva dintre bucăţile de ţesături şi vălurile legate ca panglici pentru dorinţe în toate sanctuarele – de asemenea, tipic pentru un lăcaş de adulare zoroastrian. Se rosteşte în tăcere o rugăciune, cu ochii închişi îndreptaţi spre soare, după care se aprind lumânări sau se oferă o mică ofrandă, constând din bani sau alimente.

Fatima are patruzeci de ani, este însărcinată şi s-a confirmat că va avea un băiat, aşa că pleacă triumfătoare. Din unele puncte de vedere, sanctuarele funcţionează mai bine decât moscheile, îi explică ea lui Setareh după ce noi două ne-am întrecut într-o zi urcând în fugă treptele.

Fatima este musulmană, ba chiar evlavioasă, după cum îmi confirmă ea însăşi. Dar, în nevoia ei disperată de a avea un fiu, nu voia să-şi asume niciun risc. Pentru aşa ceva putea oricând beneficia de un mic ajutor suplimentar din partea zeilor.

O ALTĂ TRADIŢIE zoroastriană este împărţirea alimentelor în funcţie de efectul fierbinte sau rece pe care-l au asupra corpului, ca şi credinţa că printr-o utilizare şi combinare corectă anumite alimente pot vindeca unele boli. „Fierbinte” nu se referea la mâncăruri ce pot fi încălzite sau condimentate, ci mai degrabă la efectul pe care se credea că-l au asupra sângelui unei persoane. Se credea de asemenea că sexul copilului nenăscut poate fi

determinat prin consumul anumitor tipuri de alimente, pentru a „înfierbânta” sau „răci” sângele unei femei. În cercetările întreprinse în anii 1980 asupra culturii pashtun, antropologul Charles Lindholm a consemnat aceleaşi credinţe[118] şi acelaşi sistem de clasificare a alimentelor.

Potrivit lectorului de studii iraniene Nahid Pimazar de la Universitatea California din Los Angeles, capitolul 16 din *Avesta*, culegerea zoroastriană de texte sacre, este un manual pentru conceperea băieţilor, respectiv a fetelor.[119]

Capitolul se citeşte ca o lecţie a doctoriţei Fareiba şi detaliază felul cum elemente fierbinţi şi reci din corp afectează conceperea de copii cu sex masculin sau feminin:

Sămânţa femeiască este rece şi umedă, curgerea ei este din vintre şi culoarea este alb, roşu şi galben; sămânţa bărbătească este fierbinte şi uscată, curge din creier şi culoarea este alb şi noroioasă. Toată sămânţa femeiască, cea care se produce prima, ocupă un loc în uter, iar sămânţa bărbătească va rămâne deasupra ei şi va umple spaţiul uterului; ceea ce pleacă de acolo redevine sânge, intră în vinele femeilor şi atunci când se naşte un copil devine lapte şi-l hrăneşte, deoarece tot laptele provine din sămânţa bărbaţilor, iar sângele este al femeilor. Se spune că patru lucruri sunt bărbăteşti şi patru sunt femeieşti:

118 Lindholm scrie, la pagina 166 a cărţii sale Generosity and Jealousy: „Swatii împărtăşesc cu alţi pakistanezi şi sud-asiatici credinţa fermă că mâncarea, băutura şi chiar oamenii simt sau «fierbinţi», sau «reci». Nu este deloc clară logica prin care se stabilesc deosebirile acestea, şi uneori oamenii se contrazic dacă o hrană mai puţin obişnuită este «fierbinte» sau «rece», totuşi există un acord larg răspândit cu privire la parametrii majori ai sistemului.”

119 Capitolul 16 din Avesta, „Bundahishn («Creaţia»), sau Cunoaşterea din Zand”, poate fi găsită în traducere engleză la avesta.org.

cerul, metalul, vântul şi focul sunt bărbăteşti, şi nu sunt niciodată altceva; apa, pământul, plantele şi peştii sunt femeieşti, şi nu sunt niciodată altceva; creaţia ce rămâne constă din bărbaţi şi femei.

Credinţa în trucuri magice pentru conceperea de băieţi este ilustrată de asemenea de legenda afghană despre curcubeu. Curcubeul, un element favorit în toate mitologiile, de la nordici, la triburile Navajo, simbolizează frecvent împlinirea dorinţelor, în Afghanistan, găsirea curcubeului promite o răsplată cu totul specială. Acesta are puterea magică de a transforma un făt nenăscut în băiat când o femeie însărcinată trece pe sub el. Fetelor afghane li se spune că şi ele pot deveni băieţi dacă trec pe sub curcubeu şi multe fetiţe au încercat s-o facă. Când o întreb pe Setareh despre acest mit, îmi mărturiseşte că în copilărie ea şi prietenele ei au încercat să găsească curcubeul, pentru a deveni băieţi.

Numele pentru curcubeu, *Kaman-e-Rostam*, este o referire la legendarul erou Rostam din epopeea persană[120] *Shahnameh*, care relatează istoria marii Perşii din vremea când zoroastrismul era religia dominantă şi Afghanistan făcea parte din imperiu. În epopeea aceea exista până şi o *bacha posh*; războinica Gordafarid, o amazoană care se deghizează în bărbat pentru a interveni în bătălie şi a-şi apăra tărâmul. În mod interesant, mitul curcubeului care schimbă genul sexual[121] apare şi în alte zone din Europa de

120 A se vedea Djalal Khaleghi Motlagh, Women in the Shahnameh: Their History and Social Status Within the Framework of Ancient and Medieval Sources, editată de Nahid Pimazar, traducere din germană de Brigitte Neuenschwander (Ed. Mazda Publishers, Santa Ana, Calif., 2012), p. 42.

121 A se vedea Raymond L. Lee şi Alistair B. Fraser, The Rainbow Bridge: Rainbows in Artf Myth and Science (Pennsylvania State

Est, printre care Albania şi Muntenegru.

CREDINŢA ZOROASTRIANĂ s-a modificat şi extins în Afghanistan odată cu fiecare nou cuceritor – Alexandru Macedon, părţii şi sasanizii. La apogeul întinderii sale, avea în jur de cincizeci de milioane de adepţi în mai multe imperii. Zoroastrismul şi practicile sale s-au statornicit în multe alte locuri în afară de Afghanistan, printre care Pakistan, India, Iran, părţi din Irak şi Turcia, Siria, Liban, Israel şi Palestina, Iordania, Cecenia, Kuweit, Egipt, părţi din Libia şi Sudan şi actualele „— stane” din fosta Uniune Sovietică. Părţi din Balcani – unde se întâlnesc „fecioarele juruite” – au fost de asemenea influenţate de Imperiul Sasanid în care zoroastrismul era religia dominantă.

După sosirea arabilor, mongolilor şi turcilor, care au introdus islamul, zoroastrienii au fost iniţial toleraţi, dar până la urmă templele au fost arse, preoţii au fost ucişi, iar învinşii au fost siliţi să se convertească la Islam. În prezent, zoroastrismul are în mod oficial doar câteva mii de adepţi în Statele Unite, Canada, Anglia şi statele Golfului. În Afghanistan nu există oficial niciun zoroastrian.

Nu este totuşi o simplă coincidenţă faptul că mituri vechi şi vestigii ale altei religii apar în locuri diferite ale lumii, unde există atât cazuri trecute, cât şi actuale de fete care trăiesc ca băieţi. Louis Dupree a amintit de situl arhitectural Surkh Kotal, unde un gigantic templu zoroastrian al focului fusese excavat în provincia afghană Balkh, un punct de întâlnire între Occident şi Orient. Pe blocuri de calcar de acolo au fost descoperite texte în limba greacă, indicând posibilitatea răspândirii riturilor zoroastriene în ambele direcţii din Afghanistan. Se dovedeşte de asemenea că zoroastrismul a avut paralele cu alte credinţe şi culturi preistorice, printre care mitologia

University Press, 2001).

nordică din Evul Mediu,[122] care abundă în femei ce adoptă roluri de bărbaţi.

Specialistul suedez în mitologie comparată Viktor Rydberg a sugerat că zoroastrismul şi vechile credinţe nordice ar putea avea o origine indo-europeană comună.[123] Exegeta în zoroastrism Mary Boyce a sesizat de asemenea că cele mai vechi rugăciuni consemnate ale lui Zoroastru[124] corespund cu practici religioase nordice, indicând o conexiune între cele două lumi.

Pentru cei care doresc să exercite un control absolut prin intermediul religiei, vestigiile altor credinţe au constituit întotdeauna o problemă, iar frânturile de zoroastrism reprezintă o provocare. Liderii religioşi din Iran, de exemplu, au încercat să interzică Nowruz, dar au renunţat la decizie când iranienii au protestat vehement.

Ministerul taliban pentru Promovarea Virtuţii şi Prevenirea Viciilor nu s-a mulţumit doar să impună cu sila codurile vestimentare, ci s-a străduit să distrugă situri zoroastriene şi arheologice din Afghanistan şi a interzis „vrăjitoria", pentru a se asigura că nu se recurgea la „magie" Vizitarea sanctuarelor nu era permisă, iar sărbătoarea Nowruz a fost anulată. De îndată ce talibanii au fost îndepărtaţi de la putere, Nowruz a fost din nou sărbătorită.

---

122 A se vedea Helga Kress, „Taming the Shrew: The Rise of Patriarchy and the Subordination of the Feminine in Old Norse Literature", in Cold Counsel: Women in Old Norse Literature and Mythology: A Collection of Essays, editat£ de Sarah M. Anderson cu Karen Swenson (Ed. Roudedge, New York, 2002), p. 90.

123 Viktor Rydberg a scris despre asta in „Fademas Gudasaga" in 1923.

124 Mary Boyce, Zoroastrians: Their Rehgious Beliefs and Practices (Ed. Roudedge, 1979), p 17.

O anumită întrunire anuală în cadrul Adunării Generale ONU din New York oferă de asemenea o imagine a dificultăţii de anihilare a unei credinţe străvechi şi a practicilor ei tradiţionale. Mai ales, poate, când acestea conţin elemente creative despre supravieţuirea în societăţi patriarhale conservatoare şi inflexibile.

În sediul Organizaţiei Naţiunilor Unite, ambasadori din ţări despărţite prin limbă, cultură, războaie, religii şi chiar ameninţări nucleare, stau unii lângă alţii, participând la sărbătoarea Nowruz, care datează de pe vremea când toate ţările lor făceau parte dintr-un imperiu persan. La eveniment, ambasadorii ONU ai Afghanistanului, Azerbaidjanului, Indiei, Iranului, Irakului, Kazahstanului, Kirghistanului, Pakistanului, Tadjikistanului, Turciei, Turkmenistanului şi Uzbekistanului se aliniază pe podiumul din sediul newyorkez. Toţi poartă veşmintele cele mai bune de primăvară şi recunosc pentru o clipă că, odată, au avut ceva în comun.

Şi încă mai au ceva în comun, deoarece continuă să se nască fete în multe locuri unde nu sunt întotdeauna primite cu braţele deschise.

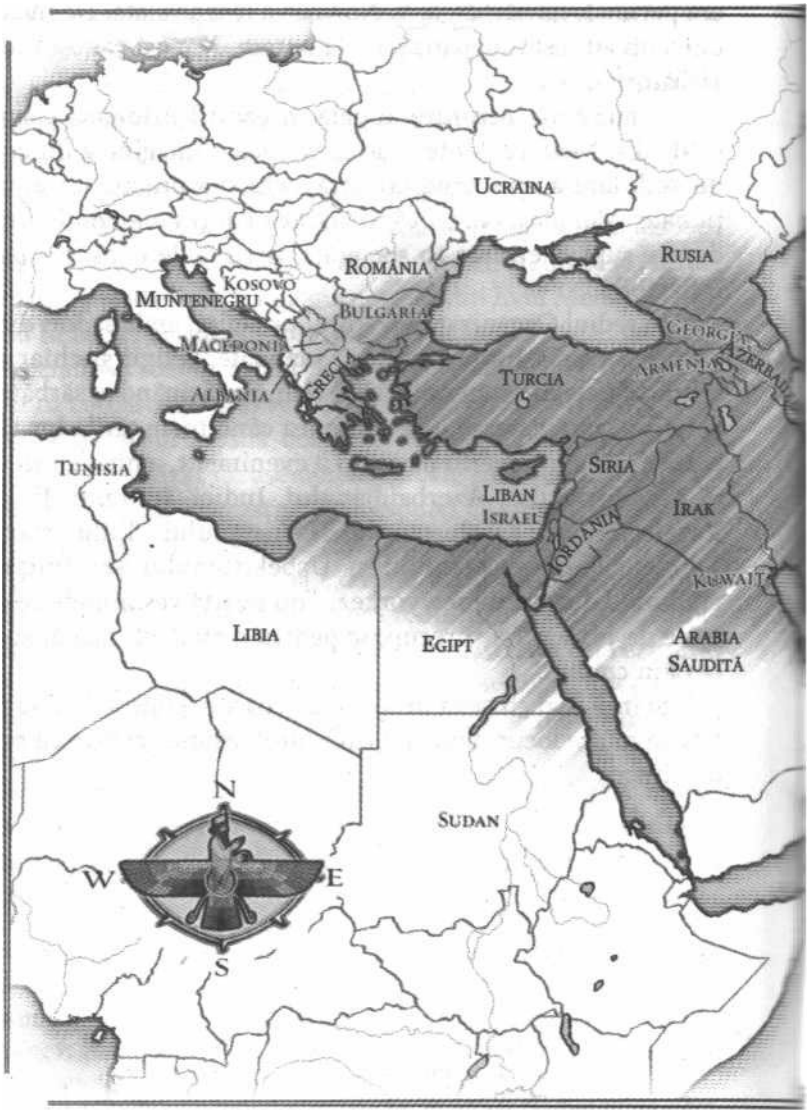
UCRAINA
ROMÂNIA
RUSIA
KOSOVO
MUNTENEGRU
BULGARIA
GEORGIA
MACEDONIA
GRECIA
ARMENIA
AZERBAIDJAN
ALBANIA
TURCIA
TUNISIA
SIRIA
LIBAN
ISRAEL
IRAK
IORDANIA
KUWAIT
LIBIA
EGIPT
ARABIA SAUDITĂ
SUDAN
N
W
E
S

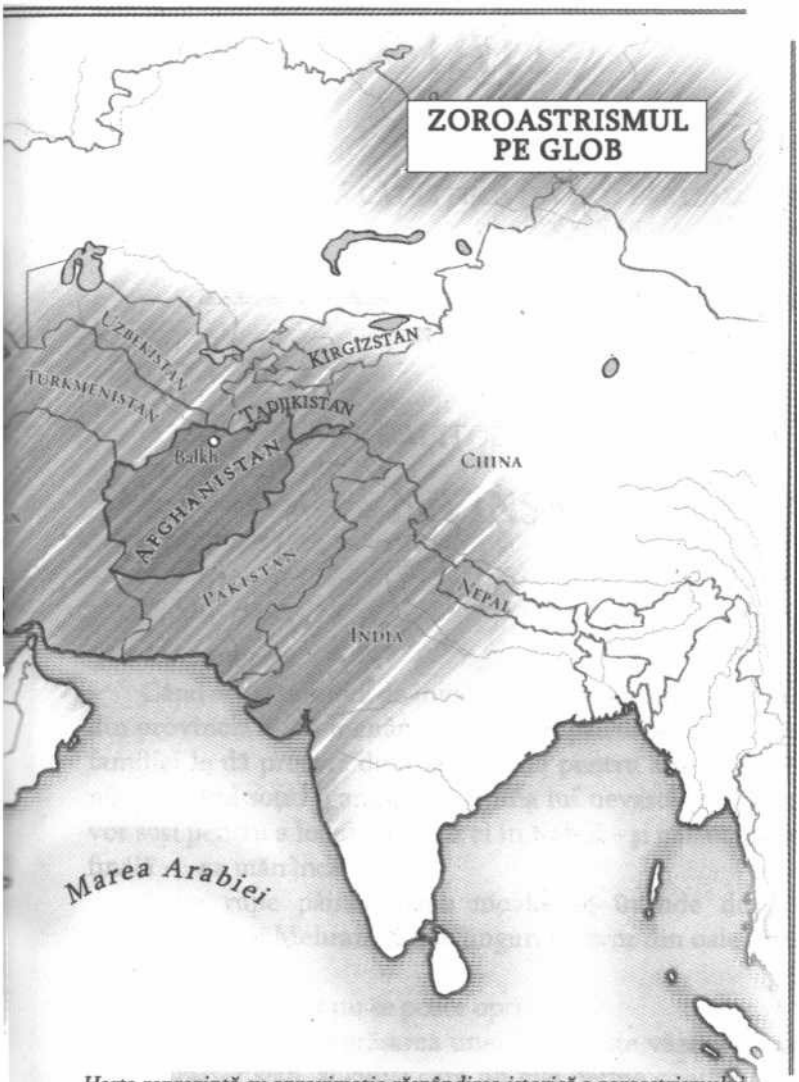

Harta reprezintă cu aproximație răspândirea istorică a zoroastrismului.

Partea a patra taţi
Poţi, dacă vrei.
— TATĂ CĂTRE FIICA LUI PE O PÂRTIE DE SCHI ÎN

SUEDIA ANILOR 1980

CAPITOLUL 19

ÎNVINSA

Azita

Ea mănâncă.

Când este anunţată de invalidarea mai multor urne cu voturi din provincia ei, ea mănâncă. Când proprietarul apartamentului familiei le dă preaviz de o săptămână pentru a se muta, ea mănâncă. Când soţul o anunţă că prima lui nevastă şi fiica acesteia vor sosi pentru a locui iarăşi cu ei în Kabul – şi că decizia lui este finală –, ea mănâncă.

Azita rupe pâinea *naan* moale, se întinde după restul fursecurilor lui Mehran, râcâie linguri de orez din oale înainte de a spăla vasele.

Este jenant, dar nu se poate opri.

În Afghanistan îngrăşarea unei femei este văzută ca semn al unui caracter slab, al cuiva care nu mai deţine controlul. Dar nu există alte medicamente disponibile, şi ea nu-şi poate permite să aibă o criză de depresie tocmai acum. Încearcă să-şi stăvilească neliniştile şi înghite supradoze din ce se află cel mai aproape şi-i este cel mai accesibil. Mănâncă furios şi mănâncă mecanic; se opreşte doar când este atât de plină, încât aproape că i se face rău, permiţând greţei să învingă pentru câteva clipe grijile, când sângele a părăsit creierul şi se îndreaptă spre stomac, când zahărul se revarsă în toate venele şi înceţoşează mintea.

Azita nu mai este legiuitorul înaintea căruia oamenii se ridică în picioare când intră într-o cameră. În primăvara anului 2011, la aproape un an după ce a pierdut în alegeri, nu mai are salariu, nici invitaţii din partea demnitarilor străini şi nici invitaţii de participare la evenimente din

străinătate. Nu mai are nici măcar alocaţie pentru armă. N-a mai găsit pistolul pe care l-a primit, dar asta nu contează acum. Majoritatea diplomaţilor şi organizaţiilor internaţionale au uitat până şi de existenţa ei.

Pentru ei, Azita şi-a pierdut importanţa.

LA ÎNCEPUT A câştigat. Sau cel puţin aşa crezuse.

Campania o istovise, deoarece cutreierase ţinuturile pustii din Badghis în timpul nemilosului Ramadan, purtând *chador* complet şi cu stomacul gol între răsăritul şi apusul soarelui, distribuindu-şi audiocasetele şi ţinând discursuri. La fel ca în alte provincii, grupuri afiliate talibanilor izbutiseră să recâştige unele districte, care după aceea îi deveniseră interzise. Azita a petrecut totuşi trei luni bătând la uşi, vorbindu-le sătenilor şi hrănind sute de posibili votanţi care soseau zilnic la casa ei din Badghis pentru a mânca şi a o vedea.

Unele rivale oferiseră de asemenea cadouri susţinătorilor pentru a se prezenta la mitinguri: haine, benzină pentru motociclete sau chiar bani etichetaţi ca „ajutor pentru călătorie”. Azita dorea să-şi fi putut permite să dea mai multe, însă nu avea decât audiocasetele şi afişele cu privirea încruntată.

După ziua alegerilor, la una dintre primele numărători electorale, ea a adunat cele mai multe voturi şi şi-a asigurat un nou loc în Camera Poporului. Numărătoarea părea sigură, aşa că şi-a declarat victoria. Azita s-a simţit surescitată şi uşurată în acelaşi timp la gândul revenirii în Kabul pentru al doilea mandat. A dat o petrecere mare în Badghis, savurând încântarea părinţilor şi a rudelor mândre de ea. Dar după o săptămână, într-o întorsătură politică tipic afghană, la o a doua numărătoare a voturilor declarată mai validă decât prima, Azita a rămas brusc şi misterios în urmă. După cum s-a dovedit, alegerile

fuseseră masiv fraudate şi aproape un sfert din voturile exprimate în toată ţara au fost în cele din urmă invalidate fără o prea atentă examinare.

Iniţial, retractarea victoriei pe care o anunţase a acoperit-o de ruşine pe Azita. După aceea n-a mai simţit absolut nimic. Ea se dedicase cu totul campaniei şi nu avea un plan B. Slujba şi poziţia însemnau chiar identitatea, respectul de sine, stabilitatea emoţională şi venitul ei. Ele făcuseră posibilă o relaţie cumva funcţională cu soţul ei şi le promiseseră fiicelor un viitor. Acum nu ştia ce rol să adopte în continuare. Sau dacă se putea reinventa. Micile expresii de respect pe care i le oferiseră poziţia ei – să fie salutată de bărbaţi şi uneori să fie apelată pe nume –, toate privilegiile acelea aveau să dispară.

Umilită, n-a mai ieşit din casa din Badghis.

Când şi-a deschis până la urmă fără chef telefonul mobil, primise un număr enorm de mesaje din partea susţinătorilor, care o îndemnau să nu se dea bătută. „Toţi” ştiau că fusese o escrocherie, afirmau ei. Şi mai ştiau că Azita nu era un om care să abandoneze, care să se încovoaie sub politica afghană coruptă, ci o lideră care simboliza ceva – nu o declarase chiar ea electoratului de atâtea ori? Ei veniseră pentru ea la secţiile de votare, şi nu acceptau ca Azita să cedeze pur şi simplu în faţa unei anulări generale a voturilor, cauzată de presupusele fraude ale altora. Bineînţeles că fusese lipsită pe nedrept de locul din Camera Poporului, fiindcă multe dintre voturile „curate” îi aparţineau. Spre deosebire de alţii, Azita nici măcar nu fusese acuzată de fraudă. Sau poate de fapt voia să le spună susţinătorilor ei că voturile lor nu mai însemnau brusc nimic?

Treptat, Azita şi-a revenit.

„Este dreptul celor care m-au votat”, şi-a spus ea, „să

mă vadă luptând până la capăt. Este o competiţie şi eu am câştigat cinstit”.

Imaginea fiicelor ei într-o casă de lut din Badghis i-a întărit de asemenea determinarea. Ele erau acum fete din Kabul, care puteau reuşi ceva cu vieţile lor. Azita nu avea să le supună la ceea ce fusese ea însăşi supusă cândva. Nu avea să le invite într-o viaţă mai bună, pentru ca după aceea să le exileze înapoi într-o provincie cu slabe posibilităţi pentru o educaţie decentă sau o şansă de a scăpa de o căsătorie timpurie cu un sătean. În plus, s-a gândit Azita, deoarece ea purtase o campanie curată, cât de greu putea fi să demonstreze că voturile adiţionale îi aparţineau pe bună dreptate?

Laolaltă cu alte sute de candidaţi care au contestat rezultatele alegerilor, ea a decis să intre în luptă.

O treime dintre candidaţii originali ai ţării s-au angajat într-un conflict naţional aprins,[125] fie ca învingători contestaţi, fie ca învinşi care susţineau că mai multe voturi ar trebui adăugate la totalul lor sau ar trebui scăzute din totalul altora. Între timp, Afghanistanul a rămas cu un parlament încremenit, inactiv, şi cu o criză pentru fragila democraţie netestată.

La început, în audierile oficiale haotice şi în negocierile secrete la care a participat, Azitei i s-a sugerat că avea şanse reale pentru o renumărare favorabilă. Şansele acelea aveau să crească însă considerabil dacă avea să plătească 60.000 de dolari anumitor oficialităţi care se ocupau de proces. A aflat că aşa putea chiar să fie

125 Rod Nordland, „Candidates for Parliament Protest Afghan Elections”, New York Times, 7 noiembrie 2010, nytimes.com, relatează istoria procedurii alegerilor: „La nivel naţional, comisia electorală a invalidat 1,33 de milioane sau aproape un sfert din cele 5,74 de milioane de voturi înregistrate, în conformitate cu o fişă oficială.”

reinstalată fără alte întrebări în scaunul de parlamentar. Câţiva colegi i-au confirmat că acela era într-adevăr onorariul curent; unii chiar au sfătuit-o să se gândească cu toată seriozitatea să-l plătească. Era o sumă mică pentru a-şi recâştiga slujba, i-a sugerat un oficial când Azita a susţinut că în primul rând numărul mai mare de voturi pe care-l obţinuse era realmente valid. Din poziţia ei de putere salarizată, ea putea în scurt timp să recupereze banii aceia, şi chiar să câştige mai mulţi prin taxarea celor dispuşi să plătească pentru decizii în favoarea lor.

— Dacă aş fi avut atâţia bani, i-aş fi donat văduvelor! i-a strigat Azita şi a părăsit în trombă cabinetul.

La altă vizită făcută unui oficial, acesta i-a sugerat să iscălească o scrisoare de debitare pentru viitoare venituri sau active. Unii procedaseră deja în felul acela. Ea sau tatăl ei nu aveau o proprietate pe care s-o poată pune ca garanţie? Când Azita a refuzat, oficialul a numit-o „femeie proastă”. După aceea alţii au sfătuit-o „să lase baltă totul”. A fost informată că, fără o „investiţie”, ba chiar şi un avans, avea să-i fie greu să reintre în parlament.

Îmboldită de împotrivirea oficialilor care căutau să se îmbogăţească în tumultul politic, Azita s-a ocupat cu şi mai multă energie de urmărirea voturilor pe care le primise şi de încercarea de a le dovedi legitimitatea. Chiar şi după un deceniu, tot mai credea în promisiunea unei ţări noi care apăruse la orizont după plecarea talibanilor. Nu petrecuse cinci ani în parlament doar pentru a ocoli tribunalele şi sistemul justiţiar oficial. Şi, lăsând la o parte respectul pentru democraţie, pur şi simplu nu avea asemenea sume.

Acum însă nu mai avea nici venit regulat, nici birou. Întrucât nu economisise prea mult, întreţinerea familiei în Kabul era tot mai grea cu fiecare săptămână. În cele din urmă, soţul ei a pus piciorul în prag. Lupta pentru un nou

mandat în parlament nu părea să dea roade şi dura prea mult. Era timpul s-o abandoneze, a afirmat el, şi să se întoarcă în Badghis, sau cel puţin în Herat, unde puteau trăi din nou ca o familie normală.

Această perspectivă era inimaginabilă pentru Azita, care, în ciuda obstacolelor, devenise absolut sigură că trebuia să fie reinstalată ca reprezentantă a provinciei Badghis în Kabul.

S-a adresat din nou tatălui ei şi l-a rugat să intermedieze un acord cu soţul ei; avea nevoie de alte câteva luni pentru a se lupta cu comisia electorală. Soţul a fost de acord să prelungească şederea în Kabul în aşteptarea deciziei finale a oficialităţilor cu privire la componenţa parlamentului. La rândul ei, Azita a promis că-şi va găsi o slujbă provizorie pentru a-şi susţine familia până la derularea procedurii legale.

Ea însă avea să continue să-şi petreacă aproape toate zilele în întâlniri cu oficialităţi electorale, purtându-şi dosarul din carton zdrenţuit între ministere, tribunale şi întâlniri neoficiale cu colegi, în timp ce spunea familiei şi prietenilor: „Sunt propria mea avocată. Dar am susţinătorii mei. Primul este Allah şi al doilea este poporul meu”.

GĂSIREA UNEI SLUJBE s-a dovedit de asemenea mai grea decât crezuse, în primul rând pentru că devenise o chestiune de imagine. O slujbă publică şi bine plătită i-ar fi putut face pe alegători să creadă că renunţase la ideea unui nou mandat în parlament. O slujbă prost plătită ar fi făcut-o să pară definitiv înfrântă, ceea ce n-ar fi avantajat-o nici în disputele legale. Una peste alta, îşi consuma cea mai mare parte a energiei cu disputele legale şi nu exista nici vreo ofertă interesantă de angajare.

În primele luni ale anului 2011 i s-au terminat şi economiile. Azita a început să împrumute sume mici de la

tată şi de la fratele ei, ca şi de la câţiva prieteni din lumea politică. I-a rugat pe toţi să-i promită că nu vor sufla un cuvânt.

Şi-a cheltuit ultimele economii cu mutarea familiei în Golden City, o dezvoltare imobiliară locuită majoritar de pashtuni, la periferia Kabulului. Casele inspirate de Dubai fuseseră ridicate în timpul boomului construcţiilor din Kabul care urmase unui aflux monetar masiv în ultimul deceniu. Clădirile fuseseră zugrăvite în galben-auriu spectaculos, care strălucea spre şoseaua principală, însă după câţiva ani vântul deşertului le sablase exterioarele, decolorându-le, iar vopseaua începuse acum să se cojească şi pe holurile interioare.

Golden City nu are nici terenuri de joacă, nici stadion de fotbal. Nu există nicăieri arbori, ba nici măcar un petic de verdeaţă. Nici n-ar fi nevoie. Copiii din cele mai conservatoare familii de pashtuni care locuiesc aici nu au voie să iasă prea mult pentru a se juca. Soţul Azitei a decis că copiii lor – inclusiv Mehran – trebuie să stea în casă după întoarcerea de la şcoală. Deja nu mai era sigur să iasă, nici măcar pentru o oră, când şi când. De altfel, copiii ei nici nu au mulţi prieteni în noul cartier şi i-au lăsat pe cei vechi în urmă, în Macroyan.

Acum, toate zilele, cu excepţia celei de vineri, înseamnă pentru copii aceeaşi rutină. Şcoala începe la ora şapte dimineaţa, se întorc la amiază, îşi fac temele pentru acasă, după care minează siesta, cina şi somnul. Se joacă numai în balconul mic al apartamentului, dar, în general, se uită la programele televiziunii prin cablu sau la DVD-uri piratate, din care gemenele pot cita acum majoritatea replicilor. Încăierările între ei simt mai frecvente în lunile fierbinţi de vară, când îşi dau târcoale unul altuia ca nişte animale în cuşti, ieşind şi intrând în odăiţele

apartamentului.

Azita încearcă totuşi să fie optimistă şi doreşte să-mi prezinte toate noutăţile când o vizitez prima dată în apartamentul cel nou, după ce ea a petrecut câteva luni în Badghis, iar eu am fost plecată din ţară.

Covoare orientale acoperă complet podelele în toate camerele, iar la ferestre sunt draperii galbene, groase. În bucătărie are maşină de spălat vesela, cuptor electric şi cuptor cu microunde. Baia are placaje roz. În living sunt nu unul, ci două televizoare. Fiecare nevastă are propriul ei dormitor. Ca şi înainte, toţi copiii stau în aceeaşi cameră, în care Azita a instalat un aparat multifuncţional modern pentru fitness şi gimnastică. Intenţionează să slăbească în curând.

Alte câteva dintre degetele ei cu manichiură franţuzească strălucesc de atusaudit. Încheieturile îi sunt înfăşurate în benzi galbene, răsucite, şi din lobii urechilor îi atârnă cercei grei, cu perle. Toate bijuteriile sunt de asemenea din bani împrumutaţi. Bogăţia suplimentară şi apartamentul, explică ea, sunt o investiţie gândită foarte atent. În Kabul, imaginea este totul şi nimeni nu va avea încredere în cineva care pare că a început să alunece pe tobogan. Vizitatori continuă să vină în casa lor şi trebuie să fie asiguraţi că Azita a rămas un personaj important. Ea trebuie să pară sofisticată, experimentată şi sigură pe sine, o persoană al cărei loc de drept este în Parlamentul naţional. În plus, a descoperit că târguielile ajută la învingerea anxietăţii.

Strânge din umeri când o întreb cum poate susţine totul fără niciun salariu. Nu poate. Va trebui să vină şi banii de undeva, în curând.

Ca o ironie a sorţii, printre cei care nu par să-i fi observat eşecurile se numără calomniatorii care

proferează ameninţări. Ei vor să se asigure că Azita *nu revine* în politică. Apelurile anonime continuă să sosească, cu mesajul că trebuie să înceteze şi să nu-şi mai dorească să fie în parlament, ci să se comporte ca o femeie normală înaintea lui Dumnezeu, rămânând acasă. Dar nu asta crede Azita că-şi doreşte Dumnezeu pentru femei şi nici ce-şi doreşte ea pentru sine. Dar încrederea pe care şi-o clădise când fusese la putere este mai greu de regăsit acum, iar aparenţa de lux a ajutat-o foarte puţin.

— Acum iau taxiul şi oamenii nici măcar nu mă mai salută, recunoaşte Azita când ne aşezăm pe perne şi bem ceai pe podeaua dormitorului ei. Mă simt inutilă. Mă încurajez singură, dar apoi mă prăbuşesc. Am idei negative de care nu pot scăpa. Nu mă pot concentra.

Dă să se ridice de pe podea, pentru a merge să se schimbe într-o ţinută complet neagră pentru o întâlnire la Ministerul Apărării, însă cele patru telefoane mobile de pe podea învie simultan. SMS-ul primit de mine este scris cu majuscule:

ALERTĂ: EXPLOZIE LA 1215 LÂNGĂ MOD. EVITĂ ZONA”, Imediat ce în Kabul are loc o explozie majoră, SMS-urile se propagă prin reţelele de telefonie mobilă, fiindcă toţi posesorii de telefoane încearcă să-şi avertizeze prietenii, rudele şi colegii. Cu câte un aparat în fiecare mână, Azita şi cu mine efectuăm aceeaşi rutină, confirmându-le expeditorilor că nu ne aflăm în apropierea Ministerului Apărării, care este atacat. Sosesc mesaje mai detaliate şi noi ne informăm pe rând: un terorist sinucigaş a intrat în minister, deghizat ca ofiţer afghan. După aceea şi-a croit drum, împuşcând în stânga şi în dreapta, până la ţinta sa de la etajul al doilea: cabinetul ministrului. Acolo s-a detonat, în aşa fel încât să schilodească şi să omoare câţi mai mulţi oameni. Se pare că ministrul ar fi scăpat

teafăr, dar nu se ştie încă numărul total al victimelor.

După câteva minute de SMS-uri, lăsăm telefoanele. A doua întâlnire a Azitei este anulată. Ea nu aminteşte că a scăpat ca prin urechile acului. A mai avut parte de asemenea episoade şi anterior. Amândouă ştim că niciuna dintre noi nu va pleca nicăieri înainte de ridicarea barierelor rutiere. Înseamnă de asemenea că vom avea mai mult timp pentru ceai.

Azita coboară privirea şi ridică în tăcere o bucată de tort. Acesta este anul cel mai sângeros de până acum al războiului[126]:

pierderile trupelor americane vor atinge o nouă culme şi se vor consemna cei mai mulţi civili ucişi de când a început numărătoarea lor. În capitală, exploziile sinucigaşe, răpirile pentru recompense şi asasinatele selective sunt la ordinea zilei.

— Acesta-i Kabulul acum, spune ea.

ÎN MOMENTUL ACESTA, corpurile diplomatice şi militare din Kabul au o părere oficială destul de optimistă despre evenimentele din Afghanistan. Dar în particular, începând din 2011, mulţi au pierdut deja o bună parte din entuziasmul iniţial faţă de posibilitatea ca războiul să poată fi „câştigat" sau faţă de felul cum s-ar instaura în Afghanistan un fel de pace.

„Valul" de treizeci de mii de soldaţi suplimentari trimişi în doi ani de preşedintele Obama[127] pentru a-i

---

126 5 .204. Articolul menţionează de asemenea că „până la 11.864 civili au fost ucişi în Afganistan din anul 2007, când Organizaţia Naţiunilor Unite a început să publice statistici, până la sfârşitul anului 2011" în 2011, pierderile civililor cauzate de război au fost de 3.021 morţi şi 4.507 răniţi - cele mai mari cifre de când Organizaţia Naţiunilor Unite a început să le publice în 2007.

127 Peter Baker, „How Obama Came to Plan for «Surge» in Afgha-

zdrobi pe insurgenţi, urmat prompt de anunţarea unei retrageri în 2014, n-a putut împiedica militanţi islamişti, comandanţi militari, reţele criminale şi grupări afiliate talibanilor să se extindă cu îndrăzneală în câteva provincii. Eforturile costisitoare ale americanilor de a instrui şi echipa trupe guvernamentale afghane pentru a-şi apăra propria ţară nu i-au împiedicat pe talibani să-şi lărgească cu succes teritoriile controlate, asociindu-se cu reţele locale şi criminale alimentate de comerţul cu opiu aflat în permanentă creştere.

Iar în interiorul enclavei blindate şi protejate de tancuri a capitalei, teroriştii sinucigaşi au găsit modalităţi noi de a se infiltra şi a induce teroare, detonându-se uneori în perechi, urmaţi de luptători care puteau rezista ore în şir, ocupând clădiri şi blocând zone întregi din oraş. Rachete au fost lansate cu regularitate spre clădirile guvernamentale, ajungând chiar până la bine protejata ambasadă americană.

Cei care-şi puteau permite protecţie au răspuns ridicând ziduri şi mai înalte în jurul lor.

Ritmul cu care vilele elegante şi discrete din Kabul, construite în anii 1950, se transformau în fortăreţe identice din beton cenuşiu părea să crească exponenţial, odată cu scăderea interesului lumii occidentale. Un rând de saci cu nisip pentru protecţie împotriva exploziilor s-a dublat, cine angajase cândva doi paznici angaja acum patru, iar uşa din oţel gros reprezenta noul standard. Mai multe cabine cu agenţi de securitate pentru percheziţii corporale au apărut în exteriorul caselor şi hotelurilor, şi toţi copacii păreau înveliţi în sârmă ghimpată, împiedicând

---

nistan”, New York Times, 5 decembrie 2009, descrie raţionamentul de la baza deciziei lui Obama de a trimite temporar mai mulţi soldaţi în Afganistan.

atât oamenii, cât şi pisicile hoinare să escaladeze zidurile înalte.

Dar sfârşitul oficial al celui mai îndelungat război al SUA, cu costuri de peste 700 de miliarde de dolari pentru contribuabibi americani[128] şi cu numeroasele lui descrieri schimbătoare – de la „extirparea" terorismului, până la simpla luptă împotriva talibanilor în general – devenise în Statele Unite o necesitate politică.

Kabulul fusese cuprins de teamă fâţă de ce va urma. Susţinătorii forţelor militare străine au abandonat termenul „victorie" în favoarea ambiguului „ieşire", cu înţelegerea tacită că bătăliile vor continua cel mai probabil sub o formă sau alta, de la spectrul unui război civil sau de la un narcostat anarhic, complet dezvoltat, până la divizarea provinciilor de către comandanţi militari prin bătălii regionale. Totuşi, Statele Unite şi aliaţii săi nu-şi mai puteau permite o implicare majoră.

Memoriile lui Sherard Cowper-Coles, ambasador britanic în Afghanistan între anii '2007 şi 2009, amintesc de relatările sovieticilor despre incursiunea lor în ţinutul aspru şi muntos care refuza să se lase cucerit sau controlat:

De data aceasta, Statele Unite au fost cele care au condus războiul în Afghanistan fără o idee clară despre situaţia în care intrau sau despre cum vor ieşi. Fără să ne dăm seama, am devenit implicaţi într-un conflict civil cu mulţi jucători, pe multe dimensiuni şi pe durata multor decenii, ale cărui origini sunt îndepărtate în timp. Este o confruntare nerezolvată asupra naturii politicii afghane, între islamism şi laicism, tradiţie şi modernism, oraş şi sat,

128 Anthony H. Cordesman, „The US Cost of the Afghan War: FY2002-FY2013, Cost in Military Operating Expenditures and Aid, and Prospects for «Transition»", 15 mai 2012, csis.org.

sunniţi şi şiiţi, agricultori şi nomazi, pashtuni şi tadjici, uzbeci şi hazara.[129]

Spirala descendentă a războiului ridica serioase probleme în Kabul. Găsirea unei „strategii de ieşire" viabile nu mai era exclusiv grija militarilor şi a specialiştilor în politică externă. Afghanii mai cunoscuseră această situaţie, când şase milioane de locuitori fugiseră în anii 1980 din faţa războiului afghano-sovietic. După căderea talibanilor în 2001, mulţi reveniseră din Pakistan şi Iran doar pentru a plănui altă plecare peste un deceniu; cei care dispuneau de posibilităţi financiare recurseseră la contrabandişti care să-i ducă în Europa sau Canada.

Cu toate acestea, pentru ca străinii „să plece cu o urmă de onoare intactă" şi cu ceva măcar similar unei „păci murdare", pentru a cita un diplomat european, ar fi fost ideală negocierea unui acord cu opoziţia militantă; o schimbare totală de atitudine faţă de refuzul de a discuta cu talibanii de acum un deceniu. Pregătirea căii pentru „convorbiri de pace" cu talibanii a devenit o nouă sintagmă diplomatică favorită în Kabul, iar în 2011 subiecte „uşoare", ca drepturile femeilor, fuseseră deja anulate de pe orice agendă la nivel înalt, în conformitate cu afirmaţiile unor diplomaţi. Faptul că orice înţelegere politică cu extremiştii ar fi sacrificat orice fărâmă de drepturi ale femeilor obţinute în ultimul deceniu a fost în general ignorat de către toţi, cu excepţia organizaţiilor pentru drepturile omului.[130]

---

129 Citatul care compară implicarea Statelor Unite cu cea a Uniunii Sovietice apare pe pagina 290 a cărţii lui Sherard Cowper-Coles, Cables from Kabul: The Inside Story of the West's Afghanistan Campaign (Ed. Harper Press, 2011).

130A fghanistan Human Rights and Democracy Organization condusă de afgani, în raportul din 2012 »Afghan Women After the Taliban: Will

Când Setareh l-a contactat pe un purtător de cuvânt al talibanilor din provincia Kunar, utilizând un telefon mobil cu cartelă procurat special pentru ocazia respectivă, el a confirmat că odată ce talibanii vor recâştiga mai multă putere în Afghanistan – aşa cum era absolut convins că se va întâmpla –, după retragerea majorităţii trupelor americane şi ale forţelor aliate, *bacha posh* aveau să fie interzise imediat, întrucât persoanele care încercau să-şi schimbe genul sexual „interveneau greşit în creaţia lui Dumnezeu”. Purtătorul de cuvânt a informat-o de asemenea pe Setareh că femeile vor fi înlăturate din toate universităţile, tribunalele, parlament şi consiliile provinciale, fiindcă „Dumnezeu nu doreşte femei în niciunul dintre locurile acestea”.

PRIMĂVARA, ÎN MAJORITATEA zilelor de vineri, Grădinile Babur din Kabul, ce se ridică deasupra norului de praf care atârnă peste centrul oraşului, reprezintă o destinaţie pentru picnic a familiilor care riscă să-şi scoată copiii afară pentru câteva ore. Băieţi adolescenţi se balansează pe terasele din piatră şi se cocoaţă în pâlcurile de copaci scunzi sub soarele amiezii. Femeile stau complet acoperite şi în apropierea soţilor. Fete adolescente sunt rareori văzute. De fapt, nu se poate vorbi despre picnicuri adevărate pe pajiştile maronii, dar un vânzător solitar de îngheţată face afaceri bune, oferind comete dintr-o cutie ponosită care-i atârnă de o curea în jurul gâtului. După-amiezile, parcul devine aproape frumos pe măsură ce

History Repeat Itself?”, ahrdo.org. Ele au scris: „Actualul proces de negociere cu grupările extremiste, şi mai ales cu talibanii, susţinut de SUA şi de guvernul afgan, promite creşterea vulnerabilităţii femeilor în Afganistan pe termen mediu şi lung. Orice înţelegere politică cu aceste forţe înseamnă trădarea realizărilor câştigate cu greu de femei în ultimii zece ani şi va duce de asemenea în mod foarte probabil la costuri insuportabile pentru femeile afgane.”

soarele coboară spre apus. Pe iarbă, un bărbat cântă la fluier şi vârtejurile de praf s-au domolit.

Azita nu arată însă şi nici nu se simte tocmai în largul ei înfăşurată în veşmintele ei lungi şi negre, de sub care abia se disting pantofii cu toc şi vârfuri ascuţite, şi cu ochelari de soare ornaţi cu auriu. Pe când era parlamentară, n-a mers niciodată în asemenea locuri publice; acum, ca persoană obişnuită printre multe altele, se simte stânjenită. Se teme că cineva o va recunoaşte şi va considera că locul ei nu-i aici, că ar trebui să-şi ţină copiii în grădina privată a familiei, aşa cum ar putea face o femeie mai decentă, mai bogată. Nu este tocmai potrivit pentru ea să fie într-o asemenea mulţime, sub ochii atâtor bărbaţi, deşi este însoţită de soţ. Mai mult ca orice, Azita speră că nu se va întâlni cu vreo prietenă sau vreun coleg din parlament. Ideal ar fi să nu fie deloc recunoscută. Oamenii ar putea s-o întrebe despre famihe şi să dorească să-i fie prezentaţi soţului şi primei lui neveste. Fosta parlamentară s-ar simţi stânjenită că are o familie pofigamă, în care ea este a doua nevastă.

Azita se aşază într-o firidă din piatră, iar cele patru fete se reped către copacul cel mai apropiat. În pantaloni şi cămaşă, Mehran ţipă triumfător când se atârnă cu capul în jos de o ramură. Gemenele Beheshta şi Benafsha pufnesc şi se întorc una spre cealaltă, spunându-i ceva de genul „Distrează-te cât mai poţi” surorii lor mai mici. Nimănui nu-i pasă că, scoasă din pantaloni, cămaşa lui Mehran îi cade peste cap şi-i expune abdomenul gol în timp ce flutură din mâini către privitori.

În vârstă de şapte ani, ea continuă să fie servită prima în familie şi continuă să ceară să fie ascultată permanent. Cei din jur o încurajează să fie inteligentă, puternică şi gălăgioasă. Gemenele nici măcar nu încearcă

să se suie în copac; nu vor să se murdărească. Sora mijlocie Mehrangis anunţă că ea ar dori să se caţere, dar este mustrată de surorile mai mari, care-i spun că este prea stângace şi dolofană. Probabil că ar cădea şi s-ar răni.

Pe lângă problemele financiare şi strădaniile politice, genul sexual al lui Mehran este cea mai mică dintre grijile Azitei în cbpa de faţă.

Dar cum mai poate fi Mehran importantă ca băiat acum, când Azita nu mai este parlamentară, iar copiii ies oricum rareori din casă?

— De ce mi-aş fi transformat fiica în băiat dacă societatea asta ar fi fost funcţională? îmi replică ea. Nimic nu s-a schimbat şi nimic nu se va schimba. În ţara asta totul merge doar în direcţia greşită.

Tot nu înţeleg. Rolul de băiat al lui Mehran nu avea un scop specific?

Azita închide ochii scurt, rugându-mă, un lucru rar pentru ea, să încetez cu întrebările. Viaţa familiei s-a schimbat mult de un an încoace, însă acum nu este momentul potrivit pentru a vorbi despre asta.

O a cincea fată, cu părul negru strâns în coadă de cal, o priveşte precaut pe Mehran cocoţată în copac şi se plasează la câţiva paşi în spatele gemenelor. Este sora lor vitregă, care s-a mutat în noul lor apartament din Kabul împreună cu mama ei. Are treisprezece ani şi este copilul cel mai mare din familie, dar pe lângă gemene, care se prezintă mereu ca o echipă şi par să aibă întruna ceva de spus, ea îşi poate găsi rareori cuvintele. A fost învăţată să vorbească încet şi să nu se mişte prea mult – aşa se comportă fetele.

Mama ei se aşază grijuliu în firida din piatră alături de Azita. Are un văl pentru păr din bumbac alb şi stă absolut nemişcată, privindu-şi mâinile. Jacheta ei

voluminoasă şi fusta lungă până în pământ, albastru-deschis, sunt tipice pentru vestimentaţia sătencelor şi oferă un contrast puternic cu hainele complet negre şi ochelarii de soare aurii ai Azitei.

— Vrei să ne faci o fotografie? mă întreabă Azita.

Îşi trece braţul în jurul celeilalte femei, care îşi fereşte imediat capul. Acolo de unde vine ea, femeile nu trebuie să-şi facă fotografii. Este un moment stânjenitor, totuşi Azita insistă: ele sunt acum în capitală – aici este diferit şi toţi trebuie să se adapteze. Azita îşi arată surâsul profesionist, iar femeia de lângă ea ridică fără entuziasm capul, doar atât cât să-şi arate ochii pe sub văl.

Soţul lor este bine dispus şi-i dă lui Mehran bani de îngheţată după numai câteva rugăminţi. Spune că se simte bine. Acum este un soţ normal, care a ieşit cu cele două neveste şi copiii lor. Simte o uşurare şi în acelaşi timp o dezamăgire că Azita nu mai este parlamentară, dar în primul rând o uşurare. A fost o campanie lungă şi foarte obositoare, iar el a privit mereu cu ambivalenţă ideea de a mai trăi alţi cinci ani ca soţ al unei politiciene. A fost de asemenea foarte stânjenit când au anunţat victoria pentru ca apoi să fie nevoiţi să retracteze. Sigur că da, îi place noul apartament, mai mare, şi ştie că Azita vrea să revină în parlament, dar, după părerea lui, viaţa este mai bună aşa. Are mai puţine responsabilităţi acum decât pe vremea când Azita fusese la putere. Atunci era nevoit să colaboreze cu ea şi să-i întâmpine pe oaspeţi sau pe alegătorii care soseau din circumscripţia ei electorală. Era epuizant şi uneori trebuia să se întindă în pat după-amiezile. În plus, pe durata celor cinci ani cât Azita fusese parlamentară, el nu şi-a putut alunga vinovăţia de a locui în Kabul în timp ce prima lui nevastă rămăsese în sat.

Situaţia aceea fusese rectificată acum, spre

beneficiul tuturor, afirmă el. Este încântat de decizia pe care a luat-o. Înainte era foarte ocupat, făcând naveta între ele în provincii diferite. Acum femeile pot împărţi responsabilitatea gospodăriei, uşurând existenţa tuturor. Şi, întrucât viitorul ţării pare nesigur dincolo de anul 2014, poate că-i mai bine că Azita nu mai este în parlament. Copiii unei politiciene erau expuşi unor riscuri suplimentare. Deocamdată el a acceptat să mai stea câteva luni în Kabul, dar abia aşteaptă să ducă o viaţă liniştită în Badghis, în curând. Ar fi bine şi pentru copii să nu aibă o mamă care să fie întruna intervievată şi recunoscută. Întrucât va fi o soţie şi mamă care stă acasă, Azita va reprezenta pentru ele un model mai bun de comportament, pe măsură ce se vor apropia de viitoarele lor căsătorii.

AFGHAN FRIED CHICKEN are doar un local în Kabul, iar firma sa ciobită anunţă meniul ca fiind „Curat, sănătos şi gustos” Cele patru fiice ale Azitei au mai fost aici, la câteva ocazii speciale, şi aproape că se calcă în picioare când pătrund jubilând în restaurant, urmate de sora lor vitregă mai mare.

Fetele mai mari simt prea înalte şi voinice pentru a intra cu uşurinţă în principala atracţie – o zonă pentru joacă din plastic, cu un tobogan galben şi o căsuţă în care să te ascunzi –, totuşi se înghesuie acolo. Mehran se urcă de trei ori pe calul mecanic de rodeo, cu monede din buzunarul tatălui său. Pentru surorile ei, poziţia călare pe jucăria aceea nu constituie o opţiune. În seara aceasta, în local mai sunt două familii, care le-ar putea dezaproba sau s-ar putea simţi ofensate.

Azita comandă repede pentru toţi. Pui la rotisor pentru ea şi hamburgerul special de pui cu cartofi prăjiţi pentru copii, soţul ei şi prima lui nevastă. Acesta este un restaurant scump pentru Kabul; fast-food reprezintă un lux

în stil occidental. Azita a ales însă o tratație specială, deoarece copiii ies atât de rar din casă în zilele acestea. Prima dată i-a adus aici ca să sărbătorească mutarea lor în Kabul şi noua ei poziţie. Soţul ei stă la un capăt al mesei lungi, iar nevestele în capătul opus, cu scaunele goale ale copiilor între ei. Nu se face conversaţie.

Când i se aşază în faţă un hamburger pe o farfurie din hârtie, nevasta săteancă îl priveşte câteva secunde, fără să-şi desprindă mâinile din poală. Apoi ridică jumătatea de chiflă de deasupra şi examinează bucata de carne friptă de la interior. Pune chifla la loc. Când copiii simt chemaţi la masă, ea nu se clinteşte până când Beheshta nu şi-a turnat ketchup peste tot hamburgerul. Abia după ce fetiţa muşcă pentru prima dată, mama ei vitregă îşi ridică hamburgerul şi o imită. Mestecă atentă o bucăţică, apoi lasă hamburgerul jos.

Soţul Azitei îşi exprimă sonor deruta. De ce nu s-a adus şi pâine? Toate felurile de mâncare ar trebui însoţite de pâine, indiferent de chiflele hamburgerului. Probabil că restaurantul a făcut o greşeală. îl cheamă pe chelner şi se plânge.

Azita pleacă ochii.

— Nu-i uşor pentru el, murmură ea.

Fiicele lui ştiu acum să scrie şi să citească, fiecare la alt nivel. Tatăl lor şi-a anunţat clar intenţia de a nu învăţa. De ce ar trebui s-o facă, a glumit el, când Azita ia oricum toate deciziile?

Prima lui nevastă admonestează copiii să păstreze liniştea. Ea n-a cerut niciodată să fie adusă din sat în capitală şi nu se simte în largul ei aici. După ce au trăit împreună, iar apoi au împărţit gospodăria din cauza prea multor conflicte, cele două neveste au stabilit o relaţie politicoasă, totuşi distantă, potrivită pentru întâlnirile lor

ocazionale în Badghis, când Azita sosea în campanie electorală sau pentru a-şi vizita părinţii.

Acum este diferit.

Înainte, prima nevastă nu făcuse prea multe comentarii în legătură cu copiii Azitei, dar aici, în Kabul, a început să-şi exprime îngrijorările despre frivolitatea manifestată de familie, care adoptase obiceiuri şi comportamente străine. În opinia ei – pe care a anunţat-o – fiicele Azitei au devenit răsfăţate şi necuvenit de vioaie. Ele îşi contrazic părinţii, nu se grăbesc să ajute la treburile gospodăreşti şi în general par să considere că totul li se cuvine.

Prima nevastă, care este analfabetă, a anunţat-o fără ocolişuri pe Azita că nu va permite ca fiica ei să fie influenţată de asemenea comportamente din Kabul – gândul la studii superioare, dansatul în living şi vizionarea de filme americane. Ea a observat de asemenea că Mehran pare să aibă trecere mai mare pe lângă tatăl său, comparativ cu celelalte fete, ceea ce a deranjat-o destul de mult şi i-a spus soţului ei că nu există niciun motiv pentru care să acorde privilegii suplimentare mezinei. La urma urmelor, nu era decât o fată. El însă nu i-a ascultat îngrijorările, iar prima nevastă i-a cerut lui Mehran să poarte un văl pe cap la şcoală – o cerere pe care fetiţa a ignorat-o complet. Nesupunerea făţişă a îndârjit-o şi mai mult pe mama ei vitregă, care a început s-o tachineze, pentru a o obliga să accepte adevărul:

— Ştii că de fapt tu nu eşti un băiat adevărat, nu-i aşa? N-o să fii niciodată un băiat adevărat.

Are efect, deoarece Azita are nevoie de aproape o jumătate de oră pentru a o linişti pe Mehran după fiecare criză de furie care urmează.

Cu numai o săptămână în urmă, prima nevastă i-a

ţinut o prelegere lui Mehran, spunându-i că nu trebuia să creadă că era mai apropiată de tatăl ei decât celelalte surori şi nici că ar fi existat o legătură specială între ei. Mehran i-a răspuns prin alt acces de nervi şi zbierete. Azita a intrat, intenţionând s-o roage pe prima nevastă să înceteze, dar şi-a pierdut până la urmă răbdarea cu Mehran, care, furioasă, a ţipat la ea. Azita i-a tras o palmă ca s-o facă să înceteze.

A fost întâia dată că şi-a lovit fata.

— Să nu mai răspunzi niciodată aşa mamei tale! a zbierat la ea.

Mehran a amuţit imediat. Azita a încremenit văzând expresia de surprindere de pe chipul fiicei ei şi lacrimile ce au urmat. Semnele roşii de pe obrazul lui Mehran au dispărut, dar fata n-a mai vorbit aproape deloc până a doua zi.

Azita a rugat-o pe prima nevastă să înţeleagă că aranjamentul *bacha posh* era în avantajul lor reciproc, întrucât degaja presiunea de a mai aduce un copil în familie. Sau o a treia nevastă. Însă argumentul n-a convins-o pe prima nevastă, care a susţinut cu fermitate că Mehran trebuia să arate, să se comporte şi să fie tratată ca o fată, fiindcă asta era. Până când Azita avea să înţeleagă acest lucru, era necesar ca lui Mehran să i se reamintească faptul că era într-adevăr o fată – ba chiar una urâtă –, dacă nu se comporta corespunzător.

Dincolo de aceste discuţii încordate, dar politicoase, între cele două neveste, ambele ştiu cu exactitate care este miza. Dacă Mehran va fi lipsită de rolul de fiu, Azita îşi va pierde de asemenea statutul fragil al nevestei cu o mai mare însemnătate. Între nevestele unui bărbat există o ordine tradiţională, potrivit căreia prima care s-a măritat cu el are un statut superior şi mai multă influenţă în

familie. Ordinea respectivă este însă schimbată de cea care naşte mai mulţi băieţi. Mehran este tot ce mai există între viaţa actuală a Azitei şi potenţială revenire la statutul tradiţional inferior al celei de-a doua neveste. Complicând şi mai mult o copilărie deja complicată, Mehran controlează astfel o parte din balanţa puterii dintre mama ei şi mama vitregă.

Prima nevastă i-a reamintit de asemenea soţului ei că fiica lui cea mai mică trebuie să fie educată pentru a se pregăti cum se cuvine de căsătorie. Dacă nu se vor lua măsuri, actualul ei comportament gălăgios şi vorbăreţ se va transforma mai târziu într-o problemă. Şi aşa este greu de stăpânit. Tatăl n-ar trebui să lase ca această problemă să se accentueze.

— Ea este o fată şi trebuie s-o tratezi ca atare.

Soţul Azitei n-a fost încântat de conflictul mocnit care le are în mijloc pe prima nevastă şi pe mezina lui, şi le-a cerut ambelor neveste să se înţeleagă între ele şi să înveţe copiii să se comporte cuviincios. Ba chiar s-a răstit de câteva ori la Mehran – ceva ce nu obişnuia să facă. El insistă că acum ar trebui să fie fericiţi pentru că simt iarăşi toţi împreună.

După ce masa de la Afghan Fried Chicken ia sfârşit, Azita plăteşte nota. Vrea să plece cât mai repede, pentru a-şi vedea serialul turcesc favorit. În episodul anterior, o tânără era ameninţată cu o căsătorie aranjată şi Azita este curioasă cum va evolua drama. Îşi grăbeşte soţul şi copiii printr-o uşă laterală, spre locul unde şi-a parcat vehiculul 4 x4. Ar trebui să cumpere o maşină nouă, ca să încapă toţi cei opt membri ai familiei.

În seara asta, Mehran încă stă pe scaunul de lângă şofer.

CAPITOLUL 20

PROSCRISA

Shukria

TOT CE FĂCUSE ea pentru a deveni femeie a fost anulat în nici treizeci de secunde. Sora ei o anunţase fără menajamente la telefon, repetând cuvintele pe care tocmai le auzise de la soţul Shukriei:

— Am altă soţie, şi un copil.

Ferindu-se să-şi anunţe direct nevasta, el îi ceruse surorii Shukriei să transmită mesajul mai departe.

Shukria, care tocmai se întorsese acasă de la spital, era epuizată şi a crezut la început că nu-şi auzise bine sora. După ce a terminat convorbirea, s-a întrebat însă de cât timp ştiuse cu *adevărat*. În mod cert, sentimentul că ceva nu era în regulă exista de ceva vreme. Iar acum părea o idioată pentru că nu recunoscuse faţă de ea însăşi şi pentru că refuzase să-i asculte pe alţii.

Shukria priveşte în gol prin restaurantul libanez scump pe care l-am ales. Sau aşa pare. Lentilele mici şi cu tentă gri a ochelarilor îi ascund perfect ochii.

Au trecut aproape doi ani de când ne-am întâlnit prima dată la spital. Azi, a sosit cu o oră întârziere, oferindu-ne mie şi lui Setareh suficient timp ca să comandăm jumătate din meniu, încercând să ne imaginăm ce i-ar fi plăcut Shukriei. Ne închipuisem că va fi o mică sărbătoare – în primul rând pentru că ne aflam pur şi simplu în altă parte decât în locul nostru obişnuit de întâlnire, întunecos şi sufocant. Acum, între noi se întinde un bufet neinspirat de pui la grill, humus, salate şi îngheţate care se topesc. Shukria nu va mânca, iar Setareh, politicoasă, nu atinge nici ea mâncarea.

De când ne cunoaştem, Shukria mi-a împărtăşit multe intimităţi, dar a evitat să vorbească prea mult despre soţul ei. Aproape întotdeauna l-a menţionat doar în treacăt, pe

un ton neutru, de respect, nedorind să detalieze prea multe despre căsnicia lor.

Până acum.

Prima plecare a soţului ei în Tadjikistan, cu câţiva ani în urmă, fusese scurtă. El îi ceruse Shukriei economiile ei, ca să investească într-o afacere de acolo. În Kabul nu mai existau oportunităţi pentru el. Dispăruse optimismul investitorilor din primii ani de război. Sectorul construcţiilor nu mai era profitabil; pe rând, diverse dezvoltări imobiliare fuseseră amânate sau abandonate, fără să fi fost nici pe jumătate terminate. Străinii bogaţi doreau să se retragă, iar majoritatea afghanilor bogaţi preferau să investească în străinătate. El însă auzise că Tadjikistanul vecin aştepta investiţiile ca pe pâinea caldă. I-a spus Shukriei că acolo s-ar putea îmbogăţi.

Ea nu s-a lăsat convinsă, însă nu a dorit să pară prea refractară, aşa că i-a dat banii. La a doua plecare, el i-a cerut din nou, şi de data aceasta a lipsit mai mult.

În următoarele şase luni, soţul ei a venit doar de două ori acasă. Începuse în Tadjikistan o afacere cu fructe şi legume, motivând că era nevoie de prezenţa lui permanentă. Avea o maşină cu „permis rutier”, care-i îngăduia să treacă graniţa şi cumpăra produse din Afghanistan, pe care le vindea într-un oraş tadjic de frontieră. Părea vesel; lucrurile mergeau bine. O asigurase pe Shukria că nu trebuia să-şi facă griji. El făcuse şi alte împrumuturi în Kabul, aşa că Shukria trebuia să-i plătească pe creditori atunci când aveau să-i bată la uşă. Cu siguranţă însă, ea înţelegea că intraseră împreună în afacerea aceasta şi că trebuia să contribuie cu partea ei pentru truda lui din străinătate. Shukria îşi înghiţise protestele, dorind să-i păstreze buna dispoziţie. Avea să se gândească altă dată cum să găsească bani pentru a-i plăti

datoriile.

La altă revenire acasă, în cursul cinei, soţul i-a pomenit despre o femeie. Relatând mai multe întâmplări din călătoriile sale, i-a povestit despre o femeie tare proastă pe care o întâlnise în Tadjikistan. Femeia se îndrăgostise de el şi-i spusese că dorea să-l ia de bărbat. Shukria nu a fost deloc încântată de povestea aceea.

— Dacă vrei să te-nsori cu altcineva, i-a zis ea soţului, şi să-ţi dai uitării nevasta şi cei trei copii mici, n-ai decât să-i dai drumul.

El a râs; Shukria nu mai ştia de glumă? Nu era genul acela de bărbat. Nu fusese decât o simplă întâmplare. Femeile se agaţă foarte uşor de tot felul de idei nebuneşti; asta era de fapt. Shukria îşi aminteşte că-i zâmbise şters. Da, încuviinţase ea, ce proaste pot fi femeile.

În noaptea aceea, el nu a venit în patul ei. A anunţat-o pe neaşteptate că trebuia să-şi viziteze nişte rude. Avea să înnopteze la ele. Când s-a întors a doua zi, Shukria strângea după micul dejun. El i-a spus:

— Talaq. Talaq. Talaq.

A mai spus-o de trei ori, după care a plecat fără alt cuvânt. Shukria l-a auzit perfect de prima dată, dar nu a înţeles exact ce se întâmplase, decât ulterior, când s-a interesat. Spunând *talaq* – care înseamnă literal desfacerea unui nod –, soţul divorţa de ea. Prin repetarea de trei ori, actul devenea final.

Ea tot nu înţelegea. Era ilogic. *De ce* ar fi dorit el să divorţeze? Era imposibil să priceapă. De aceea Shukria şi-a văzut de treabă, mergând mai întâi în bazar pentru cumpărăturile pe care le planificase. A gătit cina şi i-a ajutat pe copii la temele pentru acasă. N-a spus nimănui despre purtarea ciudată a soţului din dimineaţa respectivă. Dacă ea tăcea, era ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic,

niciodată.

Shukria a trăit următoarele zece luni în aceeaşi stare de negare. Din când în când, soţul ei sosea într-o vizită din Tadjikistan, dar nu discutau despre divorţ. Şi ea a încercat să nu se gândească la asta. Până când sora ei îi telefonase, aseară.

— Acum trebuie să asculţi, îi spusese ea Shukriei pronunţând fiecare cuvânt exagerat de încet şi apăsat. Nu voi mai îngădui să suferi. Trebuie să te gândeşti la viaţa ta şi la copiii tăi.

În plus, continuase sora, toată familia ştia deja, aşa că Shukria nu trebuia să se mai prefacă. Ei ştiau până şi de noul prunc.

— Trebuie să trăieşti în realitate, spusese sora.

Soţul Shukriei o părăsise şi era momentul s-o accepte. Şi atunci a înţeles ea pentru prima oară: nu dăduse greş doar ca nevastă, ci şi în rolul de femeie.

DACĂ O FEMEIE afghană vrea să divorţeze,[131] are

131 Ase vedea „I Had to Run Away, The Imprisonment of Women and Girls for «Moral Crimes» in Afghanistan", A Human Rights Watch Report, 2012, hrw.org, care explică: „Legile ce guvernează divorţul în Afganistan discriminează femeile. Codul civil afgan din 1977, sursa-cheie a Dreptului familiei statutar în Afganistan, le permite bărbaţilor să divorţeze foarte uşor. Articolul 139 din Codul civil afgan declară: (1) Soţul poate divorţa de nevasta lui verbal sau în scris. Când un soţ nu dispune de aceste două mijloace, divorţul poate fi anunţat prin gesturi uzuale care implică în mod clar divorţul. (2) Divorţul se pronunţă în termeni clari care, potrivit tradiţiei, transmit înţelesul divorţului fără intenţie. Femeile se confruntă însă cu obstacole mult mai mari la obţinerea divorţului. în lipsa acceptului din partea soţului, ele pot obţine divorţul doar prin intermediul unui tribunal şi trebuie să ofere dovezi pentru (1) defecte, de exemplu din cauza bolii; (2) vătămări; (3) neplata pensiei alimentare; sau (4) absenţă. Obţinerea unui divorţ «motivat» de către femei în Afganistan nu este uşoară, nici legal, nici practic... Problemele se complică prin faptul că mulţi judecători nici măcar nu

nevoie de acordul explicit al soţului ei. De asemenea, poate fi necesar să aducă martori care să ateste justificarea divorţului.

Un bărbat poate să divorţeze pentru orice motiv, sau fără niciun motiv. Rostirea aceluiaşi cuvânt de trei ori dezleagă căsătoria pentru el. Adesea lucrurile se opresc aici.

Dar în cazurile respective femeia n-a fost nici pe departe eliberată. Până când o căsătorie nu este anulată de un tribunal sau o adunare a bătrânilor, femeia alungată continuă să fie măritată în ochii societăţii, atâta doar că soţul este absent. Aceasta este situaţia kafkiană pentru Shukria: potrivit legii, toată puterea asupra vieţii ei continuă să aparţină unei persoane absente. Dacă ar încerca să se mute, să călătorească sau să semneze orice în numele ei sau al copiilor, oricine ar putea cere aprobarea suplimentară şi explicită a soţului ei, care rămâne capul gospodăriei şi al afacerilor.

Ca majoritatea femeilor, Shukria s-a măritat acasă, înconjurată de familie, într-o ceremonie condusă de un mullah local. Ca multe căsătorii afghane, evenimentul n-a fost înregistrat nicăieri.

Shukria poate să deschidă acţiune de divorţ în sistemul juridic oficial afghan, în care Codul civil, Sharia şi tradiţia locală joacă roluri egale. În cazul fericit, procedura va fi improvizată şi imprevizibilă. Probabil că vocea ei va fi auzită doar prin intermediul unui bărbat. În absenţa soţului care să depună mărturie că a părăsit-o într-adevăr, ea va trebui să-şi cheme propriii martori, şi chiar şi aşa riscă să părăsească tribunalul fără să i se fi acordat

---

aplică prevederile Codului civil, ci invocă propria lor interpretare a legii islamice, iar unii nici măcar nu recunosc că femeile au dreptul să solicite divorţ.”

divorţul. Soţul Shukriei a avertizat-o foarte categoric pe sora ei: el nu va apărea niciodată în faţa rudelor lui, cu atât mai puţin în tribunal, ca să declare că a divorţat de nevasta lui. Ar fi stânjenitor.

Femeia care caută să obţină un divorţ oficial riscă de asemenea frustrare şi umilire. Indiferent de rezultat, mesajul celor din jur este acuzator. O asemenea femeie nu a fost o soţie bună, deoarece este evident că nu s-a îngrijit de soţul şi de familia ei. Altfel, de ce ar fi fost abandonată?

Shukria ar trebui să compară în faţa unuia sau mai multor judecători, care pot sau nu să aibă pregătire juridică, dar care vor interpreta în mod personal diversele legi şi care pot opera într-un labirint confuz de zvonuri şi „tradiţii”. În mod oficial, tribunalul trebuie să încerce să-l contacteze pe soţul absent, pentru a obţine din partea lui aprobarea pentru divorţ. Dacă nu se va petrece aşa, rudele nevestei vor fi chemate să verifice dacă soţul este absent. Doar atunci Shukria va avea o şansă de a-şi anula mariajul şi de a căpăta divorţul pe care ea nu l-a solicitat niciodată.

Întrucât statul de drept nu funcţionează aproape deloc, majoritatea oamenilor ocolesc complet sistemul oficial al justiţiei afghane în favoarea unuia neoficial pentru rezolvarea conflictelor, în care legile şi judecăţile locale variază şi mai mult, şi rareori în favoarea femeilor.

Shukria se înfioară la gândul de a fi o femeie divorţată care lucrează.

— Dacă aş fi o gospodină, ar fi în regulă, dar eu lucrez în afara casei. Toţi vor şti că sunt divorţată. Este foarte posibil să mă întâlnesc la spital cu judecătorii aceia!

Ar fi privită cu suspiciune, şi posibil dispreţuitor, atât de bărbaţi, cât şi de femei, ca o soţie ratată şi, prin extensie, ca o femeie ratată. Însă umilirea n-ar fi nici pe departe lucrul cel mai rău. Şi de altfel nici faptul că ar

putea fi silită să revină în casa părinţilor ei, unde ar trăi oficial sub tutela tatălui ei bolnav. O femeie adultă nu poate trăi pe cont propriu în Afghanistan fără o rudă de sânge sau *mahram*. Ca femeie divorţată ai cărei copii continuă să locuiască cu ea, Shukria nici nu s-ar putea remărita, decât cu o rudă a soţului. Grava inegalitate a divorţului în Afghanistan este adesea explicată prin ideea că femeile au un intelect mai redus şi ar putea cere întâmplător un divorţ, fără niciun motiv valid.

Copiii Shukriei riscă acum să fie luaţi de lângă ea. Potrivit Codului civil afghan, bazat pe Sharia, copiii aparţin tatălui, întrucât „fiecare copil este creat de tată”. Sharia este considerată cuvântul lui Dumnezeu şi contestarea ei înseamnă blasfemie. Argumentele legale ce contestă Codul civil pot fi interpretate ca insulte adresate lui Dumnezeu, generând un alt delict, mult mai grav. Contestarea unui argument Sharia într-un tribunal poate fi periculoasă, fiindcă sistemul judiciar în Afghanistan constă frecvent din avocaţi şi judecători needucaţi, dar care se autodescriu ca fiind cucernici.

O femeie afghană care doreşte să-şi părăsească soţul va fi obligată de asemenea să se despartă de copiii ei. Ţelul acestei prevederi este tocmai de a face divorţul aproape imposibil pentru majoritatea femeilor; în caz contrar, se afirmă, femeile ar putea divorţa pur şi simplu la întâmplare de bărbaţi, luând copiii cu ele. Femeile sunt prea emoţionale, grăbite şi impulsive – mai ales când simt la menstruaţie. Nu se poate avea încredere în ele că vor lua decizii raţionale. Aşa că, spre binele lor, susţine explicaţia, copiii trebuie să rămână întotdeauna cu taţii, pentru a evita să fie târâţi la o succesiune de noi soţi cu care mamele lor desfrânate pot decide să se mărite dintr-o toană.

Soţul Shukriei încă nu şi-a revendicat copiii, dar ea consideră că-i doar o chestiune de timp.

— Acum el nu are bani. Vrea ca eu să-i mai întreţin o vreme. Mă va lăsa să-i cresc şi să le plătesc totul, pentru că-i poate revendica şi mai târziu.

Dacă tatăl este de acord, un fiu poate sta cu mama sa până la vârsta de şapte ani, iar o fiică până la vârsta de nouă ani. După aceea, toţi copiii devin proprietatea tatălui. Când ajung la optsprezece ani, copiii pot, teoretic, decide cu cine să locuiască. În practică însă, fetele simt adesea măritate mult mai devreme.

SHUKRIA ÎNCEPE SĂ ciugulească din chebapul de pui. După aceea ia un platou cu ciuperci sotate.

— N-am mai mâncat niciodată aşa ceva. O să le încerc, încerc lucruri noi.

În timp ce mestecă, se scuză fiindcă n-a mai povestit până acum despre situaţia căsniciei ei.

— M-am gândit să nu te afecteze emoţional. N-am vrut să te tulbur.

— Tu ce simţi? o întreb, atingând-o grijuliu pe braţ.

Se uită la mine, surâde melancolic şi îşi lasă capul uşor într-o parte. Vestea unui prunc a transformat într-o realitate crudă coşmarul de care s-a temut zece luni de zile.

— În clipa de faţă nu simt absolut nimic. În inima mea nu există nimic. Sunt ca o piatră pe dinăuntru. Încă încerc să înţeleg ce se întâmplă.

Tace puţin, după care continuă:

— Acesta este al treilea destin al meu. Mai întâi am fost bărbat, apoi femeie, iar acum voi fi femeie divorţată.

După cum vede ea lucrurile, căsătoria n-a reuşit pe deplin să facă din ea o femeie, deşi naşterea copiilor i-a oferit până la urmă confirmarea feminităţii. Dar în

Afghanistan o femeie divorţată este cu totul altceva – fără un soţ, femeia este coborâtă într-o castă în care nu-i nici bărbat, nici femeie, nici cetăţean respectabil. Odată cu divorţul soseşte de obicei suspiciunea că femeia este neislamică, deoarece se crede că profetul Mahomed ar fi spus că, exceptând lucruri care sunt categoric interzise, divorţul este cel mai detestat de Dumnezeu. Femeia poate să fie sau fiică, sau nevastă – sau văduvă –, dar nu există aproape nimic intermediar. Dacă o femeie nu aparţine tatălui, cu virginitatea jucând rolul capitalului, sau soţului, cu statutul ei ataşat lui, nu există niciun rol pentru ea în cultura patriarhatului. Femeia divorţată este o femeie decăzută, care-şi pierde privilegiile asociate căsătoriei şi statutul elevat prin intermediul soţului. Iar cel mai tare va fi atacată de alte femei.

Dacă soţul va sosi în cele din urmă pentru a-şi lua copiii, Shukria nu va putea face mare lucru. După ce îi vor fi luaţi, ea va fi redusă la un personaj pe care încă nu ştie să-l numească sau să-l descrie.

— Acela va fi al patrulea meu destin. O femeie divorţată şi lipsită de copiii ei.

Gândeşte cu glas tare: poate că asta s-a întâmplat fiindcă mariajul lor n-a fost de fapt niciodată unul normal? Oricum, ea n-a fost niciodată o mireasă adevărată. A fost pur şi simplu Shukur şi s-a simţit mizerabil în rochia stupidă de nuntă. Probabil că mariajul a eşuat deoarece ea n-a putut niciodată alunga cu adevărat bărbatul din interiorul ei. Când corpul i-a fost îmbrăcat în rochie, a încercat să determine şi mintea să-l urmeze. De asemenea, n-a primit niciodată *mahr* – garanţia care ar trebui dată miresei, însă care este plătită rareori.

— În clipa de faţă simt un nimic. Am fost un nimic şi sunt un nimic. N-am fost niciodată bărbat şi n-am fost

niciodată femeie. Am fost nevastă şi acum nu voi mai fi. Când îmi va lua copiii, nu voi mai fi mamă. Pentru cine mai am vreo valoare? Spune-mi şi mie – pentru cine?

Clatină din cap şi glasul i se înăspreşte.

— Pentru copiii tăi, pentru părinţii tăi şi pentru pacienţii tăi, îi spun. Pentru noi. Tu ai valoare pentru noi.

Shukria se mulţumeşte să scuture însă din cap.

— Câte vieţi ar trebui să am? Câte persoane trebuie să fiu?

CAPITOLUL 21

NEVASTA

Azita

PRODUCĂTORUL A CERUT culoare, aşa că ea a adăugat vălul turcoaz pentru a întrerupe negrul complet al hainelor. El este încântat de concesia măruntă şi aprobă schimbarea când Azita revine pe platoul TV. După aceea se răsuceşte către asistentul de producţie din spatele său. Ceva nu-i tocmai în regulă: Azitei trebuie să-i iasă *ochii* în evidenţă. Asistentul intră în acţiune şi Azita acceptă cu răbdare ca ochii să-i fie conturaţi cu tuşe încă şi mai groase de *kohl* negru, în timp ce operatoarea de sunet îi ataşează lavafiera pe decolteul hainei negre. Azita rămâne nemişcată. Ştie că va termina mai repede dacă lucrează un profesionist. Toţi o aşteaptă acum pe ea.

— Gata?

Azita încuviinţează din cap spre producător. Gata. Camerele încep să filmeze din nou.

Căldura creşte repede pe terasa de pe coasta dealului, dar puţine îi pot diminua energia azi, când stă pe un podium micuţ în faţa a trei camere TV şi a unei echipe de producţie locală. Discursul ei este impecabil şi emoţionant: povesteşte cum a venit dintr-o casă cu podea de pământ din provincie şi a reprezentat Badghis în

parlament. Este relatarea ei de succes şi nu ezită nicio clipă când o leagă de viitorul Afghanistanului.

— Naţiunea noastră trece prin vremuri de cumpănă, dar nu va ajunge nicăieri doar cu propriile ei puteri! exclamă ea spre viitorii telespectatori. Responsabilitatea viitorului vă aparţine. Nimeni nu-l va croi pentru voi.

Azita continuă să aştepte, sperând să fie reinstalată în parlament, iar aceasta este o diversiune bună, care-i permite să joace din nou rolul unui politician pentru câteva ore.

Ea este unul dintre cei trei juraţi dintr-o emisiune TV menită să-i atragă spre politică pe tinerii afghani – majoritatea populaţiei are sub douăzeci şi cinci de ani. În formatul acesta similar emisiunii American *Idoly* fiecare tânăr concurent va ţine un discurs în faţa politicienilor experimentaţi, care vor oferi îndrumări în direct şi în cele din urmă îi vor vota performanţa. Nu s-a înscris nicio femeie, dar zeci de bărbaţi s-au adunat pentru această producţie finanţată de o organizaţie americană nonprofit, care doreşte „promovarea democraţiei” în străinătate. Toţi participanţii poartă hainele cele mai bune, „de vineri”, începând de la şalvarii tradiţionali, şi până la jachete de camuflaj şi cizme de cowboy.

Ochii Azitei strălucesc din cauza iluminatului puternic de pe podium, iar ea simte obişnuita accelerare a pulsului. Pentru o clipă, îşi aminteşte de introducerea pe care obişnuia s-o citească surorilor ei în Badghis, când se jucau de-a televiziunea: „*Doamnelor şi domnilor*, *bine aţi venit la ora de ştin*. În prezent, meseria de prezentatoare TV nu este nici pe departe respectabilă. O femeie care se expune la televizor este văzută simultan de o mulţime de bărbaţi. Azita n-ar putea lucra în televiziune, fiindcă asta i-ar ucide pentru totdeauna aspiraţiile politice. Până şi

apariţia în emisiunea aceasta ar putea părea cumva vulgară pentru o femeie, iar ea o ştie prea bine. Dar, în acelaşi timp, îi oferă şansa de a ieşi din casă. Şi atâta timp cât camerele TV o filmează, Azita există. Spre încântarea ei, echipa de producţie a trimis chiar o maşină cu şofer s-o ia de dimineaţă, ca pe o persoană importantă.

Ultimele săptămâni nu i-au oferit o dispensă de la izolarea ei în Golden City. Soţul este singurul care o poate duce acum cu automobilul şi o va face numai când vrea şi când este bine dispus. El n-o mai lasă să ia taxiul şi toate întâlnirile din exteriorul casei trebuie negociate din vreme. Soţul a declarat că-i pentru siguranţa ei, ţinând seama de deteriorarea situaţiei din Kabul. Pentru că ţine la ea. În unele zile, el decide că nu vor ieşi deloc din casă.

Pe rând, concurenţii din emisiune apar în faţa juraţilor. Fiecare participant îşi atinge pieptul cu mâna dreaptă şi salută respectuos cu „*Salam aleikumn* înainte de a-şi ţine discursul politic despre viitorul Afghanistanului. Majoritatea prezentărilor sunt departe de tonul optimist al Azitei. O temă dominantă este aceea că trupele străine ar trebui să plece cât mai curând, nu cât mai târziu. Asemenea afirmaţii sunt salutate de obicei cu ovaţii aprobatoare de către alţi concurenţi care-şi aşteaptă rândul, deşi li s-a cerut să păstreze tăcerea.

Azita adoptă rolul unui îndrumător, alternând între critici blânde – „Nu înţeleg dacă ai măcar o idee politică” – şi laude, exclamând brusc „*afaim*”, „bravo”, când aude ceva interesant. Când un tânăr amuţeşte de trac în faţa juriului, Azita îl ajută să iasă din starea de paralizie:

— Răsuflă adânc. Simte-ţi întregul corp. Noi suntem prietenii tăi.

El îşi ţine discursul de trei minute sub forma unui torent dezlânat de cuvinte. Dacă ar ajunge la putere, prima

lui măsură, şi cea mai urgentă, ar fi să stopeze furtul ajutoarelor internaţionale de către oficiali şi să se asigure că acestea sunt utilizate mai bine. Obţine punctajul cel mai mare din partea juraţilor. A atacat un subiect care-i infime pe mulţi afghani şi va trece în etapa următoare pentru a deveni „Speranţa de viitor" a Afghanistanului.

ASISTENŢII UMANITARI STRĂINI, care pot fi cei mai cinici în privinţa domeniului lor de activitate, vor răspunde uneori laconic la întrebarea: „De ce, după un deceniu de ajutoare pentru Afghanistan, ţara continuă să fie pe ultimele locuri ale Indicelui Dezvoltării Umane?" Ei vor spune: „Sunt prea mulţi bani". Iar prea mulţi bucătari strică supa…

În memoriile despre război, Afghanistanul a fost poreclit „Cimitirul imperiilor". În epoca noastră ar putea fi poreclit la fel de bine „Terenul de joacă al experimentelor cu ajutoare internaţionale".

Proiectul ambiţios, foarte asemănător cu cel pornit de ruşi, de a transforma o ţară în care mulţi locuitori îşi duc existenţa zilnică potrivit unor tradiţii vechi de sute de ani şi unde infrastructura este practic inexistentă, i-a împins pe asistenţii umanitari deziluzionaţi să relateze în mod uzual istorii de haos epopeic: zeci de „proiecte" şi milioane de dolari ce converg spre o singură provincie, în timp ce fiecare naţionalitate şi fiecare organizaţie încearcă să execute propria sa versiune de democraţie şi dezvoltare – de obicei fără să comunice absolut deloc între ele. La situaţia aceasta se adaugă afghanii derutaţi şi tot mai frustraţi, care sunt prinşi la mijloc.

După 2001, ţările care au dorit să rămână în relaţii diplomatice bune cu guvernul american au contribuit nu numai cu trupe, ci şi cu oferte generoase de ajutoare. Între

anii ’2006 şi 2011, peste 30 de miliarde de dolari[132] au fost cheltuite cu ajutoare de dezvoltare pentru Afghanistan de aproximativ treizeci de ţări şi câteva organizaţii multilaterale mari, ca Uniunea Europeană, Organizaţia Naţiunilor Unite şi Banca Mondială. Contribuţia cea mai mare a provenit din partea Statelor Unite, care a avut de asemenea personalul cel mai numeros şi proiectele cele mai fanteziste. În plus, în Afghanistan sunt înregistrate ca operând peste o mie de organizaţii neguvernamentale – toate cu agende de lucru diferite şi cu idei diferite despre tactici şi strategii optime.

Un impas fundamental pentru toate aceste entităţi este faptul că trebuie să demonstreze un oarecare progres pentru ca fluxul de bani să poată continua de la finanţatori. Atâta doar că progresul nu trebuie să fie nici prea mare, fiindcă optimismul debordant poate fi riscant pentru acelaşi flux de bani. Trimiterea de ajutoare internaţionale într-o ţară slabă şi sfâşiată de război, cu puţine instituţii funcţionale, unde luptele continuă să facă dezastre în multe locuri, ridică şi mai mult ştacheta. În starea respectivă, Afghanistanul a fost pur şi simplu incapabil să absoarbă o mare parte din banii intraţi în ţară, iar fondurile masive şi pline de bune intenţii au alimentat managementul defectuos şi corupţia.

Aştri Suhrke, specialistă norvegiană în politologie, oferă o trecere în revistă usturătoare[133] în cartea ei *When*

132 Cifrele privind ajutoarele pentru Afganistan provin din „Investments to End Poverty: Real Money, Real Choices, Real Lives”, un raport al grupului de cercetare britanic Development Initiatives, Londra 2013, care colectează date din toată lumea despre ajutoarele pentru dezvoltare, atât din ţările donatoare, cât şi din cele beneficiare; a se vedea devinit.org.

133 Aştri Suhrke, When More Is Less: The International Project in

More Is Less:

The International Project în Afghanistant publicată în 2011. După douăzeci şi cinci de ani de experienţă în Afghanistan, ea descrie „rezultatele foarte modeste" ale ajutoarelor internaţionale ca fiind o consecinţă directă a excesului de încredere al organizaţiilor care s-au angajat în reclădirea completă a Afghanistanului. Acestea beneficiază de un lobby foarte puternic, care reacţionează înaintea oricărui eşec vizibil prin apelarea la şi mai multe fonduri pentru rectificarea eşecurilor. Laolaltă, aceste entităţi, scrie Suhrke, nu numai că n-au reuşit să ajute Afghanistanul în general, ci au provocat de asemenea pagube irecuperabile prin crearea „unui stat rentier fără echivalent în istoria afghană şi aproape unic în lumea asistenţei internaţionale", cu o dependenţă completă de ajutoarele externe şi cu puţină responsabilitate faţă de

---

Afghanistan (Ed. Columbia University Press, New York, 2011). Dr. Aştri Suhrke este cercetător-senior la Institutul Chr. Michelsen din Norvegia. Activitatea ei se concentrează asupra „consecinţelor sociale, politice şi umanitare ale conflictelor violente şi strategiilor de răspuns". Este membră a unui comitet de experţi asociat comitetului norvegian care acordă Premiul Nobel; a se vedea http://www.cmi.no/staff/7astri-suhrke. „Proiectul liberal", cum îl numeşte Suhrke în cartea ei, începuse în Afganistan încă din anul 2002, cu şaizeci de guverne donatoare. Ea descrie în detaliu etapele de planificare şi implementare ale comunităţii de asistenţă, ca şi gestionarea defectuoasă care a urmat. De exemplu, ea scrie: „Practic, la toate nivelurile de guvernare au existat structuri paralele de administrare. Consultanţii internaţionali, contractorii şi ONG-urile au fost omniprezente. Aproximativ două treimi din toate ajutoarele au fost canalizate prin intermediul unui «buget extern», administrat direct de donatori străini."

Cartea lui Suhrke nu este decât una dintre cele câteva evaluări ale felului cum ajutoarele internaţionale îndreptate spre Afganistan au fost nu numai dubioase din punctul de vedere al eficienţei, dar au avut şi consecinţe negative pe termen lung pentru ţară şi economia ei. A se vedea de asemenea: „Evaluating U.S. Foreign Assistance to

propriii săi cetăţeni.

Afghanistanul ocupă unul dintre ultimele locuri în indexul corupţiei întocmit de organizaţia Transparency International şi, pe măsură ce războiul se apropie de sfârşit, oficialii afghani încearcă în mod făţiş să câştige cât mai mult înainte ca majoritatea trupelor – şi banilor – să plece pentru totdeauna. Din ajutoarele provenite de la contribuabilii americani, de exemplu, de multe ori doar zece la sută au ajuns la destinatarii vizaţi, potrivit unui auditor de la Oficiul Inspectorului General Special pentru Reconstrucţia Afghanistanului.[134] Restul, în mare parte, a alimentat o economie fragilă şi coruptă în care câţiva indivizi – atât afghani, cât şi străini – au devenit extraordinar de bogaţi.

Puternicul impuls al donatorilor occidentali de a ajuta mai cu seamă femeile afghane a fost de asemenea presărat de eşecuri şi priorităţi bizare.

Una dintre realizările cele mai trâmbiţate – educaţia, îndeosebi cea a fetelor – anunţă cifre oficiale impresionante: aproape zece milioane de elevi şi studenţi

---

134 A fghanistan: A majority staff report prepared for the use of the Senate Foreign Relations Committee" din 8 iunie 2011, U.S. Government Printing Office. Raportul avertizează că este posibil ca Afganistanul să sufere o criză economică severă când trupele străine vor părăsi ţara în 2014, din cauza dependenţei aproape complete de ajutoarele internaţionale: „Atunci când sunt greşit cheltuite, ajutoarele internaţionale pot alimenta corupţia, dezechilibra piaţa muncii şi a bunurilor, submina capacitatea guvernului gazdă de a exercita controlul asupra resurselor şi pot contribui la insecuritate. Potrivit Băncii Mondiale, se estimează că 97% din produsul intern brut (PIB) al Afganistanului rezultă din cheltuieli asociate prezenţei militare internaţionale şi a comunităţii donatorilor."
James R. Petersen a fost senior auditor în cadrul Oficiul Inspectorului General Special pentru Reconstrucţia Afganistanului. în articolul

înregistraţi,[135] comparativ cu cincizeci de mii în epoca talibană. Însă jumătate dintre şcolile nou create în Afghanistan nu au de fapt sedii, multe duc lipsă de profesori, majoritatea elevilor nu absolvă niciodată şi douăzeci la sută dintre elevii înregistraţi sunt permanent absenţi.

Mulţi elevi descoperă de asemenea că interesul străinilor faţă de educaţie nu se extinde şi la învăţământul superior. Aflate de obicei în zone urbane, universităţile au un număr limitat de locuri şi solicită taxe prea mari pentru majoritatea tinerilor, întrucât 40% dintre fetele afghane se vor mărita înainte de optsprezece ani, când naşterea şi creşterea copiilor, alături de administrarea gospodăriei,

---

135s ău publicat în Politico, „Was $73B of Afghan Aid Wasted?”, 11 ianuarie 2012, politico.com, el oferă o ipoteză despre măsura în care fondurile de asistenţă internaţională ajută realmente pe cineva din cauza masivelor cheltuieli indirecte şi a corupţiei: „Din fiecare dolar destinat Afganistanului, doar 30 de cenţi ajung la ajutoare. Dezastrul nu se opreşte aici. Din acei 30 de cenţi, în mod frecvent doar jumătate ajung la beneficiarul vizat. Restul sunt pierduţi, furaţi sau delapidaţi de lucrători şi oficiali afgani. Potrivit Oficiului Inspectorului General Special şi Comisiei pentru Contractările din Timpul Războiului, multe proiecte nu-şi ating nici măcar propriile lor obiective interne. Raportul Comisiei pentru Relaţii Externe a Senatului din iunie 2011 a concluzionat că puţine - sau poate niciunul - dintre aceste programe de asistenţă sunt sustenabile pe termen lung. Adăugaţi costul suprastructurii birocratice USAID - incluzând 500.000 de dolari anual pentru fiecare angajat american din Kabul şi echipele de susţinere din Washington - şi uneori nici măcar 10 cenţi din fiecare dolar nu ajung la ajutorarea afganilor.” Pentru mai multe detalii, a se vedea sigar.mil pentru rapoarte trimestriale despre reconstrucţia Afghanistanului.
Rod Nordland, „Despite Education Advances, a Host of Afghan School Woes”, New York Times> 20 iulie 2013, nytimes.com, trece dincolo de cifre şi dezvăluie că doar aproximativ 10% dintre elevi şi studenţi ajung să absolve, iar ratele de absolvire sunt încă şi mai reduse în cazul fetelor.

vor avea întâietate faţă de educaţie, este greu de înţeles de ce n-au fost oferite mai multe locuri şi burse acelor tinere care au capacitatea şi permisiunea de a beneficia de educaţie superioară.

Într-un singur an, peste şapte sute de „proiecte”[136] asociate genului sexual şi îmbunătăţirii vieţilor femeilor şi fetelor în Afghanistan au fost sponsorizate de donatori străini. Un raport al specialistei norvegiene în politologie Torunn Wimpelmann arată că, în ciuda progreselor înregistrate, mai ales în centrele urbane, „câştigurile sunt pe ansamblu modeste şi reversibile”[137]. Mai notabil însă, „apariţia unei pături de activiste bogate şi vorbitoare de engleză” în Kabul, concentrate în principal asupra unui public internaţional, a izbutit să creeze o prăpastie şi mai mare între femeile urbane şi cele rurale, şi între cele

136 Informaţiile despre proiectele de asistenţă internaţională din 2011 şi cifrele asociate „genului sexual” au fost oferite pentru această carte de către grupul de cercetare britanic Development Initiatives; a se vedea devinit.org.

137 Raportul realizat de Torunn Wimpelmann în 2012 pentru NOREF, Norwegian Peacebuilding Resource Centre, este intitulat „Promoting Women’s Rights in Afghanistan: A Call for Less Aid and More Politics”, cmi.no. Norvegia este un donator important de asistenţă internaţională pe plan global şi unul dintre cei mai mari pentru Afganistan. Cercetările lui Wimpelmann, bazate pe activitate de teren extinsă în Afganistan, explică discrepanţa dintre balonul de săpun al ajutoarelor internaţionale din Kabul şi nevoile reale ale femeilor afgane: „Situaţia polarizată şi politizată a problemelor femeilor din Afganistan demonstrează clar că drepturile femeilor nu pot fi niciodată asigurate, cel puţin nu într-o manieră sustenabilă, izolat de dezvoltări politice mai largi. Şi totuşi, exact asta au încercat frecvent guvernele occidentale. Declaraţii publice de angajamente pentru finanţarea drepturilor femeilor s-au derulat în paralel cu alte politici care au subminat exact acele instituţii şi condiţii de care depind asemenea câştiguri: un sistem juridic oficial, un parlament funcţional şi o scenă politică nemilitarizată.”

separate prin clasă, bogăţie şi educaţie. Una dintre consecinţe, scrie Wimpelmann, este aceea că drepturile femeilor au început să fie văzute într-o măsură tot mai mare în Afghanistan ca un subiect elitist şi susţinut de Occident. De aceea, adoptarea unei poziţii conservatoare în privinţa drepturilor femeilor a devenit actualmente norma necesară pentru mulţi politicieni sau persoane influente care doresc să-şi demonstreze acreditările naţionaliste şi islamice. Aceasta va fi moştenirea nefericită a „problemelor femeilor” în Afghanistan pentru mult timp de acum înainte, similar cu experienţa ruşilor. La fel ca Azita, Wimpelmann susţine că o investiţie pe termen lung într-un sistem juridic consolidat şi un parlament funcţional ar fi fost mai benefică pentru femei şi fete.

ABIA LA A treia pană de curent electric, Azita îşi părăseşte scaunul din platou şi revine la umbra dinăuntru, fiindcă înregistrarea emisiunii se întrerupe la mijlocul zilei. Producătorul a aranjat un prânz din tocăniţă şi Mountain Dew. Azita refuză pâinea şi le explică celor doi colegi juraţi bărbaţi că încearcă să slăbească.

Şi ei sunt politicieni, având cam de două ori vârsta ei. Azita doreşte să profite de ocazie pentru a-şi asigura susţinerea lor pentru reinstalarea în parlament, iar bărbaţii se interesează politicos de sănătatea tatălui ei, pe care-l ştiu din „vremurile lui politice”. Ce mai face?

Azita răspunde la fel de politicos. Este bine. În ultima vreme nu mai este foarte activ în politică. Are o vârstă şi aşa mai departe.

Ei insistă. Probabil că el a inspirat-o în alegerea carierei, nu-i aşa?

Azita zâmbeşte. A trecut mult de atunci. Realmente nu doreşte să discute despre tatăl ei. El s-a retras de acum din viaţa publică.

Un subiect mai bun, sugerează ea, ar fi felul cum ar putea ei s-o sprijine în lupta pentru revendicarea locului ce i se cuvine pe bună dreptate în parlament.

— Statul acasă nu este odihnitor, ci deprimant. Nu mă reprezintă. Mă simt inutilă acolo. Mă simt valoroasă doar când sunt în afara casei, le mărturiseşte Azita.

Ei par să înţeleagă. Ştiu că Azita este mai mult decât o casnică – este fiica tatălui ei. Ea radiază auzindu-le cuvintele.

Dar când se întoarce acasă după-amiază, Azita o găseşte pe Mehran din nou în lacrimi, refuzând să vorbească ori să mănânce. Mama vitregă a inventat cea mai eficientă replică de până acum şi i-a repetat-o toată ziua, în absenţa Azitei: „Tu nu eşti Mehran. Tu eşti Mahnoush. Tu eşti *Mahnoush-Mahnoush-Mahnoush*".

ÎN ORA DE după cină, Azita va plăti şi mai scump pentru ieşirea din casă, căci soţul o întreabă când îi va restabili alocaţia lunară regulată. Este o discuţie pe care au purtat-o de câteva ori până acum şi, la început, Azita se mulţumeşte să-l asculte.

În opinia lui, faptul că Azita nu mai primeşte salariu de la parlament nu este o scuză. Acordul pe care cei doi l-au convenit cu ani în urmă rămâne valabil: el îi permite să lucreze, cu condiţia de a-i aloca o sumă. Azita nu mai poate schimba aceste condiţii doar pentru că acum nu are o slujbă. El îşi expune din nou cazul. A acceptat să se mute în Kabul şi să locuiască acolo după intrarea ei în parlament. A acceptat să stea lunile acestea supbmentare, în care ea încerca să-şi recapete locul – şi trebuie recompensat ca atare. A stat alături de ea şi a jucat rolul de „soţ casnic", ca unică slujbă. Şi nu i-a fost uşor s-o facă. De aceea Azita nu poate înceta să-l mai plătească. Înţelegerea lor a rămas aceeaşi – o parte din ce aduce ea

în casă îi este predată lui, în numerar. Ea păstrează banii pentru alimente, şcoală, facturi şi chirie.

Chiar şi aşa, susţine soţul, banii pe care i-a primit au fost rareori suficienţi pentru sacrificiul pe care l-a făcut: întrebări şi umilinţe din partea altora, care îi reproşau că-i acordase nevestei lui atâta libertate – să lucreze în afara casei şi să se amestece printre bărbaţi.

Majoritatea fondurilor lui sunt investite acum în afacerea cu alune a unei rude. Banii aceia sunt numai ai săi, iar Azita nu trebuie să-l întrebe niciodată despre ei. De-a lungul anilor, compensaţia lui crescuse treptat, şi pe bună dreptate. Mai mult, îi atrage el atenţia, reunirea familiei în Kabul înseamnă o economie pentru Azita. Călătoriile lui bilunare în provincie pentru a-şi vedea prima nevastă şi fata cea mai mare erau costisitoare. Iar acum ea sista pur şi simplu acele plăţi? Este inacceptabil, şi el nu-i va asculta nicio scuză.

Dacă ea minte despre lipsa banilor? îi ascunde, nu-i aşa? La început este doar o întrebare, dar în scurt timp soţul susţine că este sigur în privinţa asta. Azita are bani ascunşi undeva. Toţi parlamentarii procedează aşa – a văzut el cum trăiesc aceştia. Noua maşină de spălat a Azitei păleşte pe lângă automobilele lor, vilele şi vacanţele petrecute în străinătate. Probabil că ea preferă să-şi păstreze profiturile suplimentare în loc să respecte înţelegerea lor. Poate să continue să nege, însă el nu se va lăsa păcălit. Poate că nu-i un bărbat educat, dar o cunoaşte *pe* ea.

Azita protestează în cele din urmă, ofensată de sugestia înşelătoriei. îi spune că dacă ar fi avut bani, i-ar fi dat într-adevăr lui. Mai cu seamă se simte insultată de acuzaţia că are bani pitiţi undeva. Ea nu este unul dintre politicienii corupţi care acceptă mite şi şperţuri ca să

transmită sugestii cu privire la cine ar trebui să capete contracte sau la ce ministru ar trebui sprijinit cu un vot de încredere. Dacă ar fi o asemenea persoană, contraatacă Azita, atunci şi ei ar fi putut avea de acum o casă în Dubai sau chiar într-o capitală europeană. În cel mai rău caz, ar fi putut avea ceva în Kabul. Dar ei sunt chiriaşi. Ea a lucrat pentru una dintre cele mai sărace provincii din ţară – cum îndrăzneşte el s-o compare cu hoţii şi jefuitorii?

Dar cu cât vorbeşte mai mult, cu atât soţul ei se înfurie mai tare.

— Taci din gură dacă nu vrei să te fac eu să taci, o avertizează ei.

Nu vrea să mai audă niciun cuvânt. îi reaminteşte cât de simplu ar fi pentru el s-o facă de ruşine, punând capăt pentru totdeauna ambiţiilor ei politice.

— Le voi spune oamenilor că nu eşti o soţie bună şi că întreţii relaţii cu alţi bărbaţi.

Azita a mai primit variante ale acestei ameninţări.

Înainte, soluţia era întotdeauna directă: mai mulţi bani. îi dădea soţului o parte şi mai mare din salariul ei. Dacă ea plănuia o călătorie în străinătate, îi dădea de asemenea un teanc suplimentar ca să compenseze pentru perioada cât urma să lipsească.

Călătoriile acelea au provocat mereu conflicte – de exemplu, atunci când cursa ei aeriană spre Dubai fusese amânată şi Azita fusese nevoită să petreacă o noapte în aeroport. Soţul evocase incidentul acela multe săptămâni. Uneori, acuzaţiile erau combinate: ea avea o relaţie extraconjugală şi-i ascundea banii. Sau ea dădea banii bărbatului cu care avea o relaţie extraconjugală. Printr-o combinaţie de scuze, măguliri şi, finalmente, mai mulţi bani, Azita reuşea de obicei să-l domolească, dar acum, când nu mai are bani de oferit, cearta lor nu poate fi

soluţionată uşor. Puţinii bani pe care i-a păstrat pentru ea i-a cheltuit deja. îi repetă că nu mai există bani.

Acuzaţia că ar avea o relaţie extraconjugală o nemulţumeşte de asemenea mai mult ca de obicei. După treisprezece ani, el ar trebui s-o cunoască mai bine. Când ar avea timp pentru o asemenea relaţie? Fie discută cu oficialităţile electorale, fie încearcă să-şi găsească o slujbă. Sau găteşte mâncare. Sau îngrijeşte copiii.

Poate că ar fi fost mai bine dacă el i-ar fi oferit un sprijin în loc să repete aceleaşi acuzaţii insultătoare, îi replică ea. Ar trebui tratată măcar cu respectul cuvenit mamei copiilor lui. Ar trebui să-i fie ruşine că foloseşte asemenea căi ocolite de a-i spune că-i o prostituată.

Şi nici el nu este perfect, izbucneşte Azita pierzându-şi brusc calmul impus.

— Potrivit Coranului, o nevastă îşi poate părăsi soţul dacă el n-o întreţine. Eu continui să te întreţin.

Îl priveşte, apoi rosteşte replica prin care cearta lor ar trebui să se încheie:

— Aici nu este niciun soţ.

El pare surprins la auzul acelor cuvinte. Este o insultă mai gravă decât majoritatea lucrurilor pe care i le-a spus Azita: să-l numească altfel decât bărbat şi soţ. Când răspunde, el îşi cântăreşte fiecare cuvânt:

— Tu eşti un nimic. *Eu* te-am făcut parlamentară.

— Fă-o atunci, replică Azita sfidător. Nu-mi pasă. Distruge-mă dacă vrei. Pentru că n-ai fost niciodată tu. Am fost numai eu.

În clipa următoare este izbită cu faţa de perete.

Ochii i se închid când genunchii i se îndoaie. Acoperindu-şi capul cu braţele şi mâinile, Azita se ghemuieşte pe podea sub el, se întoarce către perete şi-şi lasă doar gâtul expus. Acolo soseşte următoarea lovitură.

Acum ea are de ales. Să-l implore să se oprească, ori să rămână tăcută până când el oboseşte. Încearcă să aprecieze unde sunt copiii şi cât pot auzi ei. O vor vedea mai târziu: în privinţa aceasta nu poate face nimic. Dar este mai bine ca ei să nu-i vadă sau să-i audă în clipele acestea.

De deasupra, glasul soţului ei este aproape mângâietor.

— Îmi voi întreţine familia. În sat. În Badghis. Când ne vom întoarce acolo, vă voi întreţine pe toţi. Nu va trebui să ne facem griji în privinţa banilor.

Azita ştie ce înseamnă asta. El a mai spus-o: preţul de mirese pentru fiicele lor, care va asigura familia pentru ani buni. Dacă va reîncepe războiul, fetele vor trebui oricum măritate mai devreme. Nu-i bine ca o familie să aibă cinci fete în casă. Şi, aşa cum îi place lui să spună, Azita uită mereu că el este un bărbat simplu – luxurile traiului din Kabul nu-l ispitesc. Le va fi tuturor mai bine în provincie, unde un bărbat îşi poate întreţine familia. Şi poate fi privit cu respect acasă.

— POATE CĂ AR trebui pur şi simplu să termin cu această viaţă stupidă.

Simt cuvinte ciudate pentru Azita, chiar şi după ce a petrecut încă o noapte cu un prosop ud pe frunte.

În privinţa asta, stilul ei fusese întotdeauna diferit atât de bărbaţii afghani, cât şi de femei; ea nu-şi relatează întâmplările cu tonuri exagerat dramatice, implicând la tot pasul pericolul morţii.

Ne aflăm într-o cafenea micuţă din Kabul. Din cauza tensiunilor din familie, nu mai simt invitată la ea acasă, dar am reuşit să ne găsim timp după altă întâlnire la care a primit permisiunea soţului ei să participe. Suntem singurii clienţi dintr-o grădină prăfuită, plină cu scaune din plastic.

„Fardul gros” – codul ei pentru acoperirea vânătăilor – a devenit acum o regularitate.

În ciuda reculurilor suferite atât de ea, cât şi de ţara ei în ultimii doi ani, Azita a fost mereu optimistă. Azi însă ea plânge, încet, aproape fără glas. Îşi întoarce capul stânjenită de fiecare dată când ochii i se umplu de lacrimi, pe care le şterge iute.

Ca întotdeauna, când nu ştiu ce să fac, încerc să par pragmatică.

— Este numai o metaforă, nu-i aşa? „Viaţa asta stupidă”?

Ea tace, ceea ce indică de obicei că ar spune ceva contrar imaginii sigure pe sine pe care doreşte s-o proiecteze. îi este îndeajuns de greu să admită revenirea violenţei conjugale.

— Ai încercat vreodată să te sinucizi? o întreb.

Ochii îi tremură şi coboară către tăblia mesei.

S-a întâmplat la începutul mariajului ei, în Badghis. Avusese atacuri de panică, care se agravau transformându-se apoi în crize de convulsii, când intra în catatonie. Crizele acelea durau în medie doar câteva minute, însă alteori erau mai lungi. Prima se petrecuse imediat după nuntă. Începeau cu o durere ascuţită în piept, urmată de răsuflare întretăiată. După aceea i se răceau extremităţile membrelor, pe care nu le mai putea clinti. Nu mai putea să vorbească şi să-şi mişte capul. Cu timpul, a descoperit că atacurile de panică treceau dacă i se masau mâinile şi picioarele. Un medic i-a prescris fenobarbital, un medicament anticonvulsiv. Tocmai rămăsese gravidă cu gemenele şi, urmând instrucţiunile, lua câte două tablete pe zi.

Într-o zi a luat douăsprezece tablete.

Un pepene a fost picătura care a umplut paharul,

sau, mai exact, visul la un pepene. Era încuiată în casă şi se gândea la pepenii de afară, de pe lotul familiei. Majoritatea alimentelor îi făceau greaţă, însă poftea la pepenele acela rece şi dulce. Numai că pepenii se aflau dincolo de uşa încuiată, acolo unde ea nu putea merge. Şi oricum nu erau pentru ea, ci urmau să fie vânduţi la piaţă.

Cele douăsprezece tablete au cufundat-o într-un somn adânc pentru două ore.

Când s-a deşteptat, şi-a cerut imediat scuze tuturor pentru că, din greşeală, înghiţise prea multe medicamente. Ce prostie din partea ei! Nici până azi nu este sigură de ce le-a înghiţit; poate că a fost într-adevăr o greşeală. Dar nu mai doreşte niciodată să ajungă la o stare atât de deprimantă. Niciodată nu avusese moralul atât de scăzut. În primul rând i-a fost ruşine că fusese gata să-şi abandoneze fiicele înainte ca măcar să se fi născut.

Ridică ochii la mine şi-şi cere scuze pentru remarca anterioară – bineînţeles că nu vrea să-şi pună capăt vieţii. Nici vorbă de aşa ceva. Dar în ultima vreme are impresia că ceva nu-i în regulă cu mintea ei. Înainte fusese în stare să se gândească la soluţii, dar acum se simte blocată. Din cauza insecurităţii tot mai mari din Kabul, din cauza plecării străinilor, din cauza haosului din parlament… înainte vedea mereu o cale de ieşire, iar acum i se pare mult mai greu. Sau poate că îmbătrâneşte? Nici măcar nu poate contempla posibilitatea ca Afghanistanul să se afunde în haos după retragerea trupelor străine.

— Cred că poate ar fi fost mai bine să fi plecat, rosteşte ea brusc.

N-a mai spus asta niciodată. Aproape că nici n-a gândit-o, într-un sens real. Divorţul n-a fost pur şi simplu niciodată o opţiune. La fel ca Shukria, Azita ştie că intentarea divorţului n-ar fi în favoarea ei – mai ales din

cauza acuzaţiilor de infidelitate, care i-ar putea aduce închisoarea. Şi în mod aproape cert, şi-ar pierde copiii.

Însă „plecarea” la care se referă Azita este de alt tip. Spre deosebire de mulţi politicieni afghani, gândul unei vieţi peste hotare după retragerea trupelor străine n-a atras-o niciodată prea mult. Conceptul era aproape inimaginabil pentru o idealistă care jurase întotdeauna că va rămâne alături de ţara ei şi de viitorul acesteia.

— Când am fost parlamentară, aveam mulţi prieteni şi contacte. Vizele n-au reprezentat niciodată o problemă. Aş fi putut pleca oriunde, iar copiii puteau călători pe paşaportul meu. Acum am doar un paşaport turistic. Am fost foarte ocupată cu munca şi mă simt extrem de vinovată pentru ei. Am fost prea egoistă. Mă gândeam doar la ţara mea şi la viitorul ei. Şi la munca mea. Ar fi trebuit să am grijă de familie.

În dorinţa de a crea un viitor mai bun pentru fiicele ei, Azita îşi imaginase mereu că acesta va fi într-un Afghanistan la reformarea căruia ajutase şi ea. Încercând să-şi înveţe fetele să fie rezistente, puternice şi mândre de ţara lor, dorise ca ele să fie mândre de ea pentru eforturile pe care le depusese. A plănui după aceea o retragere confortabilă în străinătate, ca unii dintre colegii ei, i se păruse o… făţărnicie.

Acum câţiva ani, înainte să plece în Statele Unite pentru a se instrui în vederea campaniei electorale, ea glumise cu gemenele despre o cerere de azil în America, un subiect popular printre colegii ei. Alţi parlamentari îşi trimiseseră copiii să studieze, ori să ceară azil în Europa, pentru ca să poată călători înainte şi înapoi şi să obţină o educaţie mai bună. Dar Azita îşi asigurase fiicele că ea va reveni, desigur, întotdeauna la ele, la Kabul şi la familia lor. În plus, nu visa la America, ci visele ei includeau doar

Afghanistanul. Se simţise încântată de sine după ce le ţinuse fiicelor acel discurs, crezând că le dăduse o lecţie despre caracter şi mândrie naţională.

Dar recent, într-o seară, Benafsha, cea mai tăcută dintre gemene, vorbise pe neaşteptate după un alt atentat al unui terorist sinucigaş care avusese loc nu departe de locuinţa lor. îi reamintise Azitei de conversaţia despre ţări străine şi că ea spusese că vor rămâne întotdeauna în Afghanistan.

— Tu ai ales, mamă, spusese Benafsha.

Acum niciunul dintre ei n-avea să mai plece.

În clipa aceea, imaginea Azitei despre sine ca patriotă altruistă a început să se deformeze, fiind înlocuită de cea a unei carieriste egoiste. A fost copleşită de ruşine. Şi-ar fi pus ţara mai presus de fiicele ei şi ele ştiuseră asta dintotdeauna, dar ea însăşi o înţelesese abia când fusese prea târziu. Azita îşi asumase un risc în Afghanistan alături de noii străini şi crezuse că va putea fi mai bine. Ţintise către ceva imposibil şi de aceea fusese naivă. Poate că fusese dintotdeauna nerealist ca Afghanistanul să se schimbe atât de mult în timpul vieţii ei, iar Azita mizase vieţile fiicelor ei pe asta.

— Te mai gândeşti să pleci?

— Nu. Niciodată. Nu i-aş putea părăsi niciodată, spune Azita. Dar poate că înainte am fost foarte proastă.

Trebuie să continue şi pentru binele părinţilor. Decizia tatălui ei de a o mărita va rămâne, atât în vreme de război, cât şi pe timp de pace, indiferent dacă Azita este sau nu în parlament şi indiferent de relaţia cu soţul ei.

— Mi-ar plăcea să-l cunosc, îi spun, pe bărbatul acesta care deţine atâta putere, permanent şi de la bun început. Crezi că ar sta de vorbă cu mine?

— Probabil că nu.

CAPITOLUL 22

TATĂL

Azita

SPRE PROVINCIA NATALĂ a Azitei nu există curse aeriene regulate, iar despre drumurile ce şerpuiesc către colţul nord-vestic al ţării se ştie că sunt presărate de bombe artizanale şi bande criminale.

Pe de altă parte, străinii pot călători oriunde gratuit cu avioanele ONU, ale căror curse funcţionează pe baza unor orare ad-hoc bazate pe necesitatea de a decola a unui funcţionar important. Un bilet, sau „autorizaţie de călătorie”, pentru Setareh, care are paşaport afghan, este obţinut cu preţul participării mele la o conferinţă de o jumătate de zi într-un birou ONU cu aer condiţionat, despre suferinţele femeilor afghane. Petrecem ziua următoare învârtindu-ne pe lângă terminalul privat al Organizaţiei Naţiunilor Unite de pe aeroportul din Kabul, un hangar plin cu asistenţi umanitari şi diplomaţi, din exteriorul căruia avioanele decolează aleatoriu.

Femeile care aşteaptă să plece par toate născute în străinătate şi afişează stilul etnic specific de eleganţă în timp de război, rareori întâlnit în afara complexurilor fortificate pentru expatriaţi şi niciodată la femeile afghane de rând. Tunici lungi, curgătoare, din mătase, în culori pastelate, asortate cu văluri de cap delicate, cu broderii, trase uşor spre ceafa în maniera lui Benazir Bhutto, care lasă să evadeze câteva şuviţe de păr vopsite în culori diferite şi aranjate expert cu foehnul. La încheieturile mâinilor şi la gât le zornăie bijuterii de argint vechi, superbe, ale nomazilor kuchi, create cândva manual pentru nunţile tribale din provincii. Vestimentaţia standard a diplomatului de sex masculin constă din diverse nuanţe de kaki. Unii poartă mocasini fără ciorapi şi asortează la

pantaloni blazere bleumarin cu nasturi aurii.

Majoritatea străinilor eleganţi au aparate foto mici, pentru a-şi documenta activitatea de pe teren. „Bodyguarzii” care-i însoţesc simt de două ori mai masivi şi poartă pe spate automate germane.

Un asistent umanitar străin de nivel mediu poate câştiga un salariu lunar net de 15.000 de dolari. Plus diverse sporuri pentru „condiţii grele”, aşa cum este considerată o destinaţie ca Afghanistanul. Însă caravana entuziastă care a intrat în ţară în ultimul deceniu nu se gândeşte numai la bani, deşi aceştia au atras destui amatori. Mulţi sunt tineri idealişti care caută aventura. Alţii sunt birocraţi veterani care au văzut toate războaiele din ultimele trei decenii şi s-au înscris la încă un tur.

Există grupul din Balcani şi grupul celor care obişnuiau să cineze împreună în Bagdad. Ei îşi demonstrează statutul împărtăşind poveşti din războaiele trecute experţilor în Afghanistan, ieşiţi recent de pe băncile universităţilor de elită de pe coasta de est a Americii. Precum colonialiştii europeni înaintea lor, aceşti exploratori ai epocii contemporane trăiesc bine înainte de a se întoarce acasă cu poveşti exotice despre tărâmuri străine.

În interiorul complexurilor de ambasade, în care generatoare militare puternice pompează aer condiţionat, decorurile tind să prezinte tot ce au mai bun cultura şi designul ţărilor respective. Un danez se va tolăni pe un superb mobilier clasic scandinav de la mijlociii secolului, care a fost împachetat în ambalaj antişoc şi expediat din Copenhaga în containere sigure. Britanicii beneficiază de barul cel mai bine aprovizionat din oraş în avanpostul

reginei din Kabul numit „The Inn Fidel”[138]. Ei sunt de asemenea cunoscuţi pentru unele dintre cele mai elaborate baluri mascate, unde, în tradiţia favorită a aristocraţiei europene atât din trecut, cât şi din prezent, invitaţii sunt încântaţi să pozeze drept altcineva pentru o seară. Personalul ambasadei americane poate înota într-o minunată piscină olimpică în apropierea căreia se află facilităţi pentru barbecue, unde un afghan de încredere cu bonetă albă de bucătar-şef va prepara perfect orice produs. Uneori, americanii de acolo vor proclama cu mândrie că n-au pus piciorul în afara complexului de când au fost preluaţi de pe aeroportul din Kabul şi nici n-o vor face înainte de întoarcerea acasă. Nici n-ar avea nevoie, de altfel. Ambasada SUA pare să se extindă constant, şi iarba este cu adevărat mai verde în zona verde, unde apa nu lipseşte niciodată. Praful din interiorul perimetrului este măturat cu atâta atenţie, încât aerul pare mai uşor de respirat decât în restul Kabulului, unde mii de copii mor anual din cauza bolilor respiratorii cauzate de focurile din gunoaie, de maşinile care funcţionează cu benzină ieftină şi de microbii care se revarsă din canalizările neacoperite.

Avantajele de a fi un străin în Afghanistan sunt bine cunoscute de cei care se îmbată împreună în serile de joi prin Kabul. Indiferent cine ar fi ei în lumea din afară, sau căror clase sociale le-ar aparţine, străinii devin instantaneu în Kabul membrii vinei clase superioare, conducătoare. Ca orice zonă de război, acesta este un loc pentru reinventare personală, unde poate fi cizelată o personalitate nouă şi îmbunătăţită, unde trecutul poate fi şters temporar, în timp ce cerinţele şi codurile sociale ale

138 Joc de cuvinte intraductibil bazat pe pronunţia similară în limba engleză dintre Inn Fidel - „credincios hanului/localului” - şi in£del - „păgân, necredincios” (n. trad.).

lumii exterioare sunt suspendate. Asocierea cu expatriaţii din Afghanistan este o deghizare eficientă, care aduce putere şi acces.

DUPĂ O ZI şi jumătate petrecută în acest caravanserai, aşa cum a poreclit iritată Setareh scena hangarului, eu am încercat toate produsele din chioşcul cu delicatese străine şi afghane, pe când ea le-a refuzat pe majoritatea. Ajungem la concluzia că nu suntem pe lista de pasageri preferată a nimănui, şi, dacă mai vrem vreodată să ne întâlnim cu tatăl Azitei, trebuie să ne recunoaştem înfrânte şi să încercăm să ajungem singure în Badghis.

De aceea zburăm la Herat cu una dintre liniile aeriene locale afghane şi, până la urmă, cu ceva ajutor din partea rudelor Azitei şi ale lui Setareh, găsim un echipaj afghan de elicopter militar dispus să ne transporte mai departe. Când ajungem la bază într-un taxi tapisat cu blană artificială, găsim un mic dejun care o încântă mai degrabă pe Setareh: ceai dulce, lipie fibroasă şi gem de dude. Comandantul local ne avertizează că deşi ne poate duce în Badghis, s-ar putea să nu mai putem pleca, deoarece nu intenţionează să trimită pe nimeni acolo pentru o vreme. Însă Setareh a plănuit deja plecarea noastră pe şosea: a ieşit şi a cumpărat două *burka* albastru-deschis, pe care le-a îndesat în trolerul ei negru, pufnind din nou spre rucsacul meu. Pentru şederea pe care am proiectat-o în Badghis, care este aproape de Iran, am mai cumpărat haine negre; Setareh poartă o „rochie Heraţi”, aşa cum i-am tradus denumirea: un cearşaf foarte mare din pânză neagră, pe care îl înfăşoară în jurul capului de unde coboară până la pantofi, astfel încât o face să semene cu o fantomă micuţă şi prietenoasă, dar cu un chip foarte serios. Eu am optat pentru un *hijab* integral, „stil iranian”. În veşmântul negru din creştet până în tălpi şi cu

vălul negru fixat strâns, plus ochelari de soare, sunt numai spirit, fără trup. Poate nici atât.

ÎN ELICOPTER STĂM pe jos în carlinga din sticlă, lângă piloţi, iar solul goneşte pe sub noi.

Pilotul principal Azizi a fost instruit de ruşi. Literele chirilice din carlingă reprezintă o problemă pentru tinerii americani care vin la bază pentru a îmbunătăţi abilităţile lui Azizi. După prea multe conversaţii haotice purtate prin radio, americanii îl lasă acum să nu mai transmită după ce decolează. I-au asigurat un GPS portabil, nou-nouţ, pe care-l poartă cu mândrie fixat de picior. Când trecem peste câmpurile de grâu galben arse şi pâlcurile de arbori de fistic, el evită în mod deliberat să consulte aparatul. Ştie încotro se îndreaptă.

Ca şi tatăl pilot al Zahrei, Azizi este fan al americanilor, îi consideră oameni cumsecade. Iar numele lor sunt uşor de pronunţat: Bill, Joe, Hank. Fac schimb de poveşti despre copiii şi familiile lor. Majoritatea sunt mai tineri decât Azizi, dar el şi-a făcut câţiva prieteni noi. Le este util. Traduce etichetele chirilice de pe bordurile elicopterelor robuste şi demne de încredere cu care zboară divizia lui. A încercat să-i înveţe termenii tehnici ruseşti pe care-i cunoaşte, iar ei, la rândul lor, încearcă să-l înveţe termeni englezi. De multe ori însă au descoperit că există sunete şi litere lipsite de echivalent în cealaltă limbă, aşa că parteneriatul militar afghano-american se descurcă în principal cu „ringliş” (rusa prin intermediul englezei persane) şi „pingliş” (versiunile în engleză ale cuvintelor persane din dialectul vorbit de Azizi).

Azizi a descoperit că americanii au un mod diferit de a se exprima în afara cuvintelor. Ei sunt direcţi, amănunţiţi şi insistenţi cu ideile lor. Afghanii preferă să fie indirecţi. Veştile proaste sau opiniile care diferă sunt rareori

prezentate fără ocolişuri iniţiale – sau sunt pur şi simplu lăsate nerostite pentru ca fiecare să le deducă singur. Azizi a învăţat deja cum să se comporte când americanii cer ceva imposibil. El nu vrea să pară necooperant şi bănuieşte că americanii descoperă oricum până la urmă ce este sau nu posibil. Aşa că spune întotdeauna „da” şi „nicio problemă”.

Atâta timp cât îl lasă să piloteze, nici nu-i prea pasă de fapt cine sunt ei. Azizi s-a înţeles bine cu ruşii; îl iritau doar fiindcă încercau mereu să-i bage pe gât convingerile lor politice. Pentru a promova, trebuia să fii membru de partid. Ca majoritatea afghanilor pe care i-am întrebat, Azizi refuză să spună dacă s-a alăturat sau nu partidului comunist pe atunci; a trecut mult timp. Consideră totuşi că-i place mai mult pe americani, care nu încearcă să discute politică cu el.

— Sunt doar soldaţi, la fel ca mine.

După plecarea americanilor, el va pilota pentru oricine le va urma. Când au sosit americanii, prizele electrice din hangar au fost schimbate din cele pentru două picioruşe în cele pentru trei picioruşe. Dacă vor fi schimbate iarăşi, nu contează prea mult pentru el. Se poate adapta.

Dacă n-ar fi peisajul care se mişcă dedesubt, ar părea că face conversaţie la ceaiul de la ora cinci. Înaintăm încet, suspendaţi deasupra teritoriului arid care seamănă cu un călcâi crăpat, iar Azizi virează direct spre orice pantă muntoasă abruptă care se ridică înaintea noastră, până ce palele elicelor sunt aproape gata s-o atingă. Abia atunci, cu o uşoară smucitură din încheietură, îşi sileşte aparatul să se ridice orizontal în lungul versantului.

De fiecare dată se răsplăteşte singur cu un rânjet larg când ajungem în cerul deschis.

BIENVENIDO A QALA-E-NAW. Urarea este scrisă cu vopsea peste sacii de nisip din locul unde coborâm lent într-o vâltoare de praf. Acesta este Afghanistanul de nord-vest, la graniţa cu Iranul, care are propriul său guvernator afghan ales. Militarii spanioli au fost cei care au aranjat aerodromul modest, când au fost repartizaţi în provincia Badghis. Ei şi-au instalat „echipa de reconstrucţie” în capitala mică şi au desfăşurat drapelul bleumarin NATO alături de cel galben cu roşu al Spaniei. N-a fost lăsat niciun stâlp pentru drapelul negru, roşu şi verde al Republicii Islamice Afghanistan.

Elicopterul aterizează cu eleganţa unei heteroptere acvatice supraponderale. Tovarăşii noştri de călătorie, ofiţeri afghani în ţinută de camuflaj de deşert, cu mustăţi negre atent îngrijite, coboară din aparat. Ne aflăm în ţinutul deşertului, cu dune de nisip şi câţiva pini, care înconjoară casele din lut ce duc spre oraşul care are în centru o moschee turcoaz ca o brioşă.

Înainte de 2001, nu putea fi numit nici măcar oraş, povesteşte aghiotantul guvernatorului, care ne întâmpină purtând sub braţ un caiet roz cu copertele împodobite de personaje din desenele animate. În privinţa rechizitelor de birou, aici te mulţumeşti cu ce găseşti.

Nu există hoteluri, însă el a acceptat să ne găzduiască în casa de oaspeţi a guvernatorului, cu condiţia să nu ne deplasăm prea mult ori să destăinuim cuiva că acolo stau femei. Qala-e-Naw seamănă totuşi mai mult cu un sat, cu case din lut risipite, înconjurate de ziduri scunde. Totul este mic şi maroniu, în ton cu deşertul însuşi. Pe fiecare parte a străzii principale se află câte şase magazine, în case cu cel mult un etaj. Există o piaţă pentru femei, unde acestea, îmbrăcate în *burka* sau acoperite cu văluri din cap până-n călcâie, pot târgui exclusiv în

tovărăşia altor femei, în timp ce bărbaţii aşteaptă de partea cealaltă.

În partea pentru bărbaţi se vând piese de automobile, telefoane mobile uzate şi covoare. Zona dedicată femeilor oferă alimente deshidratate, haine pentru copii şi produse pentru nunţi. Ghirlande din hârtie şi ţesături de nailon viu colorate atârnă afară în vântul care împrăştie praful. Deşi Iranul este mai apropiat, aproape totul este importat din Pakistan. Trupele străine conduse de americani nu lasă importurile iraniene prin punctele de frontieră pe care le controlează. Aici limba pe care am ajuns s-o cunosc ca dări se numeşte „Kabuli" şi se vorbeşte un dialect persan diferit, care seamănă mai degrabă cu iraniana, fiind mai apropiat de farsi.

Câteva agenţii ONU şi Agenţia SUA pentru Dezvoltare Internaţională (USAID) au ajutat la construirea unui loc „foarte modern", cum îl numeşte guvernatorul, prin comparaţie cu ceea ce exista aici acum zece ani. Majoritatea oamenilor continuă să-şi ia apa potabilă din puţuri, dar cel puţin acestea nu mai sunt contaminate. Iar majoritatea femeilor continuă să nască acasă, dar cel puţin oraşul are o moaşă stagiară, disponibilă pentru cei care ar primi-o. În ciuda îmbunătăţirilor majore aduse de spanioli în evacuarea gunoaielor şi salubrizare, tuberculoza, malaria şi difteria fac în continuare ravagii în provincie. Acum există câteva şcoli mici, câteva clinici şi chiar un sistem de canalizare, creat de echivalentul spaniol al corpului de genişti, care a săpat canale subterane.

CASA DE OASPEŢI a guvernatorului este roz, iar cu draperiile de culoarea piersicii şi covoarele moi ne oferă cazarea cea mai luxoasă din oraş. Curentul electric funcţionează câteva ore pe zi şi există camere de baie la interior, este drept, fără apă curentă. Ni se pune la

dispoziţie o cămăruţă, presărată de obiectele personale ale vechilor oaspeţi, doi bărbaţi, cărora, folosind discriminarea de gen sexual în favoarea noastră, li se spune să se culce pe acoperiş. Pe paturile rudimentare, saltelele au încă intact ambalajul din plastic al producătorului. Înainte de a se aşeza, Setareh îşi scoate *burka* albastru-strălucitoare şi o întinde pe pat, după care se ridică brusc în capul oaselor fiindcă tocmai inhalase mirosul lăsat de oaspeţii anteriori care dormiseră pe timpul verii la temperaturi de 38° Celsius.

Vom petrece câteva zile în cămăruţa aceasta cu pereţi roz şi lumină ca de piersică ce pătrunde prin draperii.

Toţi par să ştie de tatăl Azitei, deoarece este unul dintre foarte puţinii rezidenţi cu diplomă universitară ai provinciei. Suntem însă informate că este bătrân şi obosit şi că nu-l interesează să discute despre trecut.

Între timp, eforturile noastre de a păstra discreţia şi de a ne îmbrăca adecvat – Setareh în cearşaful ei, iar eu în veşmântul negru, cu părul complet acoperit şi ochii înnegriţi cu *kohl* pe care nicio cantitate de şerveţele umede nu-l poate îndepărta seara – ne aduc laude neaşteptate din partea celorlalţi locatari ai stabilimentului. După câteva zile, Setareh îi aude discutând pe bărbaţii din camera vecină. Deoarece am renunţat la orice fraze de curtoazie şi priveam în pământ când treceam pe lângă ei, tot timpul complet mute şi cu majoritatea feţelor acoperite, se pare că le-am obţinut aprobarea.

— Iraniana şi hazara, concluzionează ei, sunt fete foarte bune. Foarte acoperite şi foarte sfioase.

Modestia noastră l-a atras atât de mult pe un bărbat, încât decide că ne place pe amândouă „foarte mult”. Pentru o clipă se gândeşte dacă să ne roage să pozăm

alături de el pentru o fotografie făcută cu telefonul mobil. Ar fi totuşi o propunere prea îndrăzneaţă, îi spune prietenului său, pe care n-ar accepta-o niciodată fetele bune şi decente.

După traducerea mormăiturilor din odaia vecină, Setareh şi cu mine declarăm că eforturile mele de a deveni femeie au fost încununate de succes. După ce mi-am suprimat corpul, vocea şi majoritatea feţei, am reuşit, în sfârşit.

SATUL ÎN CARE continuă să trăiască soacra Azitei se află la zece minute de mers cu maşina de centrul oraşului, pe un drumeag unde s-a stabilit un grup de nomazi kuchi, o minoritate formată predominant din pashtuni. Corturile lor din pânză roşie şi verde flutură în vânt, iar copii mici supraveghează caprele slăbănoage care pasc. Un pod îngust porneşte din coasta unui deal şi se spune că Azita i-ar fi convins pe militarii spanioli să ajute la consolidarea lui. Se presupune că satul ar avea o mie de case, dar noi numărăm doar câteva zeci pe deluşor. Există câteva loturi mici, înverzite, unde familiile de ţărani trăiesc în corturi sau sub prelate cu logourile UNICEF; când trecem pe lângă ele, femeile se întorc şi-şi ascund feţele cu *chadorurile* lor mari. Prelatele se vând în pieţe, ca şi seminţele, distribuite gratuit femeilor de altă ONG. Vinetele înmuguresc pe un câmp, de unde dintr-un aparat radio cu tranzistori răsună pe neaşteptate muzică pop afghană. Doi băieţi se joacă goi-puşcă într-un pârâiaş.

Şoferul nostru, care s-a dat cu destulă colonie cât să ucidă toţi pasagerii de pe bancheta din spate, ne duce la o poartă metalică. Parfumul din maşină se ia la întrecere cu duhoarea dintr-o canalizare deschisă, care ne izbeşte imediat ce intrăm în complexul mic de clădiri.

Aşa arată sărăcia.

Fete micuţe, desculţe, în rochii sintetice, se înghesuie în jurul nostru. Două adolescente ţin în braţe prunci cu feţele presărate de muşte leneşe. Ele simt adultele. O fată mă priveşte în tăcere de sub o claie de păr ciufulit şi murdar. Poate avea în jur de şase ani, dar se comportă ca o soră mai mare pentru celelalte. În următoarele două ore, va continua să se uite la noi, albul ochilor contrastând puternic cu pielea ei întunecată.

Casa doar cu parter a soacrei are culoarea lutului uscat şi nu există nici măcar un singur arbore care s-o protejeze împotriva soarelui orbitor. Lutul şi paiele, materialele de construcţie cele mai ieftine, oferă izolaţie termică naturală în toate anotimpurile; sunt organice şi practice, prin comparaţie cu casele din BCA pe care militarii sunt mândri că le înalţă ca proiecte de asistenţă. Afghanii resping frecvent aceste case; în timpul iernii, se simt ca în frigider, iar vara se coc de căldură.

O capră cu aspect vlăguit este prinsă de un piron bătut în zidul de piatră dintr-o zonă îngrădită aflată imediat în exterior. Alt petic de pământ este dedicat culturii legumelor pentru bucătărie. Este înconjurat de sârmă ghimpată pentru a împiedica animalele şi copiii să dea iama în roşii, cartofi şi ceapă. De deasupra, toate par moarte. Mâncarea este gătită sub cerul liber, pe un foc deschis, într-un colţ se află un cuptor *naan* mic. Nu există încălzire electrică. Pentru încălzirea casei pe timpul iernii se utilizează lemne, care sunt adunate vara de la poalele dealului, cam la douăzeci de minute de mers pe jos.

O femeie micuţă şi gârbovită iese din casă. Fetele îi fac loc imediat să treacă. Este îmbrăcată complet în alb, cu vălul tot alb, subţire, înfăşurat ca un turban pentru a o proteja de soare. Faţa ei seamănă mult cu deşertul văzut din elicopterul nostru: o nuanţă de maroniu-ars, brăzdat de

urmele vechi ale albiilor de pâraie.

Ea mă îmbrăţişează şi mă sărută pe ambii obraji, cu un torent de saluturi respectuoase. Setareh şi cu mine o salutăm la rândul nostru. Pe umărul ei stâng, un ac de siguranţă fixează un inel de cheiţe care zornăie încet la fiecare pas al bătrânei.

— Le-am găsit pe drum, explică ea când o întreb pentru ce sunt. Îmi place să le port ca pe nişte bijuterii.

Celălalt fiu al ei, cumnatul Azitei, are două neveste. Prima dintre ele, căreia îi lipsesc majoritatea dinţilor, este mama a şapte fiice. A doua lui nevastă are paisprezece ani şi tocmai a născut un băiat, primul nepot al soacrei.

Căsătoria aceasta recentă s-a desfăşurat potrivit tradiţiei tribale de schimb, aşa că familia n-a plătit pentru mireasă. Pentru a face rost de o nevastă nouă care ar fi putut naşte un băiat, familia a făcut troc cu vecinul, căruia i-a oferit o fiică de treisprezece ani. Ea este acum măritată şi gravidă cu fiul de cincisprezece ani al vecinului, despre care se spune cu mândrie că studiază Coranul. Ca alţi studenţi ai Coranului de aici, fiul nu ştie să scrie sau să citească, aşa că un mullah analfabet îl învaţă ce spun textele religioase.

Toate dulapurile din bucătăria casei au lacăte. Câteva containere mari de depozitare şi o vitrină din sticlă cu farfurii sunt şi ele încuiate. Suntem conduse în salonul principal, o încăpere mică zugrăvită în turcoaz strălucitor. Pe perete atârnă o fotografie a Azitei, înconjurată de o ghirlandă de hârtie ciclamen, păstrată de la sărbătorirea alegerii ei în parlament. Aceasta este camera unde copiii Azitei vor locui cu mama lor, când vor reveni în casa tatălui lor. Ne aşezăm pe podeaua din pământ şi schimbăm alte saluturi. Uşa joasă şi masivă este închisă aproape complet, pentru ca să nu poată intra femeile şi copiii din familie. Ne

găsim în actuala cameră de oaspeţi, unde au voie să intre doar soacra şi fiul ei.

Femeile rămân în afara uşii, încercând să tragă cu ochiul la vizitatoare. Copiii se suie unii peste alţii, ca să profite cât mai mult de fanta îngustă de vizibilitate dintre uşă şi canat. Din când în când, câte o fetiţă încearcă să forţeze deschiderea uşii, dar este împinsă înapoi de bunica ei. Cumnatul Azitei aduce o trataţie specială: o cutie pătrată umplută cu lichid şi un ventilator mare de masă. Aşază acumulatorul cu plumb în fereastră şi cuplează ventilatorul. În câteva clipe, Setareh şi cu mine suntem lovite drept în ochi de un val gros de aer cald şi trebuie să ridicăm glasurile pentru a ne face auzite peste zgomotul motorului.

Prin gesturi vii şi cuvinte repezite, arătându-şi puţinii dinţi rămaşi în faţă, soacra Azitei descrie cum conduce casa:

— Dacă eu n-aş fi aici, ar fi imposibil pentru toţi. Da, nu pot părăsi casa. Trebuie să stau şi să am grijă de fiul şi de nepotul meu. Iar fiul meu trebuie să lucreze pe terenul de afară.

Fiind cel mai bătrân membru supravieţuitor al familiei, ea îi sfătuieşte pe toţi cum să facă lucrurile. Câţi ani are de fapt?

— Şaptezeci sau optzeci, nu ştiu exact.

Fiul ei oferă altă estimare:

— Are optzeci şi cinci sau nouăzeci.

În tot cazul, ei cred că este de departe femeia cea mai longevivă din tot satul lor. Întrucât bărbaţii lucrează cu animalele, femeile se ocupă de gospodărie sub conducerea ei. Unele nepoate merg zilnic câteva ore la şcoală, dar altfel niciuna dintre ele nu are voie să părăsească locuinţa.

Ea o *iubeşte* pe Azita.

Repetă asta întruna, foarte apăsat. Fiul ei cel mai mare confirmă: Azita este marea mândrie a familiei. Ei sunt cunoscuţi acum în sat ca „familia soţului” puternicei politiciene din Kabul. Oamenii îi tratează cu mai mult respect şi admiraţie. Sigur că simt trişti că Azita nu mai locuieşte cu ei, dar sunt perfect conştienţi că ea are lucruri mai importante de făcut. Au ştiut dintotdeauna că ea era destinată pentru lucruri măreţe. Speră că va reveni la ei într-o bună zi, însoţită de fiice. Este greu pentru soţul ei să ducă viaţa stresantă din Kabul, dar familia înţelege că el face un sacrificiu. Aceleaşi declaraţii vin ca răspuns la orice întrebare am pune, înainte de a fi conduse afară într-o vizită a împrejurimilor sărăcăcioase de către cumnatul Azitei, care simte că bătrâna lui mamă n-ar mai trebui obosită. Amândoi sunt de acord că succesul Azitei se datorează soţului ei.

Ceva mai târziu ne întoarcem spre oraş pe drumeagul îngust şi trecem pe lângă o fetiţă care hoinăreşte singură. Este desculţă şi nu pare capabilă să meargă drept; trupuşorul i se mişcă nesigur dintr-o parte în cealaltă a drumului. Baretele rochiei sunt dezlegate şi atârnă de pe bustul ei gol. Şoferul roteşte un deget în aer: este bolnavă la cap. Nimănui nu-i pasă cum se îmbracă sau că umblă de una singură. Ea nu se va mărita niciodată.

— AŢI VĂZUT CHEILE? întreabă fratele Azitei când ne întâlnim cu el în trailerul unde lucrează la un proiect finanţat de USAID pentru a-i converti pe simpatizanţii talibanilor din provincie, oferindu-le bani.

Râde prelung şi sec.

În jurul cheilor acelora s-a rotit mulţi ani viaţa surorii lui. Ea nu putea nici măcar să bea un pahar de apă, cu atât mai puţin să mănânce, fără acces la chei, pentru care era

nevoie de permisiunea soacrei. Bărbatul se înfurie când vorbeşte despre ele. El mergea în fiecare vineri să vadă ce făcea Azita. Călătoria dura o oră pe jos şi patruzeci şi cinci de minute pe măgar. Şi la vârsta de zece ani a încercat să-şi provoace cumnatul, refuzând să plece, pentru ca sora lui să nu fie bătută din nou. După ce a împlinit doisprezece ani, a început să-şi petreacă noaptea în sat, ca s-o poată vizita în două zile consecutive.

— Şi credeţi că simt săraci?

Plescăie din limbă după ce-mi aude relatarea despre aspectul satului.

— Familia aia are atât bani, cât şi pământuri! Dar aşa trăiesc sătenii.

Când zâmbeşte, arătându-şi toţi dinţii, seamănă perfect cu Azita. Ochii îi scânteiază exact că ai ei şi glasul îi este doar cu o octavă sau două mai profund. La fel ca sora lui, a învăţat singur engleza pe care o vorbeşte fluent. Are douăzeci şi patru de ani şi este unicul băiat al părinţilor săi. Nu-şi mai vorbesc însă, pentru că el s-a însurat cu o femeie pashtun cu care ei n-au fost de acord. Nu vrea să aibă copii. De ce aş vrea aşa ceva, mă întreabă, în societatea asta, după ale cărei reguli este imposibil să trăieşti, indiferent dacă eşti bărbat sau femeie?

În calitate de fiu, el nu a fost capabil să-şi mulţumească părinţii mai mult decât propriile lui surori, ba chiar dimpotrivă, înainte de a se însura, refuzase cariera de mullah pe care i-o dictase tatăl. În perioada talibană, băieţii tineri erau obligaţi să studieze sub lideri religioşi şi anii aceia i s-au părut complet irosiţi fratelui Azitei. Tatăl lui a rămas la fel de dezamăgit; calea spre un viitor care să-i asigure o recunoaştere, i-a spus fiului său, avea să vină doar prin studierea religiei. Avea să-l ajute nu numai pe el, ci întreaga familie. Acela a fost începutul unei

rupturi între ei, care s-a lărgit în anii de după plecarea talibanilor.

El s-a aşteptat la mai mult din partea unui bărbat educat ca tatăl său. Dar poate că războaiele îl afectaseră într-un mod care-l schimbase pentru. totdeauna. În tinereţe, tatăl lor fusese idealist şi dorise să schimbe lumea, dar fusese doborât. Pe atunci se spunea că era „cel mai liberal dintre toţi”. Fratele Azitei nu ezită să rostească cu glas tare ceea ce eu suspectam de o vreme:

— Toţi cei de aici ştiu că a fost comunist. Nu-i un secret. Azi zice doar că a fost ceva din tinereţe.

Înscrierea tatălui Azitei în partid la momentul acela explică cum a ajuns să aibă o slujbă la universitate şi să-şi înscrie fiica în şcoli de elită. Iar ulterior, de ce i-a fost arsă biblioteca şi familia a fost nevoită să fugă din Kabul. Este de asemenea motivul pentru care Azita nu vrea să-l implice prea mult în politica ei – tatăl a fost asociat cu alţi străini, care nu sunt apreciaţi de noii străini cu care s-a aliniat ea actualmente. Şi nici de electoratul ei afghan.

În felul acesta, parcursurile vieţilor lor sunt straniu de similare şi poate tipice pentru mulţi afghani din aceste două generaţii de război.

Azita este „colaboratorul”, la fel ca tatăl ei în vremea sa. „Comuniştii” erau acuzaţi că îşi vânduseră ţara ruşilor, la fel cum Azita a făcut parte dintr-un guvern susţinut de străini. Tatăl ei îşi pusese încrederea şi loialitatea în slujba celor care promiseseră că vor reforma ţara; a pariat totul pe asta. Când ideile acelea au fost abandonate şi străinii au plecat, după ce viaţa familiei sale se destrămase, el a rămas plin de regrete şi neîncredere.

— Ea este la fel, conchide fratele Azitei parcă pentru a-mi confirma ideea. Este fiica tatălui ei. A făcut deja orice a putut ca să fie mândru de ea.

Şi va fi la fel de dezamăgită ca tatăl ei, prezice fratele. Când el merge în capitală, se îmbracă în blugi şi haină de piele, ceea ce ar ridica prea multe sprâncene şi ar putea fi chiar periculos în Badghis, unde poartă permanent *peran tonban* alb şi larg, pe care-l detestă. În opinia lui, viitorul Afghanistanului este întunecat.

— Altă dată lăcrimam când se ridica drapelul Afghanistanului, dar uită-te acum la situaţia surorii mele – la jocul ăsta politic. Organizaţiile internaţionale au jucat şi ele un joc cu noi. Odată ce vor pleca, va urma un război civil după perioada asta scurtă de pace pe care o avem acum.

Fratele Azitei afirmă că şi sora lui are prea multă încredere în procesul politic, la fel cum avusese tatăl lor cândva. Elita Kabulului s-a asociat întotdeauna cu străinii care conduceau capitala, şi, la final, afghanii care au rămas au plătit un preţ după plecarea acelor străini. Cei care pot vor părăsi ţara şi vor fi înlocuiţi de cei cu valori mai conservatoare. Şi vor exista consecinţe şi pentru Azita – ameninţarea la adresa ei va creşte după plecarea străinilor. Probabil că ea nu va încerca niciodată să se separe de soţ; fratele ei este sigur în această privinţă. Ea nu va face asta părinţilor, şi nici copiilor ei.

Dar, spune el:

— Fiecare om are limitele sale.

UNA DINTRE CELE mai cunoscute familii din oraş se pregăteşte pentru nunta altei fiice.

Preţul pentru Azita a fost de 1.000 de dolari şi nişte terenuri. Preţul pentru sora ei cu trei ani mai mică a fost stabilit la 4.000 de dolari.

Acum, graţie statutului Azitei, acţiunile familiei au crescut, şi o fiică a casei aduce unul dintre preţurile cele mai mari pentru o mireasă din Badghis. Preţul pentru

Anita, a treia soră a Azitei, a ajuns la 14.000 de dolari.

Pregătirile din casa părinţilor Azitei au început de câteva luni, maşinile alergând între Herat şi Qala-e-Naw. O întreagă cameră din casă este dedicată bunurilor miresei: oale nou-nouţe, cratiţe şi containere din plastic sunt ascunse sub o pătură mare. Din Herat au fost aduse decoraţiuni, iar ghirlande în culori pastelate şi şerveţele din hârtie simt depozitate într-o cutie mare. În grădină se află cinci containere expediate din Pakistan, acum golite de conţinut. În pregătirile pentru nuntă nu se fac economii, iar viitorul soţ plăteşte totul. Tatăl Azitei a contribuit şi el cu câteva daruri. Un pat dublu. O maşină de spălat rufe. O maşină de spălat vase. Un radiator electric. Un aragaz.

La douăzeci şi şase de ani, Anita nu este o mireasă tânără, dar beneficiază de educaţie şi lucrează ca învăţătoare. Locuieşte cu părinţii ei în una dintre cele mai bune case din Qala-e-Naw, pe o stradă ca un bulevard, unde uşi din fier înalte, ornamentate, se deschid într-o grădină cu trandafiri albi şi roşii, frumos îngrijiţi, în dreapta se află o casă mică şi simplă, imediat lângă locuinţa principală, mai mare, zugrăvită în alb, cu coloane măreţe la intrare. Palmieri înalţi o umbresc complet. Despre luxul ei principal, sala de baie, se spune că reprezintă invidia cartierului. Nici chiar vila guvernatorului nu are aşa ceva. Closetul este tot afară, dar înăuntru există apă curentă şi o chiuvetă din porţelan alb şi galben. Covoare groase în culori pastelate acoperă podeaua de la un perete la altul şi amortizează orice zgomote, iar draperiile grele din brocart nu lasă să pătrundă nisipul deşertului, astfel că aerul dinăuntru este mai respirabil. Azita a amintit, nu fără amărăciune, că părinţii ei au un venit frumos de pe urma închirierii vechiului lor apartament din cartierul Macroyan al

Kabulului. De asemenea, mama conduce o grădiniţă pentru copii.

Stăpâna casei este mama Azitei, Siddiqua.

Vine cu paşi mari spre noi, care stăm în prag, purtând un văl complet alb, haină şi fustă lungă din bumbac maroniu. Se scuză că toată familia este ocupată cu pregătirile pentru nuntă. Foarte ocupată. Ne pot totuşi primi pentru câteva minute, deoarece am străbătut cale lungă. Mama Azitei este impresionantă, cu nas ascuţit şi pometi înalţi. Câteva şuviţe sure se contopesc cu părul negru, de aceeaşi culoare ca sprâncenele ei groase. Când ne aşezăm la ceai cu cardamom şi ciocolată de import în ambalaje strălucitoare, Siddiqua mărturiseşte că i se pare desigur o cinste, totuşi în acelaşi timp ciudat, faptul că cineva ar străbate o asemenea distanţă pentru a vorbi despre fiica ei cea mai mare.

Eu mă interesez dacă ar exista vreo şansă de a sta de vorbă şi cu tatăl Azitei.

Ea clatină din cap. Soţul ei este un bărbat care ştie ce vrea şi nu are întotdeauna chef de vizitatori.

Cât timp vom rămâne în Badghis? Folosind un cod politicos, Setareh explică faptul că nu ne grăbim şi că vom rămâne atât cât este nevoie. Şi mai politicos, Siddiqua ne asigură la rândul ei că ne va primi cu căldură în fiecare zi, dar fără să garanteze o întâlnire cu patriarhul însuşi.

Fiica ei Anita ni se alătură. Este tânără şi puţin sfioasă, dar mândră să fie în centrul atenţiei părinţilor ei, ca viitoare mireasă. Sprâncenele ei stufoase, care se unesc la mijloc, vor fi în curând epilate, astfel încât să rămână doar nişte linii subţiri şi arcuite pentru nuntă. Anita este logodită de şase luni. Deocamdată n-a avut nicio conversaţie directă cu viitorul ei soţ şi nici n-a stat singură cu el.

— Fetele afghane intră oarbe în căsătorii, glumeşte ea.

Mama ei nu râde.

— Băiatul este educat şi dintr-o familie bună, la fel ca tine, i se adresează Anitei. Are personalitate şi toţi au fost mulţumiţi de el. De aceea cred că am făcut o alegere bună pentru tine.

Anita coboară privirea. Este adevărat.

— Nu m-a silit nimeni. Şi i-am refuzat pe alţii.

Siddiqua se întoarce către mine.

— Au venit o sumedenie de peţitori, ba chiar într-o săptămână au fost mai mulţi, din diverse provincii. Suntem o familie bine-cunoscută aici şi toţi ştiu despre fiicele noastre. Ceilalţi au plâns când am anunţat că este logodită, iar Anita n-a zis nimic când am întrebat-o dacă era de acord cu acest băiat.

Tăcerea oferită ca răspuns la întrebarea despre un soţ înseamnă consimţământ. Ar fi nepoliticos ca o fiică să adreseze o obiecţie direct părinţilor ei.

— Ce te-a făcut să fii de acord? o întreb pe Anita.

— Amândoi eram profesori în complexul unui colegiu. Am început să ne cunoaştem. Ştiam că familia lui are un statut ridicat.

— Aşadar, aţi vorbit între voi?

Setareh şi cu mine schimbăm priviri. Sună interesant.

— Ne-am salutat reciproc. Pare un bărbat bun.

El nu-i spusese niciodată că o va peţi. Dacă ar fi procedat aşa, ar fi fost un bărbat dezonorant, care „se joacă cu fetele” Asemenea probleme sunt discutate doar cu părinţii. El este tadjic, aşa că se consideră că Anita „se mărită cu un om de condiţie superioară” având în vedere descendenţa ei mixtă, spre deosebire de Azita, care s-a

măritat cu un membru al minorităţilor mai mici din Afghanistan.

— Te simţi fericită?

Surâde stânjenită.

— Da.

— Crezi că el îţi va îngădui să munceşti în continuare?

Anita îşi priveşte mâinile.

— Nu ştiu. Va fi decizia soţului meu şi o voi respecta.

Siddiqua şi-a făcut vânt cu o bucată de plastic în timp ce a ascultat-o pe Anita şi acum intervine:

— Ei doi se potrivesc foarte bine.

Ea însăşi este căsătorită de treizeci şi şapte de ani.

— Spune-mi, o întreb pe Siddiqua, care este secretul unei căsnicii atât de lungi?

Se uită la mine de parcă aş fi complet lipsită de înţelegere.

— Este foarte greu să divorţezi aici, răspunde şi ridică mâinile în semn de „Tu ce-ţi imaginaseşi?”

Importantă este loialitatea, adaugă ea după o pauză, încercând să-şi îndulcească declaraţia. Mourtaza a fost ales pentru ea şi, desigur, părinţii se străduiesc să aleagă soţul cel mai bun pentru o fiică. Tot aşa cum încearcă ea să facă pentru Anita. După aceea, îşi continuă explicaţia, lucrezi cu materialul pe care-l ai.

Încuviinţez din cap pentru a arăta că înţeleg. Conversaţia se îndreaptă în direcţia pe care o doresc.

Siddiqua pricepe şi ea asta şi se grăbeşte să-şi ofere punctul de vedere asupra căsătoriei Azitei:

— Eu n-am fost de acord. Am avut o reacţie de împotrivire foarte urâtă. Crezusem că ea va ajunge medic. Am fost şocată când mi-a spus soţul meu. Mi-a fost foarte greu. În cele din urmă am simţit că trebuia să cedez. N-am

fost fericită, dar am acceptat situaţia.

BARBA LUI ALBĂ ca zăpada apare prima. Este aproape o entitate în sine, plutind în jurul feţei sale, ridicându-se către părul alb, care a fost udat cu apă, netezit şi pieptănat acum câteva clipe.

Tatăl Azitei se plasează astfel încât mă priveşte direct, mult deasupra noastră, a tuturor, care stăm aşezate pe podea. Este ca şi cum ne-ar fi ascultat conversaţia şi ar fi ales tocmai momentul acesta pentru a interveni. Se aşază înainte să fi avut timp să ne ridicăm şi scuipă din gură *naswar*, un tutun de mestecat, verde şi tare, pe o farfurioară din serviciul de ceai.

Mereu profesionistă, Setareh încearcă să facă prezentările, dar el o întrerupe.

— Ştiu cine-i ea. Şi ştiu despre ce vrea să discute.

Continuând să mă fixeze cu privirea, începe să vorbească.

— Nu sunt un bărbat rău sau încuiat la minte care şi-ar închide fetele în casă. În trecut am fost profesor. Îmi place să am copii educaţi, care să meargă la şcoală. Pe timpul ruşilor, am lucrat cu consilieri sovietici.

Nu este tocmai o referire la comunism, dar a dorit să sublinieze că s-a găsit în vârful societăţii.

— Sunt foarte mândru de Azita, continuă Mourtaza. Puţine femei sunt ca ea. Celelalte femei politicieni ţin de diverse grupuri şi au susţinători puternici. Fata mea este independentă. Este foarte inteligentă, trudeşte din greu şi ştie ce face. A ajuns foarte departe.

Pare încântat.

— Dar toate astea puteau să nu se întâmple, rostesc eu. Când ai decis să o măriţi, cum să fi ştiut ea că va putea măcar munci în afara casei?

— Am fost silit să procedez aşa. În Afghanistan era

război civil. În Badghis erau rebeli. Nu existau reguli. Era război. Toţi doreau să-ţi ia fetele. A fost o perioadă grea a vieţii mele. Eram tot timpul foarte îngrijorat. Mă întrebam: „Cum îmi pot proteja familia?” în Kabul, fetele mele puteau deveni oricând victime. M-am gândit la Pakistan şi Tadjikistan. În cele din urmă, am decis asupra locului meu străbun, Badghis, şi am venit aici pentru ca familia mea să trăiască. Societatea era nesigură pentru fete, iar legea şi ordinea se destrămaseră complet. Dacă cineva ştia că ai în casă o fată frumoasă sau educată venea pur şi simplu şi ţi-o lua, ca „să aibă relaţii” cu ea. Iar aşa ceva mi-ar fi distrus familia. Nu sunt încântat de ce am făcut, dar am fost nevoit să o dau pe Azita după fiul fratelui meu. Dacă nu făceam asta, riscam ca fetele mele să sfârşească în munţi ca mirese ale şefilor de grupări armate. De aceea am măritat-o cu un bărbat needucat. El a reprezentat soluţia cea mai bună în timp de război.

— Dar asta s-a întâmplat pe timpul talibanilor, obiectează Siddiqua. Nu era niciun război.

Mourtaza se crispează, uşor surprins că a fost întrerupt de soţia sa.

— Asta s-a întâmplat pe când se formau talibanii. Nişte oameni foarte puternici au venit la mine şi s-au interesat de Azita. Ar fi luat-o fără ezitare. Dacă o măritam, ea dispărea din atenţia lor.

— Dar viitorul ginere avea deja o nevastă, nu? îl întreb. Asta a fost o problemă?

Siddiqua şuieră şi glasul i se înăspreşte.

— Bineînţeles c-a fost o problemă faptul că avea deja o nevastă. Ţie cum ţi-ar fi plăcut asta? Ia imaginează-ţi!

— Te gândeşti vreodată că ai greşit, sau consideri că ai făcut alegerea corectă?

Mourtaza oftează.

— N-a fost dorinţa sau ambiţia mea să-mi mărit fata cu un bărbat needucat, dar dacă ai fi fost acolo, atunci ai fi spus că am luat decizia corectă. Era o chestiune de viaţă şi moarte. Doream ca ea să supravieţuiască, nu să moară într-o grotă din munţi, alături de rebeli. Doream ca fiicele mele să meargă la şcolile şi universităţile cele mai bune şi să se mărite cu bărbaţi educaţi. Asta a fost speranţa mea pentru ele, pentru toate. Şi iată că azi le am pe toate fetele mele. Şi sunt vii. Dacă ar fi fost după dorinţa mea, situaţia ar fi stat altfel. Complet altfel. Sufletul şi inima mea nu voiau să fac aşa.

Azita a trebuit să se mărite nu numai pentru propria ei protecţie, ci şi pentru binele întregii familii şi al reputaţiei sale, explică din nou Mourtaza. În societatea în care trebuie să trăiască el şi toţi ceilalţi, nevoile şi realizările individuale sunt secundare faţă de nevoile şi realizările familiei, pentru că aşa trebuie să fie. Un membru al familiei nu poate să plece şi să-şi plănuiască singur viaţa, fără a ţine seama de ceilalţi. Lucrurile nu funcţionează aşa – întotdeauna trebuie să ţii seama de toată familia şi de reputaţia ei.

Mourtaza susţine că s-a gândit mereu la binele Azitei, însă a trebuit să ţină seama şi de propriile lui interese, ca şi de interesele celorlalţi copii ai lui şi de moştenirea familiei. Poate că într-o bună zi, după ani de pace şi prosperitate, regulile sociale se vor destinde şi vor îngădui cultivarea opţiunii şi fericirii individuale. Deocamdată însă, familia şi statutul ei sunt unicele constante posibile între războaie, iar ele trebuie păstrate cu grijă. Mourtaza şi-a dezmoştenit de altfel propriul fiu pentru că nu-i dăduse ascultare în privinţa însurătorii.

În timp ce el explică toate astea, îmi amintesc cuvintele fratelui Azitei:

— Care-i deosebirea dintre munţi şi satul în care a trimis-o el? Noi suntem un trib mare. Am fi fost protejaţi. El ar fi putut alege pe cineva educat.

În opinia lui Mourtaza însă, un bărbat educat n-ar fi fost neapărat un soţ mai bun.

— În prezent, Azita nu se află într-o situaţie rea. Soţul ei va face aşa cum îl voi sfătui eu. Da, am silit-o să se mărite cu el. Da, era un bărbat sărac şi needucat, însă nu i-a interzis să muncească. Pe atunci nu puteam avea încredere în nimeni altcineva. Ce s-ar fi întâmplat dacă Azita s-ar fi măritat cu un bărbat bogat şi educat, care nu i-ar fi îngăduit să iasă din casă? Cel puţin el nu i-a împiedicat progresul.

După cum vede lucrurile, realizările fiicei sale i se datorează lui. Cu certitudine, ea îşi va recâştiga în curând locul în parlament, iar dacă nu va fi aşa, oricum a ajuns mai sus decât oricine din familia lor, graţie eforturilor lui. Azita este considerată un succes pentru familia ei şi pentru provincia lor. De acord, relaţia cu soţul ei ar fi putut să fie mai bună, dar la fel de bine putea să fi fost mult mai rea. Azita se bucură de unele libertăţi de care nu dispun majoritatea femeilor din Afghanistan, deoarece soţul i-a permis să muncească. Deşi cei doi traversează acum o perioadă mai grea – şi ambii ei părinţi sunt convinşi că totul se va îndrepta –, viaţa Azitei continuă să fie mai bună decât a altor femei afghane.

MOURTAZA SE CRISPEAZĂ din nou când aduc vorba despre violenţele conjugale.

Abuzurile asupra fiicei lui l-au făcut să plângă în pragul casei ei când a plecat de acolo, cu mulţi ani în urmă. Îşi reaminteşte totul perfect; s-a simţit ca şi cum el fusese cel care-şi bătuse fiica, deoarece o plasase în casa unui bărbat care nici măcar nu recunoştea violenţa

conjugală ca fiind un delict.

Indiferent care ar fi fost circumstanţele exacte şi motivaţiile deciziei lui de a o mărita pe Azita cu vărul ei mai vârstnic, episodul acela l-a marcat în mod vizibil. Acum inspiră adânc şi izbucneşte într-un discurs care poate oferi indicii despre convingerile politice ale tinereţii sale:

— Afghanistanul nu este o ţară dezvoltată şi nici educată. Oameni imaturi există chiar şi în familiile educate. Aici nu există drepturi pentru femei, iar majoritatea bărbaţilor cred că femeile ar trebui să-i asculte pur şi simplu. De aceea societatea noastră este mizerabilă. Violenţa… este foarte uzuală aici şi nu-i vorba doar despre viaţa fiicei mele. Se întâmplă şi cu nevestele miniştrilor. În familia Azitei, soacra şi cumnata ei… nivelul lor de înţelegere este redus. Ele cred că trebuie să le disciplineze pe fete, iar asta nu-i bine. Ele nu acordă drepturi femeilor. Violenţa împotriva femeilor există peste tot. Bărbaţii vor ca ei să vorbească şi nevestele să tacă. Bineînţeles că m-am simţit oribil când s-a întâmplat. Am discutat cu ginerele meu, dar nu-i uşor.

Clatină din cap.

Atât Mourtaza, cât şi fiica lui fac parte dintr-un sistem pe care el singur nu-l poate schimba şi împotriva căruia nu se poate nici măcar revolta. Timpul l-a învăţat acest adevăr. Dar i se pare insuportabil gândul că cineva i-a bătut fiica. A fost tentat să lovească la rândul lui, să-şi ia pur şi simplu la pumni ginerele pentru a-i smulge promisiunea că violenţele conjugale vor înceta, însă odată ce o fiică a fost dată pentru măritiş, soţul ei trebuie respectat. Chiar şi de către socru, iar Mourtaza ştie asta.

— Bărbaţii afghani sunt imaturi, repetă el. Eu însumi sunt bărbat, dar ăsta-i adevărul. Nu pot decât să-mi

sfătuiesc ginerele. Nu pot schimba societatea. Nu ne putem ascunde nicăieri. Societatea noastră este bolnavă.

Îşi ridică braţul spre Siddiqua, care poartă vălul de cap şi în casă şi declară:

— Eu m-am opus mereu ca fetele să poarte văluri şi să fie ţinute în casă. Mie unuia nu-mi pasă dacă ea poartă minifustă.

Siddiqua pare uşor surprinsă. A trecut mult de când n-a mai purtat minifustă. Pe atunci erau amândoi tineri şi locuiau în Kabul.

— Eu susţin libertatea şi conştiinţa de sine, urmează Mourtaza. Aşa am crescut eu. Însă copiii mei au crescut cu regulile astea stupide, *teribil* de stupide, care le-au fost impuse de societate.

Siddiqua încuviinţează din cap. Societatea. Răul superior.

Astfel, societatea preia asupra ei vina, şi responsabilitatea, individului. Însă realist vorbind, cât de departe poate ajunge responsabilitatea personală în vreme de război, când familii întregi încearcă doar să supravieţuiască?

Siddiqua pare tulburată, dar nu atât de întrebările mele, cât de discuţia despre violenţele suferite de Azita.

— Asta-i situaţia actuală, aşa că trebuie s-o acceptăm, conchide ea, întorcându-se către mine. Acum îmi cunosc ginerele şi ştiu că nu-i un om rău. Chiar dacă fata mea are grijă de familie. Aşa ceva este obişnuit aici – trebuie să te adaptezi situaţiei. Ea se descurcă bine. Am fost foarte fericiţi când s-a născut. Ne-au trebuit patru ani să avem un copil. Soţul meu n-a avut niciodată surori. Azita a fost înconjurată cu foarte multă atenţie timp de trei ani, înainte să nasc al doilea copil. Îmi plăcea s-o îmbrac în fel de fel de haine şi stiluri. Era neastâmpărată. La fel ca

băieţii. Foarte iute. Şi cu mintea iute, de asemenea. Şi a crescut în conjunctura cea mai bună şi în timpurile cele mai bune. Era pace, mergea la şcolile cele mai bune, cu dotările cele mai bune. Aveau până şi laboratoare. Azita cânta…

Siddiqua tace câteva clipe, după care continuă:

— Dacă n-ar fi fost război, totul ar fi fost diferit pentru ea. Însă Azita este fiica tatălui. Este puternică. Noi suntem ceea ce trebuie să fim.

Faptul că nepoata lor cea mai mică este crescută ca băiat reprezintă o altă concesie pe care o fac propriei lor societăţi. De-a lungul anilor au făcut multe concesii.

SUNTEM ÎMPOTMOLITE ÎN Badghis. I-am promis familiei lui Setareh că o voi aduce repede înapoi în Kabul şi propria mea viză va expira în curând. Dar după ce ne-am luat rămas-bun de la familia Azitei, înţelegem destul de repede că s-ar putea ca, de fapt, să nu ajungem prea departe.

Prietenii noştri militari afghani sunt ocupaţi altundeva, iar Organizaţia Naţiunilor Unite nu are curse aeriene în provincii îndepărtate, din cauza actualei „situaţii de securitate”, ale cărei detalii nu ne sunt împărtăşite. Fie pornim pe şosea, fie stăm pe loc, sperând că ONU îşi va schimba politica. Când o informez pe Setareh, pare la fel de îngrozită ca mine de posibilitatea de a mai petrece câteva săptămâni în căldura din Badghis, care a ajuns acum la 40° Celsius la umbră.

Când ne privim fără un cuvânt, îmi dau seama că există desigur un serviciu aerian, şi numai unul, cu funcţionare sigură în Afghanistan. Cel american.

Nu avem destulă influenţă pentru a ne strecura în infrastructura militară americană, şi de fapt nici n-o dorim, deoarece până acum am evitat cu succes orice implicare

cu ei. Însă USAID trimite în mod regulat avioane private mici, pilotate de occidentali bronzaţi cu cămăşi albe cu mâneci scurte şi epoleţi, către toate colţurile ţării imposibil de accesat. Simt totuşi perfect conştientă că, aşa cum mi-au spus de atâtea ori americanii, „Suedia nu contează”. În această situaţie particulară, umilul şi presupus neutrul meu paşaport suedez nu ne va duce neapărat undeva.

A sosit momentul să revin complet la personalitatea mea bine studiată de imigrantă în SUA, pe care am şlefuit-o timp de un deceniu printre newyorkezii imposibil de îngâmfaţi. Prin mijloace necinstite, obţin numărul de telefon al izolatei funcţionare USAID care controlează atât politica agricolă, cât şi listele de pasageri pentru zboruri în toată provincia.

Şi fie graţie tentativei mele de a suna încrezătoare, cu un accent american apăsat, fie graţie unei doze de magie afghană, generoasa angajată a Departamentului de Stat cu care vorbesc la telefon ne oferă două locuri într-o cursă programată să plece din Badghis, pe seama contribuabililor americani: unul pentru mine şi unul pentru „partenera mea afghană” cum tocmai am poreclit-o pe Setareh într-o jalnică încercare de a imita limbajul oficial. Nu mi se cere niciun fel de atestare de securitate şi nu se discută nimic despre etnia ei sau a clanului tatălui ei; în sine, un miracol. Mimez din buze „Dumnezeu să binecuvânteze America!” către Setareh, care bate palma în tăcere cu mine.

MAI TÂRZIU, DUPĂ ce plecarea ne-a fost confirmată, în ultima noastră seară în Badghis, Setareh are o rugăminte.

— Ştii să dansezi pereche?

Este dansul bărbatului cu femeia, explică ea când o privesc nedumerită. A văzut asemenea imagini on-line: un

bărbat şi o femeie care se ţineau în braţe şi se deplasau pe ringul de dans. Setareh n-a dansat decât singură, sau cu alte femei, închise în zona miresei, la nunţi. Aş putea s-o învăţ şi celălalt fel de dans? mă roagă ea.

După ce verific că nu-i nimeni pe casa scării şi că nici nu pare să se apropie cineva, îmi trec braţul pe după mijlocul ei şi-i aşez mâna pe umărul meu.

Coloana noastră sonoră este un vals vienez, pe care-l fredonez, în timp ce executăm paşii. *Un-doi-trei*, *un-doi-trei*. Ceva mai modern decât un vals ar necesita mai multă concentrare din partea mea, iar valsul pare adecvat – aşa am învăţat să dansez la primul meu dineu oficial în Stockholm, pe când aveam şaisprezece ani.

În timp ce o învăţ pe Setareh piruetele, desculţe pe covoarele casei de oaspeţi a guvernatorului din nordul Afghanistanului, ne povestim una celeilalte despre rochiile noastre grozave cu trene lungi. Sau poate că eu am frac, părul dat cu briantină şi pieptănat peste cap, şi pantofi de lac.

După câteva runde împleticite, ne mişcăm mai lin prin aerul greoi şi întunecat, trecând prin plase zdrenţuite împotriva ţânţarilor. Setareh se arcuieşte pe spate, lăsându-se pe braţul meu, cu părul negru şi lung până la mijloc curgându-i spre podea.

Mi-a fost bodyguard, negociator, documentarist şi amică, iar la rândul meu am învăţat-o lucruri despre care n-ar trebui să vorbească nicio femeie decentă. Ea este pe de-a întregul femeie, tot timpul, şi foarte sigură pe sine. Dar, precum câteva *bacha posh*, are un tată progresist şi încrezător, care i-a îngăduit să muncească şi să călătorească cu mine în necunoscut. Ea şi-a riscat viaţa pentru mine şi-i voi păzi mereu secretele.

Dacă Afghanistanul se va îndrepta din nou spre

fundamentalism, toate Setareh, toate Mehran, toate Azita şi toate fetele contestatare vor dispărea primele. Indiferent cum vor fi îmbrăcate şi indiferent de genul sexual pe care-l vor etala, ele vor risca din nou să fie încuiate în beznă în spatele uşilor închise. Educaţia, intebgenţa şi spiritul lor vor fi irosite. Femeile acestea, care au înmugurit în ultimul deceniu, vor dispărea dintr-un loc magic şi plin de secrete, radiind de putere şi promisiuni, la conducerea căruia ar fi putut ajuta.

Pe când valsăm în pantalonii şi tunicile noastre îmbibate de transpiraţie şi cu iz uşor de spray suedez antigândaci, îmi spun că ar trebui să dansez mai des când voi reveni în lumea mea.

EPILOG

UNUL DINTRE BĂIEŢI

DUPĂ CUM AM ajuns să văd lucrurile acum, *bacha posh* reprezintă un fragment lipsă din istoria femeilor.

Ştim cum s-a format patriarhatul. Dar tot atunci a luat naştere şi o mişcare de rezistenţă. *Bacha posh* înseamnă respingerea patriarhatului, atât din trecut, cât şi din prezent, de către cei care refuză să accepte regulile predominante pentru ei înşişi şi pentru fiicele lor. Majoritatea *bacha posh*, printre care Zahra, Shukria, Nader şi Mehran, au plătit scump pentru că au trăit ca băieţi, iar circumstanţele acestei alegeri au fost dictate de alţii. Însă odată ce s-au pomenit în cealaltă tabără, ele au luptat. Iar asta s-a observat. Poate atunci să existe o istorie care să conţină simultan concesii şi împotriviri, tragedie şi speranţă?

Pentru femei, a fost aşa dintotdeauna.

În ciuda faptului că în Afghanistan se ştie despre această practică, *bacha posh* sunt frecvent izolate şi lăsate să reflecteze singure asupra ideilor lor de gen sexual. Dar

toate *bacha posh* mai vârstnice pe care am ajuns să le cunosc s-au întors la un moment dat spre mine şi m-au întrebat dacă mai există şi altele ca ele. Unele au fost stupefiate să afle că există – nu numai în Afghanistan, ci şi în alte ţări. Cum am putea vorbi cu ele? m-au întrebat. Cum ne-am putea întâlni? Sau, aşa cum m-a întrebat cândva Shahed, cum ar putea ele construi un sat în care să trăiască toate laolaltă?

Exact asta încearcă Nader să facă, în stilul ei mărunt, ajutând elevele de la taekwondo să-şi dezvolte rezistenţa.

Este un început, şi ar trebui să facem mai multe pentru a o ajuta să extindă acel cerc. Deoarece de-a lungul istoriei, când femeile europene şi americane s-au deghizat în bărbaţi pentru a lupta în războaie, pentru a beneficia de educaţie superioară şi a deveni, de exemplu, medici – situaţii care, iniţial, au fost inabordabile de către femei –, a urmat în cele din urmă o mutaţie mai mare, prin care şi alte domenii au fost deschise, lent şi dureros, pentru femei. Cauza acestei mutaţii n-au fost acţiunile izolate ale unor femei care s-au îmbrăcat în haine bărbăteşti, însă ele au făcut parte din ceva mai mare – o mişcare subterană, clandestină de femei care au ajuns treptat să nu mai ţină seama de ceea ce le fusese spus despre sexul mai slab, învăţând să imite şi să se deghizeze în celălalt gen sexual.

Unii pot numi asta o tragedie – faptul că femeilor „nu li se îngăduie să fie femei”, să poarte fuste vaporoase şi flori în păr, şi în locul lor să adopte înfăţişarea şi comportamentul bărbaţilor. Dar asta este ceea ce *majoritatea* femeilor, în *majoritatea* ţărilor, au trebuit să abandoneze pentru a se infiltra în teritoriul masculin, întrebaţi femeile directori executivi, avocaţi sau agenţi de bursă şi bancheri câtă feminitate îşi pot îngădui să etaleze zi de zi. Şi cine poate afirma că zorzoanele acelea definesc

femeile?

Afghanistan este o istorie a patriarhatului în formă brută. De aceea este şi o istorie a Occidentului, cu elemente din vieţile pe care le-au dus străbunii şi străbunele noastre. Aflând despre un sistem care funcţionează prost în Afghanistan, noi putem începe să vedem cum cei mai mulţi dintre noi – bărbaţi şi femei, indiferent de naţionalitate şi etnie – perpetuează uneori o cultură problematică a onoarei, în care femeile şi bărbaţii deopotrivă simt prinşi în capcana rolurilor tradiţionale ale genurilor sexuale. Pentru că toţi preferăm aceste roluri – sau poate pentru că aşa am fost crescuţi şi nu ştim altceva.

BACHA POSH OFERĂ de asemenea indicii pentru o întrebare mai vastă: când şi cum poate începe să se dezintegreze sistemul patriarhal şi patriliniar strict din Afghanistan? Occidentalii au încercat uneori să le înveţe pe femeile afghane despre genul sexual, libertate, drepturile omului şi felul cum ele îşi pot mobiliza încrederea de a vorbi pentru sine. Dar îmbrăcându-ţi fata ca pe un fiu sau ieşind pe uşă îmbrăcată ca bărbat sunt două dintre modurile creative prin care femeile afghane rezistă unui sistem imposibil. Iar asta ne spune că naşterea în tabăra puterii, ca băiat, nu impulsionează obligatoriu inovaţia. Însă pentru că se nasc complet fără putere, femeile sunt forţate să inoveze, să înveţe să supravieţuiască aproape din clipa când au apărut pe lume. Femeile afghane nu au nevoie de multă educaţie bine intenţionată în privinţa aceasta.

Însă, aşa cum spune Azita, *burka* şi orice alte mijloace de a se ascunde privirilor vor dispărea odată ce în Afghanistan va exista siguranţă şi statul de drept. Până atunci nu se va întâmpla mare lucru în privinţa relaxării codurilor sociale neînduplecate sau a deschiderii de

oportunităţi pentru femei. Pentru că, mai mult ca orice, şi în primul rând, trebuie să fie pace.

În vreme de război, argumentul pentru a opri o adolescentă să mai meargă la şcoală este simplu – tot aşa cum este simplu să argumentezi necesitatea de a o mărita la o vârstă fragedă, sau de a o folosi la achitarea unei datorii. În război visele sunt puţine, viitorul poate să nu existe deloc, iar perspectiva ajungerii la o vârstă înaintată este abstractă. Războiul anulează ambiţia pentru schimbare şi chiar credinţa. Teama provocată de insecuritatea extremă creată de război alimentează conservatorismul şi frânează gândirea, determinând familiile să se închidă în ele şi să n-aibă încredere în nimeni. Alianţele prin căsătorie, în care femeile sunt utilizate ca monedă de schimb, devin şi mai importante. A determina schimbarea la o scară mai mare, politică – sfidarea societăţii sau a propriei tale familii în timp de război – poate fi un efort prea mare pe care să-l ceri din partea majorităţii oamenilor.

DUPĂ ACEEA, TOTUL se rezumă la bani.

Valoarea femeilor în societate poate fi pe deplin înţeleasă şi acceptată – de bărbaţi, femei şi guverne – doar când ele încep să dobândească un nivel de paritate economică. Creşterea puterii financiare poate atrage puterea profiţică – iar puterea profiţică este necesară pentru a pleda pentru schimbări reale în dreptul familiei, în interzicerea poligamiei, în acceptarea posibilităţii ca femeile să obţină un divorţ şi să împartă custodia copiilor, şi în incriminarea violenţei conjugale şi a celei cu tentă sexuală. Şi doar femeile educate, care pot câştiga putere economică, vor fi în stare să conteste interpretări eronate ale religiei şi culturii care prescriu segregare şi comportament specific pentru un gen sexual. Nu este doar

un argument din categoria drepturilor omului, ci este argumentul lui Warren Buffett şi argumentul Christinei Lagarde: ţările care doresc să-şi dezvolte economiile şi standardele de viaţă nu-şi pot permite să nu ţină seamă de jumătate din populaţia lor. Şi este de asemenea argumentul Virginiei Woolf: pentru a crea, o femeie are nevoie de bani şi de propria ei cameră.

Conservatorii şi extremiştii din orice societate sunt perfect conştienţi de acest lucru. Cei care controlează viaţa – şi corpurile femeilor – controlează banii şi au puterea. Femeile care simt ţinute în casă, indiferent dacă pe baza unor referiri la cultură, religie sau onoare, nu pot să câştige bani şi nu vor avea niciun fel de putere. Femeile care simt măritate forţat şi încuiate în casă – şi violate de soţi mai vârstnici pentru a produce moştenitori de sex masculin – nu vor conduce niciodată o ţară şi nici nu-i vor exploata resursele naturale. Şi nici nu vor merge la război. Femeile care nu primesc niciodată educaţie probabil că nu-şi vor cere niciodată moştenirea îndreptăţită. Femeile care nu au nimic de spus despre reproducerea propriilor lor corpuri nu-i vor putea contesta niciodată pe bărbaţi în privinţa puterii economice. Cei care deţin puterea de a crea viaţă controlează universul.

BĂRBAŢII SUNT CHEIA infiltrării în patriarhat şi a subminării sale.

După ce se va încheia războiul condus de americani, mulţi vor continua să spună că tratamentul aplicat femeilor afghane se datorează culturii şi religiei ţării. Vor mai spune să încercarea de a implementa drepturile femeilor în Afghanistan este lipsită de speranţe. Că afghanii sunt pur şi simplu prea conservatori şi prea înrădăcinaţi în tradiţiile lor vechi de o mie de ani. Dar asta nu este adevărat. Eu cred că majoritatea bărbaţilor afghani, la nivel individual,

sunt departe de a fi extremişti sau fundamentalişti.

Speranţa rezidă în acei bărbaţi care controlează ce se întâmplă cu fiicele lor. În spatele fiecărei femei afghane tinere şi ambiţioase care visează să cucerească lumea se găseşte un tată interesant. Şi în fiecare femeie adultă de succes care a reuşit să pătrundă pe tărâmuri noi şi să facă ceva ce femeile nu fac de obicei se află un tată decis, care redefineşte onoarea şi societatea prin promovarea fiicei sale. Va exista întotdeauna un grup mic de femei din elită, cu părinţi bogaţi, care pot opta să plece în străinătate ori să ocupe poziţii importante în politică. Ele le vor inspira cu certitudine pe altele, dar pentru ca un număr important de femei să profite de educaţie superioară şi să participe la economie pe o scară mai largă, va fi nevoie de bărbaţi puternici care să educe mulţi alţi bărbaţi.

Poate că sutele de „proiecte pentru egalitatea sexelor” finanţate cu bani din ajutoare internaţionale ar fi fost mai eficiente dacă ar fi inclus şi *bărbaţi*. Faptul că occidentalii au intenţionat adesea să promoveze doar femei într-o ţară în care majoritatea populaţiei nu are slujbe a contribuit de asemenea la percepţia că ideea drepturilor omului şi egalităţii între sexe a fost o poziţie *împotriva bărbaţilor* Acesta este motivul pentru care trebuie să fie cultivate şi etalate fetele tinere şi femeile cu vizibilitate, şi susţinute de taţi, ca exemple indigene ale felului cum promovarea fiicelor duce la o mai mare prosperitate economică. Pentru toţi. Deoarece ele aduc mai mult ca femei tinere educate, decât ca mirese, fără ca, în acelaşi timp, taţii lor să fie declasaţi ca bărbaţi, ci dimpotrivă, aducându-le case mai mari. În felul acesta, ideea de onoare poate fi redefinită de bărbaţi către alţi bărbaţi. Onorabil este să nu baţi o femeie, să n-o vinzi şi nici să-ţi mai iei o nevastă, ci onorabil este să ai o fiică educată. Şi bărbaţii

suferă în actualul sistem al onoarei, în care poartă singuri povara susţinerii şi protejării familiilor.

Tot aşa cum mişcarea pentru drepturile civile s-a extins pentru a-i include pe toţi oamenii indiferent de culoarea pielii, tot aşa cum heterosexualii s-au alăturat strădaniilor depuse de gay pentru a se căsători între ei, este mai greu pentru conservatori să se opună când se instaurează o nouă economie, iar normele sociale legate de genul sexual simt propuse atât de femei, cât şi de bărbaţi.

Ar trebui să ne dorim o asemenea evoluţie în Afghanistan, nu numai din bunătatea sufletelor noastre sau din orice noţiuni idealiste, ci pentru că cercetările arată în mod copleşitor că ţările cu egalitate reală între bărbaţi şi femei sunt mai puţin violente şi mai stabile economic. În termenii „securităţii naţionale” şi ai afacerilor externe, femeile afghane, ca şi femeile la nivel mondial, ar trebui să fie preocuparea tuturor, inclusiv a militarilor.

În *Sex and World Peace*, un studiu al relaţiilor dintre genul sexual şi violenţă,[139] mai mulţi politologi concluzionează că violenţa la micronivel – de exemplu, între soţ şi soţie – se reflectă direct în gradul de violenţă al *societăţii*. Atât între propriile sale graniţe, cât şi împotriva străinilor. Şansele ca ţările care îşi asupresc femeile să-şi ameninţe vecinii, dar şi alte ţări, mai îndepărtate, sunt mai mari. De aceea, cu cât afghanii vor avea parte de un progres real al femeilor, cu atât ţara va fi o ameninţare mai mică pentru restul lumii.

De ce atunci femeile simt atât de frecvent surghiunite ca „problemă” şi nu se află pe primele poziţii

139 Valerie M. Hudson, Bonnie Ballif-Spanvill, Mary Caprioli şi Chad F. Emmett, Sex and World Peace (Ed. Columbia University Press, New York, 2012). Cercetarea acestor autori arată clar ceea ce Afganistanul a văzut deja de multe ori: tratamentul femeilor şi fetelor se află în centrul

ale tuturor agendelor de politică externă?

Femeile n-au reprezentat niciodată o „problemă” Istoria Afghanistanului din ultimele decenii este un exemplu al felului cum femeile – şi controlul asupra lor – s-au găsit mereu în centrul conflictelor. Autorii studiului, care, alături de cercetările Gerdei Lemer, ar trebui să se numere printre lecturile obligatorii pentru studenţii de pretutindeni, ajung chiar să sugereze că „ciocnirea civilizaţiilor” din viitor nu va fi bazată pe deosebiri etnopohtice, ci pe credinţe de gen sexual. Din perspectiva respectivă, „drepturile femeilor”, aşa cum simt numite în mod greşit, nu se referă nici războiului şi conflictului, şi nu reprezintă niciodată o „problemă” colaterală. Ba chiar reprezintă cea mai bună măsură a nivelului de conflict, atât intern, cât şi extern, întrucât „tratamentul femeilor – tot ce se petrece în relaţiile interpersonale intime dintre bărbaţi şi femei – creează un context în care violenţa şi exploatarea par naturale” (p. 15).

Cartea propune de asemenea implicarea într-un grad mai mare a bărbaţilor în redefinirea onoarei şi susţinerea femeilor, afirmând că „societăţile în care există o mai mare egalitate între sexe prezintă probabilităţi mai reduse de a purta războaie” (p. 3). Ar fi bine să ţinem minte această concluzie importantă: „Prin testări empirice, adunate convenţional, am descoperit că cel mai bun factor predictiv al stării de pace a unui stat nu este nivelul de bogăţie sau de democraţie, şi nici apartenenţa sau nu la islamism. Cel mai bun factor predictiv al stării de pace a unui stat este nivelul său de violenţă împotriva femeilor... Şi cu cât o ţară este mai puţin dispusă să impună legi care să protejeze femeile între propriile sale graniţe, cu atât este mai puţin probabil că se va supune obligaţiilor prevăzute în tratate internaţionale. Considerăm că aceste descoperiri empirice

reprezintă doar vârful aisbergului” (p. 205).

măcar la drepturile omului. Este vorba despre evoluţie şi crearea unor civilizaţii paşnice.

După ce a cercetat originile patriarhatului, Gerda Lemer a prezis că conceptul va lua sfârşit cândva, deoarece este o idee creată de om. Poate că sexismul va exista mereu, la fel cum azi există rasism. Însă sclavia este oficial abolită în majoritatea lumii. Călătoria spre libertate a femeilor afghane va continua încă mult timp. Dar nu trebuie să fie nesfârşită.

ÎNTR-O BUNĂ ZI din viitorul nostru va fi posibil ca nicio femeie să nu mai fie restricţionată în acele roluri pe care societatea le consideră fireşti, sosite de la Dumnezeu sau cuvenite pentru femei. Femeile nu vor trebui să se deghizeze în bărbaţi ca să iasă din locuinţă, să se caţăre într-un copac sau să câştige bani. Ele nu vor fi silite să depună eforturi pentru a semăna cu bărbaţii sau pentru a gândi ca bărbaţii, ci vor putea vorbi într-un limbaj pe care bărbaţii vor dori să-l înţeleagă. Vor fi libere să poarte costum sau rochie, sau ceva complet diferit. Nu vor fi socotite ca trei sferturi dintr-un bărbat, iar mărturiile lor nu vor fi preţuite cât jumătate din cele ale bărbaţilor. Vor fi recunoscute ca surori, ca mame şi fiice. Şi poate că, într-o bună zi, identitatea nu le va fi limitată la asocierea cu fraţi, fii sau taţi, ci vor fi recunoscute ca persoane a căror viaţă are valoare doar în sine.

Asta nu va însemna sfârşitul lumii, al statului naţional sau al sexualităţii. Nu va soluţiona problemele mondiale. Este totuşi o promisiune incitantă a felului cum am putea continua să evoluăm, prin mici salturi de importanţă individuală de-a lungul unei lente reformări a civilizaţiei noastre.

Acest viitor posibil ar putea extinde experienţa

umană şi ar fi eliberator pentru bărbaţi şi femei deopotrivă. Şi va fi interesant pentru toţi. Este posibil ca motivul pentru care Azita era fericită că se născuse fată să ascundă un adevăr:

— Noi ştim cum este să fii bărbat. Dar ei nu ştiu nimic despre noi.

VIERGE MODERNE

Eu nu sunt femeie. Eu sunt un gen neutru.

Sunt un copil, un paj şi o decizie îndrăzneaţă.

Sunt o întrezărire zâmbitoare a unui soare arzător

Sunt un năvod pentru toţi peştii lacomi.

Sunt o închinare în cinstea onoarei tuturor femeilor, Sunt un pas spre şansă şi dezastru.

Sunt un salt în libertate şi sine

Sunt murmurul sângelui în urechea unui bărbat, Sunt tremurul sufletului, năzuinţa şi negarea cărnii, Sunt un semn de intrare spre noi paradisuri

Sunt o flacără, căutătoare şi veselă.

Sunt o apă, adâncă, dar cutezând până la genunchi, Sunt foc şi apă, în context sincer, în condiţii Ubere

EDITH SÖDERGRAN Finlanda, 1916

NOTA AUTOAREI

ÎN PREAJMA CELEI de-a zecea aniversări, Mehran a devenit elevă, alături de surorile ei mai mari, la o şcoală pentru fete din Kabul. Ea poartă uniforma pentru fete. După-amiezile este lăsată să se schimbe în haine pentru băieţi, în casă şi când iese prin cartier. Continuă să se tundă scurt şi să fie considerată cea mai zvăpăiată membră a familiei.

AZITA N-A MAI intrat în parlament. La sfârşitul anului 2011, victoria ei şi a altor zeci de candidaţi a fost recunoscută ca validă de un tribunal desemnat cu rezolvarea impasului politic provocat de alegerile fraudate

în anul anterior. Dar preşedintele Afghanistanului, Hamid Karzai, a acceptat în cele din urmă să reinstaleze doar zece parlamentari în Camera Inferioară, cu binecuvântarea Organizaţiei Naţiunilor Unite. Azita nu s-a numărat printre ei. Ea a ajutat însă la formarea unui nou partid politic în opoziţie şi, în cele din urmă, şi-a găsit o slujbă într-o organizaţie europeană de asistenţă. Salariul modest i-a permis să-şi ţină familia în Kabul şi fiicele la şcoală. Familia formată din opt membri s-a mutat într-un apartament mai mic, cu trei camere. În vara anului 2013 a fost tratată medical pentru lovituri în gât şi piept cauzate de un obiect bont, pe care le-a fotografiat şi mi le-a expediat prin e-mail. Într-un interviu din Kabul, soţul ei a recunoscut că în căsnicia lor îşi făcuse din nou loc violenţa. La începutul anului 2014, Azita a fost concediată, deoarece finanţarea organizaţiei ei avea să înceteze.

LA ŞAPTESPREZECE ANI, Zahra a adoptat o coafură nouă pe care o descrie ca pe o încercare de copiere a lui Justin Bieber. Continuă să poarte haine bărbăteşti. A abandonat şcoala; nu mai putea suporta predicile profesorului de pashtu de a purta haine femeieşti. Mama ei insistă că ar trebui să se mărite. Tatăl ei spune că n-o va sili niciodată. Zahra refuză să meargă la nunţi, temându-se să nu fie observată de o viitoare soacră. Visează în continuare să imigreze în altă ţară, unde trăiesc mai multe persoane ca ea.

SHUKRIA LOCUIEŞTE CU cei trei copii ai ei în Kabul. Continuă să lucreze ca asistentă medicală şi studiază ca să devină medic.

NADER ÎŞI CONDUCE MAŞINA prin Kabul şi predă taekwondo într-un subsol.

ÎNTR-O ÎNCERCARE EŞUATĂ de a fugi din Afghanistan prin Tadjikistan, Shahed şi-a pierdut toate

economiile, furate de un contrabandist.

O NOTĂ FINALĂ despre Setareh: ea este singurul personaj din carte care reprezintă de fapt o combinaţie de câteva persoane. Eu am lucrat cu câteva translatoare, cărora, pentru un nivel suplimentar de protecţie şi în conformitate cu dorinţele lor, le-am atribuit un singur nume. Pentru fiecare personaj intervievat, şi pentru ocazii diferite, translatoarea mea trebuia să posede abilităţi şi cunoştinţe diferite de etnicităţi, cartiere şi oraşe diferite. De aceea, „Setareh" este pashtună şi tadjică şi hazara. Ea vorbeşte câteva dialecte de dări, dar şi pashtu, urdu şi engleza. Este diplomată în literatură, în drept şi în ştiinţe politice şi este o copilă a străzii foarte isteaţă. Este poetă, învăţătoare, viitoare avocată şi femeie de afaceri în curs de devenire. Face parte din clasa superioară şi din clasa de mijloc şi este o refugiată. Este studentă. Poartă *hijab* integral şi un văl de cap neglijent; se roagă de cinci ori pe zi şi nu se roagă defel. Şi în fiecare femeie tânără care a preluat rolul lui Setareh pentru mine, există multe altele care îşi schimbă permanent forma şi se adaptează la orice situaţie cu care se confruntă. Aşa cum fac permanent afghanii.

New York, februarie 2014 nordbergi bachaposh.com

MULŢUMIRI

Celor care m-au ajutat, edificat, provocat, corectat şi ţinut în siguranţă:

Stephen Farran-Lee. Lennie Goodings. Rachel Wareham. Carol le Duc. Terese Cristiansson. Helena Bengtsson. Ola Henriksson. Lisa Furugând. Robert Peszkowski. Torbjöm Pettersson. Magnus Forsberg. Naeemullah Sephahizada. Björn-Ake Tömblom. Afzal Nooristani. Kim Sundström. Susan Chira. Kirk Kraeutler. Adam Ferguson. Familjen Nordberg. Nuri Kino. Claire

Potter. Vanessa Mobiley. David Halpem. Louise Quayle. Rachelle Bergstein. Laura Minnear. Dana Roberson. Germine Kelly. Naheed Bahram. Lee Mitchell. Laurie Gerber. Ted Achilles. Solmaz Sharif. Ashk Dahlăn. Phoebe Eaton. Anders Fänge. Hanneke Kouwenberg. Doug Frantz. Sari Kuovo. Mujahid Jawad. Saeedullah Reshteen. Diana Saqeb. Mulţumesc.

Organizaţiilor generoase de la care am primit informaţii nepreţuite şi susţinere:

The Swedish Committee for Afghanistan, swedishcommittee.org

Women for Afghan Women, womenforafghanwomen.org SOLA – School of Leadership Afghanistan, sola-afghanistan.org Afghanistan Analysts Network, afghanistan-analysts.org Stiftelsen Natur & Kultur Publicistklubben Mulţumesc.

Prietenilor curajoşi care m-au rugat să nu le amintesc numele.

Mulţumesc.

Lui Nils Homer. Mulţumesc.

pressfreedom

INDEX

A

Afghanistan:

ajutoarele internaţionale în *vezi* ajutoarele internaţionale alegerile în –, 262 – 265 ambasade în 305 – 306 anii comunişti în 43 – 44, 48 – 49 atacul condus de SUA asupra 104 – 105, 234, 332 bărbaţii în –, *vezi* bărbaţii bolile în –, 310 călătoriile în interiorul –.

304 – 306

căsătoriile în –, *vezi* căsătoriile conducerea persană asupra –, 249 – 250

Consiliululama în –, 76 – 77 Constituţia (1964),.45

Constituţia (2001), 70 – 71 Constituţia (2004), 71 – 72 corupţia în –, 138, 290 – 295 crimele la adresa drepturilor omului în –, 156 cultura –, 33 – 34, 38, 47, 60 – 61, 166, 330 – 335
cultura onoarei în –, 38, 330, 333 Decretul nr. 7 m –, 47 – 48 echipele sportive feminine în –, 240 – 242
exodul din –, 11 – 13 femeile în –, *vezi* femeile grupările etnice în –, 34 guvernul de tranziţie al –, 106 ilegalitatea relaţiilor sexuale în –, 201
Insurgenţii în –, 40 – 41, 52, 268 – 272
Încercările de reformă în –, 47 – 48 şi Jocurile Olimpice, 239, 241
legenda curcubeului în –, 254 – 255
limbile vorbite în –, 308, 310 locuinţele particulare în –, 15 naţionalismul în –, 295 obiceiurile tribale în –, 35, 133, 141 – 142, 249
ocupaţia sovietică a –, 43 – 49, 70, 139, 145, 271, 308, 321 opiul produs în –, 41 – 42 patriarhatul în –, *vezi* patriarhatul perioada sasanidă în –, 249, 251, 255
poliţia în –, 40 populaţia –, 34, 56 – 57 puterea economică în –, 331 – 333 rata alfabetizării în –, 23, 76 războaiele în –, 33, 43, 49, 58, 71, 105, 133, 156, 198, 223, 234, 268 – 271, 306, 331, 332 războiul civil în –, 50 – 51, 317 refugiaţii în –, 34, 50 – 51, 65, 50 – 51, 65, 133, 227, 271 regulile sociale în –, 38, 61, 124, 133, 145, 166, 194, 201, 324 – 325, 335
religia în –, 124, 133, 229, 249 – 252
Republica Islamică –, 69, 76, 249, 309
reputaţia în –, 38, 63, 76, 88 – 89, 166
retragerea soldaţilor americani din –, 11, 269, 271, 292 sanctuarele dedicate fertilităţii în –, 251 – 252
sistemul justiţiei în –, 20, 44, 73, 282 – 285, 295, 331
sistemul legislativ 18, 46.

69 – 72, 138, 295, 337 spitalele în –, 52 – 58, 183 – 184 SUA ca „noii ocupanţi în 140 susţinerea occidentală a guvernului în –, 41, 70 – 71 telefoanele mobile în –, 175 teroriştii sinucigaşi în –, 40, 268, 302
trupele străine în –, 70, 269, 292 zoroastrismul în –, 252, 255 – 256 Afghan Women's Writing Project, 9
Afghanistan (L. Dupree), 35, 77.
125, 249, 251
Agenţia SUA pentru Dezvoltare Internaţională (USAID), 293, 310, 315, 326 – 327
Ahmed-Ghosh, Huma, 45 ajutoarele internaţionale: anticomuniste, 49 casele construite cu –, 312 concentrarea pe drepturile femeilor, 27, 158, 293 – 295 corupţia în legătură cu –, 138, 289 – 295
şi decalajul economic, 295 ineficienţa, 290 – 293 pentru fetiţe, 158 salariile lucrătorilor şi –, 305 şi taberele pentru refugiaţi, 227 *alakaana* (fata îmbrăcată ca băiat), 86, 244; *vezi şi bacha posh* Albania, „fecioarele juruite" în –, 221 – 223, 255 Alianţa de Nord, 71, 134 Amanullah Khan, regele Afghanistanului, 44 Anahita (zeiţă persană), 251 Anglia:
codurile vestimentare în –, 114 – 115
femeile deghizate în bărbaţi în Marina Regală Britanică, 220 succesiunea în –, 180 Anita (sora Azitei), 318 – 320 Arabia Saudită, şi Jocurile Olimpice, 241
Asma (mama Zahrei), 126 – 132, 160 – 165 Azita:
adolescenţa, 47, 50, 64 – 67 ameninţările împotriva –, 41.
139, 267, 297 – 298 ca asistentă socială, 104 – 106 ca *bacha posh*, 144 – 146 campania politică, 106, 134 – 141.
295296
căsătoria, 67 – 69, 96 – 100, 109 – 110, 140 – 143
copiii –, 15 – 17, 21 – 25, 36 – 38, 93, 96, 99 – 102,

135, 142, 373, 276, 299
copilăria –, 43, 46, 144 – 145 declaraţiile în presă, 12, 76, 287 – 289
descendenţa, 135 despre copilăria ca fetiţă, 335 fratele –, 315 – 317 şi gândurile de plecare, 299 – 303 grijile financiare, 265 – 266, 273.
296298, 337
În Golden City, 266 – 267 ca învăţătoare, 104, 105 musafirii –, 18, 77 – 78, 136 ca nevasta numărul doi, 96 – 98, 109 – 110
ca parlamentară, 18, 38 – 39, 42, 69 – 76, 94, 137, 141, 274 ca persoană care întreţine familia, 18 – 19, 105 – 106, 140 – 141, 337 şi picnicul de familie, 107 – 110 ca politician, 12, 38, 77 – 78, 80, 101, 106, 134 – 135, 159.
316 – 317
preţul de mireasă pentru 69, 317
şi prima nevastă a soţului, 143, 274 – 278, 296
reputaţia, 106, 266, 268, 272 – 275 respingerea încercării de realegere, 261 – 265, 337 soacra –, 311 – 316 soţul –, 25, 67, 69, 98 – 99, 105 – 106, 109 – 110, 135, 140 – 143, 274 – 276, 278, 296 – 299, 324, 337 ca translator, 105, 106 violenţa împotriva –, 98 – 99, 141, 298 – 299, 324 – 325, 337 Azizi (pilotul), 307 – 308
B
bacha posh:
avantajele vs dezavantajele, 85, 220, 329
femeile nemăritate, 217 – 218, 235 şi homosexualitatea, 203 ignorate de oficialităţile publice, 27, 84, 159
ca instruire pentru viaţă, 149.
152, 155, 157
Intrarea în pubertate, 160 – 168, 187 – 188, 199, 217 ca împotrivire faţă de patriarhat, 329 – 331

În comunităţile de imigranţi, 244 – 247
şi naşterea de băieţi, 91, 131, 144, 149, 152, 215, 249 şi nevoia famihei de a avea fii, 130, 229
numărul de –, 27, 63, 84, 89, 157, 218
originea termenului, 86, 132 practica acceptată a –, 89, 91, 125, 216
şi religia, 124, 229 restricţiile faţă de –, 327 – 328 revenirea ca fete, 25, 89, 113, 145 – 146, 152 – 153, 158, 194 şi societatea afghană, 148, 159, 247 – 249
soţi pentru –, 132 surorile protejate de –, 119 – 121, 185
taţii de –, 150, 154 – 155, 165 – 166, 216, 218, 242 – 243, 332 Badghis:
ca provincie rurală nedezvoltată, 64
călătoria autoarei în –, 306 – 311 descendenţa în –, 135, 138 mutarea famuiei Azitei în –, 50 – 51, 64 – 67, 96 – 97 plecarea din –, 326 – 328 Qala-e-Naw, capitala provincială, 105
Bagram, baza aeriană, 107 Bakhtiar, Laleh, 72 Bashir, Maria, 178 băieţii:
crearea de fii, 61 – 63, 87 – 89, 91, 132 – 133, 152, 179, 192, 205, 215, 249 – 251, 253 – 254 fetele care devin –, 24 – 25, 63, 85 – 89, 131 – 132, 244 – 247, 329 fiii doriţi de familii, 23 – 25, 35, 53 – 54, 56, 61, 83, 88 – 90, 109, 130, 148, 202, 221, 229, 247 – 248, 332
libertăţile acordate, 25, 145, 157, 158, 185 – 187, 233 şi pederastía, 207 – 209 primele experienţe sexuale ale –, 209
rolurile tradiţionale ale –, 58 – 59 schimbarea înapoi în fete, 24 – 25, 89, 113, 146, 153, 157, 158, 194 bărbaţii:
acceptarea căsătoriei, 173; *vezi şi* căsătoria amnistia pentru crimele de război ale –, 74 – 75
aspectul străin al 117 copiii aparţinând –, 83, 284 –

285 şi divorţul, 83, 282 – 285 fără fii, 25
şi homosexualitatea, 207 – 210 libertatea –, 233 – 234 limbajul –, 147
nedemni de încredere, 120, 333 şi pederastía, 207 – 209 şi poliginia, 142 – 143, 331 şi protecţia proprietăţii, 166 – 167 şi războiul, 231 – 232 rolurile tradiţionale ale –, 58, 59, 330
ca sălbatici brutali, 118, 188, 207 – 208
societatea condusă de –, 147, 215 statutul, 143, 147, 286 Beauvoir, Simone de 181 Beheshta (fiica Azitei), 16, 22, 102 – 103, 105, 273, 276 Benafsha (fiica Azitei), 16, 17, 22, 102 – 103, 105, 273, 302 Berglund, Ivanka Savic, 168 Bhutto, Benazir, 304 Bibi, Amir, 218
Biserica Catolică, şi femeile care trăiesc ca bărbaţi, 219 *boyal*, în statele din Golf, 246 – 247 Boyce, Mary, 256 Buffett, Warren, 331 Bush, Laura, 71 Butler, Judith, 193 – 194
C
Cambodgia, comerţul sexual mondial în –, 245 Carter, Jimmy, 49
căsătoriile: ale copiilor, 48, 156 ale verilor, 67
aranjate, 151, 173, 174, 177 – 178, 189 – 190, 250, 331 contractul de căsătorie, 172, 201 copiii ca scop al –, 203, 209, 246, 251, 294
şi Decretul nr. 7, 47 – 48 şi divorţul, 48, 83, 141, 247, 282 – 285, 301, 320, 331 evitarea –, 217 – 221 fetele vândute pentru –, 48, 331 forţate, 20, 189 – 190, 203 în Codul civil afghan, 142 lacrimile miresei şi –, 171 legendele şi poveştile despre –, 179
şi noaptea nunţii, 179, 181 – 182 şi patriarhatul, 173 poliginia, 142 – 143, 331 pregătirile de nuntă, 171 – 173 preţul miresei în –, 69, 173, 286, 299, 317
ritualurile de nuntă, 173 – 174, 211, 250, 282 şi

sexul, 201 – 202 şi soacrele, 177 – 178 şi statutul, 172
tradiţia conjugală a nopţii de joi, 201
tradiţia schimburilor tribale, 313, 331
şi violenţa conjugală, 156, 178, 247
şi violul, 98 – 99, 156 visele romantice despre –, 174 – 175, 210 – 211 Comisia Afghană Independentă pentru Drepturile Omului, 156 Comisia pentru Contractările din Timpul Războiului, 293
Consiliulula ma (Consiliul Naţional al Erudiţilor Religioşi), 76 – 77 Coomaraswamy, Radhika, 208 copiii:
abuzaţi sexual, 207 – 210 aparţinând tatălui, 83, 284 – 285 bolile, 306 căsătoriile –, 48, 156 drepturile, 63, 157, 208 educaţia, 35
Ideile occidentale despre –, 34, 157 – 158
Identitatea genurilor sexuale ale –, 95 invizibili, 86 maleabilitate la –, 169 munca silită a –, 85 ca proprietăţi, 60, 285 rolurile genurilor sexuale, 33 – 35, 63, 157
şi războiul, 50 – 51, 208 *vezi şi* pruncii Coranul:
despre modestie în vestimentaţie, 118 – 119
egalitatea sexelor în –, 72 interpretări ale –, 125 Cowper-Coles, Sherard, 270 Cristiansson, Therese, 218 curcubeul, legenda, 254 – 255
D
„Dar nu o femeie afghană” (Roya), 10 Dekker, Rudolf M., 219 deochiul, protecţia împotriva –, 250 descendenţa aimaq, 135 descendenţa kirghiză, 34 descendenţa turkmenă, 34 descendenţa uzbecă, 34, 132 diferenţele între genurile sexuale, 121, 193 – 198
diferenţele confuze dintre –, 95 în creiere, 195 – 196
Dupree, Louis, 32, 35, 77, 133, 249.
251, 256
Afghanistan, 35, 77, 125, 249, 251 Dupree, Nancy Hatch, 32, 35

E
Egipt, travestiurile în –, 245, 255 Ehrenreich, Barbara, 196 Elisabeta a II-a, regina Angliei, 180 Emiratele Arabe Unite, boyatin –, 246
Enduring Freedom, Operation, 234 English, Deirdre, 196 Esmaeel, 86 – 87
F
familiile:
crimele de onoare în –, 20, 167, 178
nevoia de fii în –, 23 – 25, 35, 53 – 54, 57, 61, 83, 88 – 89, 110, 130, 147, 203, 222, 229, 248, 332 şi nunţile, 171 – 174 reputaţia, 38, 48, 61, 82, 85, 89, 166, 167, 172, 188, 323 soacrele în cadrul –, 178 valorile tradiţionale (occidentale) ale –, 196 Fareiba, dr.:
activitatea în spital, 55 – 57, 88 copiii –, 57 – 59
despre cultura afghană, 60 – 61, 79, 133
despre elementele fierbinţi şi reci, 254
despre nevoia de băieţi, 54, 58, 60 – 61
despre pubertate, 113, 167 fiii creaţi de –, 61 – 63, 88, 91, 179, 205
şi Shukria, 182
Fatima, vizitatoare la sanctuar, 253 femeile:
automutilarea, 156 şi bârfele, 61, 84, 177 – 178, 192, 216
ca „fecioare juruite”, 221 – 223 ca proprietate, 21, 48, 60.
166 – 167, 331
ca servitoare, 21, 97, 100, 240 ca soacre, 177 – 178 ca soldaţi, 218 – 220, 231, 329 calificate ca târfe, 38, 173, 178, 202
şi căsătoria, *vezi* căsătoria şi construirea unui sat, 329 codul vestimentar pentru –, 39, 114 – 119, 256, 307 condamnarea, sub acuzaţii de adulter, 178

controlul asupra –, 48, 66, 115, 332, 334
controlul naşterii utilizat de –, 55 – 56
creierul –, 195 – 196 dansurile, 101, 176, 327 – 328 decesele la naştere, 56 – 57 şi divorţul, 48, 141, 247, 282 – 285, 301, 320, 331
drepturile –, 43 – 47, 157, 223, 246, 272, 294 – 295, 324 – 325, 331, 334 – 335
educaţia pentru –, 19, 45 – 46, 60, 66, 154, 156, 206, 293, 329, 331, 332
extirparea organelor reproducătoare, 204 în istorie, 59 – 60 în parlament, 39, 72 – 76, 139 învăţând să devină –, 199 – 200 invizibile, 55, 330 şi libertatea, 233 – 236, 335 limbajul corpului al –, 116 – 117, 191 – 193
munca –, 46, 183, 246 mutilarea genitală a –, 204 şi naşterea, 201 naşterea acasă, 310 nemăritate, 215 – 217 nevoia de fii, 23 – 25, 35, 53 – 54, 56 protecţia –, 231, 233 şi războiul, 49, 218 – 220, 231 – 233 responsabilităţile sociale, 118 – 119, 166, 247, 285 – 286, 335 ritualurile de trecere, 231 rolul purtătoarei de copii, 23, 60, 218, 230, 247, 332 şi sexualitatea, 203 – 207, 210 şi sporturile, 241 – 242 socializarea, 191 – 192 speranţa de viaţă, 57 strategiile de supravieţuire ale –, 330
supunerea, prin intermediul legilor şi religiei, 248 şi şofatul, 214 – 215 trăind ca bărbaţi, 32 – 33, 217 – 221, 230 – 231, 235, 245 – 246 travestiurile –, 32 – 33, 114 – 115, 124, 158, 189, 219, 329 valoarea în societate a –, 331 vălurile, 119, 156, 183 vârstele estimate de –, 182, 225 violenţa împotriva –, 20 – 21, 90, 97 – 98, 118, 156, 178, 208, 247, 324 – 325, 332, 334 fetele:
ambiţiile în carieră ale –, 176 analfabete –, 23, 86, 105, 224 ascunse, 63, 81 – 91, 158, 330 băieţii care redevin –, 25, 89, 113, 145 – 146, 152 – 153, 157, 158, 193 – 194

ca naşteri umilitoare, 53 – 54.
57, 91
ca proprietate, 21, 44, 58, 166, 284, 331
capitalul virginităţii, 166, 172.
285
devenind băieţi, 24, 63, 85, 87.
88, 131, 132, 243 – 247, 329; *vezi şi bacha posh*
intrarea în pubertate, 160 – 168, 217 – 218
reputaţia –, 166, 176, 178, 188 restricţiile asupra –, 25, 79 – 80, 89, 145, 328
soţii negociaţi pentru –, 151, 173, 174
şcoala pentru –, 293 taţii –, 90, 285, 332 vândute în comerţul sexual mondial, 245
vândute pentru căsătorie, 21, 48, 331
vestimentaţia, 151, 158 visele romantice ale –, 175, 212 – 213
Fisher, Helen, 213
Franţa, codurile vestimentare în –, 115
Freud, Sigmund, 95
G
Galenson, Eleanor, 95 Garofalo, Robert, 169, 203
genul sexual: atelierele despre 27 ca subiect interzis, 157 – 159 categoria intermediară de –, 221 comportamentele învăţate de –, 195
definiţia binară a –, 169 egalitatea între cele două –, 44, 45
În concept cultural, 194 – 195 în copilărie, 34 – 35, 63, 258 – 259 şi magia, 91, 179, 215, 249 – 251, 255 „natural” şi „educat”, 195 – 197 şi puterea, 114 şi războiul, 231 – 233 rolurile tradiţionale ale –, 47, 58, 169, 198, 32 – 330
segregarea din cauza –, 28, 34, 66, 89, 113, 118, 223, 244 – 247 şi violenţa, 333

Gilmore, David D., *Manhood in the Making*, 232
Goldstein, Joshua, *War and Gender*, 232
Gray, James (Hannah Snell), 220 Gupta, Leila, 50
H
Habib-Allah Khan, emir de Afghanistan, 32, 132 Hamilton, Masha, 9 Hangam (*bacha posh*), 242 – 244 hazara, populaţie, 34, 88, 271 Hildegard von Bingen, *Scivias*, 219 homosexualitatea, 203, 205 – 208 şi pederastía, 208 – 209 situaţională, 206, 210 suspiciunile de –, 247 Hotchkiss, Valerie, 219 Hua Muían, 219
Hukmina (bărbatul onorific), 218 Hvistendahl, Mara, *Urma*tural *Selection*, 90
I
Iacob I, regele Angliei, 114 identitatea genului sexual: crearea, 195 – 198 dezvoltarea, 95, 168 şi libertatea, 233 – 235, 335 şi strategia de supravieţuire, 230 Idrisi, Sharif al –, 206 Imperiul Persan, 249, 257
India:
ecografii, 90
fetele îmbrăcate ca băieţi în –, 244
Indicele Dezvoltării Umane, 289 International Development Association, 19 Ioana d'Arc, 219 Irak, fetele îmbrăcate ca băieţi în –, 245 Iran:
pesar posh în 245 refugiaţii din Afghanistan în –, 243, 270 islamul:
Afghanistanul anterior –, 132 – 133 şi Decretul nr. 7, 47 – 48 impunerea –, 133 interpretările –, 77, 98, 123 – 124, 246 – 247
Introducerea –, 255 iubirea, forme de –, 212 – 213
J
Jimg, Anees, Beyond the Courtyard, 245
K
Kaman-e-Rostam (curcubeul), 255 Karzai, Hamid, 74,

337 Khan, Salman, 100 Kinsey, Alfred, 203 kuchi, nomazii, 34, 304, 311

L

Lagarde, Christine, 331 le Duc, Carol, 29 – 36, 38, 63, 75, 79, 85, 158, 172, 218 Lederman, Arline, 45 legea islamică, interpretări ale –, 123 – 124

Lemer, Gerda, 59 – 60, 172 – 173, 334 – 335

lesbianismul, 206, 210 Lindholm, Charles, 209, 253 Ludovic al XIV-lea, rege al Franţei, 220

M

Mahnoush: în grădiniţă, 93 *vezi şi* Mehran

Mahomed, profetul, 124, 142, 251, 285

Malalai de Maiwand, 131 Malaysia, fetele îmbrăcate ca băieţi, 245 – 246

Manhood in the Making (Gilmore), 232

Massoud, Ahmad Shah, „Leul din Panjshir", 134

Mazar-i-Sharif, moscheea, 252 Meca, *hajj* la –, 149 Mehran (fiica/Jiul" Azitei), 17, 22 – 23, 37

alegerea genului sexual, 24, 78 – 80 ca *bacha posh*, 100 – 104, 109 – 110, 134 – 135, 140, 142, 143.

147 – 148, 194, 329 ca una dintre multe, 27, 63, 84 la picnicul de familie, 108 – 110 la şcoală, 92 – 96, 337 revenirea ca fată, 103, 109, 143, 147, 148, 337 şi onoarea familiei, 85 şi prima nevastă a tatălui, 276 – 278, 296

Mehrangis (fiica Azitei), 22, 37, 102 – 103, 135 Middleton, Kate, 180 Ministerul Afacerilor Femeilor, 138 mişcarea pentru drepturile civile, 333

mişcarea pentru drepturile gay, 333 Moise, 124

Morgan, Robin, 234 Moscheea Albastră, 252 Mourtaza (tatăl Azitei): şi Azita ca *bacha posh*, 144 – 145 şi cariera politică a Azitei, 138, 139, 295 – 296, 316, 323 şi căsătoria Azitei, 67 – 69, 100, 140 – 142, 265, 321 – 326 şi fiul său, 316, 323 şi mutarea familiei, 51 – 52 şi Partidul

Comunist, 316, 321 şi Siddiqua, 320, 323 – 326 vizita autoarei la –, 320 – 325 mujahedini: luptele interne, 140 rezistenţa împotriva sovieticilor, 48 şi Consiliul mama, 76 – 77 şi schimbarea regimului, 50 mullahi:
opunerea faţă de reformă, 48 problemele sociale şi regulile, 123 – 124 şi nunţile, 173 titlul de –, 125 Murray, Stephen O., 205 musulmanii sunniţi, 34, 135, 251 Myanmar, comerţul sexual mondial în –, 245
N
Nader (Nadia), 214 – 218 activitatea –, 216 – 217 şi artele marţiale, 238 – 239, 241, 329
ca *bacha* posh, 215 – 216, 329 şi libertatea, 233 – 235 ca nemăritată, 215 – 218 protejatele –, 237, 239 – 241, 243 şi Shahed, 224, 227 – 230 şofatul, 214 – 215, 237 vizita autoarei la –, 223 – 237
Nahid (mama lui Shubnum), 82 – 83 Najibullah, Mohammad, 50 Nemat, Orzala Ashraf, 43, 74, 83 Nietzsche, Friedrich, 2250 Numa (Abdul Mateen), 81 – 82, 84 NOREF (Norwegian Peacebuilding Resource Centre), 294 Nowruz (sărbătoarea primăverii).
250, 257
O
Obama, Barack, 11, 269 Oficiul Inspectorului General Special pentru Reconstrucţia Afghanistanului, 292 Omar (translatorul), 84 Operation Enduring Freedom, 234 Organizaţia Mondială a Sănătăţii (OMS), 168, 170 Organizaţia Naţiunilor Unite: Convenţia privind Drepturile Copilului, 157 experţii în genurile sexuale din –, 26 – 27, 137 şi guvernul de tranziţie, 106 Indicele Dezvoltării Umane, 289 sărbătoarea Nowruz în –, 257 sondajele privind drepturile omului, 90 UNICEF, 208 – 209 *Osama* (filmul), 28
P

Pakistan:
bacha posh/*alakaana* în –, 244 frontiera afghană cu –, 34 pashtunii în –, 48 Partidul Democratic al Poporului din Afghanistan (PDPA), 43, 44 Pashtunwali (codul de comportament), 166 patriarhatul: şi căsătoria, 171 – 173 descendenţa taţilor în –, 135 în istorie, 59 – 60, 335 şi moştenirea, 25, 47, 223, 246 reproducerea controlată în –, 60 rezistenţa faţă de –, 329 – 331 restricţiile privind femeile în –, 46, 245 – 247, 285 – 286, 328 femeile ca proprietăţi în –, 21, 47 – 49
pederastia, 208 – 209 Peshawar, 30 Petersen, James R., 292 Pimazar, Nahid, 254 Prémoy, Geneviève, 220 procreaţia, ca scop al vieţii, 35 pruncii: alăptarea, 88 avorturile, 90, 91 crearea fiilor, 61 – 63, 205, 249, 254 – 255
fetele anunţate ca băieţi, 63, 87.
88
genul sexual, 23 – 24, 53 – 54, 58, 61 – 62, 89 – 91 mortalitatea infantilă, 54 şi mortalitatea maternă, 56 naşterile, 52 – 54, 149, 201, 310 producerea magică a băieţilor, 91, 179, 215, 249 – 251 şi sperma masculină, 61 – 62 supravieţuirea, 56
Q.
Qadisiya, bătăba de la (anul 637), 133
Qala-e-Naw:
călătoria autoarei la –, 309 – 310 familia Azitei în –, 105 Qatar, vieţile femeilor în –, 247
R
Rashid, Ahmed, 65 reproducerea, controlul –, 60 Revoluţia Saur, 43 Roiphe, Herman, 95 Roscoe, WIH, 205, 206 Roya, „Dar nu o femeie afghană”, 9 – 10
Rugh, Andrea B., 245 Rumi, 111 Ruttig, Thomas, 70 Rydberg, Viktor, 256 s

Sahel (protejata lui Nader), 239, 244 Sakina (Najibullah), 149 – 153 ca *bacha posh*, 149 – 150, 156 devenind femeie, 150 – 151 fiicele –, 151 – 153 Samar, Sima, 156 – 159 Samir (tatăl Zahrei), 126 – 131, 161 sasanizii, perioada –, 249, 251, 255 *Scivias* (Hildegard von Bingen), 219 sclavia, 335 Semiluna Roşie, 104 Setareh (translatoarea), 84, 338 aspectul –, 119 şi bârfele, 177 – 178 în călătorii cu autoarea, 304 – 328 şi comportamentul pubbe al autoarei, 153 – 154, 200, 228.
236
şi Nader, 237
„Prelucrarea" autoarei de către –, 116 – 119
şi Sakina, 151 – 152 şi Shahed, 224 – 225 şi Shukria, 199 – 200, 211.
279 – 280 şi tahbanii, 272 şi Zahra, 114, 115, 120
Sex and World Peace, 333 – 334 Shahed (bacha posh), 224 – 231.
329, 338
Instruirea paramilitară a –, 225 – 227, 231, 240 şi libertatea, 233 – 235 şi Nader, 224, 228 – 231 *Shahnameh* (epopeea persană), 255 Sharia (legea civilă), 283 – 284 Shibley Hyde, Janet, 197 Shubnum, redevenind fată, 82 – 83 Shukria, 181 – 213 activitatea din spital, 183, 189 – 190, 198, 212, 338 şi caracterul matern, 201 copiii 198, 284 divorţată de soţ, 281 – 286, 301 îndatoririle femeieşti necunoscute de –, 190 – 194 intrarea în pubertate, 187 – 188 întrebările autoarei, 211 – 213 protejarea fratelui, 185 – 187 ca Shukur (*bacha posh*), 182, 185 – 188, 194, 211, 286, 329 soţul –, 189 – 190, 279 – 281 Siddiqua (mama Azitei), 22, 43 şi căsătoria Azitei, 68, 321 – 322, 325 – 326
şi vizita autoarei, 318 – 321, 325 Snell, Hannah (James Gray), 220 Sodergran, Edith, „Vierge Moderne", 336

Soraya, regina Afghanistanului, 44 soţi:
abuzivi, 83, 90, 98 – 99 şi aspectul soţiei, 39 negociind pentru –, 151, 173 – 174 pentru *bacha posh*, 132 ca taţi, 90, 332 Spoz (*bacha posh*), 154 – 156 Stâlhammar, Ulrika Eleonora, 220
Statele Unite:
femeile în forţele armate ale –, 232 libertatea în –, 234 – 236 Suhrke, Aştri, *When More Is Less*, 291
Summa Theologica (Toma de Aquino), 219
Ş
şiiţii, gruparea islamică –, 34, 252 T
Taliban (Rashid), 65 talibanii:
abstinenţa sexuală promovată de
— 66
căderea –, 27, 71, 105, 271 codul vestimentaţiei sub –, 38, 39, 114, 189, 256 convorbirile de pace cu –, 271 cultura războiului a –, 65 în anotimpul luptelor (primăvara), 40
Influenţa –, 52, 86, 105, 138, 157 Ministerul pentru Promovarea Virtuţii şi Prevenirea Viciilor, 256
oponenţii –, 71, 134, 140, 216 preluarea controlului, 65 – 66, 115, 189, 216, 230, 269 refugiaţii din cauza –, 151 teoria simihtudinilor genurilor sexuale, 197 *Titanic* (filmul), 175 Toma de Aquino, sfântul, *Summa Theologica*, 219
Transparency International, 292 Triaria din Roma, 219 triburile pashtun, 48, 54, 71, 82, 135 triburile tadjice, 34, 64, 135 tulburarea de identitate sexuală, 167 – 170
U
Umm Kulthum, 245 unchiul („personajul intermediar”), 31, 218
Uniunea Sovietică:
Afghanistanul ocupat de –, 43 – 49, 60, 139, 145, 270

– 271, 308 opoziţia mujahedinilor faţă de –, 48
trupele retrase de –, 49 – 50 Universitatea Kabul, 45, 154 *Urmatural Selecdon* (Hvistendahl), 90
V
van de Pol, Lotte C., 219 „Vierge Moderne” (Sodergran), 336 violurile, 20, 99, 118, 156, 207 – 208 Vukanovic, Tatomir, 223
W
War and Gender (Goldstein), 232 *When More Is Less* (Suhrke), 291 Wimpelmann, Torunn, 294 Wolesi Jirga (Camera Poporului), 18 Woolf, Virginia, 331 World Food Program, 162
Y
Young, Antonia, 221 z
Zaher, Hamid, 210 Zahir Şah, Muhammad, rege al Afghanistanului, 45 Zahra:
ca *bacha posh*, 111 – 116, 119 – 123, 126, 128 – 132, 143, 168 – 170, 239, 329
despre deosebirile dintre genurile sexuale, 121 – 122 devenind fată, 123, 128 – 129, 160, 182
Intrarea în pubertate, 160 – 165, 167
părinţii, 126 – 131 protejarea surorilor, 119 – 121 vizitele autoarei la –, 114 – 115, 119 – 122, 126, 170 Zenobia, regina Siriei, 219 zoroastrismul, 249 – 256 conceperea băieţilor, 253 – 254 harta, 258 – 259 în Afghanistan, 252, 255 magia –, 251, 254, 257 sanctuarele dedicate fertilităţii, 252
sărbătoarea Nowruz, 250 – 251, 256, 257
scriptura *A vesta* a –, 254 situl Surkh Kotal, 256 Zoroastru, 250
DESPRE AUTOARE
JENNY NORDBERG este jurnalistă premiată şi locuieşte în New York. Corespondentă şi editorialistă

pentru cotidianul naţional suedez *Svenska Daghladet*, ea a realizat numeroase reportaje de investigaţii, printre altele pentru ziarul *New York Times*, unde a publicat o serie de articole care i-au adus Premiul Pulitzer pentru Reportaje Naţionale în 2005. În anul 2010 a primit Premiul Robert F. Kennedy pentru Excelenţă în Jurnalism, pentru un documentar TV despre femeile afghane. Este membră a International Consortium of Investigative Joumalists.

22 iunie 2011, whitehouse.gov, unde afirmă: „Până în 2014, procesul acesta de tranziţie va fi terminat şi poporul afghan va fi responsabil pentru propria sa securitate". În 2014, preşedintele a anunţat că retragerea trupelor americane se va încheia în 2016.

11 Human Rights, Misiunea specială ONU în Afghanistan, Kabul, Oficiul înaltului Comisar al Naţiunilor Unite pentru Drepturile Omului, Geneva, *Harmful Tradiţional Practices and Implementation of the Law on Elimination of Violence against Women în Afghanistan*, 9 de25 în anul 2012, 74% din producţia mondială ilicită de opiu a provenit din Afghanistan, iar cultivarea opiului afghan a atins un nivel maxim în 2013. *A se vedea* United Nations Office on Dmgs and Crime, UNODC.

27 Orzala Ashraf Nemat, *Afghan Women at the Crossroads*: *Agents of Peace – Or Its Victims*?, The Century Foundation, 2011. Nemat scrie: „Toate reformele masive ale regimului PDPA au fost sprijinite direct de Uniunea Sovietică şi facilitate de consilieri sovietici, ceea ce a făcut ca

33 A se *vedea* Hoghadam, „Revolution, Religion and Gender Politics". Autoarea explică unul dintre cele mai controversate decrete guvernamentale, Decretul Nr. 7, care „va schimba fundamental instituţia căsătoriei şi poziţia femeilor". În decret, „guvernul a scos în afara legii

55 în privinţa amnistierii, Nemat scrie în cartea sa *Afghan Women at the Crossroads*: „Cu toate că 27% din membrii săi erau femei, Parlamentul

75 *A se vedea* Library of Congress: Federal Research Division, „Country Profile of Afghanistan, August 2008”, loc.gov, care afirmă:

91 Cercetătoarea socio-medical Rebecca M. Jordan-Young critică studiile referitoare la creier în *Brain Storm*: *The Flaws in the Science of Sex Differences* (Ed. Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2011). Ea a analizat timp de treisprezece ani studii efectuate asupra creierului începând cu anul 1967. Majoritatea studiilor concluzionau că între creierul masculin şi cel feminin existau deosebiri majore încă de la naştere, susţinând astfel categoric existenţa unor deosebiri inerente de gen sexual. Jordan-Young a constatat însă că studiile erau problematice

93 Lise Eliot, neurocercetător la Chicago Medical School, explică deosebirile bazate pe creiere în *Pink Brain*, *Blue Brain*: *How Small Differences Growinto Troublesome Gaps-and What We Can DoAbout It* (Ed. First Mariner Books, New York, 2010). Potrivit lui Eliot, există într-adevăr deosebiri fizice între creierele băieţilor şi fetelor, dar ele nu sunt responsabile pentru deosebirile dintre genurile sexuale. De la o vârstă

131 Cifre comparabile se regăsesc în articolul lui Susan G. Chesser,» Afghanistan Casualties: Military Forces and Civilians”, Congressional Research Service, 6 decembrie 2012, www.fas.org. Pierderi americane în 2002: 49 morţi, răniţi: 74, pierderi americane în 2011: 404 morţi, răniţi:

135 Câteva grupări atrăseseră atenţia asupra pericolelor pentru femei generate de orice înţelegeri politice negociate cu extremişti, incluzând

137 Un raport anual al Programului Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, UNDP, măsoară „dezvoltarea prin combinarea indicatorilor de speranţă de viaţă, nivel de studii şi venit într-un indice complex al dezvoltării umane, HDI” şi poate fi găsit la undă.org. *A se vedea de asemenea The Forgotten Front*: *Water Security and the Crisis în Sanitation*, Afghanistan Human Development Report 2011, Centre for Policy and Human Development, Universitatea Kabul, cphd.af. Raportul analizează Afghanistanul după aproape un deceniu de ajutor internaţional: „În ultimii ani s-au consemnat progrese, dar acestea au